

**A NAGYKÁROLYI GRÓF KÁROLYI ISTVÁN
HONVÉDTISZTI FIÚNEVELŐ INTÉZET
VOLT NÖVENDEKEINEK EMLÉKKÖNYVE**

DÍSZMENET

Díszmenet

A gróf Károlyi István
Honvédtiszti Fiúnevelő Intézet
növéndékeinek emlékkönyve

Díszmenet

A gróf Károlyi István Honvédtiszti Fiúnevelő Intézet
növendékeinek emlékkönyve

Szerzők

ASZTALOSSY ISTVÁN
AYKLER BÉLA
BARBACSY IMRE
BARTOSIEWICZ LÁSZLÓ
BEGAZY DÉNES
BERZSENYI ZSOLT (GEORGE)
CZELNAI RUDOLF
CSIBY SÁNDOR
ELEKES LÓRÁNT
GYARMATHY ANTAL
HARASZTOSY ALBERT
vitéz szalárdi JAKÓ ANTAL
KELLÉNYI LÓRÁND
KOMÁROMI ATTILA
LIAKOSNÉ VITEK HAJNALKA
LŐRINCZ LÁSZLÓ
MISCHINGER GÁBOR
MURÁNYI SZABOLCS
NEMESKÉRY ATTILA
RÉDVAY ISTVÁN
RÓVÓ FERENC
SPITZNÉ BODOLA IDA
SZELEINÉ TEMPFLI SAROLTA
TEPLICZKY OTTÓ
TÍMÁR GÁBOR
TORNAI ISTVÁN
ZALATNAI LAJOS

Szerkesztő

HOLLÓS ADRIENNE

© Gabriel S. Timar, 2003

www.gabor-timar.com

Mississauga, Ontario, Canada

Minden jog fenntartva

ISBN 0-9685174-1-2

„...életünk legfogékonyabb szakaszában olyan élményekkel, érzelmekkel, emberi kapcsolatokkal és felejthetetlenül példás erkölcsi értékekkel gazdagodtunk, melyek életünk végéig elkísérnek...”.

Fodor Gyula bajtársunk

Köszönetnyilvánítás

A szerkesztő hálás köszönetet mond mindazoknak, akik visszaemlékezéseikkel és fényképfelvételeikkel lehetővé tették, hogy létrejöjjön a *Díszmenet*. Különösen hálás Lőrincz Lászlónak, akinek elgondolása és áldozatos munkája nélkül e könyv nem születhetett volna meg. Hálás szívvel gondol Csiby Sándorra, aki körlevelével visszaemlékezéseik megírására készítette bajtársait. Köszönettel tartozik azoknak a volt növendékeknek, akik anyagi támogatásukkal elősegítették, hogy *A gróf Károlyi István Honvédtiszti Fiúnevelő Intézet növendékeinek emlékkönyve* nyomtatásban is megjelenhessen.

Timárné Hollós Adrienne

Tartalom

Hogyan és miért?	11
<i>(Hollós Adrienne)</i>	
Így kezdődött	17
<i>(Tepliczky Ottó)</i>	
Izgalmas, színes életünk volt	21
<i>(Szeleiné Tempfli Sarolta)</i>	
Hogy is volt?	25
<i>(Jakó Antal)</i>	
Pillanatok a múltból	31
<i>(Bartosiewicz László)</i>	
Életem nagy ajándéka	53
<i>(Elekes Lóránt)</i>	
Katonaiskolába vágytam	59
<i>(Mischinger Gábor)</i>	
Gróf Monte Cristo Klubja	79
<i>(Aykler Béla)</i>	
A mi kis kadétjaink	83
<i>(Spitzné Bodola Ida)</i>	
A nyári szabadság kezdete	87
<i>(Harasztosy Albert)</i>	
A nagykárolyi diákévek emlékképei	91
<i>(Liakosné Viték Hajnalka)</i>	
Nagykárolyi montázs	95
<i>(Tímár Gábor)</i>	
A nagy fűzfa alatt	115
<i>(Rédvay István)</i>	
Levelek Nagykárolyból	117
<i>(Gyarmathy Antal István)</i>	
Elkészt levél	121
<i>(Tímár Gábor)</i>	
Homályban rejtőzködő mosolygó emlékek	
Szentpétery Palival	123
<i>(Bartosiewicz László)</i>	

Volt egyszer egy katonaiskola	135
<i>(Czelnai Rudolf)</i>	
Másfél évig voltam kadét	157
<i>(Murányi Szabolcs)</i>	
A háború végének kezdete	161
<i>(Nemeskéry Attila)</i>	
Az utolsó tanév	179
<i>(Zalatnai Lajos)</i>	
Második nekifutásra sikerült	183
<i>(Begazy Dénes)</i>	
Nehéz idők vártak rám	191
<i>(Csiby Sándor)</i>	
Katonaiskolás éveim története	203
<i>(Lőrincz László)</i>	
Egy volt iskolatárs levele	223
<i>(Róvó Ferenc)</i>	
Azok a gyönyörű évek	225
<i>(Barbacsy Imre)</i>	
Az elmúlt hatvan év	229
<i>(Kellényi Lóránd)</i>	
Legemlékezetesebb kalandom	241
<i>(Berzsenyi Zsolt George)</i>	
Az egyenruha levetése után	255
<i>(Asztalosy István)</i>	
Nagykárolyban születtem	257
<i>(Komáromi Attila)</i>	
Látogatás Nagykárolyban 2000. május 10-én	267
<i>(Tornai István)</i>	
Ugyanaz rövidebben	273
<i>(Hollós Adrienne)</i>	
Képmellékletek	299

Hogyan és miért?

Hollós Adrienne

Mindmáig világszerte szokás, hogy pályaválasztáskor szüleik példáját követik a gyerekek. Idővel átveszik a család tulajdonában lévő műhelyt, üzletet, gyárat, földet, illetve belőlük is halász, tanár, ügyvéd, orvos vagy éppenséggel hivatásos katona lesz. Ez is oka annak, hogy az 1945 előtti Magyarországon már egészen fiatal korban elkezdődött a tradicionális tisztképzés.

Azok a szülők, akik katonai pályára szánták fiúgyermeküket, akár tízéves korukban is beírásthatták őket a katonai alreál iskolába (németesen cögerájba). Már a monarchia idején ilyen volt a kőszegi, a kismartoni és a kassai intézet.

Azok a szülők, akik úgy tartották jobbnak, hogy gyermekük csak 14 éves korától kezdve kapjon katonai nevelést és kiképzést, azok választhattak a katonai főreál iskola és a hadapródiskola között.

Általában azok kerültek katonai főreál iskolába, akikről szüleik sejtették, hogy 17-18 éves koruktól valamelyik katonai akadémián fognak továbbtanulni. Az Osztrák-Magyar Monarchia idején többek között ilyen főreál iskola volt a morva-fehérttemplomi (Moravske Budejovice) és a soproni, a Trianon utáni Magyarországon pedig a pécsi és a nyolcosztályos kőszegi.

A főreál iskolát végzett kadéto k a monarchia idején a bécsújhelyi (Wiener Neustadt), a mödlingi vagy a budapesti akadémián tanulhattak tovább. A Trianon

utáni Magyarországon csak a budapesti Ludovikára, a Felvidék visszacsatolása után még a kassai Repülő Akadémiára is jelentkezhetek.

Azok a szülők viszont, akik úgy gondolták, 17-18. életévük betöltése után fiuk nem akar majd újabb négy évig iskolapadban ülni, 14 éves gyermeküket valamelyik hadapródiskolába küldték. Az Osztrák-Magyar Monarchia idején választhatták a traiskirchenit (tüzérségi), a morva-fehértemplomit (lovassági), a hainburgit (műszaki), valamint a 14 gyalogsági hadapródiskola közül akár a pécsit vagy a nagyváradit. A Trianon utáni Magyarországon csak Pécsre vagy Budapestre (Hűvösvölgy), Erdély visszacsatolása után viszont már Nagyváradra és Marosvásárhelyre is lehetett jelentkezni.

A kadéttal ellentétben a hadapródok az iskola elvégzése után tanulmányi eredményüktől függően hadapród-tiszthelyettesek (1908-tól zászlósok) illetve az évfolyamelsők hadnagyok lettek, és azonnal a hadsereg állományába kerültek, bár voltak, akik mégis továbbtanultak a Ludovika Akadémián.

Újdonságnak számított a nagykárolyi Honvédtiszti Fiúnevelő Intézet, amely Erdély visszacsatolása után, 1941 szeptemberében nyitotta meg kapuit. Egyesítve az alreál és a főreál iskolát, 10 éves kortól 18 éves korig minden korosztály képviselve volt az Intézet hároméves működése alatt, bár nem nagy számban. A Honvédelmi Minisztériumnak a megnyitással kapcsolatos közleménye szerint akár 50 növendéket is felvehettek volna az első évben, de az 1941/42-es tanévre csak 38 gyerek érkezett Nagykárolyba, sőt a kadéttok még az 1943/44-es

(a háborús helyzet miatt egyébként utolsó) tanévben is alig voltak többen nyolcvannál. Ilyen körülmények között érthető, hogy a nagy létszámú katonaiskolákkal ellentétben a nagykárolyi növendékek nem az Intézet falain belül végezték iskolai tanulmányaikat, hanem kijártak a helybeli piarista gimnáziumba, ahol rendkívül magas színvonalú oktatásban részesültek. Az Intézet tisztjei és tiszthelyettesei csupán a bentlakók katonai szellemben történő neveléséről és katonai kiképzéséről gondoskodtak.

A front közeledése miatt az 1944. szeptemberi iskolakezdekéskor a kadétkok már nem Nagykárolyba, hanem Kőszegre vonultak be, ahonnan később Németországba kerültek, ha szüleik nem tudtak értük menni az október 15-i nyilas hatalomátvétel után.

A Kőszegen rekedt növendékeket életkoruk szerint csoportosították. A kőszegi illetve a nagykárolyi intézet 10-14 éves növendékeit először a mai cseh-német határ közelében fekvő Cheb nevű városba (németül Eger) vitték, majd jó egy évig a Cheb-Freyung-Nürnberg közti háromszögben kellett újra és újra helyet változtatniuk, 1945 áprilisában például több mint tíz napon át erőltetett menetben, gyalogosan.

A nagykárolyi 14-18 éves kadétkokat viszont egyesítették az időközben Sümegre került azonos korú nagyváradi hadapródiskolásokkal, s őket Berlinen keresztül először a mai lengyel-német határ közelében fekvő Szczecinbe (németül Stettin) vitték, majd a Frankfurt-am-Main melletti Büdingenbe, ahonnan 600 kilométert gya-

logoltak a mai német-osztrák határ közelében fekvő Egenfeldenig.

Az Intézet fennállásának három éve alatt összesen 97 kadét fordult meg Nagykárolyban. A kötet szerkesztésének időpontjában, 2003 márciusában csupán 34 növendék holléte ismeretes. 21-en már egész biztosan nem élnek, 42-ről pedig nem tudni semmit. Összesen húszan vállalkoztak rá, hogy leírják emlékeiket, mert nem akarták, hogy nyomtalanul múltjon el életüknek ez a rövid, de későbbi sorsukat döntően befolyásoló szakasza. A kötetet négy civil iskolatársuk írása teszi teljessé.

Az egykori növendékek visszaemlékezései néha el-lentmondanak egymásnak, hiszen mindenki másként, saját személyiségének szűrőjén keresztül látja a több mint hatvan évvel ezelőtt történeteket. A könyv azonban épp azért fest objektív képet a nagykárolyi Honvédtiszti Fiúnevelő Intézet működésének három évéről és az azt követő eseményekről, mert mindenki szubjektív szempontból mutatja be az ott és akkor történeteket.

*

A nagykárolyi piarista gimnázium egyik osztályának diákjai 50. érettségi találkozójukon, 1995-ben elhatározták, hogy attól kezdve minden év július első szombatján összejönnek a váci piarista gimnázium falai között. Az egykori iskolatársak rendezvényein egyre több volt kadét is megjelent. Így jutott Lőrincz Lászlónak eszébe, hogy a gróf Károlyi István Honvédtiszti Fiúnevelő Intézet növendékeinek életét könyv formájában is meg kellene örökíteni. Az ötletet tett követte: Lőrincz László időt és fáradságot nem sajnálva vasszorgalmasan gyűjtötte a

nagykárolyi Intézettel kapcsolatos anyagot a könyvtárakban és levéltárakban. Nagy segítséget jelentett számára gyermekkori barátja, Csiby Sándor, aki — elvállalva a kötet összeállítását — 2001. szeptember 1-i körlevelében arra kérte a volt növendéktársakat, hogy írják le emlékeiket. Három héttel később bekövetkezett hirtelen halála azonban sajnos meggátolta ígérete teljesítésében.

Így kezdődött

Tepliczky Ottó

Fényes Elek 1851-ben kiadott „Magyarország geográfiai szótára”-ban így ír Nagykárolyról: „ (...) népes és csinos mezőváros Szatmár megyében. (...) Díszebb épületei: (...) a grófi kastély, amely várnak nevezetik, mivel a régi vár helyén áll, s az újabb ízlés szerint épült (...) istállói, melyekben igen jeles angolvérű lovakat láthatni. Az urasági angolkert szinte nézésre méltó. (...) Földesura Károlyi György gróf. E nemzetség még az Árpádok alatt vitézkedő Kaplony-nemből származik.”

A kaplonyi templom délre néző kápolnája alatt van a család ősi temetkezési helye. Egyébként a falu nevét utcánévként Budapest is sokáig őrizte. A Károlyi-kert egyik oldalán húzódott. Ma Hanszelmann Imre utcának hívják.

Amikor 1940 kora őszén felszabadult Nagykároly, Károlyi Melinda grófnő — a takarékoságáról is nevezetes gróf Károlyi Gyula volt miniszterelnök felesége — oktatási-nevelési célokra a honvédségnek adományozta várkastélyát. Különleges cél megvalósítására törekedett. A polgári öntudatot, valamint a piarista tanárok jóvoltából a tudományok tiszteletét és szeretetét ötvözni kívánta a katonai erényekkel. Az intézet a nevét is a Károlyi-családtól kapta. A gróf Károlyi István Honvédtiszti Fiúnevelő Intézet 1941. augusztus végén nyitotta meg kapuját az első növendékek előtt. Tíz-től tizenhét évesig minden korosztály megtalálható volt közöttük.

A növendékek a kastély falain belül katonai nevelést, a városban működő piarista gimnáziumban pedig magas színvonalú középiskolai oktatást kaptak. Rendszeres kapcsolatuk a civil élettel egészen újszerű volt az ilyen intézmények körében.

Mielőtt a látogató belépett a lovagterem nagy, kétszárnyú üvegajtáján, az üveglapra maratott jelmondatra lett figyelmes: Fide, virtute famam querere! (Hűséggel, erénnyel hírt szerezni!). Ez volt a Károlyi-család mottója.

Az új növendékeket szerető gondoskodással fogadták az iskola tisztjei, tiszthelyettesei és polgári alkalmazottai. Így nagyon hamar sikerült beilleszkedni a katonás rendbe.

Az első parancsnok vitéz Csuthy Gyula alezredes volt. A beosztott nevelő-oktató tisztek pedig Károlyi István főhadnagy és Kovatsits Jenő hadnagy voltak.

A növendékek létszáma 1941-ben 38, 1942-ben 46, 1943-ban pedig 83 fő volt.

Minden évben február 2-án ünnepeltük az Intézetnapot. Ezen rendszeresen részt vettek a Károlyi-család tagjai, valamint magas rangú politikusok és katonatisztek. Többek között Haász tábori püspök is, ki minden alkalommal így kezdte ünnepi beszédét: „Itt, a virágzó magnóliák és platánuszok alatt...”

A kastélyt övező park tényleg gyönyörű volt, de télen (február 2-án) sajnos nem virágoztak a magnóliák, és a platánok is lombjukat hullatva dideregtek a fagyban.

1942 késő tavaszán kivonultunk a nagymajtényi síkra. Károlyi Sándor gróf kuruc generális csapatai itt tették

le a fegyvert Pálffy János labanc tábornok előtt. E szomorú ténnyel egy kicsiny, buzogányt formázó öntöttvas emlékoszlop őrizte és tanúsította. Körötte nagyra nőtt a fű és a gaz. Szerszámunk nem lévén a kezünkkel kitépdestük a fűvet és a gázt, majd letapostuk úgy, ahogy bírtuk. Ma bizonyára nyoma sincs ennek a kis oszlopnak.

Az intézet parancsnoka, vitéz Csuthy Gyula anyanyelvi szinten beszélt franciául és olaszul. Így természetes volt számára, hogy megtanítsa — franciául — a Marseillaise-t. A növendéksereg gyakran énekelte a falakon belül az indulót. Ebből akkor lett baj, amikor egy alkalommal a városon végigvonulva is elhangzott a francia nemzeti dal. Dallama ugyanis azonos volt a magyarországi szociáldemokrata párt indulójának a dallamával. A parancsnoknak kellemetlen megjegyzésekben lett része, 1942-ben ugyanis ez a politikai szervezet nem volt éppen kíváncsi.

Emlékezetes még a kitelepülés a Nagybányától nem messze lévő Felsőfernezelyre 1942 júniusában. Két hetet töltöttünk az ezer méteren felüli hegyekben. Megismerkedtünk a tábori élettel. Láttuk a száraz és nedves faúsztatást. Mindkét eljárás lényege, hogy a hosszú farönköket csónakszerűen kivájták, egymáshoz illesztették, s a kitermelt fákat rajtuk eresztették le a völgybe. A fakitermelésnek megfelelően a csúszdákat később újabb helyre telepítették át.

A festői Nagybányán az aranygyártás rejtelseibe is betekintheztek a növendékek. A látogatás fénypontjaként a gyár főmérnöke egy nagyon sima, hosszú asztalra kitett egy tízkilós aranytömböt, majd megjegyezte: „aki fél

kézzel fel tudja emelni, az elviheti”. Próbálkozás volt, de siker nem.

Az intézet — sajnos igen rövid élete után — 1944 őszén megszűnt. Emlékeinkben tovább él.

Izgalmas, színes életünk volt

Szeleiné Tempfli Sarolta

Romániában születtem, de magyarnak neveltek. Nagymamám sokat mesélt a Trianon előtti Nagykárolyról. Többek között a hajdani megyebálokról, a Károlyi grófokról, a kastélyról, a nagyasszony szervezte jótékonyági összejövetelekről, az akkori életvitelről.

Bennem mindez varázslatos, meseszerű képekben rögződött. Ezért jelentett nekem sokat a kastély, amikor birtokba vette a honvédség.

Az iskolát, ahova jártam, 1725-ben gróf Károlyi Sándor kuruc generális alapította. A magyar kegyes tanító rend gróf Károlyiról elnevezett nagykárolyi gimnáziuma 1869-ben hatosztályúvá alakult, rá húsz évre pedig főgimnázium lett belőle. Az első érettségi vizsgákat 1891-ben tartották.

Miután a román hadsereg 1919 áprilisában bevonult Nagykárolyba, az iskola négy évig élet-halál harcot folytatott fennmaradásáért. 1923-ban azonban a román állam átvette minden vagyonát, és német tagozatos román gimnáziumként nyitotta meg.

Erdély visszacsatolásával a katonai parancsnokság 1940. szeptember 12-én nyitotta meg újra a magyar gimnáziumot, egyelőre állami jelleggel. Kevéssel később a kultuszminisztérium elismerte a rend igényét a gimnáziumra, és akkor piarista igazgató vette át a gimnázium irányítását, fejlesztését.

A gimnázium fejlődésére nagy hatással volt, hogy a helybeli gróf Károlyi István Honvédtiszti Fiúnevelő Intézet növendékei is rendes tanulói lettek a gimnáziumnak. Mivel a városban nem volt leánygimnázium, a tanító rend megengedte, hogy a felső osztályokba felvegyenek néhány leánytanulót. Boldog voltam, hogy édesapám nyomdokain járhatok.

Izgalmas, színes életünk volt. Jó volt oda járni iskolába. Az 1942-43-44-es tanévekben osztályunk körülbelül negyven tanulójaiból csak nyolc volt a lány, a többi fiú, közülük nyolc kadét volt. Mindenekelőtt Fodor Gyula, diákkorom nagy szerelme. Gáldi Dénes csendes, visszafogott fiú volt. A szőke Gubody Sándor sokat mosolygott. A sünifrizurás Kövi Imre mindig komoly volt. Máté György alacsony volt és víg kedélyű. Nemeskéry Ödön komoly, fensőbbes, Schnell Antal pedig általában öntelt volt. Siklós Endrére viszont nem emlékszem.

Ilyennek láttuk akkor a fiúkat.

Romantikus látványt nyújtott a kadétok intézete. Otthonuk a város központjában egy nagy park közepén, hatalmas, öreg fák között, a Károlyi grófok szépen rendben tartott kastélyában volt. Minthogy iskolába menet a kastélypark mellett vezetett el utunk, csodálatos élmény volt látni télen a hóval borított fákat, tavasszal pedig a fák alatt a tengernyi ibolyát.

Az intézetben mintaszerű nevelés folyt. Nagyszerűen, összehangoltan nevelték az ifjakat, pedig mind az alsósok, mind a felsősök más-más családi háttérrel, földrajzilag is különböző helyekről érkeztek.

Szüleink, főleg mamáink szerint nekünk fruskáknak, kis hölgyपालántáknak inkább csinos egyenruháik tetszetek, ám udvarias viselkedésük, fegyelmezett, katonás magatartásuk is imponált.

A kisvárosnak különleges színfoltja volt az intézet. Jelentősége a nemzeti ünnepeken és egyéb rendezvényeken teljesedett ki igazán, bár a külsőségekre való törekvés mellett a belső élet, a lelkület is nagy hangsúlyt kapott.

Dr. Kerkai József igazgató 1943-44-es gimnáziumi évkönyve szerint a tanulmányi eredményeket illetően fennállásának mind a három évében a nagykárolyi nevelőintézet állt a katonai intézetek között az első helyen.

A kadétek nagyon szívesen látott vendégek voltak azoknál a családoknál, akiknél megjelentek a vasárnapi vagy ünnepnap kiemenőik alkalmával. Az emlékezetes összejöveteleken nagy szerelmek, szoros barátságok szövődtek.

Felejthetetlen élmény volt számomra az este hattól éjjel tizenegyig tartó farsangi bál, amelyet az intézeti nevelők rendeztek a kastélyban, viszonzva a vendégeskedéseket. Nagy izgalommal készültünk az eseményre. Sokáig válogattuk a ruhákat. Végre elérkezett a nagy nap. A bejáratnál kadétek vártak ránk. Az aulában Kovatsits főhadnagy úr fogadott bennünket és mamáinkat. A tánc az aulában és abban a teremben folyt, amelyet üvegajtó választott el a terasztól. Elegáns volt minden. Nagyon jól éreztük magunkat.

Másik emlékem azzal az ünnepséggel kapcsolatos, amikor díszmagyar ruhában három leánytanuló mellett én is palotást táncoltam a kastély erkélyén.

Szívesen emlékszem a vacsorával egybekötött kaplonyi bálra is. A vacsora Szerdahelyiéknél volt, a bál pedig, amelyen csak hetedikes, nyolcadikos felsősök vehettek részt, az ottani iskolában.

Minden alkalom, amit a kadétok társaságában töltötünk, kedves volt számukra. Nagykároly magyar lakosságának leírhatatlan öröm volt az anyaországhoz való visszacsatolás. A négy év minden eseménye ajándék volt számunkra, így az intézet léte is. Szívem minden melegével, szeretetével gondolok vissza azokra az évekre, a szép ifjúságra.

Hogy is volt?

vitéz szalárdi Jakó Antal

A gimnázium VII. osztályát Szatmárnémetiben, a református gimnáziumban végeztem. A nyarat Szamoskrassón szüleimnél töltöttem.

Egyik nap ebéd után édesapám megkérdezte tőlem: „Ugye fiam, te a Ludovika Akadémiára készülsz? Arra gondoltam, hogy e célod elérésében segítségemre lesz, ha jelentkezel a Nagykárolyban most megalakult fiúnevelő intézetbe.”

Rendkívül meglepődtem, hiszen addig úgy tudtam, hogy az ilyen intézmények rossz, kezelhetetlen fiúk megnevelésére jöttek létre.

Apám megnyugtató: „a Közlönyben úgy szól a felhívás, hogy a katonai pályára készülő ifjak nevelésére szolgál ez az iskola.”

A jelentkezést orvosi vizsgálatok előzték meg. Ezek biztosították a leendő növendék alkalmasságát.

Miután megfeleltem, eljött a személyes bemutatkozás ideje. Édesapám kíséretében felkerestük az intézet vezetőjét. Kedvező benyomást keltett benne katonás bemutatkozásom és az a tény, hogy már hatodikos koromban elvégeztem a levante segédoktatói tanfolyamot. „Éppen ilyen növendékre van szükség”, közölte. 180 cm magas termetem még inkább növelte alkalmasságomat.

Ezek után édesapám bemutatott a helybeli nemzeti bank igazgatójának, s kezességet vállalt értem. Biztosította, hogy kölcsönt bátran adhatnak részemre, a fedezet

megvan rá. Nagy büszkeséggel töltött el, hogy édesapám bízik bennem. Bizalmát úgy háláltam meg, hogy a lehetőséget nem vettem igénybe.

Az intézetbe való bevonulásom első eseménye a beöltözés volt. Károlyi főhadnagy úr fogadott. Magas teremem miatt a ruha kiválasztása nem kis gondot okozott, de végül találtunk megfelelőt. Bár igen viseltes volt, nekem büszkeség volt felvennem. Tetszett, hogy e naptól kezdve a „szolgálatvezető növendék” megkülönböztető címet viselhettem. Nagy felelősséggel járt, de nekem nem jelentett nehézséget. A rám bízott növendékekkel mindig katonás, de helyzetüket megértő, segítőkész voltam. Egyben teljesítettem parancsnokaim elvárását is. Ez olykor nem kis feladat elé állított, de úgy emlékszem vissza ezekre az időkre, hogy mindkét fél részére helytálltam.

Kellemetlen élményem volt a helyi piarista gimnáziumban, hogy egy civil osztálytársam gúnyos megjegyzést tett viseltes ruházatomra. Miután a méltánytalan eseményt jelentettem feljebbvalóimnak, berendelték a város szabóit, hogy vegyenek méretet a növendékekről, és készítsék el egyenruháinkat. Nincs kizárva, hogy az én esetem is hozzájárult a felruházásunkhoz.

Még ma is maradéktalan tisztelettel és megbecsüléssel gondolok előljáróimra, akik nemes céloktól vezérelve az ajándékozók nagyvonalúságához mérten működőképessé tették az intézményt a kastélyban, ahol sajnos csak röpké négy évig működhetett mindössze.

Nagykárolyi növendék koromra visszatekintve hosszan sorolhatnám a nevezetes eseményeket. Mindent

megtanultunk, ami későbbi pályánkon fontos lehetett. Ebbe a társasági viselkedés, a sportokban való jártasság éppúgy beletartozott, mint az egymás és a feljebbvalóink iránti tisztelet, a jó tanulmányi előmenetelre való törekvés, valamint a becsületesség és a tapintat. Ezek betartásában az otthonról hozott neveltetés is segített bennünket.

Különleges esemény volt a növendékek számára az úgynevezett kihelyezés, amikor több napra kitelepültünk a Nagybányaóhoz közeli Rozsály hegységbe. Kacskaríngós utakon vezetett a kisvasút a táborhelyünkre. Sátorban laktunk, patakban tisztálkodtunk, gyalogtúrákat tettünk. Éjjel kétórás váltásokkal őrszolgálatot láttunk el a tábortűz mellett. Egy aranybánya meglátogatása is maradandó élményt jelentett számomra. Az egyik mérnök felénk dobott egy kis aranyrudat, miközben szólt, hogy kapjuk el. Sikerült elkapnom, de még harmadnap is fájt a vállam. Itt tapasztaltuk meg, hogy milyen nehéz az arany, mert utána a rudat a többi növendék is megemelhette.

Az intézet felavatására a különböző hivatalos személyek mellett Kiss Ferenc színművész is eljött. Az ünnepségen a növendékek szavalókórusa a lépcsőn fokról-fokra haladva adta elő szavalatát. Ez igen sok próbát és nagy figyelmet követelt az előadóktól, de az elismerés nem maradt el.

Mélyen meghatotta a jelenlévőket, amikor Károlyi főhadnagy úr tárogatón eljátszotta este 9 órakor a bástya tetején a Krasznahorka büszke vára című hazafias dalt, valamint a Kossuth nótát.

A főhadnagy úr személyét nagy tisztelet övezte. Igazságszeretete köztudott volt. Nem tűrte a lazaságot. A hiányosságokat alaposan kivizsgálta. Melegszívű ember volt.

A tisztek és a növendékek között nem volt diskurálás. A reggeli kihallgatáskor terjeszthettük elő kérelmünket vagy panaszunkat. Akivel gond volt, azt is odarendelték. Ha a tisztek megszólítottak, szigorú vigyázzálásban és röviden kellett válaszolni.

A felsős növendékek a kimenők során mindig útba ejtették a cukrászdát. Ide a lányok is szívesen eljöttek.

Nagy tisztelettel emlékszem a gimnázium igazgatójára, Kerkai Józsefre. Nagy tudású, papi hivatásra született ember volt.

Osztályfőnököm Szöts Rudolf karpaszományos őrmester volt. Véletlenül megláttam a Közlönyben, hogy zászlóssá léptették elő. Másnap az osztályban engedélyt kértem, hogy szólhassak. Elkiáltottam magam: „Osztály, vigyázz!” Kiléptem, és a katedra előtt gratuláltam kinevezéséhez. Nagyon meglepődött, mert akkor ő még nem tudott az előléptetéséről.

Emlékeim sorában megjelenik Veöreös Laci is. Édesapja pilóta volt, és az iskolaavatás napján repülőgéppel a kastély felett körözött.

Miután leérettségiztem, a Ludovika Akadémiára kerültem. Onnan mint karpaszományos honvéd a 24. gyalogezredhez vonultam be Ungvárra. Ott le kellett cserélnem az elegáns nevelőintézeti ruhát, és ismét viseltesebb ruhában, felemás bakancsban kezdtem az új életet. Inté-

zeti ruháimat visszaküldtem Nagykárolyba, és ezzel megszakadt a soha nem felejthető cőger életem.

1944. november 15-én Körmenten avattak gyalogos hadnaggyá. Századparancsnoki beosztást kaptam. 1945. januárjában kivittek Németországba, majd Ambergnél amerikai fogságba estem, és csak 1946-ban kerültem haza Szatmárnémetibe.

Akkor kezdődtek a megpróbáltatások. Földjeinket államosították, jogi szakra akartam menni, de nem vettek fel. Banktisztviselő, majd igazgató lettem, de később visszaminősítettek, mivel azok, akik a II. világháborúban aktív katonatisztek voltak, nem lehettek vezető állásban. Még abban az elemi iskolában sem, ahol a feleségem tanított.

Kétszer nősültem, 1964-ben született a fiam. Mint pénzügyi ellenőr mentem nyugdíjba. Látásom nagyon meggyengült az utóbbi években. Szeretettel gondolok a sok-sok régi kis növendékre.

Hát így volt!

Pillanatok a múltból

Bartosiewicz László

Megérkezés az Intézetbe

1941 júliusában érkezett meg az a bizonyos levél a Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium oktatási osztályáról, melyben közölték, hogy felvettek az újonnan alakult nagykirályi Gróf Károlyi István Honvédtiszti Fiúnevelő Intézetbe.

A levél tónusa elég civiles volt, mert azt írták, hogy augusztus hetedikén avagy nyolcadikán reggel nyolctól délután háromig bezárólag bármikor megérkezhetek. A „bevonulás” szóra még csak utalás sem történt, habár a következő mondat már harapósabban hangzott, mert az időpont szigorúan pontos betartására figyelmeztettek. A lábjegyzetszerű megjegyzésben pedig arra utaltak, hogy a harmadik évfolyamig bezárólag kötelező a felnőtt kíséret. Így én magam jelentem meg. A továbbiakban még arról is szó volt, hogy a megérkezéskor a felvételi értesítés felmutatása szolgál igazolásul.

Augusztus nyolcadikán délután fél kettőkor vulkánfíber kofferemmel a kezemben becsengettem a főkapun. Még a fogadtatás is elég biztató volt. Egy pelerines, vadászkalapos kapus igazított útba az épület főbejárata felé.

Körülbelül húszlépésnyire a kaputól megálltam az épület előtt. A koffert letettem a földre, és csak csodáltam az impozáns, várszerű építményt. De nem sokáig!

Valaki az épület oldaláról rám üvöltött: „nem csodálkozunk, mozgás, mozgás”. Na, gondoltam, ez jól kezdődik.

A főbejáraton keresztül az átriumba érve a fogadtatás nem lett jobb, sőt! Rögtön letoltak, hogy otthon hagytam a felvételi értesítést. Na meg „minek ez a nagy koffer magának?”, akarta tudni Török szaki. Érdeklődött, hogy nem olvastam-e a bevonulási (nem megérkezési) tájékoztatóban, hogy a kincstár mindennel ellát, kivéve fogkefével. Most már semmi kétségem sem volt afelől, hogy ez egy nagyon, de nagyon, méghozzá szomorúan másfajta intézmény, mint amilyenekhez szokva voltam az előző három évben, amikor nem otthon, hanem internátusokban laktam az iskolaév alatt.

Alig tértem magamhoz a brutális helyzet felméréséből, máris a raktárépület felé utasítottak, ahol hasonló újoncokkal találkoztam. Itt ismerkedtem meg Szerdahelyi Pistával, Veöreös Lacival, Sáfár Mikivel, Asztalossy Pistivel és Semsey Ricsivel.

A raktárban Görbe György őrmester elég emberségesen pontifikált a cipő, az ing, az egyenruha, az ágynemű, a törülköző stb. kiosztása alatt. „Ha nem párja, cimborája”, mondta humorosan a Mikinek juttatott két ballábas bakancsra. Közben bátorított, hogy minden rendben lesz, csak kövessük a parancsot. A nekem adott zubbonyról három gomb hiányzott, de neki ez nem volt probléma. Pár lépéssel odébb volt a szabóműhely, és engem oda irányított. Ott rögtön felvarrták a gombokat. Ekkor ismerkedtem meg és kerültem jó viszonyba a szabókkal. Ez később előnyös lett a megjelenésem

szempontjából, mert barátaim rám szabták az egyenruhákat.

A sok holmit, amit kaptunk, a padlón kiterített lepedőkre raktuk, majd ahogy Görbe őrmester mutatta, a négy csücskét összefogva a hátunkra vettük, és elindultunk a kastély felé. Az épületben Török volt az útbaigazító, aki igencsak hivatalos hangon közölt mindent.

Hálósobánkat megtalálva megkezdtük a berendezkedést. Itt találkoztam Mischinger Gabival, aki korábban érkezett, és aki fényévvel járt előttünk az elhelyezkedésben. Tőle tanultam meg a szekrényrendet, a törölközők összehajtását, az ingek pontos elhelyezését és a többi ilyesmit. Az ágyazás még sántított, de abban állapodtunk meg, hogy holnap is van egy nap.

Ebben az időben Szerdahelyi Pistának volt egy klasszikus bemondása, amely a vigyázz-vezényszóval kapcsolatos. Akkoriban ugyanis a tisztek, valamint az altisztek azzal voltak elfoglalva, hogy a civil gyerekekből parancsteljesítő növendékeket formáljanak.

Török szaki részletesen elmagyarázta, mi mindent várnak a növendékektől, ha egy tiszt belép a hálósobába, a tanterembe, a mosdóba stb. Nagyon egyszerűnek hangzott, mert lényegében arról volt szó, hogy aki elsőnek meglátja a belépő tisztet, az vigyázz-t vezényel, és amíg a tiszt nem mondja, hogy „tovább”, mindenki vigyázzállásban marad. Török párszor gyakoroltatta a tanultakat, majd elégedetten távozott.

Kis idő múlva Török visszajött, és harsány vigyázz-t vezényelt. Tisztet nem látván, Pista megkérdezte, hogy „mire?”. Török elvörösödött, és még harsányabb vi-

gyázz-t vezényelt, de Pistát nem tudta meggyőzni. Ő ismét megérdeklődte, hogy „mire?”. Ebből aztán nagy vita lett, mert ugye, mi még civilek voltunk, méghozzá erősen, habár nem maradtunk sokáig azok, de legalább egy hétig még igen, így még mertünk vitatkozni. Pista nem engedett az igazából, mert nem találta Török kirohanását logikusnak. Török viszont nem volt felkészülve rá, hogy vitatkozzanak vele, s hogy meg kelljen védeni az igazát, így zavarában azt vágta Pista fejéhez, hogy őt ne nézze laikusnak. Nekünk sem kellett azonban több, azonnal logilaikus szakinak tituláltuk Törököt.

Amikor Károlyi István főhadnagy oktatótisztnak ez a fülébe jutott, pedagógiai megközelítéssel kezelte az ügyet. Pedig kiadhatta volna a parancsot, hogy ezt többet ne merjük mondani. De nem ezt tette. Inkább azzal érvelt, hogy a tanulással elért szellemi előnyünket ne ilyenekre használjuk, mert az életben még sokszor előfordulhat hasonló helyzet, és nem mindig mi leszünk a nyertesek. Mondanom sem kell, meggyőzött bennünket. Többet senki nem hallotta tőlünk a logilaikus jelzöt. Később sokszor gondoltam erre a kis epizódra.

Az alsófernezelyi kihelyezés

Nem sokkal az indulás előtt tudtuk meg, hogy tényleg menni fogunk. Mindenki nagy izgalommal várta az indulást, mert ez már igazi katonásdinak tűnt. Hallottuk, hogy sátorban fogunk lakni, csajkából fogunk enni, és az ismeretlen terepen harcászkodás lesz. Alig vártuk a parancsot a sorakozóra.

Csak később jutott a bennfentesek tudomására, hogy a főzés gondja a legnehezebben megoldható, ugyanis az intézeti szakács nénit nem lehetett kihelyezni. Az a hír járta, hogy Pista bácsi remek ötlete, amelyet Kovatsits főhadnagy is támogatott, mentette meg a napot. Eszerint Görbe őrmester vegyen főzőleckéket a szakács nénitől, és tanulja meg, hogyan kell néhány egytálételt ízletesen előállítani a kondérban. Még akkor ott, Alsófernezelyen megállapítottuk, hogy Görbe szakácsi kiképzését jóval előbb kellett volna kezdeni. A helyszínen készült fényképről — amelyet az egykondéros hét emlékére vettem fel — az volt az átlagvélemény, hogy nem a legjobb, de lényegesen felülmúlja azt, amit Görbe főszakács kevert a kondérban.

A kihelyezés másik humoros mozzanata az utolsó napon játszódtott le. Zoboki szaki, a kihelyezés anyagfelelős altisztje jelentette Kovatsitsnak, hogy a növendékek olyan mélyre verték be a sátorcövekeket, hogy szinte lehetetlen kihúzni azokat. „Ki lehetne ásni, de ásó nincs”, tette hozzá. Kovatsits a szokásos flegmájával csak annyit mondott, hogy vagy íratassa le anyagvesztesség címén otthon a GH-s alhadnagy úrral, vagy kerítsen egy ásót. Honnan, honnan nem, Görbe előhúzott egy gyalogsági ásót, és azzal a feltétellel bízta Zoboki gondjaira, hogy ki ne adja a kezéből. Voltak, akik kajánul mosolyogtak, és reggeli csuklópótlónak tudták be a szaki munkálkodását. De Zoboki sem maradt adós. Amikor kész lett és meghallotta, hogy Görbe kifogásolja az ásó tisztaságát, azt proponálta, hogy a kondérban kéne el-

mosni, mert egy, senki sem fogja észrevenni, kettő, talán feljavítja főztjének az ízét.

A „kicsik” és a krémes

Egy tavaszi vasárnap reggel megígértem Péterfy Palikának, hogy délután elmegyünk a kimenőnkön a mozi-ba és utána a cukrászdába. Palika — nekem akkor megfoghatatlan okokból — annak ellenére siettette az indulást, hogy a mozi csak másfél óra múlva kezdődött. Majdhogy nem szaladt a főkapu felé. Alig tudtam lefékezni. Már az intézeten kívül, de a kerítés mellett haladtunk a város felé, amikor Palika egyszer csak lelassított. Meglepetésemre kijelentette, hogy most már nem kell sietni, s ujjával mutatott a főkapu felé igyekvő növendékekre.

Nekem csak akkor esett le a húszfilléres, amikor Palika azt proponálta, hogy először a cukiba menjünk, mert van időnk, mozi után viszont már nem lesz krémes, mert a mögöttünk jövők — Tímár Gabival és Kardos Lacival az élen — mindent felfalnak. A cukiban Kövi és Sáfár már a második gesztenyepürénél tartott. Palikának azonban jó orra volt, mert a krémes még csak éppen kezdett fogyni.

Magam sem vetettem meg a cukrász ingyencségeit, de ahogy a rövidesen megérkező Tímár Gabi és társai tudtak pusztítani, az nem volt mindennapi.

Haász István tábori püspök úr látogatása az intézetben

A püspök úr tiszteletére rendezett díszebéden Csuthy intézetparancsnok üdvözölte a ritka vendéget. Beszéde végén a magyar haza, a nép és a katonák, valamint a püspök úr egészségére emelte poharát, majd pillanatokon belül ivott egy kortyonyit a borából. Kezében a pohárral a püspök úr felé tekintett, akinek viszont mindez nem ment olyan gyorsan, mert neki az intézet dízszerlegével terítettek. A püspök úr végül meglátta a serleg alján a bort, és akkor vége lett az örökkévalóságnak tűnő várakozásnak. Emlékezetem szerint a serleg úrtartalma három decinél is több volt.

Itt kell megjegyeznem, hogy a püspök úr iránti megkülönböztetésnek és nagyrabecsülésnek nemcsak a dízszerleggel való terítés volt az egyetlen jele. Tudomásom szerint ő volt az egyetlen vendég, akit ebéd alatt növendékek szolgáltak ki.

Ebben a megtiszteltetésben Huszár Karcsi és a kis Piret de Bihaine részesült. Károlyi Pista bácsi egy hétig okította őket a pincéri tevékenységre. Érthető okokból a kis Piret feladata csak a serleg esetleges utántöltése volt, az igazi pincérszerep Karcsinak jutott, bár ez nagyrészt szimbolikus jellegű volt, ugyanis a felszolgálók hozták be az ételeket, és Karcsi — hófehér szarvasbőr kesztyűben — a tőlük átvett tálakból kínálta a püspök urat.

Ebéd végén a püspök úr emelkedett szólásra. Megköszönte Csuthy üdvözlő szavait, majd köszöntötte a „drága, kedves kis és nagy bajtársakat”, miközben meg-

említette az intézet gyönyörű magnóliafáit. Mindenkit meglepett, hogy a püspök úr milyen részletesen ismeri az intézet megalakulását. Csak Karcsi nem csodálkozott, mert ő ebéd előtt hallotta, ahogy a püspök urat a titkára tájékoztatja az intézet történetéről. A püspök úr külön megemlékezett a nagyszámú növendékgárdát tanító és nevelését vezető „drága, kedves nagy bajtársak” önzetlen munkájáról. A nagyszámú növendékgárdát illető kis tévedés annak volt betudható, hogy a püspök úr közvetlenül Kőszegről jött. Ott négyszázötven körül volt a növendékek száma, és a püspök úr talán azt gondolta, hogy itt is többen vannak, mint ahányan egyszerre beférnek az étterembe. Beszédében a püspök úr megemlítette az intézet vezetőit, és a szokásos módon mindenkit felköszöntött, majd a dízszerleget az intézet további sikerére emelte. De ahogy belepillantott, azonnal hátranyújtotta Piret felé, mondván: „Drága, kedves kis bajtárs”, aki rögtön pattant, és feltöltötte a serleget.

A napos növendéknek, Szentpétery Palinak e napon nagyobb felelőssége nem volt, csak az, hogy felügyeljen a serlegre. Pali ennek a követelménynek annyira eleget akart tenni, hogy csak Karcsi villámgyors reagálása mentette meg a helyzetet. Amikor Csuthy a püspök úrral beszélgetve az átrium felé tartott, hogy az oda nyíló üvegajtó gyönyörű metszett üvegét és rajta a gróf Károlyi család címerét ismertesse, Pali azt gondolta, hogy az ebédnek vége, a püspök úr távozik Csuthyval, ezért rögtön levette az asztról a serleget, és elvitte. Pár perc múlva azonban Csuthy visszasétált az asztalhoz a püspök úrral, aki nem említette ugyan, de láthatóan hiá-

nyolta a serleget. Ez nem kerülte el Csuthy figyelmét, aki pontosan ezekkel a szavakkal tette fel a kérdést Karcsinak: „A püspök úr terítékének érintetlensége?”. Karcsi villámgyorsan feltalálta magát, kérte a bocsánatot, és mentve a menthetőt azt mondta, hogy kiküldte a serleget elmosni. A püspök úr — megköszönve a drága kedves kis bajtárs figyelmességét — még alig foglalta el helyét, mire a serleg újratöltve előkerült. Karcsi gyors helyzet-felismerését és cselekvését Károlyi Pista bácsi később többször méltatta.

Késői bevonulás

Magdáék szőlőjéből Huszár Karcsival egyszer túl későn indultunk el ahhoz, hogy takarodó előtt beérjünk az intézetbe. Telihold nem lévén elhatároztuk, hogy a kerítésparancsnokságot vesszük igénybe, mert célunk elérésére ugyancsak kedvezőnek ígérkeztek a látási viszonyok. Először hátul, a kertészet felőli utcáról próbáltunk bevonulni, mert ott a kerítés lényegesen alacsonyabb volt, mint a Rákóczi-fa melletti oldalon. Sajnos, erről a tervünkről sürgősen le kellett mondanunk, mert a két jó házőrző kutya mindent megtett, hogy felhívja ránk a figyelmet.

Még mindig nem volt azonban túl késő, így a külön engedményes kimenőnkről nem hiányolhattak. Utóvégre szombat volt, és a villanyoltást a tantermekben meg a hálókban nem tartották be olyan szigorúan, mint hétköznap. Időt azonban nem veszítettünk, mert Magdáéktól jöve mindenképpen a kertészet felőli irány volt a jó, ugya-

nis a másik út a főkapu előtt vezetett el, és ott a kapus minden bizonnyal felfigyelt volna ránk.

A kertészet felőli oldalon mentünk tovább az utcán. Amikor körülbelül a Rákóczi-fával voltunk egy vonalban, a kedvező megvilágítás láttán elhatároztuk, hogy átlépünk a kerítésen. A lándzsahegyű, kovácsolt acélkerítés részemre nem jelentett nagy akadályt, és pillanatok alatt a belső oldalon voltam. Karcsi kicsit bizonytalanabban vette az akadályt, de már ő is a belső oldalon volt, amikor megszólalt: „Sivic, fennakadtam”. Nem kellett sokat tanulmányozni, rögtön kisült, hogy a lándzsa hegye a derékszíja alá került. A fennakadást pedig a lándzsák hegye alatt kb. 10-15 centiméterre elhelyezett összekötő acélrúd okozta. A továbbiakban a megoldás már nem jelentett problémát. A kerítés alapzatára állva Karcsi lábát alátámasztottam a vállammal, hogy kikapcsolhassa a derékszíját. Utána Karcsi a vállamról lelépett mellém a kerítés alapzatára, onnan pedig a földre. Ott azonban Török szakival találtuk magunkat szembe. Azonnal őrizetbe vett bennünket, és mindkettőnket bekísért a századirodába a napos tiszthez, aki nem volt más, mint Károlyi István százados úr, azaz Pista bácsi.

Pista bácsi jóindulatúlag próbálta kezelni a dolgot, és tettünkön filozofálva kijelentette, hogy mindenkinek megvan az adag kenyere, amit egy helyen elfogyaszthat.

Gondoltam, ez jól kezdődik, mert a virágnyelvet leszámítva itt arról van szó, hogy kirúgnak. Sok idő nem volt a dolgok mérlegelésére, mert a jegyzőkönyv felvétele után rögtön a fogdába vittek bennünket. Apám, akit behívtak, hétfőn látogatott meg a fogdában. Nem sok jó-

val bíztatott a tízperces ottléte alatt, mert szerinte nem volt valószínű, hogy ezt „szárazon” megúsom.

Kedden délután két órára voltunk Intézetkihallgatásra rendelve. Ez olyan elrettentő volt, mintha a pokol tornácára vezényeltek volna bennünket. Kimenőbe öltözve délután fél kettőkor előálltunk a századirodában. Pista bácsi tetőtől talpig átvizsgált bennünket, és kétszer is visszaküldött, hogy alaposabban fényesítsük ki a cipőnket meg a zubbonygombokat. Pista bácsi díszcsizmában, amelyet azelőtt sosem láttunk (később megtudtuk, hogy azért, mert nyomta a lábát), fehér kesztyűben, karddal és fekete tiszti csáköval várt ránk. Végre másodpercnyi pontossággal két órakor bevezettek bennünket az intézetparancsnok irodájába. Mindketten akkor voltunk ott először.

Amint beléptünk, Csuthy felállt az íróasztalától, és fogadta Pista bácsi jelentését. Mivel hiányolta a letartóztató altisztet, parancsot adott, hogy Török szaki is jelenjen meg. Pár perc múlva belépett Török az irodába, de derékszíj, sapka és kesztyű nélkül. Csuthy ekkor azzal a paranccsal küldött ki minket, hogy „végeztem a növendékekkel a fél háromi elővezetésig”. A csukott ajtón keresztül azonban hallottuk, hogy kifogásolja a szaki öltözkését, és kiadja a parancsot, hogy díszben jelenjen meg. Azt is hallottuk, amint a szaki alázatosan jelentette: „a Károlyi százados úr írta alá a jegyzőkönyvet”, ezért nem ő az elővezető közeg. Csuthy ez nem nyugtatta meg. Megmagyarázta a szakinak, hogy „ha tollba is mondta a jegyzőkönyvet”, ő volt a letartóztató közeg, azaz szemtanú, ezért úgy a szolgálati, mint az intézeti szabályzat

szerint neki is jelen kell lennie. Ezt Csuthy olyan hangosan közölte Törökkel, hogy a századirodában Kovács főtörzs az íróasztalánál ülve felnézett, és megjegyezte: „A parancsnok úr senkivel sem viccel”. Nekünk akkor ez volt az első elégtétel, hogy a szakit megleckéztették.

Török rákvörösen távozott, de még tizenöt perc sem telt el, amikor teljes parádéba öltözve visszatért. Fél háromkor Pista bácsi újra bevezetett minket a parancsnoki irodába. Török is velünk tartott, de Csuthy „köszönöm Török, magára mint tanúra később lehet szükség” megjegyzéssel nem engedte be az irodába.

Ekkor Károlyi Pista bácsi jelentette az elővezetés okát, és felolvasta a jegyzőkönyvet. Csuthy megkérdezte tőlünk, hogy a növendékek megértették-e a jegyzőkönyv tartalmát, és egyetértenek-e a benne foglaltakkal.

Karcsival már előzőleg megbeszéltük, hogy semmit sem kifogásolunk, mert a tényálláson úgysem tudunk változtatni, hiszen a kerítésen átmászva, takarodó után próbáltunk bevonulni a kimenőről.

Még jóformán ki sem mondtuk, hogy a jegyzőkönyv tartalmával egyetértünk, amikor Csuthy addigi csendes nyugodtsága egyszerre megváltozott. A szennyes gondolkodású utcai csavargókhoz hasonlítva rettenetesen lehordott bennünket, majd kijelentette, hogy nem vagyunk méltók az intézet egyenruhájának viselésére. Később azt is mondta, hogy nem fogott rajtunk az eddigi nevelés, és szerinte a honvéd kincstár „ilyen szarkampóra, mint maga, Huszár növendék vagy egy ilyen szarházira, mint a Bartosiewicz növendék egy fillért sem fog áldozni a jövőben”. Másokat is mondott még, de azok hordereje ko-

rántsem volt olyan nagy, mint ez utóbbi, mert nekünk ez azt sugallta, hogy a kirúgás veszélye az esetlegesből a legvalószínűbbre változott. Csuthy harsány „végeztem” vezényszava váltott meg bennünket a további tortúrától. Mi éles balra át!-tal elindultunk kifelé a századirodába, ahol szó nélkül mentünk el Török szaki mellett.

Pár héttel később tudtuk csak meg, hogy hiába öltözött fel a szaki, nem volt rá szükség. Miért is lett volna? Mi mindent beismertünk, így hát szerepe nem volt. Azt, hogy az intézetből nem zártak ki bennünket, Pista bácsi szerint annak köszönhattuk, hogy vállaltuk a felelősséget tetteinkért, és nem próbáltunk meg kibújni. Csuthy ezt a sikeres nevelés bizonyítékaként értékelte, amikor kirúgásunkat tárgyalták.

A hétből még két napot töltöttünk a fogdában. Utána ismét elővezettek bennünket a századirodába, ahol Pista bácsi várt ránk, ezúttal már nem díszcsizmában. Részletesen elmagyarázta, hogy a továbbiakban mihez kell feltétlenül tartani magunkat, hogy Damoklesz kardja eltűnjön a fejünk fölül.

A „végeztem” kimondása után Pista bácsi a világ legtermészetesebb dolgaként megemlítette, hogy az év végéig mindkettőnk részére hatályban marad a teljes kedvezménymegvonás. Bajusza alatt mosolyogva azonban megjegyezte, hogy ezt „guggolva” is kibírjuk, hiszen az évből már csak pár hét van hátra.

Csak a következő évben tudtuk meg, hogy Csuthy az Intézetkihallgatással kapcsolatos mulasztásáért erősen megleckéztette Törököt. Különösen azt nehezményezte, hogy nem tudta illetve nem tartotta be a szolgálati sza-

bályzatot. Ezért utasította Törököt, hogy „tájékoztassa magát”. Emiatt Török a szabadidejében heteken át a szolgálati szabályzatot magolta, mert nem tudhatta, hogy Csuthy mikor és mire lesz kíváncsi. Még utólag, az évek távlatából is tagadhatatlan, hogy a Csuthy-féle penitencia nekünk nagyon tetszett.

A szaki nagyon jól tudta, hogy nem babra megy a játék. Csuthy ugyanis mindenkitől sokat követelt, ezért Török tisztában volt vele, hogy ha még egyszer melléfog, nincs kizárva, hogy csapatnál találja magát. Az intézeti szolgálat pedig álm volt ahhoz képest, ahogy a csapatnál bántak volna vele. Utólag visszagondolva nem volt meglepő, hogy Törököt sokszor láttuk a szolgálati szabályzattal a kezében.

Tánciskola

Nagyon kevés olyan kellemes szolgálati kötelessége volt a napos növendéknek, mint a tánciskolába érkező vendégek fogadása. Mindig csak annyi vendéget — kizárólag kislányokat — hívtak meg, ahány kedvezményes növendék sorakozott fel a táncolásra a táncterem-mé átalakított étteremben.

Egyszer akárhogyan számoltam, az egyik kislánynak nem volt párja. Kovatsits százados volt éppen a napos tiszt, de őt ilyen aprósággal még csak gondolatban sem volt szabad zavarni. Nem is zavartam. Nem maradt más hátra, elő kellett varázsolnom egy növendéket. Ez nem jelentett volna problémát, mert kedvezmény-megvonásos mindig akadt a háznál, de itt a korra is ügyelni kel-

lett, mert a 11 éves kislánynak nem hozhattam 15 éves „felnőttet”. Körbejártam az összes helyet, ahol gondoltam, találok valakit, de sehol nem volt senki. Már teljesen reményvesztve, végre az egyik tanteremben rábukantam Semsey Ricsire, aki éppen kedvezmény-megvonásos volt. Felkértem, hogy öt perc alatt vágja magát kimenőbe, és fehér kesztyűvel jelenjen meg a táncteremben. Ricsi készséggel engedelmeskedett, így pár perc alatt megoldódott a probléma.

A naposnak kellett szolgáltatnia a muzsikát, azaz felhúzni a gramofont (mert az akkor még rugóra ment) és váltani a lemezeket. Ez a szolgálat azért volt kíváncsú, mert jó pontokat lehetett szerezni a kislányoknál a kedvenc nótáik lejátszásával. Ez alkalommal az első szám az „Amit a bécsi erdő mesél” volt. Ezt követte volna a La Paloma, de a gramofon bedöglött.

Kovatsits a szokásos flegmájával reagált az ügyre. Felmentünk, és kölcsönkértük az intézetparancsnok saját gramofonját. Ez már modern készülék volt, beépített hangszóróval és villanymotorral. Kicsit recsegett ugyan, de szólt a La Paloma. Így megkaptam a jó pontot Rózsiától és Sáfár Mikitől, akik odaadóan táncolták a tangót. A következő szám Nóráé és Mischinger Gabié volt, akik a Kék Dunára keringőztek. Ráadás is járt mindenkinek, ami abból állt, hogy amikor a lemez már majdnem lejárt, a tű újra a lemez közepére lett helyezve.

A következő szám a „kicsiké” volt. Ők gyorsan és ügyesen járták a táncot, de úgy, mintha tornásztak volna. Nekik is bőven járt a ráadás. A szünet és a frissítők előtt következett volna Huszár Karcsi és Magda kedvenc nó-

tája, de akkor már a kölcsöngramofon is felmondta a szolgálatot. Még csak meg se nyekkent. Mivel sem zene, sem tánc nem volt többet, a vendégek rövidesen elindultak haza.

A táncóra után Kovatsits magához rendelt és kifejezte megelégedését, miszerint a gramofonokat kivéve minden jól ment. Megjegyezte azonban, hogy legközelebb ne adjak parancsot kedvezmény-megvonásosnak szórákosra.

A mintahálószoza

A „mintahálószoza” megjelölés azok után ragadt ránk, hogy kimondottan nagy sikerrel hajtottuk végre Szerdahelyi Pistának, a nyolcadik évfolyamos szobaparancsnokunknak az ötletét. Azt javasolta, hogy sorjában környékezzük meg a kiképzőinket, és kérjük meg őket, mutassák meg, milyen legyen a szekrényünkben a rend, mert eddig csak pár szóval mondták ezt el, de viszont rengeteget kritizáltak bennünket a hibás rend miatt. Ugyanígy tettünk az ágyazással. Persze rájöttek, hogy átráztuk őket. Amíg nem buktunk le, nagyon élveztük odaadó segítségüket és főleg azt, hogy egyik a másik munkájáról milyen lesújtó kritikával nyilatkozott. Majdnem úgy, ahogy azt Pista előre megjósolta. Véleményünkre viszont nem voltak kíváncsiak. Pista azonban ártatlan képpel azt javasolta, hogy a tapasztaltak alapján először nekik kellene megállapodniuk abban, hogy mi az elfogadható, és akkor mi is úgy fogunk rendet rakni. Az eset híre hamar eljutott Csuthyhoz, aki megelégedéssel

vette tudomásul, hogy a növendékek furfangossága milyen problémát okozott.

Így lett a mi szobánk a mintaszoba, amelynek akkor csak negyedikes lakói voltak: éspedig Sáfár Miki, Mischinger Gabi, Veöreös Laci, Asztalosy Pisti és jómagam, akit idővel mindenki Sivicnek hívott. Török szaki a mintaszobával kapcsolatban szellemesen megjegyezte, hogy „érték nélkül”, mert — amint mondta — mintaszerűen ráztuk át az értéket szolgáltatókat.

Ennek a kis esetnek egyébként sokkal nagyobb lett a hordereje, mint ahogy mi azt akkor gondoltuk. Nekünk ez csak jó tréfa volt, amin sokáig derültünk. Később, amikor már Németországban voltunk, egy este a bűdingeni kaszárnyában Kovatsits egy beszélgetés közepette visszaemlékezett rá, hogy a nagykarolyi intézetben milyen nehézségekbe ütközött az első év beindítása.

Meglepetésemre a mintaszoba esetét hozta fel, és hangsúlyozta, hogy ez volt az egyik fő oka annak, hogy komolyan megváltoztatták a növendékek és a kiképzők közti viszonyt. Eredetileg gyerekeknek tekintették a kiképzők a növendékeket, mert tulajdonképpen azok is voltak, és arra gondoltak, hogy a kiképzésükkel kapcsolatos teendőket a csapatnál szerzett gyakorlatuk alapján fogják végrehajtani.

Érdekes volt hallani, hogy három héttel a megérkezésünk előtt maguk a kiképzők is kiképzésben részesültek. Arra próbálták felkészíteni őket, hogy hogyan viszonyuljanak a sajátos szempontok szerint kiválasztott gyerekhadhoz. Kovatsits megjegyezte, hogy mivel a kiképzők nem voltak pedagógusok, talán nagyobb önbiza-

lommal néztek a jövőendő feladataik elé, mint kellett volna.

Miután saját bőrükön tapasztalták a gyerekhad sajátosságait, segítségre volt szükségük. Kovatsits nevetve idézte fel az akkor még csak hároméves múltat, és elmesélte, hogy Pista bácsi „elsősegélynyújtásai” során gyakran megjegyezte, hogy „amint már korábban is hallották...”.

Pista bácsi oly eredményes volt a kiképzőkkel, hogy mi, az okosok, észre sem vettük, hogy egy új korszak kezdődött. Talán csak az tűnt fel, hogy nagyobb körültekintéssel kezeltek bennünket, mint előzőleg.

A kürtösök és a kutyusok

Közel hatvan év távlatából nem lehet minden eseményt pontosan felidézni. Viszont a következő kis epizód fő mozzanataira olyan pontosan emlékszem, mintha nemrég történt volna. Sáfár Mikivel még igencsak újoncok voltunk, amikor Miki egy este elmesélte, hogy alaposan letolták, mert nem vallotta be, hogy a cserkészeknél kürtös volt. Rögtön megállapítottuk, hogy az igazi katonásdihoz nemcsak puska és egyenruha, de kürtös is kell, és ez minden bizonnyal ő lesz. Nem tévedtünk.

A vadonatúj, vakítóan fényesre pucolt kürtöt a megkülönböztető megtiszteltetés jeléül Kovatsits személyesen adta át Mikinek a mintahálószobában. Kovatsits a rá jellemző magabiztossággal átnyújtotta a kürtöt, és tréfásan megjegyezte, hogy „holnap reggel talán már meg is szólal a kürt”. Az intézetben Mikit még senki nem

hallotta trombitálni, viszont az első naptól kezdve úgy kezeltek bennünket, hogy ha valamit mondtunk, különösen képességeinkkel kapcsolatban, addig abban senki nem kételkedett, amíg nem derült ki az ellenkezője. Ez azonban jóformán sosem következett be, mert ha százszor újoncok voltunk is, arra rögtön rájöttünk, hogy jobb, ha csak arra felelünk, amit kérdeznek. Így Kovatsits biztos lehetett benne, hogy nem blamáta magát, amikor személyesen adta át a kürtöt, és hogy Mikivel nem fog kudarcot vallani. Nem is csalódott, Miki nagyon tudott. Ezt mindenki elismerte.

Török szaki egyszer meg is jegyezte, hogy ha nem tudná, hogy Miki fújja meneteléskor a kürtöt, azt hinné, hogy az alakulatának az ezredkürtösét hallja, ahol előzőleg szolgált. Mikinek azonban ez nem imponált, mert tudta, hogy a szakinak botfüle van, és így a megítélése nem vehető számításba. Némelykor akarattal olyan falsul fújta a kürtöt az udvaron, hogy már ő maga sem bírta a nevetést visszatartani. Még a mindig komoly Jakó és Ipacs, a két nyolcadéves növendék is elmosolyodott.

Sokáig Miki volt az egyetlen kürtös, ugyanis senki más nem értett a mesterséghez. Érthető módon fontossá vált, hogy kerítsenek egy másik dudást, ezért aktívan keresni kezdtek valakit, aki pótolni tudta a hiányt. Mikinek kiadták az ukázt, hogy fedezzen fel egy trombitás-tehetséget. Az első fontos feltétel természetesen a jó hallás volt, de ezzel egyenértékű volt az is, hogy ki hogyan tudott csucsorítani.

Az első feltételnek elég sokan megfeleltek, de csucsorítani senki nem tudott egy tehetséges „kicsi”, a pót-

dudás-jelölt Kellényi Kálmán kivételével. Ráadásul Kellényinek nemcsak tehetsége, de kedve is volt a kürtös szakma elsajátításához. Ma is előttem van, ahogy az étterem ajtaja előtt, az udvaron gyakorol, és mosolyogva veszi tudomásul, amikor félre nem érthető módon felszólítják, hogy odább gyakoroljon.

Kellényiből nagyon rövid idő alatt önálló kürtös lett, Miki pedig nagy elismeréssel beszélt róla. Nem csoda, hiszen nem sok tizenegy éves gyerek tudta fújni a katonai kürtszólókat a menetre, az ébresztőre vagy a takaródóra. Ezt Miki még jobban értékelte, mint mások, akik nem fújták a kürtöt.

Kellényi már javában önálló, elismert kürtös volt, amikor egy alkalommal én voltam a napos. Pista bácsi, a napos tiszt tudni akarta, hogy milyen viháncolás szakította meg Kellényi kürtszólóját. Én sem tudtam, csak annyit, hogy nem az előírásnak megfelelően ment végbe a kürtölés.

Elkaptam Kellényit, és éppen kezdtem magyarázni az odavágó evangéliumot, amikor Miki közbelépett, és arra kért, hogy másnap reggelig legyen türelemmel, de jelentsem Pista bácsinak, hogy kivizsgálom az ügyet. Annyit mondott még, hogy reggel legyen Kellényi közelében, mielőtt megfújja a kürtöt. Többet nem volt hajlandó elárulni. A kürtösnek közvetlenül a kastély sarkánál, a Rákóczi-fa felé fordulva kellett állnia. Reggel kiléptem az átriumból, és pár lépésnyire a bejárattól, az ablak alatt megálltam, hogy megvárjam Kellényit. Meglepetésemre Mikivel érkezett, aki intett, hogy ne mozduljak.

Miután megszólalt a kürt, pár pillanattal később az intézet két házőrző kutyusa kibújt a bokorból, és csodás énekléssel kísérte Kellényi kürtszólóját. A két kutya olyan odaadóan énekelt, hogy alig tudtuk befogni a szájunkat. Minden világos lett előttem, most már tudtam a választ Pista bácsi kérdésére. Nem lehetett nevetés nélkül végignézni a látottakat. Jelenttem Pista bácsinak, hogy mi idézte elő a viháncolást, ő pedig mosolyogva vette tudomásul, hogy mi okozta az önfegyelem hiányát.

*

1943-ban Sáfár Mikivel írtunk Mikulásra egy verset. Ennek első és utolsó soraival szeretném befejezni ezt a kis visszaemlékezést. A vers az akkori bizonytalan időket leegyszerűsített, de időszerű megvilágításban tárta mindenki elé. Úgy, ahogy azt két 16 éves gyerek látta a maga szemszögéből.

Ma van hatodika.
Itt is a Mikulás.
De ha nem jött volna,
Az még a kitolás.

Idén tudta címünk.
Jövőre sem rejtjük.
Hogy akkorra mi lesz?
Sajnos azt már sejtjük.

Litvay Leitgeb Pali bácsi, az intézetparancsnok a Mikulás-ünnepség után azt mondta, hogy reméli, nem lesz igazunk a jövőt illetően.

Életem nagy ajándéka

Elekes Lóránt

A régmúlt időszakok egyes mozzanatai tovább élnek bennünk, s olykor akaratunkon kívül váratlan események hozzák elő az elfeledettnek hitt időköt és helyszíneket. Ez történt velem is.

2002-ben, egy őszi estén a TV előtt ültem. Miközben a műsorok között válogattam, felkeltette figyelmemet egy előadás. Főtről, a gróf Károlyi-családról volt benne szó. Hosszú évtizedek óta vártam erre a pillanatra. Gondolatban hirtelen visszarepültem gyermekkoromba, abba a korszakba, amelyik meghatározója lett későbbi életemnek.

Édesapám katonaember volt. Az akkori szokásoknak megfelelően az volt a természetes, hogy ilyen esetben az első fiúgyermekből is katona legyen. Így történt ez nálunk is. 1943-ban kadetiskolás lettem a Gróf Károlyi István Honvédtiszti Fiúnevelő Intézetben Nagykárolyban.

Az ott töltött idő egy életre meghatározója lett további sorsomnak. Más mércével mértek. Ott tanítottak meg mindenre, fegyelemre, rendszeretetre, tiszteletre, becsületre, szorgalomra, mindarra, ami kialakította személyiségemet. Ezt a tanítást nem felejtettem el sem a jó, sem a rossz időkben.

Mivel háborús idők voltak akkor Európában, a körülmények a mi életünkre is rányomták bélyegüket. El kellett hagynunk a Károlyi kadetiskolát. Kőszeg lett a befogadó intézet. A hadi helyzet alakulásával a növen-

dékek élete is megváltozott. Sor került a bevagonírozásra, hogy Nyugatra menekítsék a diákokat.

Nekem azonban ebben már nem volt részem, mert szüleim hazavittek. 1944. május 12-én én is megkaptam a vezetőségtől a szabadságos levelet, amelyben az állt, hogy érvényes a behívásig. Aláírás: Dr. vitéz Litvay Pál ezredes. Ezzel befejeződött számomra az a korszak, amely végigkísért egész életemen.

Ez a rövid egy év mély nyomot hagyott bennem. Hosszú ideig fel-felrémlt, újra és újra megelevenedett előttem, jó és rossz időszakokban egyaránt. A háború után azonban egészen 1956-ig magamba kellett zárnom. Ez pedig nagy idő, sokszor 365 nap. Hányszor, de hányszor keltem fel és feküdtem le az intézet gondolatával.

Nehéz idők következtek a háború után. Nemcsak a családom meg jómagam, de az ország többi lakója számára is. Borzalmas nyomorral küszködve sokáig kellett fiatal fejjel valahogyan megélnem, túlélnem az akkori nyomorúságos helyzeteket és viszontagságokat.

Vándoroltam, csavarogtam, a megélhetést kerestem. Közben folyvást arra gondoltam, hogy nem adhatom meg magam, nem engedhetem, hogy legyőzzön a nincstelenség, úrrá legyen rajtam a tehetetlenség. Abban a reményben küzdöttem végig így vagy úgy minden napot, hogy holnap jobb lesz. Ekkor tudatosult bennem, hogy azon az úton kell továbbmennem, amelyen Nagykárolyban elindítottak, s amelyet magamévá tettem. Jó érzéssel vettem tudomásul, hogy kadét lehettem egy kimagasló iskolában.

Elmentem egy gyárba segédmunkásnak, majd jelentkeztem átképzősnek. Közben beiratkoztam a gimnáziumba, és négy év múlva leérettségiztem. Az üzemben szép lassan mentem felfelé. Először gépbeállító lettem automata és egyéb gépeken, később csoportvezető, majd — a gyár történetében a legfiatalabb — művezető, amire magam is nagyon büszke voltam. Természetesen minden szabad időmet tanulásra fordítottam. Elvégeztem a szakmámhoz szükséges technikumot, majd a Budapesti Műszaki Egyetemet.

S akkor erőt vett rajtam a nyugtalanság. Mindenáron próbára akartam tenni magamat. Kíváncsi voltam rá, hogy Nyugaton is el tudnám-e érni mindazt, amit Magyarországon elértem. 1967-ben elhagytam szülőhazámat, és Svájcban telepedtem le.

Eleinte Svájcban sem volt könnyű, de ahogy fejlődött a nyelvtudásom, egyre inkább olyan feladatokat bíztak rám, amelyekhez korábban is értettem. Minden porcikámmal arra törekedtem, hogy elsősorban magamnak, másodsorban mindenkinek bebizonyítsam: a hitem, a becsületem, a törekvésem, a tudásom szilárd alapokon áll. Itt szabadjon megjegyeznem, hogy rettenetesen féltem a szegénységtől, a nyomortól, a senkiháziaktól és a jellemtelen emberektől. Mint műszaki vezető dolgoztam különböző vállalatoknál. Megnősültem, egy lányunk született. Nagyon büszkén írom, hogy kétszeres nagy-papa vagyok. A mostani családi életem pótolja számomra azt, amiben annak idején nem lehetett részem.

Tizenennyolc év után, 1985-ben látogattam el először Magyarországra. Köszeget is felkerestem, mivel annak idején oda menekült a nagykárolyi iskola, ahova jártam. Találkozni akartam azzal a volt tanárommal, akiről nagyon szép emléket őrzök, ezért felhívtam telefonon.

Amikor beléptem a szobájába, köszöntem, de ő csak ennyit mondott: „Nem tudom, mit akar, fiatalúr. De ne mondjon semmit! Amíg vártam, kinéztem az ablakon, s amikor megláttam az utcán, már tudtam, hogy ott, az az ismeretlen ember csakis kőszegi cőger vagy nagykárolyi kadét lehetett”.

Csak nagy sokára értettem meg őt. Méltóságánál fogva semmilyen rossz szót nem ejtett azokról, akik egész életére tönkretették, megalázták, megbántották, mindenéből kiforgatták. Csupán emberi méltósága maradt meg. Nagy hatást gyakorolt rám. Sírtunk, mikor találkoztunk. Sírtunk, mikor elváltunk. Ember volt.

Később még többször ellátogattam Magyarországra. Láttam a kiútkeresést az emberekben és az állami vezetésben. Változásokban volt az ország. Amikor nyugdíjba mentem, arra gondoltam, ha a törekvések megvalósulnak, ha az ország helyzete stabilizálódik, sőt tovább fejlődik, akkor esetleg Magyarországon élem le hátralévő életemet. Így is lett. Családon belül megbeszéltük a dolgot, és szomorúan — mert a gyerekek Svájcban maradtak —, de a közös megegyezés szerint feleségemmel visszajöttünk. 2001 márciusa óta élünk itt.

Az a bizonyos TV-adás tette lehetővé számomra, hogy felvegyem a kapcsolatot volt iskolatársaimmal. Megkerestem gróf Károlyi Lászlót Fóton. A gróf úr sze-

retettel fogadott. Neki köszönhetem, hogy viszontláthattam azokat, akikkel együtt jártam a kadétiskolába, mert miután előadtam a vágyamat, a kívánságomat, megadta Lőrincz László telefonszámát.

Lacin keresztül sikerült több volt iskolatársammal személyes kapcsolatba kerülnöm. Nagyon nagy élmény ez számomra, mert mindvégig vágytam rá, hogy egyszer még valahogyan találkozhassak azokkal, akik szintén ott voltak Nagykárolyban. Szerettem volna elbeszélgetni velük azokról az időkről, amelyek oly sokat jelentettek számomra. Szerettem volna feleleveníteni velük az egykori iskolát, a gyönyörű kastélyt, az aulát s a két oldalán az isteni szép lépcsőket. A tanulószobát, az éttermet, a parkot, a gyakorlóteret, mindent, mindent.... A csodálatos élményt, amikor este megszólalt a kürt hangja, amikor lefeküdtünk.

Lehet, hogy ez sokaknak nem mond semmit. De akik mindezt átérték, akiknek ez adott vezérfonalat az életükhöz, azoknak ez rengeteget jelent. Mint például nekem. Hiszen évtizedekig vártam rá, hogy még egyszer láthassam mindazt, ami volt, mindazt, ami már nem hozható vissza, de amit nem tudok elfelejteni.

Ez volt életem nagy ajándéka, amit magammal hordozok, amire ma is büszke vagyok. Mert már ezt is szabad.

Az idei programomban első helyen áll, hogy felkeressem azt a várost, ahol egy évig éltem, a kastélyt, a piarista gimnáziumot, ahol igencsak nehéz napokat éltem át a latin órák miatt.

Bizonyos képek már elmosódtak bennem. Ezeket csakis ott, abban a környezetben fogom tudni feleleveníteni. De ez is hozzátartozik ahhoz, hogy tovább vigyem a Károlyi iskola szellemét. A nagykárolyi Gróf Károlyi István Honvédtiszti Fiúnevelő Intézet szellemi ajándékát.

Katonaiskolába vágytam

Mischinger Gábor

Hatvan esztendő múlt el azóta, hogy először léptem le a vonatról Nagykárolyban. Örömteli várakozással mentem, mert minden vágyam az volt, hogy katonaiskolába jár hassak.

A negyedik elemi után Kőszegre pályáztam, s bár behívtak felvételizni, nem vettek fel. A következő évben ez megismétlődött. Mivel makacs voltam, a harmadik gimnázium után is újra próbálkoztam. A meglepetésemnél csak az örömöm volt nagyobb, amikor megkaptam az értesítést, hogy felvételi nélkül — az első évben ez még nem volt — felvettek a m. kir. gróf Károlyi István Honvédtiszti Fiúnevelő Intézetbe. A honvéd kórházban harmadszor is átestem a kötelező orvosi vizsgálaton, amelyet ezúttal is tetőtől-(lúd)talpig, teljes alaposággal végeztek el rajtam.

Édesapám nem járt katonaiskolába, mert 1914-ben érettségi után önkéntesként lépett be a hadseregbe, de figyelmeztetett, nem leánynevelő intézetbe megyek. Testben-lélekben felkészültem tehát a katonás hangra, szigorra, fegyelemre, rendre és bánásmódra, ami aztán be is igazolódott. (Apám egyébként 1945-ben alezredesként esett orosz fogságba.)

Mielőtt részletezném az élményeimet és az idő távlatából megszépült nehézségeket, azzal kezdem, amit akkor nem tudhattam előre: gyerekkoromat leszámítva

ez a három és fél év volt életemnek a leggondtalanabb korszaka.

A kemény, katonás nevelés, a fegyelmezés, az edzés — pedig sokszor berzenkedtünk ellenük — ugyanakkor óriási erőt és kitartást adott. Máskülönben biztosan összeroppantam volna az 1945 után rám zúduló nehézségek súlya alatt.

A felszabadítók jóvoltából nemcsak a választott hivatásom reménye úszott el, de 17 éves koromtól három évig én voltam a családfenntartó, ráadásul úgy, hogy szinte egy szál ruhánk maradt. Majd következett az államosítás, a kitelepítés, a munkaszolgálat és az ezzel járó megbélyegzés. Már több mint hat éve voltam autóbuszvezető, amikor végre szereztam lakást és családot alapíthattam. Aztán az 1956-os szereplésem miatt biztonsági őrizetbe helyeztek, és elvették a jogosítványomat. Pont akkor, amikor feleségem — egyébként egyik károlyi évfolyamtársamnak, Asztalossy Jenőnek a testvére — az ötödik fiunkkal volt terhes.

Szinte valamennyi volt növendéktársam ugyanezt hangoztatta, amikor ötven év után ismét találkoztunk egymással. Még azok is, akik nálam két-három évvel fiatalabbak, vagyis akik tíz-tizenegy évesen kerültek az intézetbe. Valahogyan mindenki megszenvedte a háborút, a következményeit, s főleg a kommunista rendszert.

A már elhunyt Szentpétery Palival sokszor felidézünk a károlyi éveket. Szerinte is gondtalan életünk volt akkor. Ő is jól érezte magát a kastély falai között meg a piarista gimnáziumban, ahova civil diákokkal jártunk együtt. Mivel egyikünk sem rajongott a tanulásért, egyi-

künk sem szeretett iskolába járni, a vakációk vége mindig szomorú volt számunkra, de Károlyba mégis örömmel mentünk vissza, ahogy a többiek is.

Egyébként a vakációk végén a növendékek fele Pesten, a Nyugatiban gyülekezett. Az éjjeli személyvonattal, a külön a számunkra fenntartott másodosztályú kocsiban mentünk Károlyba (akkor még voltak harmadosztályú kocsik is, ezeket hívták fapadosnak), természetesen tiszti felügyelet mellett. Hatan utaztunk egy fülkében. Hogy kényelmesen tudjunk aludni, a bőröndöket az ülések közé tettük, így négyen elnyújtózhattak rajtuk, ketten pedig felmásztak a köpenyekkel bélelt csomagtartóba.

A hajnalig tartó zötykölődés kissé fárasztó volt ugyan, de örültünk, hogy újra találkozunk, viszontlátjuk évfolyamtársainkat. Mesélnivaló is akadt bőven. Hazafelé is ugyanilyen körülmények között utaztunk. Akkor annak örültünk, hogy majd várnak ránk a hozzátartozóink.

Amikor megérkeztünk Nagykárolyba, zárt rendbe sorakoztunk, s így vonultunk az intézetbe. Csomagjainkat az országos jármű, polgári nyelven szekér hozta utánunk. Amikor egyenruhában voltunk, aktatáskán, illetve utazáskor bőröndön kívül más csomaggal nem közlekedtünk az utcán.

Egyenruhánkat büszkén viseltük Károlyban, de ott-hon is azt hordtunk, mert a régi civil ruháinkat kinőttük, a rövid szünidőkre pedig kidobott pénz lett volna újat készíttetni vagy venni, mivel még növésben voltunk. Sötétkék posztóból készült a köpenyünk, a kimenő- és a

gyakorlóruhánk. Nyárra viszont zöld zsávolyból. Egész évre egy pár magas szárú cipőt meg egy pár bakancsot kaptunk. Kincstári volt a fehérenemünk, a hálóingünk, a törülközőnk, a zsebkendőnk, valamint a sötét zoknink. Otthonról csak egy úgynevezett kötött ujjast, magyarul pulóvert hozhattunk. Ezt azonban szigorúan csak a zubbony alatt viselhettük. A zubbonyt egyébként csak a sportpályán meg a gyakorlótéren gombolhattuk ki vagy vethettük le.

Mindezt azért részleteztem, hogy szembeötlő legyen a különbség a mi öltözetünk és az akkori civil gyerekek viselete, illetve a mai fiatalok igényei között.

Egyformák és egyenrangúak voltunk. Csak a zubbony gallérjára varrt sávok és gombok jelezték, hogy kinek milyen a tanulmányi előmenetele. Nem kivételeztek senkivel, pedig egyikünknek az apja nagyon magas rangú katonatiszt volt. De ha ez az évfolyamtársam megérdemelte, őt is ugyanúgy leteremtették vagy megbüntették, mint a többieket. Báró Piret de Bihain György, aki a második évben került Nagykárolyba, viselhette a címét, de sem a nevelőtisztek, sem a tiszthelyettesek nem részesítették kedvezményekben. Legalábbis nem vettük észre.

Az anyagiakat illetően is egyenlőség uralkodott közöttünk. Évfolyamonként meghatározták, hogy havonta mekkora zsebpénzt kaphatunk otthonról. Senki nem költekezett, bár nem is volt mire. Mindenünk megvolt, amire szükségünk volt. A vasárnap délutáni kimenőknél egy-egy mozi vagy egy cukrászsütemény jelentette számunkra a luxust. Csomagot mindenki csak Mikulásra, a szüle-

tésnapjára és a névnapjára kaphatott. Ebben sem lehetett más, csak édesség meg gyümölcs, méghozzá annyi, amennyit egy nap alatt el tudunk fogyasztani, miután megkínáltuk az asztal- és szobatársainkat.

Erről jut eszembe a következő történet. Amikor 1943-ban átvettem a századirodán a névnapomra küldött csomagot, és szokás szerint ott helyben felbontottam, az édességeken kívül egy egykilós kenyeret is találtam benne. A napos tiszt azonnal megparancsolta: „Írja meg a szüleinek, hogy bármennyire nehéz az élelembeszerezés, maguk nem szenvednek hiányt!”. (Tudniillik a háború miatt akkor már a kenyeret is jegyre adták.) „A kenyeret meg adja le a tálalóban!”. „Igenis”, válaszoltam, miközben majdnem elsüllyedtem szégyenemben, majd tisztelegve távoztam. Borzasztóan örültem, hogy egyik növendék sem látta a jelenetet. A legközelebbi szabadságomon édesapám megkérdezte: „Milyen volt a finom házikolbász, amit küldtünk?”. Mivel akkor már ritka csemegének számított az ilyesmi, gondolták, a kolbásznak jobban fogok örülni, mint az édességnek. A postások azonban szó szerint kiszagolták, mi van a csomagban, ügyesen kibontották, a kolbászt kiemelték, s hogy meglegyen a feltüntetett súly, a helyére betettek egy kenyeret.

Az első ősszel, 1941-ben egyszer uzsonnára mindenki kapott egy szép narancsot. Meg is jegyeztük, hogy így majd csak kibírjuk. Ez volt azonban az utolsó narancs, amit láttam, nem Károlyban, nem a háború végéig, hanem még utána vagy tíz évig.

Az első hónapokban keveselltük az ennivalót, pedig naponta ötször étkeztünk. Később azonban megszoktuk, hiszen úgy számították ki a mennyiséget, hogy elegendő és megfelelő legyen az életkorunknak. Hétköznap vacsorára is meleget kaptunk, csak vasárnap nem. Heten ültünk egy asztalnál. Az asztalparancsnoknak nevezett felsőéves osztotta szét az ételt, amit pincérek hoztak be a konyháról. Egyhangúságuk miatt a tízóraikkal és az uzsonnákkal nem voltunk megelégedve. Majdnem mindig vajas-lekváros kenyeret kaptunk. Igaz, a boltokban sem láttunk felvágottakat, tehát egy zokszavunk sem lehetett volna. Az áruhiány miatt a polgári lakosságnak hústalan napokat kellett tartania, mi viszont — legalábbis így emlékszem — csak péntekenként nem kaptunk húsfélét.

Az első évben egyébként azért nem mehettünk el az osztálykirándulásra, mert nem volt elég hideg élelmünk. Érthető módon ez nagyon elszomorított bennünket. Pedig amikor civil osztálytársaink megtudták, hogy miért nem mehetünk velük, rögtön felajánlották, hogy ők majd több ennivalót hoznak, s abból megvendégelnek minket. A dolog nem okozott volna nekik különösebb gondot, hiszen legalább négyszer annyian voltak, mint mi, kadétkok. Feletteseink azonban nem engedték meg, hogy elfogadjuk a segítséget. Amikor utólag értesült az esetről a századparancsnokunk, aki akkor éppen távol volt, nagyon haragudott, mondván: adhattak volna nekünk hideg sültet, rántott húst meg kenyeret. Nem láttuk ugyan a raktárt, de úgy tudtuk, a Károlyi grófok közeli birtoká-

ról sok mindent be lehetett szerezni, még ha fizetni is kellett érte.

Ha jól emlékszem a napirendünkre, akkor az éjjeli ügyeletes tiszthelyettes minden reggel fél hatkor költötte a napos növendéket, aki mindig felsős volt. Ő aztán fél órával később, vagyis hatkor végigjárta a hálótermeket. Nekünk a hangos ébresztő vezényszavára fel kellett ülnünk. Amikor már mindenki ült, akkor vezényszóra kiugrottunk, tehát nem másztunk az ágyból. Ősszel és tavasszal a kúrtszó is segített abban, hogy az álom hamarabb kimenjen a szemünkből.

Aztán magunkra rántottuk a gyakorlóruhát, kinyitottuk az ablakot, és futólépésben irány a kastély mögötti gyakorlótér, ahol tizenöt-húsz percen át csuklóztunk. A gyakorlatokat majdnem mindig a sportiskolát végzett jutasi Kovács törzsőrmester végeztette velünk. Amikor hűvös volt az idő, a parkban meg a hátsó sziklakertben futottunk. Ha esett az eső vagy nagyon hideg volt, az átriumban tornáztunk.

Fél óránk volt arra, hogy megmosakodjunk, felöltözzünk és bevessük az ágyat. A mosdókban csak hideg víz jött a csapból. Este is hideg vízben kellett mosakodnunk, lábat mosnunk. Amikor elkészültünk, a szobaparancsnok (valamilyik felsős) megtartotta a pajtáságvizsgát. Megnézte, hogy tiszta-e a körmünk meg a fülünk, rendben van-e a ruházatunk, fényesek-e a rézgombjaink.

Szerdán és szombaton illetve a menetgyakorlatok után meleg vízben fürödtünk a földszinti zuhanyozókban. A következő reggel pedig a szobaparancsnok ellenőrizte, hogy felvettük-e a tiszta fehérneműt.

Ébresztő után egyébként a napos írta össze, hogy ki-nek kell, illetve ki akar kihallgatásra menni az átrium galériájáról nyíló századiroda elé. A növendékek a tisztekkel és a tiszthelyettesekkel együtt pontosan úgy sorakoztak fel, ahogy a laktanyákban szokták tenni. Először általában a napos és az ügyeletes szolgálat átadását jelentették. Utána következtek azok, akik kértek valamit, vagy akiknek panaszuk volt valamire vagy éppen valakire. Ez utóbbi azonban ritka volt, mint a fehér holló. A sor végére kerültek azok, akiket valamilyen vétségért rendelték oda. Ez lehetett fegyelmezetlenség vagy valamilyen — például iskolai — kötelesség elmulasztása. A szolgálatvezető jelenlétében mindenkit végighallgatott a századparancsnok, és vagy azonnal, vagy a délutáni századparancsban válaszolt illetve szabta ki a büntetést. Ilyen volt a kimenő vagy a szabadidő megvonása. Fogda is volt a kastélyban, de nem emlékszem rá, hogy valaki oda került volna.

Közben a többiek fél órára levonultak a földszinti tantermekbe, hogy átnézzék az aznapi leckéket. Aztán megreggeliztünk az étteremben, majd felsorakoztunk a főbejárat előtt. Elöl a nagyok, hátul a kicsik.

A szolgálatvezető növendék vezetésével zárt rendben, többnyire énekelve, néha kúrtszó kíséretében vonultunk át a város közepén lévő gimnáziumba. A járdán mindig velünk jött valamelyik tiszt vagy tiszthelyettes. Mivel a nyolc évfolyamból összesen csak harmincan voltunk az első évben, de a harmadik évben sem voltunk száznál többen, elöl a nagyoknak ugyancsak óvatosan

kellett lépdelniük, hogy a kicsiknek ne kelljen futólépésben menniük a szakasz végén.

A napos növendéknek leghátul volt a helye. Ezt írta elő a szabályzat. Egyúttal a zoknitartókat is neki kellett felszednie a porból, ha a 11-13 éves növendékek vékony lábszáráról lecsúsztak. Abban az időben ugyanis még nem voltak gumírozott zoknik, szükség volt a zoknitartókra, ezeket viszont — kincstári cikkek lévén — nem szabadott elveszteni.

Miután a gimnázium előtt elhangzott az „oszolj” vezényszó, ki-ki bement a maga tantermébe a civilek közé. Mindig az ajtó melletti padsorban ültek a kadétok, vagy ahogy Kovács Béla bácsi, egyik piarista tanárunk hívott bennünket, a bakatojások.

Barátságos ember volt, és szeretett humorizálni. Sokszor megnevettette az osztályt. Egyszer így szólt: „Kadétok, ti csak ne nevessetek, mert majd jönnek a kommunisták, és először titeket visznek el”. Erre még jobban nevettünk. Egyébként nem lett igaza, mert mi már régen Kőszegen voltunk, sőt már indultunk Nyugatra, amikor az oroszok a szeme láttára kiemelték az iskolapadból kilenc diákot, és elvitték őket tízéves kényszermunkára. Mint megtudtam, csak öten kerültek haza a Gulágról, négynek nyoma veszett.

Mivel a lányok számára nem volt a városban középiskola, a gimnázium felső négy osztályába évfolyamonként legfeljebb tíz lánytanuló is járhatott. Azonban amennyire lehetett, elkülönítették őket a fiúktól. Például csak a tanárral együtt jöhettek be a tanterembe, és az órák végén távozniuk kellett. Ők ültek az ablak melletti

padsorban. Amint már említettem, az ajtó mellett volt a kadétok helye, a civil fiúk pedig középen, valamint a hátsó sorokban.

Nem ok nélkül különítettek el bennünket. Bár semmiben sem voltunk különbek, és nem is éreztük magunkat a civileknél többnek, tény, hogy egyenruhánk csak színében különbözött azoknak a magyar honvédeknek az egyenruhájától, akik húsz év román rémuralom után egy évvel előttünk vonultak be a városba. Tehát nem a személyünk, hanem inkább a ruhánk keltette fel bennük az érdeklődést. Tudomásom szerint egyikünk sem élt vissza a helyzetével. Tökéletes összhangban éltünk a civilekkel, bár lényegtelen dolgokban kivételezett helyzetben voltunk.

Bizonyos szabályok, amelyek az ország minden középiskolás diákjára egyformán kötelezők voltak, ránk nem vonatkoztak. Utólag belegondolva ezek gyerekes dolgoknak tűnnek, egyesek akkor ott mégis kivételezésnek vehették. A középiskolások, ha jól emlékszem, télen este hét, nyáron este nyolc után csak felnőtt kísérével tartózkodhattak az utcán. Mi viszont este kilencig lehetünk a városban, ha addig szólt a kimenőnk.

A civil fiúk és a lányok fényes nappal is csak felnőtt kíséretében mutakozhattak együtt az utcán. Ránk ez a szabály sem vonatkozott, bár alkalmunk nemigen kínálkozott arra, hogy kettesben legyünk egy lánnyal, hiszen kimenőt csak vasárnap délután kettőtől este kilencig kaptunk, ha hét közben nem vonták meg valamiért. Ez pedig nagyon könnyen megesett, mivel nem volt más fegyelmező eszköze a nevelőinknek.

A harmadik szabály, amely csak ránk vonatkozott, a dohányzással kapcsolatos. Mai ésszel, a mai felfogás szerint szinte hihetetlen, de így igaz. A felsősöknek megengedték, hogy az intézetben belül egy kijelölt helyen, a tanterem előtti folyosórészen dohányozzanak. Alig kaptuk kézhez a bizonyítványunkat az 1941/42-es tanév végén, zubbonyunk ujján a felsősöknek járó sárga karpaszománnyal kivonultunk a dohányzóba, és ünnepélyesen rágyújtottunk egy szivarra, hogy mindenki lássa, 14 éves fejvel mi már felsősök vagyunk, tehát jogunk van dohányozni. Én egyébként soha többet nem vettem cigarettát a kezembe. Rossz is volt, tiltva sem volt, akkor minek.

Hivatalosan csak a tanév végén lettünk felsősök, mármint az én évfolyamom, bár már ősszel, a bevonulásunk pillanatától annak tekintettek bennünket, negyedéveseket. Ugyanaz volt a kötelességünk, mint a nálunk idősebbeknek. Ugyanazokban az előnyökben részesültünk, kivéve a dohányzást.

Erre azért volt szükség, mert a harmincnyolc növendékből csak tizenegy járt ötödik-hatodik-hetedik-nyolcadik osztályba. Azzal, hogy minket, negyedikeseket is felsősnek tekintettek, egy-egy növendékre kevesebb napos szolgálat és egyéb feladat esett. Főleg, hogy a második félévben az érettségire készülő végzősök mentesültek e szolgálatok alól.

Tanítás után pontosan úgy mentünk vissza az intézetbe, ahogy reggel kivonultunk. Ebéd után röpke egy óra szabadidőt kaptunk, majd fél ötig tanultunk. Akkor

következett a félóra fegyelmező, ami alaki gyakorlatokat jelentett.

Egyébként az alaki kiképzés mindig a tanév kezdete előtt két héttel indult, hogy mindenki katonásan mozogjon, viselkedjen. De nemcsak ezért vonultunk be hamarabb, hanem azért is, hogy legyen időnk beöltözni, elhelyezkedni, belerázódni az intézeti életbe.

A második évtől a felsősöket rendszeresen oktatták gyalogsági fegyverismeretekre. Sőt, időnként kivonultunk valamelyik falu határáig. 10-12 kilométert is gyalogoltunk, hogy részt vegyünk a harcászati gyakorlaton. Szóval, nem kirándulni mentünk, hanem gyakorolni a biztosított menetet, az ellenség megközelítését stb. Kúsztunk, másztunk egész nap. Nem esett nehezünkre katonásdit játszani, csak este volt kellemetlen kitisztítani a sáros ruhánkat, cipőnket.

Egyetlen éjszakai gyakorlatra emlékszem. Kilenckor volt a takarodó. Már javában aludtunk, amikor riadóval ébresztették az egész századot. Az első pillanatban azt hittük, hogy már reggel van, de aztán észrevettük, hogy kint még sötét van, s éreztük, hogy még nem aludtuk ki magunkat. A vezényszónak megfelelően öt perc múlva az épület előtt kellett menetkészben sorakoznunk. A tíztizenegy éveseknek is. Aztán a kissé csípős, szép, holdvilágos éjszakában lépést tartva, nóta és kürtszó nélkül kivonultunk a havas utcákon a város végére. Ott hátraarcot csináltunk, és bevonultunk a kastélyba. Utána elhangzott a parancs, hogy „oszolj, öt perc múlva takarodó”. Ebből állt az egész. Igaz, másnap vasárnap volt, emiatt egy órával később ébresztettek bennünket. Nem

véletlen, hogy ez volt az egyetlen éjszakai gyakorlat. A háború miatt hamarosan valódi légiriadókban volt részünk.

Vitéz Csuthy Gyula ezredes, aki az első két évben volt az intézet parancsnoka, két-három havonta ismertette a harctéri eseményeket a felsősökkel. Mi a hatalmas térkép előtt ültünk az irodájában, ő pedig pálcával mutogatta, hol tart a front, hogyan halad Moszkva felé. Egy alkalommal elszakadó hadműveletnek nevezte csapataink hátrálását, s utána már nem hívott be bennünket a harctéri térképhez. Ez azonban semmit nem von le emberi, katonai és pedagógusi értékeiből, melyekért később életével fizetett.

Századparancsnokunk, Károlyi István százados csak névrokona volt annak a gróf Károlyi Istvánnak, akiről az intézetet elnevezték. A növendékeknek egyetlen kifogása volt ellene: nem engedett bennünket futballozni. Az első évben még rúgni sem volt szabad a labdát. Pedagógiailag biztos vitatható volt a tilalom, de mentségére legyen mondvá, hogy fiatalabb tanár korában egyszer súlyosan megsérült az egyik diák futballozás közben, s mivel az ő felügyeletére voltak bízva a gyerekek, utána felelősségre vonták. Én azért nem voltam mérges, hogy nem futballozhatunk, mert sosem rajongtam ezért a sportágért.

Nevelőtisztjeink közül egyedül Kovatsits Jenő főhadnagy, majd százados és századparancsnok kísérté végig növendékéletünket. Biztos vagyok benne, hogy jó irányba vitte nevelésünket. Szigorúan megkövetelte a

katonás rendet és fegyelmet, de éreztük, ezt az érde-
künkben teszi.

Két felejthetetlen emlékem van vele kapcsolatban.

1942 tavaszán, amikor még nem láttuk a sötét felhő-
ket, vagyis az első tanév vége felé egy vasárnap valami-
lyen ünnepség volt az intézetben. Ezért nemcsak a ven-
dégek mozoghattak szabadon, hanem mi is. Ezt kihasz-
nálván osztálytársnőinkkel barangoltunk a parkban. Vé-
letlenül egészen közélről láttam, hogy Huszár Karcsi
épp kifordul két lánnyal a lovarda mögül, és az épület
sarkánál majdnem összeütközik Kovatsits századossal.

Az még nem lett volna baj, hogy az egyik lány fején
volt Karcsi sapkája, Karcsi nyakában pedig a lány piros
sálja. De az már főbenjáró bűnnek számított, hogy Kar-
csi a „Fel-fel, ti rabjai a földnek” kezdetű indulót éne-
kelte. Valahányszor meghallottam az átkos negyven év
alatt a bolsevista induló első sorait, mindig megjelent
előttem Kovatsits, ahogy eltorzult arccal ráripakodott
Karcsira: „Ez még viccnek is rossz”. És mennyire igaza
volt! Bizony, viccnek is rossz volt. Viszont jó, hogy már
elmúltak azok az idők. Úgy tudom egyébként, hogy nem
lett semmilyen következménye az esetnek. Különben is,
Kovatsits szerette az akkor már hetedikes, kiváló tanuló
Huszárt.

1944 őszén már Kőszegre vonultunk be. Az alsóso-
kat beolvasztották az ottani évfolyamokba, mi viszont
pár hétig kijártunk a bencésekhez. Amikor ott is meg-
szűnt a tanítás, nevelőtiszteink a körletünkben levő tan-
teremben folytatták az oktatást. Később a mozgósítási

készletből mi is kaptunk vadonatúj puskákat, miközben karhatalmi szolgálatra oktattak bennünket.

1944. október 15-én, a nevezetes Horthy-proklamáció napján vaktöltényekkel felszerelve harcászati gyakorlatra mentünk az osztrák határhoz közeli hegyekbe, pontosabban a Kőszegtől 8 km-re fekvő Írott-kőre. A kiszemelt terepen két csoportra osztotta Kovatsits a szakaszt, majd mindenki elfoglalta a kijelölt helyét, és kürtszóra megkezdődött a gyakorlat. Azonban alighogy megszólaltak a fegyverek, felharsant a gyakorlat végét jelző kürtszó. Mérgeesen mentünk a gyülekezőhelyre, hiszen még tele voltunk tölténnyel. A velünk szemben jövő másik csoport, az „ellenség” már messziről kiabálta, hogy megadtuk magunkat. Mi méltatlankodva reklamáltunk, amiért ilyen hamar befejeződött a gyakorlat.

Nagy nehezen fogtuk csak fel, hogy mi történt. A közeli turistaházban egyesek hallották a rádióban, hogy Horthy letette a fegyvert az oroszok előtt, és ezt sietve közölték a parancsnokunkkal, aki azonnal lefújta a gyakorlatot, és kiadta a parancsot: rövid pihenő után vonuljunk be az intézetbe.

Néhányunknak rögtön az jutott az eszébe, hogy ha már itt vagyunk az osztrák határon, pár lépésre a határröktől, talán okosabb lenne azonnal átmenni, nem pedig vissza, kelet felé. Nem akartunk az oroszok kezébe kerülni. Úgy képzeltük, hogy ha az oroszok még nem is érték el Kőszeget, csak napok kérdése, hogy mikor lesznek benn a városban. Nem volt azonban időnk mindezt végiggondolni, mert már jöttek is értünk a kerékpáros

küldöncök, hogy azonnal vonuljunk be. Szinte futólépesben jöttünk le a hegyről.

A város határában Kovatsits felsorakoztatta a szakaszt, és rövid beszédet mondott. Csak foszlányaira emlékszem, de az érzést, amelyet kiváltott belőlünk, sosem fogom elfelejteni. Mondandójának az volt a lényege, hogy nem tudjuk, mi vár ránk a következő napokban és az után. Arra kért bennünket, hogy a károlyi szellemet sohase felejtjük el, akárhogy alakul a sorsunk. Beszéde végén elbúcsúzott tőlünk. Felnőttként, számos tapasztalattal a háta mögött bizonyára sejtette, hogy nehéz napok, hónapok, sőt évek várnak mindnyájunkra. Búcsúbeszéde számomra mindenképpen aktuális volt, ugyanis a behívóparancsig érvényes szabadságlevéllel a zsebemben pár héttel később eljöttem Kőszegről, s ezzel hivatalosan megszűntem nagykárolyi növendéknek lenni.

A Horthy-proklamáció nagy vitát váltott ki közöttünk, pedig tisztjeink se pro, se kontra nem foglaltak állást. Egyébként semmi változást nem észleltünk. Nagy ritkán, és akkor is csak messziről láttunk egy-egy nyilas-keresztes karszalagos tisztet. A nyilas hatalomátvételt nem érzékeltem az alatt a rövid idő alatt, amíg még Kőszegen maradtam, pedig naponta kijártunk a városba.

Féltettük a fegyvereinket, ezért rövid időn belül lecserélték, először régi mintájú puskákra, majd olasz karabélyokra. Egyszer nagyon megijedtünk, mert tisztítás közben véletlenül elsült valakinek a fegyvere a tancsremben. A nagy dörrenés után rögtön láttuk, hogy nem sérült meg senki, de nyomban arra gondoltunk, többé nem fognak bennünk megbízni, és nem kapunk fegyvert

a kezünkbe. Döbbenet néztünk körül. Krétafehér arccal a katedrán állt a tettes. Mint kiderült, a felettesünk pisztolya sült el, méghozzá éles tölténnyel. Végzetes lehetett volna a baleset, de szerencsére a plafonba fúródott a lövedék. Többen is beszaladtak kutatva a zaj okát, de mi azt mondtuk, hogy a huzattól becsapódott az ajtó.

Élménybeszámolómban nagyon előreszaladtam, pedig még sok minden történt a károlyi évek alatt.

1942-ben az orosz repülők éjszakánként rendszeresen megsértették a magyar légteret, ezért gyakori volt a légiriadó. Amikor megszólaltak a szirénák, nekünk is le kellett vonulnunk az óvóhelyre. Sötétben, illetve az állandóan égő kis kék lámpa fényénél pillanatok alatt fel kellett öltöznünk, majd pokrócunkkal a hónunk alatt futólépésben le kellett mennünk a kastély pincéjébe, ahol priccseken aludtunk tovább. Nem örültünk a légiriadónak, de amikor újra elszenderedtünk, bizony azt kívántuk, hogy tartson elég sokáig, mert tudtuk, hogy akkor másnap teljesen elmarad a tanítás. Ha öt percre tartott a légiriadó, két órával később ugyan, de elkezdődött az iskola. Lelkiismeretünket azzal nyugtattuk, hogy ezek még nem légitámadások, csak felderítő és zavaró repülések.

Az első tanév végén kihelyezésre vitték a felsősöket a Nagybánya melletti hegységbe. Sátrainkat magunk alakítottuk ki a honvédségnél rendszeresített, esőköpenynek is használható két-két lapból. A saját kezűleg tömött szalmazsákokon aludtunk. Felszerelésünket az intézetben tárolt mozgósítási készletből vettük kölcsön. Az éjszakai őrseget egyetlen levante kispuskával adtuk.

Vizet a városban ma is működő híres aranybánya melletti kis patakból merítettünk. A sebesen csobogó, kristálytisztá vizű patak a hegyekben indult. Rendkívül hosszú, de keskeny, legfeljebb fél méter széles medre terméskővel volt kirakva, és padlólapokkal szorosan le volt fedve. Külön engedéllyel szabadott csak használni.

Minden nap jártuk a hegyeket, élveztük a vadregényes erdőket, illetve — ha jól emlékszem, a Rozsály te-
tejáról — a kilátást. A legérdekesebb azonban talán az volt, amikor megtekintettük az aranymosó üzemet. A látogatás végén egy ablakon keresztül néztük, amint a rozsdás vaskályhának tűnő kohóból csapolják a szintiszta aranyat. Addig csak legfeljebb fényképen láttunk aranyrudat, de most kézbe is vehettünk egyet.

A táborozás utolsó napján megnéztük a várost, majd a cukrászda kerthelyiségében ismerkedtünk, sőt táncoltunk a zárda növendékeivel, akiket természetesen egy apáca gardírozott. Nevelőink azt akarták, hogy megismerjük az erdélyi magyarokat, kapcsolatba kerüljünk az ottani lakossággal, amely újra az anyaországhoz tartozott.

Kirándulásaink során meg kellett látogatnunk a kis falvakban élő szórványmagyarokat, és beszélgetni kellett velük. Kettesével bementünk egy-egy házba, és próbáltunk ismerkedni az ott lakókkal. Nem tudom, hogy ezt csupán nevelőtisztjeink kezdeményezték, vagy felsőbb utasításra parancsolták meg. A szórványmagyar kifejezést egyébként akkor gyakran hallottam, azóta azonban csak a közelmúltban, akkor is csak egyetlen egyszer.

Az egyik menetgyakorlat alkalmával eljutottunk Tiborszállásra. Trianon után oda költöztek a Károlyi grófok, miután elvették tőlük a románok a nagykárolyi kastélyt. Bizonyára jól érezték magukat az egyáltalán nem hivalkodó, barátságos kúriában, ha Erdély visszacsatolása után is ott maradtak. 1940 őszén azzal a kéréssel adományozták a Honvédelmi Minisztériumnak a kastélyt, hogy ott honvédtiszti fiúnevelő intézet létesüljön.

Ennek köszönhető, hogy a rövid életű, de annál emlékezetesebb károlyi katonaiskola 1941 szeptemberében megnyitotta előttünk kapuit.

Gróf Monte Cristo Klubja

Aykler Béla

Az 1942-1943-as tanévre már nagyjából kibontakoztak a barátságok és az ellentétek a Károlyi intézetben. Ennek során létrejöttek különféle klikkek, s ezekből tudni lehetett, hogy ki kivel van, ki kinek a barátja. Köztem és az egyik évfolyamtársam között is kialakult egy ilyen közösség, pontosabban egy titkos klub, még-hozzá annyira titkos, hogy az intézetben senki sem tudott róla, csak azok, akik benne voltak. De nemcsak titkos volt, hanem exkluzív is. Ezt szintén csak azok tudták, akik benne voltak. Ezt a klubot úgy hívták, hogy gróf Monte Cristo Klubja. Ebbe a M.C.K.-ba tartozott többek között két személy, azaz hogy nem is többek között, mert ez volt a teljes létszáma a klubnak. Két személy: László Imre és jómagam. Olyan exkluzív volt, hogy csak mi ketten voltunk benne, és csak mi tudtunk róla.

Ennek a klubnak nemcsak az volt a célja, hogy amennyire lehetett, átéljük Monte Cristo életét, és helyreigazítsuk az őt ért igazságtalanságot, hanem az is, hogy létrehozzunk magunk között egy olyan nyelvet, amelyet csak mi értünk. Így támadt az az ötletünk, hogy tanuljunk meg angolul. Tehát 1942-ben, amikor ez még egyáltalán nem volt divat, elkezdtünk angolul tanulni. Akkor már javában dúlt a háború, s abban az évben még úgy nézett ki, hogy rózsás vége is lehet. A mi szempon-tunkból azonban az volt a legfontosabb, hogy azáltal,

amit csináltunk, egyre közelebb kerültünk egymáshoz, s egyre jobban eltávolodtunk a többiektől, mert ebbe a klubba nem vettünk be senki mást.

A klub fő tevékenysége arra irányult, hogy részletesen megtárgyaljuk Monte Cristo életét. Többször megnéztük a filmet, a könyvet is többször elolvastuk, egyes részeit mondhatni kívülről tudtuk. Végtelen felháborodással vettük tudomásul, hogy Mercedes férjhez ment egy kövér ürgéhez, miután az ügyész börtönbe vetette Dantét, aki elhozta a levelet az ügyész apja részére, aki Napóleon-párti volt, s emiatt a levél az ügyész számára is kompromittáló lehetett. Miközben a sok igazságtalanságon és összeesküvésen járt az eszünk, próbáltuk a dolgot úgy helyrehozni, ahogy annak lennie kellett volna.

A könyvben szerepelt az öngyilkosok klubja is, mi azonban addig nem jutottuk el, hogy ebbe is hajlandók legyünk belépni, bár erről is volt szó egy ideig.

Ugyancsak előírta számunkra a klub, hogy időnként kis kilengéseket csináljunk, hogy elfogjanak bennünket vagy bajba keveredjünk. Ezért kerestük az izgalmas dolgokat. Elhatároztuk, hogy nekünk is meg kell szabadulnunk. Ezért amikor már mások aludtak, kiszöktünk a városba egy kicsit szétnézni. A kis ösvény végén a város felé nyíló hátsó kapun tíz óra körül kiosontunk. Azt képzeltük, hogy izgalmas dolgokat fogunk csinálni, de sajnos semmi izgalmas dolog nem történt velünk. Csak elmentünk a cukrászdáig, majd visszajöttünk. Pontosabban akkor még azt hittük, hogy ez volt az egész nagy izgalom és hőstett.

Ellenben az igazi izgalom akkor kezdődött, amikor visszamentünk és hallottuk, amint az őrség körbe-körbe jár az intézet kerítésén belül. Amikor a kapunál megálltak beszélgetni, tudtuk, hogy gyorsan át kell másznunk a kerítésen, mielőtt odaérnek. Mint ismeretes, az intézet meglehetősen magas kerítése kovácsoltvas lánczsaserű tűneményekben végződött. Én voltam az első, és minden probléma nélkül keresztülmásztam. De úgy látszik, Imre már jobban sietett, mert az éles lánczsa beakadt a combjába, és egy „kicsit”, mondjuk úgy 15-20 centiméteres vágást okozott a combján, ami hát — mondanom sem kell — nem nézett ki nagyon jól.

Az első alkalommal ezt még valamiképpen el lehetett tusolni. Azt mondtuk, hogy megsértette a lábát. A gyengélkedőben kapott valami orvosságot, és bekötötték. Igen ám, de a seb csúnyább lett, sőt elkezdett gennyesedni.

Mivel el akartuk kerülni, hogy a parancsnokság kérdezősködjön a vágásról, esetleg a kintlétünkről meg a szabadság utáni vágyunkról, úgy döntöttünk, hogy amikor jön a heti orvosi vizsgálat, és Ayklert szólítják, akkor én megyek, de amikor László Imrét szólítják, akkor is én megyek. Így engem minden héten kétszer vizsgáltak meg. Lehet, hogy idővel rájöttek volna a dologra, ha jobban megnézik az adatokat, mert akkor kiderült volna, hogy László Imre hirtelen nagyon meghízott. Én ugyanis jóval nehezebb voltam, mint ő. De mert ezt nem tették meg, ez így ment hetekig, talán hónapokig is. Mindenesetre addig, ameddig Imre meg nem gyógyult, és vissza nem került az „élők” sorába. Akkor beállhatott a saját

helyére a gyengélkedőnél, saját maga jelentkezhetett vizsgálatra. Ennyit erről.

Az érdekesség kedvéért még annyit, hogy egyszer mindenkiről beírták egy könyvecskébe, hogy mit fog csinálni és milyen lesz 30-40 év múlva. Rólam többek között azt írták, hogy aranylánc csüng a pocakomon, és bankár vagyok valahol idegenben, és még az is benne volt, hogy amerikai bankár vagyok. Hát a jövődölés részben bevált, bár nem hordok aranyláncot, és nem vagyok bankár, de pocakom az van.

Évekkel később, amikor amerikai fogságba kerültem, teljes önbizalommal kezdtem el angolul beszélni a fogvatartókkal (a katonákkal). Azok álltak, mint számár a hegytetőn. Csak néztek rám, én meg — mint számár a hegyalján — néztem rájuk. Először arra gondoltam, hogy esetleg az amerikai katonák nem tudnak angolul, de mivel minden próbálkozásom megghiúsult, rájöttem, hogy én nem tudok angolul. Mert a nyelv, amit az intézetben tanultunk, éppen olyan exkluzív volt, mint a klub. A világon senki más nem beszélte, csak mi ketten.

A mi kis kadétjaink

Spitzné Bodola Ida

Nagykárolyban születtem. A gimnázium alsó osztályait a szatmári zárdában végeztem, mert abban az időben magyar nyelvű középiskola nem volt Nagykárolyban, csak felekezeti elemi. Kemény volt a zárdai fegyelem, de hálás szívvel gondolok vissza a kedves nővérekre, akik Isten és az emberek szeretetére, becsületre, rendre, kötelességtudásra neveltek.

Ettől a szigorú élettől szabadított meg az 1940. augusztus 30-i bécsi döntés. Akkor ez a nap nekünk, erdélyieknek életünk legboldogabb napja volt. Utána otthon járhattam magyar iskolába, ráadásul magyar hazában. Így az 1941 és 1945 közötti években a gimnázium felső tagozatát az ötödiktől a nyolcadik osztályig a helybeli piarista gimnáziumban végeztem.

Igaz, a piarista gimnáziumot fiúk részére alapították, de — kivételes időkben, kivételes engedéllyel — minden osztályba pár leányt is felvettek, ha előzetesen jó osztályzata volt.

1941-ben nyílt meg Nagykárolyban a gróf Károlyi-kastélyban a Honvédtiszti Fiúnevelő Intézet, amelyet akkori diáknyelvünkön kadétiskolának hívtunk.

Az ötödik osztályba négy kadét, Fodor Gyula, Gubody Sándor, Kövi Imre és Máté György, 31 civil fiú és kilenc leány, összesen 44 diák járt. Két év múlva már nyolc cögerünk volt. A fentieken kívül Gáldi Dénes, Nemeskéry Ödön, Schnell Antal és Siklós Endre.

Különleges, örömteli látvány volt, amint reggelenként katonai menetben, vidáman énekelve vonultak a mi kis katonáink a kastélyból az iskolába.

Rendesek, tiszták, ápoltak voltak, ragyogott a gomb az egyenruhájukon meg a kis tör az oldalukon. Dobogott a szívünk az örömtől, ahogy néztük őket. Udvariasak és fegyelmezettek voltak, mindig felkészülten jöttek az órákra. Tudtuk, hogy nincsenek elkényeztetve, a tanulás mellett katonai kiképzést is kapnak. Télen előfordult, hogy egy-egy éjszakai menetgyakorlat után reggel fáradtan, karikás szemmel ültek be a padba.

Minket, lányokat azzal tiszteltek meg, hogy meghívtak bennünket a táncdelutánokra, mivel ugyebár egy jövőendőbeli katonatisztnak táncolni is tudnia kell. Ilyenkor a hölgyeket egy-egy szeletke vajjas fekete kenyérral meg egy-egy pohár málnaszörppel is megvendégelték.

A kastélyban lakó, tanári képzettségű, nevelő-felügyelő katonatisztek nálunk is tanítottak a gimnáziumban. 1941 és 1943 között a mi osztályunkban Kovatsits Jenő főhadnagy úr tanította a számtant, azaz az algebrát és a geometriát. Természetesen házi feladatot is kaptunk. A főhadnagy úr lovagiasságára volt jellemző, hogy a fiúk házi feladatait ellenőriztette, de a lányokat nem sértette meg az ellenőrzéssel, megbízván becsületességükben. Bevallom, olykor visszaéltem e nagyvonalúsággal. Talán ennek köszönhető, hogy jeles érettségi bizonyítványomban matematikából kettes osztályzat éktelenkedett.

Szomorú idők jöttek. 1944 októberében bevonultak az oroszok meg a románok. Jöttek a megpróbáltatások, a megalázások nehéz évei. Összehúztuk magunkat, amilyen picire csak lehetett. Már csak a szívünkben éltek a négy ragyogó év emlékei.

A mi kis kadétjainkról semmit sem tudtunk.

Ötven évvel később, 1995-ben (akkor már 22 éve Németországban éltem) elővettem a régi iskolai évkönyveket, és a régi névsor szerint megpróbáltam felkutatni az egykori osztálytársakat. Az első találkozón örömömre Fodor Gyuszi és Kövi Imre is velünk ünnepelt. Azóta minden évben egyre többen találkozunk július első szombatján a váci piarista gimnáziumban mi, volt károlyi diákok.

Hálát adunk a jó Istennek, hogy még ad erőt és lehetőséget arra, hogy örüljünk a viszontlátásnak, hogy visszaidézzük ifjúságunkat és a boldog diákéveket.

A nyári szabadság kezdete

Harasztosy Albert

Végre elérkezett a nagy nap, a nyári szabadság kezdete. Este kilenc órakor indult a személyvonat, amelyhez egy másodosztályú kocsit kapcsoltak számunkra. Az erdélyi növendékeket kivéve mindenki ezzel utazott haza.

Miután felszállt két alezredes, szóltak, hogy tegyék fel egy kisebb növendéket a csomagtartó hálóbá. Az önként jelentkezőnek a lelkére kötöttem, hogy ne legyen semmiféle evés vagy túlzott mozgás. Fél óra múlva azonban jött a hírnök: „Növendék úr, X. növendék leejtett egy falat szalonnát az alezredes úr ölélbe!” De rögtön megnyugtattott: „Az alezredes úr alszik”. Szerencsére sikerült észrevétlenül kilopnom az ölélből a bűnjelet.

Persze nem sokat aludtam, mert nagyon fel voltak dobódva a fiúk, a hangulat kitűnő volt, Debrecenben meg Szolnokon pedig le kellett adnom néhány növendéket. Már Pest közelében jártunk, amikor újra elkezdtek bolondozni a kisebbek. Tették ezt addig, amíg ki nem dobtak egy sapkát az ablakon. Nem tudom, hogyan szereztek később új sapkát a szülők, mert nem hiszem, hogy az intézetből kértünk volna sapkapótlást.

Reggel fél hétkor végre szerencsésen megérkeztünk a Nyugati pályaudvarra. A boldog szülők már türelmetlenül vártak bennünket. Az alsós növendékek szülei aláírásukkal igazolták az átvételi elismervényen, hogy megkapták a fiúkat. Mivel az aláírt papírokat postafor-

dultával vissza kellett küldenem Nagykárolyba, miután mindenki szétszéledt, átnéztem a lapokat. Elképedve láttam, hogy Tímár növendéke nincs aláírva. Nem értettem, hiszen a növendékeknek sokszor elmondtam és a szülőket is megkértem, hogy mindenki írja alá az átvételi elismervényt.

Nem tehettem mást, el kellett mennem Tímárékhoz. Szerencsére fel volt tüntetve a címük a papíron. „A vonatom fél tizenkettőkor indul, még van időm”, gondoltam. Becsöngettem Tímárékhoz. Kisfiát átkarolva az anyuka nyitott ajtót. Még ma is magam előtt látom, amint Tímár növendék meglepett, sőt rémült arccal kibújt édesanyja ölelő karjaiból, és vigyázzba vágta magát. Mint kiderült, valamiért nem jöttek ki érte. Ő pedig, amikor látta, hogy nem várja senki, fogta a bőröndjét, és egyedül hazament. Megnyugodtam. Majd összesen húsz órai utazás után, este hétre én is hazaértem Pápára.

Több mint ötven évvel később az egyik összejövetelem odajött hozzám egy nálam magasabb úr, és bemutatkozott: „Én vagyok a kis Tímár”. Nyugalmazott főiskolai tanár, tudtam meg.

Úgy érzem, intézetünk civil diáktársainkra is jó hatással volt. Egyébként érettségi után felvettek a Ludovika Akadémiára. Nem rajtam múlt, hogy sorsom teljesen más irányba fordult. A piarista szellem és a katonai nevelőintézet hatása azonban egész életpályámon elkísért.

Saját életem alakulását így foglalja össze Rózsás János „Gulág” című lexikonjában a 132. oldalon:

Harasztosy Albert

(Székesfehérvár, 1926. július 7. Király Piroska)

A magyar ÁVH Pápán, 1948. március 22-én tartóztatta le, majd átadta a szovjet katonai bíróságnak. A Szovjet Hadsereg katonai törvényszéke Baden bei Wienben 1948. július 14-én az 58.§.6. pontja alapján kémkedés vádjával 25 évi javító-nevelő, munkatáborban letöltendő szabadságvesztésre ítélte. Inta és Vorkuta szénbányáiban raboskodott. 1955. november 25-én térhetett haza. A Szovjetunió legfelsőbb bírósága bűncselekmény hiányában rehabilitálta. Ügyét a Magyar Igazságügyi Minisztérium katonai főosztálya klgs. 1027/1966. számon tartja nyilván. 1999 novemberében „Szabad Magyarországért” emléklapot adományozott részére Orbán Viktor miniszterelnök.

A nagykárolyi diákévek emlékképei

Liakosné Viték Hajnalka

A trianoni békeszerződés elszakította hazánktól Erdélyt. A II. világháború idején a terület egy részét visszacsatolták. 1940 őszén így lett újra magyar város Nagykároly, ahol a lakosság nagyobb része magyar volt. Ekkor ajándékozták a Károlyi grófok a kastélyt a honvédségnek, hogy ott katonatiszti nevelőintézetet alakítsanak ki. 1941 szeptemberétől már kis katonanövendékekkel népesült be az intézmény.

A fiatalok nevelését szigorú fegyelmezettség jellemezte. Nagy gondot fordítottak magatartásuk, magaviseletük formálására. A tanulásban megkövetelték a jó előmenetelt, a jó eredményt.

A gróf Károlyi Istvánról elnevezett katonatiszti nevelőintézet avatóünnepségére 1941. november 16-án a kastély dísztermében került sor. Rendezői, szervezői az intézet vezetői, tanárai voltak. A város előljárói, a piarista gimnázium tanárai — többek között édesapám —, valamint a főváros küldöttei is részt vettek az átadáson.

A katonaiskola tanulói, amennyiben tanulmányi eredményük, magatartásuk ellen nem merült fel kifogás, engedélyt kaptak, hogy meglátogassák osztály- vagy iskolatársnőiket otthonukban, hogy jártasságot szerezzenek a társasági szabályokban, csiszolódjon a modoruk.

Ezekre a kimenőkre általában vasárnap délután került sor.

Hozzánk gyakran látogattak el a kiskatonák. Édesapám többségüket tanította is. Gyakori vendég volt Máté György, az egyik osztálytársam, valamint Bujdosó László, akit romantikus érzelmei vezettek.

Barátságunk szinte az érettségiig tartott.

Emlékezetes rendezvény volt az intézet felsős tanulóinak bálja 1942. január végén Kaplonyban, ahol Szerdahelyi István édesapja volt a jegyző. A farsangi mulatságot az ottani iskola egyik tantermében rendezték meg. A lányokat lovas szán röpítette ki Kaplonyba, és hozta vissza Nagykárolyba. Édesanyám volt a „garde dame”.

Szerdahelyi István akkor VIII. osztályos tanuló volt, 1942-ben érettségizett. Verseket írt, ő volt az intézet költője.

Sajnos nem tudom, hogyan alakult később a sorsa.

Szeretettel emlékszem vissza kedves osztálytársamra, Máté Gyurira, akivel három évig jártunk együtt iskolába. Megismertem egyenes jellemét, gondjait, örömét, bánatát. Évfolyamtársaim voltak még: Fodor Gyula, Gáldi Dénes, Gubody Sándor, Kövi Imre, Nemeskéry Ödön, Schnell Antal. Az 1941-42-ben VIII. osztályos Jakó Antallal is jó barátok voltunk. Az alsóbb osztályokba járók közül többen kerestek fel bennünket. Például Semsey Richárd, Lőrincz László, László Imre. Mischinger Gáborral a mai napig tart barátságunk.

1943. február 2-án hangulatos táncmulatságot rendeztek a nevelőintézet tanárai, nevelői, kiskatonái. Ezzel a rendezvénnyel akarta a nevelőintézet vezetősége viszonzni a kislányok — és azok szüleinek — vendégszeretét.

Előtte fogadás volt a felnőttek részvételével az aulában, majd a fiatalok mulatsága következett.

A bál nagyon hangulatos volt, gazdag büfé gondoskodott a vendéglátásról.

Idézek a naplóból: „Sok kislányt hívtak meg a bálba, köztük engem is. Első táncosom Bujdosó László VIII. osztályos növendék volt, de sorra következtek a felkérők.

A nagy köztiszteletben álló Kovatsits tanár úrral csodálatos volt körültáncolni a termet, szinte repültem a levegőben.”

Kovatsits tanár urat nagyon becsülték, szerették diákjai.

Szigorú, de megértő emberként segített növendékeinek a tanulásban, a világban való eligazodásban.

A német megszállás után 1944-ben, amikor hetedik voltam, nagyon váratlanul fejeződött be a tanév. Március végén az iskolánk igazgatóhelyettese bejelentette, hogy a következő naptól megszűnik a tanítás. A nyolcadikosok ballagása is elmaradt. A búcsúzás csendben történt. A háborús események miatt 1944 tavaszánnyarán a katonanevelő intézet is elköltözött a városból. A front egyre közeledett felénk.

A háború vihara nagyon elsodort bennünket egymástól. Az 50. érettségi találkozó szervezése során Máté György után is érdeklődtem, de választ nem kaptam levelemre. Később megtudtam, hogy meghalt. Viszont a szerencsés véletlennek köszönhetően sikerült megtudnom Kövi Imre címét, aki Szécsényben él ma is. Fodor Gyulával is 50 év elteltével találkoztam ismét. Ők ketten

képviselték a volt kadétoakat a nagykárolyi találkozóán, ahol az osztály még élő tagjai jöttek össze. Kevesen voltak.

Akkor elhatároztuk, hogy ezután minden év július első szombatján megtartjuk a találkozót most már itthon, Magyarországon, Vácott, a piarista gimnázium falai között.

Örömmel tapasztaljuk, hogy évről évre egyre több volt diáktársunk jelenik meg a rendezvényen. (Osztálytársaink közül azonban egyre kevesebben!)

Örülök, hogy emlékeim felidézésével ismét átélhetem a nagykárolyi szép diákéveket.

Nagykárolyi montázs

Tímár Gábor

Elsőkből utolsók

Nehéz megszokni, hogy életünk soron következő szakaszában elsőkből utolsók leszünk. Mire negyedikes lesz az első elemista, már a nagyfiúk közé számít, de mikor gimnáziumba megy, lecsúszik a ranglétrán. A kis elsős lenézett vakarcs, és csak akkor lesz belőle majdnem felnőtt, amikor leérettségizik.

Mikor negyedik elemit végzett „nagyfiúként” bevonultam Nagykarolyba, bizony nem élveztem az első időket. Török szakaszvezető úr a hálóteremben ordítózva mindjárt az első nap engem pécézett ki.

— Holnap reggel nullás géppel nyírassa le ennek a kis növendéknek a haját! — parancsolta zordon pofával a szobaparancsnok-helyettesnek.

— Igenis – csattant fel Sáfár Miklós.

A hatodikos Máté Gyurka, a szobaparancsnok ugyanakkor végignézett az újoncokon, megcsóválta a fejét, majd így szólt a többiekhez:

— Mutassák meg ezeknek a balf...oknak, hogyan kell felhajtást csinálni!

Aztán elvonult a WC-be cigarettázni.

„De mortuis nil nisi bene”, mondja a közmondás. Mátét nem szerettem.

Nem volt könnyű megszokni a pontos napirendet meg a szigorú szabályokat, de a legnagyobb gondot az

étkezések okozták számomra. Nem az volt a baj, hogy nem tudtam illedelmesen, késsel-villával enni. Nem is tettek a hónom alá két tányért, mint szegény osztálytársamnak, aki eleinte belekönyökölt a szomszédja tányérjába. Nekem az esett nehezemre, hogy időre befejezzem az evést. Hamarosan rájöttem azonban, ha nem akarok éhes maradni, valamit tennem kell. Az történt ugyanis, hogy amikor az asztalparancsnok felállt, és kijelentette, az étkezésnek vége, én még alig fejeztem be a levest. Ezért megtanultam gyorsan enni. Rövidesen én lapátoltam be az ebédet elsőnek az asztalunknál. Azóta sem tudtam leszokni róla, hogy ne egyek igen gyorsan.

A felsősök

Felsőbbrendű lénynek számított a szobaparancsnok és helyettese. Sáfár Miklóst, a második embert azért szerettem, mert nem volt durva, mint a főnöke. Szerintem őt az Isten is katonának, sőt gyalogos őrmesternek teremtette. Egy régi mondás szerint a hadsereg ökle a gyalogság, feje a tisztikar, de a lelkét az őrmesterek alkotják.

Az alaki gyakorlatok kiképzőivel nem volt semmi gondom. Nekem könnyű volt, hiszen huszárlaktanyában nevelkedtem. Annál nehezebb volt Pápai Lacinak, akit később Bornyúnak nevezünk. A kiképzők idegeire ment, mert menetelés közben mindkét karját egyszerre lendítette előre vagy hátra. Csak Bartosiewicz (Sivic) nem kiabált a szerencsétlennel. Laci pedig végül is megtanulta, hogyan kell helyesen menetelni.

Mihelyt beosztottak bennünket az egyes kiképzőkhöz, azonnal tudtuk, milyen napunk lesz. Fodor olyan volt, mint egy testőrtiszt. Mindent tökéletesen csinált, és tőlünk is a maximumot követelte. Kövi Imre viszont semmit sem vett komolyan. Vele szinte pihenés volt az alaki kiképzés. Meg is tettünk neki mindent. Ezért keltettek Kövi „kiskatonái” mindig jó benyomást Kovács főtörzsőrmester úrban illetve Tepliczky Ottóban, a szolgálatvezetőben, valahányszor megjelentek ellenőrizni minket.

Bujdosó és Huszár voltak a legelegánsabb katonák, bár egyikük sem tudta a díszmenetet olyan tökéletesen, mint Mischinger Gábor. Sáfár Miklós pedig túl erősen csapta a lábát a földhöz. Mikor egyszer Kovatsits hadnagy úr lassított mozdulatokkal bemutatta a díszlépést, rájöttem, hogy nem kell erőlködni. Ment is nekem a díszmenet! Lehet, hogy Mischinger titka is ez volt.

A harmadéves Lakatos Lacival mentem először kimenőre. Szüleink közös ismerőse, Bodó őrnagy úr (ha jól emlékszem, városparancsnok-helyettes volt) és a felesége hívott meg minket. Huszár Károly, minden újonc kedvenc felsőse volt akkor a napos. Miután ellenőrizte, hogy rendesen vagyunk-e felöltözve, megszólaltam:

— Növendék úr, alázatosan jelentem, itt az egypengősöm, de „ollát” nem tudtam szerezni.

— Nem hiszem, hogy szüksége lesz rá — jegyezte meg Huszár hidegvérrel, majd intett, hogy indulhatunk.

A laktanyában, ahol nevelkedtem, számtalanszor láttam, hogy kimenő előtt a huszároknak fel kellett mutatniuk egy egypengőst és egy „olla” feliratú kis tasakot.

Pápai Lacit, Kardost meg a másodikos Taubert kérdeztem ugyan, hol lehet „ollát” szerezni, de egyik sem tudta, mi az. Mindhárom nyolcadikos hetekig derült az eseten, bár egyikük sem világosított fel.

Sosem fogom elfelejteni az első hetek „viharait”, amelyeket Török szakaszvezető úr rendezett a hálószo-bában. Máté segítségével mesterien szétdobálta a hol-mijainkat, majd megparancsolta, hogy félóra alatt te-remtsünk rendet. Bár reménytelennek látszott, valami-lyen isteni csoda folytán mindig sikerült. Néhányszor csak azért ordított velem Török szakaszvezető úr, mert állítólag piszkos volt a fésűm. Pedig kopasz voltam, mint a tők, de a fésűt akkor is tisztán kellett tartani. Hát ilyen volt a honvéd kincstári logika.

Amikor új szobaparancsnokokat kaptunk, Barto-siewicz (Sivic) lett a főnök és Aykler Béla a helyettese. Ők voltak az álomcsapat. Mindenki szerette őket, mert emberségesen bántak a kicsikkel.

Mikor néhány éve ismét találkoztam Ayklerrel To-rontóban, búcsúzáskor pontosan úgy kezdte igazgatni a ballonkabátom övét, mint Nagykárolyban több mint fél évszázaddal ezelőtt.

A kicsiknek mind megvolt a maga specialitása. Én voltam a gombvillafelelős. Akinek nem ragyogtak a reg-geli szemlén a gombjai, annak én fényesítettem ki ott helyben. A szerencsétlennek gyakran az orra is szidolos lett. Kardos Laci volt a tű és a cérna mestere. Ha lógott egy gomb, azt azon nyomban megerősítette. Mindenki jól bánt Kardossal, mert ha én hibáztam, akkor le lehe-tett törölni a szidolt, de ha Laci mellébökött...

A félistenek

A tiszthelyettesi gárda kivételes emberekből állt. Igazán csak a már-már szadista, bár igazságos Török szakaszvezető úrra meg Kovács főtörzsőrmester úrra emlékszem. Az utóbbit igen nagyra becsültem, mert értett a vezetéshez. Mikor futni vitte a társaságot, az iramot diktálva a sor élén haladt. Bele is adtunk apaitanyait. De mikor a Török ugráltatott bennünket, nem strapáltuk magunkat. Amennyire lehetett, lazsáltunk, hiszen a gyakorlótér közepén állt, és onnan kiabált. Sok hibája volt, de el kell ismernem, hogy nála elegánsabb tiszthelyettest nem láttam. Mindig olyan volt, mintha skatulyából húzták volna ki. Török szakaszvezető (később őrmester) úrnak egyéb különleges képességei is voltak. Rajta kívül senki sem tudta úgy kirántani a matrac alól az aljlepedőt, hogy az ágyon egyetlen gyűrődés se keletkezzen. Utána vérző szívvel mindig szét kellett bontanunk a tökéletesen megvetett ágyat. Kíváncsi vagyok, hol gyakorolta ezt a mesterfogást, amelyet ötször egymás után hibátlanul megismételt.

Kovácsnak volt egyszer egy nyelvbottlása, amelyre szegény Czelnai rettenetesen ráfizetett. Karácsony után a reggeli sorakozóhoz mindenki a hétköznapi barna kesztyűjét vette fel, Lali azonban vadonatúj fehér kesztyűben jelent meg. A főtörzs elkékvült, s mindenki füle hallatára megparancsolta, hogy ötezerszer írja le, mit nem szabad viselni. Valószínűleg csak ötszázat akart mondani, és már akkor megbánta, amikor kimondta, mégsem vonta vissza a parancsot.

Ne is mondjam, a következő napokban az egész első osztály Czelnai büntetését írta. Sőt egészen vad dolgokat is kitaláltunk, például összeragasztottunk öt ceruzát... Nota bene: mikor Lali átadta a papírlapokat, a főtörzs-örmester úr nem számolta meg a mondatokat. Ha tudtuk volna...

Kedvenc főtörzsörmesteremre másért is haragszom. Nem engedett vívni, pedig ha időben elkezdhetek párbajtörözni, tíz év múlva magyar bajnok lehettem volna, s akkor mindenkinek elmondom, hogy Kovács főtörzsörmester úr volt az első mesterem. De csak első osztályú vívó lett belőlem, így nem kérdezték, kiknek voltam a tanítványa.

Az istenek

Jóval túl a csodálatos nagykárolyi éveken, amikor a Kir. Kat.-ban (Királyi Egyetemi Katolikus Gimnázium) görög mitológiát tanultam, lelki szemeim előtt az istenek nagykárolyi tisztjeink arcát vették fel. Zeus az iskolaparancsnok, vitéz Csuthy Gyula volt. Minden kétséget kizáróan Poseidon Károlyi Pista bácsi, Apollo Kovatsits, Ares Debreczeni Zoltán, Hermes pedig Rácz főhadnagy úr volt. Pallas Athene, az istennő számomra azonos volt a testvérkével a gyengélkedőről. Képzetelemben az aranyalmát még annak idején a tánciskolában az én szép Helénámnak, Tóth Zsófinak adtam. Trójai háború ugyan nem lett a dologból, de verekedés igen, és sajnos, én húztam a rövidebbet. Talán néhány társam még emlék-

szik Zsófia csodálatos barna szemére és pártába font hajára.

Néhány héttel a bevonulásom után azt hittem, hogy eltanácsolnak, mert a szobaparancsnok szerint sokat kellett velem vesződnie, s ezért a fejébe vette, hogy kirúgat az intézetből, bár Sáfár Miklós próbálta lebeszélni. Egy nap Máté parancsmegtagadásért kihallgatásra rendelt. Kovatsits akkor reggel nem kérdezett semmit, de délután berendelt a szobájába. Amikor meghallotta, hogy Máténak azért gyűlt meg a baja velem, mert nem akartam, hogy megint belém rúgjon az egyik felsős, megparancsolta, hogy fussak neki a szekrénynek. Én, akit feltétlen engedelmességre szoktattak, meglódultam, s a fejem nagyot koppant a szekrény ajtaján. Látva a fellettesek iránti tiszteletemet Kovatsits megdicsért, és elmagyarázta, hogy azokat a parancsokat valóban nem szabad teljesíteni, amelyek indokolatlanul veszélyeztetik az ember testi épségét.

Hosszú évekkel később apám elmesélte, hogy Csuthyék szerint nem voltam katonának való, így valószínűleg nem tüntettek volna ki Mária Terézia renddel, parancsmegtagadásért sem végeztek volna ki, viszont nagy esélyem volt rá, hogy hősi halált haljak.

A virágcsokor esete

Intézetnapkor hatalmas ünnepség volt. Tepliczky Ottóval az élen a legjobb díszmenetelőkől összeválogatott díszszázad elmasírozott a vendégek előtt, majd felelevenítettük a régmúltat. Fodor alakította Károlyi

Loncz Lászlót, Sáfár Miklós pedig — bár nem ülte olyan elegánsan a lovat, mint reméltem — Heraldnak öltözve megjelent a király adományozó levelével. A különféle jeleneteket ünnepi ebéd és pohárköszöntők követték. Bene Feri ekkor adta át Károlyi grófnőnek a hatalmas virágcsokrot.

Ebéd után a növendékek részére szabadfoglalkozás volt, én azonban nem maradtam a tanteremben, hanem visszamentem az ebédlőbe. Jó páran iszogattak, s látszott rajtuk, hogy már eléggé bizonytalanul állnak a lábukon. Zsófi sötét szemére gondolva kiemeltém öt szál piros szegfűt az óriási csokorból, bár nem tudtam, hol fogom őrizni a virágokat az esti táncvizsgáig. Aztán hirtelen eszembe jutott a sok szóbeszéd Sáfárról meg Sróth Rózsikáról, s kiszedtem még egyszer öt szál virágot. Majd Fodorra meg Kövi Imrére gondolva elvettem még néhány szálát, s elindultam megkeresni őket. Kedvenc felsőseim gyorsan átvették a virágot, és már indultak is, mert a napos felsorakoztatta a kimenősöket. Nagy igyekezetemben csak egy szál piros szegfűm maradt, de gondoltam, nem baj, legalább könnyebb lesz elrejteni. Zsófikának azonban mégsem adtam oda a szegfűt, mert estére elhervadt.

Példámat követve egyébként néhány felsős is elvett pár szál virágot, de amikor röviddel ez után Bartosiewicz mint napos meg Kovatsits hadnagy úr megjelent, és kérdezték, hogy ki szedte szét a csokrot, csak én pattantam fel gépiesen, és kiáltottam el magam torkom szakadtából:

— Parancs!

Én megúsztam az ügyet, mert a grófnő Kovatsitsnak tiszti becsületszavát vette, hogy nem bünteti meg azt, aki szétszedte a csokrot. A tisztek azonban felgöngyölítették az „ebédlői összeesküvést”, és az elkövetkező hetekben szabadfoglalkozás helyett azoknak is csúszniuk-mászniuk kellett a gyakorlótéren, akik megitták a maradék bort, meg azoknak is, akik megdézsmálták a virágcsokrot. Kimenőről pedig sokáig még csak nem is álmodhattak.

Az öreg katonák

Az első osztály szenzációs társaság volt. Egyikünk sem volt teljesen normális. Czelnai volt az ész, Szabó Árpai az erő, Pápai Laci, Cseh Gabi, Kardos Laci, Bene Feri és jómagam pedig a szent akarat. Az osztály legalacsonyabb legénye, a „kis” Bene két dologról volt nevezetes. Egyrészt ő volt az alsósok között a legjobb kapus. Másrészt a nyári szabadságról visszatérve az első parancskihirdetésnél megtudtuk, hogy Feri egy lovas konkúron megelőzte az összes huszáradémikust, és megnyerte a nagydíjat. Megvolt a véleményem arról a felsősről, aki gúnyosan megjegyezte, könnyű dolga volt a lónak, hiszen Feri alig nagyobb egy szúnyognál. Szerencsére Fodor is hallotta, mit mondott az illető, és elmagyarázta neki a lovaglás rejtjelmeit. A díjugratásnál ugyanis a lovas képességei legalább annyira fontosak, mint a lóé.

A második év elején újak is érkeztek, de rövidesen befogadtuk őket, s attól kezdve velük is úgy voltunk,

mint az „öreg katonákkal”. Néhány srácot sosem fogok elfelejteni. Zengő Mihállyal, az agyafűrt székely góbéval például vasárnap délutánonként rendszeresen sakkoztam. Általában én győztem, de egyszer sikerült elkapnia a frakkomat.

— Akkor mattollak meg, amikor akarom — jelentette ki nagy hangon.

— Játsszunk egy pengőbe! — javasoltam, mert biztos voltam a dolgomban.

Beleegyezett, de megint letaroltam. Bánatos pofával épp átadta a pénzt, amikor egy stentori hang megszólalt:

— Vigyázz!

Felpattantunk. Kovács főtörzsőrmester úr állt előttünk.

— Maguk pénzben játszanak?

Persze körömszakadtáig tagadtunk, de hiába. Aztán a főtörzs megmutatta Mihálynak, hogyan nyerhetett volna, majd így szólt hozzám:

— Adj vissza neki a pénzt, s ha még egyszer megtudom, hogy hazardjátékot játszanak, lecsukatom magukat, hogy megfeketednek!

Mihelyt kiment azonban Kovács a szobából, Zengő újra odaadta a pengőt. Majd megszakadt a szíve Mihálynak, de mindig igazi úriember volt.

A háború után Bérczy Gyurka osztálytársam volt egy évig a kir.kat.-ban, a nyár folyamán azonban én levizsgáztam az ötödikes anyagból, így ősszel a hatodik osztályba léphettem, ő viszont nem. Néhány kőszegi is járt abba az osztályba, s a közös múlt miatt gyorsan összebarátkoztunk. Az új osztálytársak között találtam

viszont Udvari Lacit, aki Nagykárolyban egy évvel fölöttem járt. Jó barátok lettünk, s 1956-ig több-kevesebb sikerrel együtt kergettük a lányokat. Aztán sokáig nem találkoztam senkivel.

1970-ben épp Tanzániában próbáltam vizet fakasztani egy kisváros lakóinak, mikor a jobb szememen hatalmas árpa nőtt. Már annyira fájt, hogy elhatároztam, felkeresem a legközelebbi kórházat. Sötétedés után értem oda. A gyenge világításban is azonnal ismerősnek tűnt az orvos.

— Tornai Pista! — kiáltottam. — Hát te hogy kerültsz ide?

— A kis Tímár — felelte a világ legtermészetesebb hangján, mintha csak a Rákóczi-fa alatt lennénk a nagykárolyi kastély kertjében.

Pityu levette az árpát a szememről, s hosszasan elbeszélgettünk. Nagyon megörültünk egymásnak. Később ő New York-ba került, én pedig még sokáig magányos farkasként bolyongtam a nagyvilágban. Csak amikor nyugdíjba mentünk, vettük fel egymással ismét a kapcsolatot. Azóta rendszeresen levelezünk, és magyarországi látogatásaink időpontját össze szoktuk egyeztetni.

Egyébként pár évvel a híres operáció után vizsgálat közben megjegyezte az orvos Genfben:

— Látom, levettek egy árpát a szeméről. Nagyszerű munkát végzett a szemész.

Nem árultam el, hogy szülész-nőgyógyász volt az illető.

A piarista gimnázium

Sosem szerettem iskolába járni. Még az egyetemet is szívből utáltam. A nagykárolyi katonaiskolából a városi piarista gimnáziumba jártunk tanulni. Ezt is gyűlöltem, bár volt egy kedvenc tanárom, Oszián. Hogy miért, nem tudom. Talán azért, mert a második évben román nyelvből kitűnőt adott.

A bevonulás után egyébként Károlyi Pista bácsi engem jelölt ki osztályelsőnek. Persze csak az első félévi bizonyítványosztásig maradtam az, mert akkor Czelnai Lali lett a legjobb, s őt lehetetlen volt felülmúlni.

Dr. Horváth Ambrus, az osztályfőnök és én gyűlöl-
tük egymást. Az történt ugyanis, hogy mindjárt az első héten akkora pofont adott Cseh Gabinak, hogy szerencsétlen beesett a pad alá. Mint osztályelső úgy gondoltam, jelentenem kell az esetet az egyik nevelőtisztnek. Hogy mi történt ez után, nem tudom, de az biztos, hogy ettől kezdve Horváth Ambrus szemében én voltam az első számú közellenség. Bár teljes erőbedobással tanultam a latint, csak elégségest tudtam belőle kicsiholni. Nagy elégtételül szolgált viszont, hogy a civil diákokat különös előszeretettel pofozó tanár úr többé nem nyúlt a katonákhoz.

Osztályelső koromban egyszer rettenetesen leégtem a rajztanárunk miatt, akit mindenki csak Hobogászként emlegetett. Én, marha nem tudtam, hogy ez csak a csúf-neve volt. Egy alkalommal katonásan jelentkeztem Török szakaszvezető úrnál, és közöltem, hogy Hobogász tanár úr megparancsolta, a következő rajzórára minden-

kinek legyen színes ceruzája. Török lelkiismeretesen kitöltötte a papírokat, a tanár nevéhez beírta, hogy Hobogász, majd kiosztotta a színeseket. Két nap múlva aztán Török magához szólított, és elmondott mindennek, majd kétszázszor leíratta velem, hogy „a rajztanárunk neve dr. Papp Ferenc”. Nyilván kiröhögték. Én viszont azzal a jóleső tudattal írtam meg a büntetésemet, hogy végre sikerült a Törököt bajba kevernem.

Sajkás tanár úrral, a tornatanárral végig hadilábon álltam, pedig minden gyakorlatot az előírásnak megfelelően hajtottam végre. Nem buktatott ugyan meg, de csak elégségest kaptam. Ennek az lehetett az oka, hogy nem tudtam rúdra mászni. Egyébként a többi katona sem tudott, csak Szabó Árpi. De ő olyan izmos volt, mint Tarzan, így senkit sem lepett meg a teljesítménye.

A nagy leégés után azonban odaléptem Sajkás tanár úrhoz:

— Alázatosan kérem, tanítson meg rúdra mászni, mert úgy gondolom, én is vagyok olyan erős, mint a többi gyerek, csak nem tudom, hogyan kell rúdra mászni.

A tanár úr először elkékölt, majd bíborvörössé vált az arca. Attól féltem, hogy felrobban.

— Nézd meg, hogyan csinálják a többiek! — mondta, majd faképnél hagyott.

A száműzetésünk idején, vagyis Kőszegen, fölöttébb rosszul esett, hogy Ombódi zászlós úr egyszerűen károlyi kriplinek nevezett, de ő sem mutatta meg a rúdra mászás trükkjét. 1949-ben viszont elégtételt vettem rajta. Egy harmadosztályú törversenyen öt tempósúrással megvertem. Az asszó után emlékeztettem rá, hogy mi

történt Kőszegen. Elmosolyodott, és csak annyit mondott:

— Ha rúdra mászni nem is, de úgy látszik, vívni megtanítottalak.

Biztos vagyok benne, hogy Nagykárolyban a matematika tanár mentett meg attól, hogy megbuktassanak latinból meg tornából. Nem emlékszem a nevére, de hálás vagyok neki.

A kőszegi száműzetés

Utáltam Kőszeget, és Sólyom Zolit meg Ágoston Gézát kivéve 1944 őszén a kőszegi bajtársakat is gyűlöltem. Most persze már szeretem valamennyit.

Zolival hároméves korunk óta ismerjük egymást. Ő is a Ferenc József lovassági laktanyában nevelkedett. Belőle festőművész lett. Csodálatosan megfestett, dinamikus lovai gyermekkoromra emlékeztetnek. Gézával 44-ben haverkodtam össze, ugyanis mindketten Agárdon töltöttük az egész nyarat. Kőszegen egy évvel alattam járt, s rögtön elkezdett növendékurazni. Ezen a többi károlyi harsányan röhögött, mert Nagykárolyban nem volt divat az egy évvel idősebbet félistenként kezelni.

A kőszegi „fegyenctelepen”, ahogy magunk közt neveztük néhányan az intézetet, igen rossz volt az első benyomásom. Egy cezaromániás negyedéves szőke kis s...dugas, aki a derekamig sem ért, azonnal elkezdett üvölni, mert szerinte szabálytalan volt a sapkám. Csak nagy sokára sikerült megmagyaráznom, hogy ilyet adott a jó Isten meg a honvéd kincstár.

Kellemetlenül érintett az is, hogy bennünket, károlyiakat szétszórtak. Én a második századba kerültem. Aludni három másik harmadéves károlyival, Gyomlai-val, Horváth-tal és Szabó Árpival abban a kisebb szobában aludtam, amely az elsősök hálóterméből nyílt. Ezt a többiek azonnal elnevezték gettónak.

Az első héten Szabó Árpi volt a védőangyalunk. Amikor valamelyik nagyszájú kőszegi elkezdett bennünket sértegetni, Árpi mindenkit félretolt az útjából, és megtanította móresre az illetőt. A harmadévesek azért nem mertek panaszkodni, mert Árpi is ugyanabba az évfolyamba járt, a negyedévesek pedig azért, mert szégyenkeztek, hogy egy nyavalyás harmadéves laposra veri őket. Így aztán a következő héten már nem bántott bennünket senki, sőt lassan befogadtak minket.

Szobaparancsnokunk, az előbb említett kis szőke kőszegi, hamar rájött, hogy velünk nem érdemes keccskedni, mert könnyen lejárathatjuk az elsősök előtt. Ezért békét kötöttünk, sőt önzetlenül segítettünk, hogy a kicsik minél simábban essenek át az újonctraumán. Ha tovább maradok, még barátok is lehettünk volna.

Októberben apám éppen aznap jött értem és szerzett bizonytalan időre szabadságot, amikor kineveztek szobaparancsnok-helyettesnek. Nem sajnáltam, hogy ott kellett hagyni Kőszeget, bár életemben először sztár voltam a tanteremben. Latinból magasan én voltam a legjobb, és matematikai képességeimet is sikerült elismertetni. Szinte biztos vagyok, hogy legalább duplás lettem volna, hacsak nem buktat meg tornából Ombódi.

Amikor búcsúztam Kőszegtől, épp légiriadó volt, s emiatt töksötét. Csak Budapesten vettem észre, hogy a nálam jóval nagyobb Horváth Imre kimenőruháját csomagoltam be. Így viszont jóval később nőttem ki az egyenruhát, mintha a sajátomat hoztam volna el.

Epilógus

Sokáig nem tudtunk egymásról. Bár a károlyi cöge-rek többsége Magyarországon élte le életét, a rendszerváltásig szinte senki nem merte megkeresni a többieket, nehogy véletlenül valakinek a nyakára küldje az ÁVO-t vagy a titkosszolgálatot. Néhányunkat viszont a történelem vihara Nyugatra sodort. Én például Kanadában találtam otthonra.

Szinte csodával határos, ahogy később egymásra bukkantunk. Egyik magyarországi látogatásom idején, 1995-ben Mátyásföldről jövet ismerős környéken utaztam a HÉV-vel. Gyerekkoromban ugyanis a Hungária körút és a Kerepesi út sarkán, az egykori Ferenc József lovassági laktanyában laktunk. Miközben felidéztem magamban a régi szép emlékeket, az egyik megállónál felszállt egy nyolc év körüli kisfiú az anyjával. Megrökönyödtem. Hosszú fekete szempilláival, örökmozgó csintalanságával a gyerek pontos mása volt Sólyom Zolinak, egykori játszópajtásomnak.

Mikor hazaértem, első dolgom volt megnézni a telefonkönyvet. Zoli még mindig ott lakott, ahova a laktanya után költözött a szüleivel. Ő Kőszegen volt cöger, de megadta Czelnai Lali és Nemeskéry Attila telefon-

számát. Rögtön felhívtam őket. Tőlük megtudtam néhány nagykárolynak a címét. Így derült ki, hogy Tornai Pityu és Bartosiewicz László Amerikában, Aykler Béla meg Szabó Dénes pedig valahol Kanadában lakik. A budapesti telefonkönyv alapján megtaláltam Bartosiewicz bátyját, s megkaptam tőle Laci telefonszámát.

Kanadából írtam Tornai Pityunak New York-ba, majd felhívtam Sivicet, aki elmondta, hogy ő a Salzburgban élő Szentpétery Palikával tartja a kapcsolatot. A Kanadai Magyarország című hetilapot olvasgatva megakadt a szemem az Aykler Real Estate hirdetésén. Kiderült, hogy az ingatlanközvetítő cég tulajdonosa maga Aykler Béla. Mivel a nem titkosított kanadai telefonszámok mind megtalálhatók az Interneten, a sikeren felbuzdulva beírtam a megfelelő rovatba, hogy D. Szabo. A névsorban szerepelt egy Denis Szabo. Felhívtam. Szabó Dénes volt. Megadta Zsoltnak, a szintén nagykárolyi testvérének a címét, de levelem már csak váratlan halála után érkezett meg az olaszországi címre.

Aztán 1997-ben Attila megszervezte „felfedezettjeinek” első találkozóját a budapesti tisztiházban. A kör később tovább bővült, így újabb és újabb összejövetelek követték egymást.

A kutatást máig nem adtam fel. Az Internetnek és a ritka vezetékneveknek köszönhetően például én találtam rá Barbacsy Imrére, Berzsenyi Zsoltra, Murányi Szabolcsra, Rédvay Istvánra, Róvó Ferencre és Weresmarthy Lászlóra. Ugyanakkor Raikovich Tibornak és Gyarmathy Antalnak már csak az özvegyével sikerült kap-

csolatba kerülnöm. Elekes Lóránt viszont a Fóton élő gróf Károlyi Lászlón keresztül jutott el Lőrincz Lacihoz.

Csupán két-három évet töltöttünk együtt Nagykarolyban, mégis szoros barátságot érzünk egymás iránt. A későbbi iskolatársak senkinek sem jelentenek olyan sokat, mint az egykori bajtársak. Abban is egyetértünk, hogy a későbbi megpróbáltatásokat sokkal nehezebben viseltük volna el, ha Nagykarolyban nem kapunk kiváló testi-lelki nevelést. Pedig jó páran rettenetes dolgokat éltek túl: orosz hadifogolytábort, Gulágot, Recsket, politikai foglyok börtönét.

A többnyire katonatiszti családból származó károlyi cögereknek különös szerencsére és rendkívüli tehetségre volt szükségük ahhoz, hogy továbbtanulhassanak, és jobb életkörülményeket teremthessenek maguknak. A többség egyetemet végzett szakember lett, sőt akadémikusok is vannak közöttünk. Mások az üzleti életben érvényesültek.

Jómagam, miután elvégeztem a Budapesti Műszaki Egyetemet, először Kanadában, majd ENSZ-tanácsadóként számos afrikai országban dolgoztam. Végül, mint tanszékvezető professzor mentem nyugdíjba Kanadában.

Bartosiewicz (Sivic) Detroit mellett lakik. Gyakran órákat beszélünk telefonon. Hatalmas karriert futott be a Ford autógyárnál. Miután feltalálta a híressé vált platina gyújtógyertyát, a kísérleti laboratórium vezetője és az igazgatói tanács tagja lett. Azóta nyugdíjba ment, de az egyetemen még mindig tanít, és a Fordtól is gyakran megkeresik, hogy kikérjék véleményét. Nagy koponya.

Aykler Béla minden különösebb iskolai végzettség nélkül kemény munkájának, kitartásának és óriási önfelegyelmének köszönhetően létrehozta Toronto egyik jelentős ingatlankezelő és forgalmazó cégét. Ugyanakkor évek óta fontos szerepet játszik az elszakított területeken élő magyar gyerekek magyarországi mozgótáborának megszervezésében és lebonyolításában.

Tornai Pityu Manhattanben lett szülész-nőgyógyász. Átlagon felüli szaktudásának és munkabírási képességének köszönheti, hogy sikerült megállnia helyét a kemény versenyben.

Czelnai Lali (újabban Rudolf) meteorológus lett. Hosszú évekig dolgozott az ENSZ genfi központjában. A Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja. Ő is a nagy elmék közé tartozik.

Kellényi Lóri elismert szakember, agykutató.

Kövi Imre vállalkozóként, Harasztosy Berci gyógy-pedagógusként, Nemeskéry Attila gépészmérnökként lett sikeres. Vezető pozícióba került például Tepliczky Ottó, Szabó Árpai és Bene Feri.

Csak néhányat említettem abból a negyvenhárom gyerekből, aki 1942-ben felsorakozott az átriumban, mégis meglepő, hogy milyen sokan futottak be irigylésre méltó karriert. Gondolom, nem túlzás azt állítani, hogy az elit elitje voltunk. Ha befejezhetjük a megkezdett iskolát, minden bizonnyal a tisztikar legjobbjai közé tartoznánk, hála annak a nevelési módszernek, amelyet Csuthy irányítása mellett tisztjeink és tiszthelyetteseink alkalmaztak.

A kötet műszaki szerkesztése és a borítólapok tervezése közben felidéztem kadétiskolás emlékeimet, s felkaptam fejemet, mint a vén csataló, mikor felharsan a kürt. Gondolatban vigyázzba vágtam magam, s szinte hallottam Tepliczky Ottó pattogó vezényszavait. Lélekben ismét keményen vertem a díszlépést, mint Intézetnapkor, amikor elvonultunk a Károlyi-kastély főbejárata előtt, és kicsordult egy könnycsepp a szememből. Ezért adtam az emlékkönyvnek a „Díszmenet” címet.

**(A fenti írás módosított változata megjelent a Kanadai Magyarság
2002. április 20-i, 27-i és május 4-i számában)**

A nagy fűzfa alatt

Rédvay István

Hol volt, hol nem volt, talán igaz sem volt... Igen érdekes, hogy csupán kis epizódok maradtak meg emlékezetemben.

A „bevonulásom” után, még mielőtt az iskola elkezdődött volna, megtanultuk az alapmenetelést, a fordulást stb. Utána mindig kaptam jutalmul egy darab lekváros kenyeret.

Sáfár növendék „úr” volt a szobaparancsnokom.

A zubbonyunkon mindig ki kellett fényesíteni a rézgombokat.

Emlékszem Debreczeni Zoltán százados úr bicegő járására.

Kora reggelenként ébresztő, az udvaron tornagyakorlatok, félmeztelenül mosakodás, majd sorakozás és menetelés a helybeli gimnáziumba.

Emlékszem a hálóteremre, a szekrény tetején az összehajtott ruhákra.

Egyszer Németh Jócó növendéktársamnak és nekem csukamájolajat kellett volna kapnunk, de a nővér csukamájolaj helyett lúgkő oldatot adott, és mi azt nyeltük le. Gyomormosás után a budapesti tiszti kórházba kerülünk. A kormányzó úr a harctérről hazarendelt egy gégeorvost. Kállai főhadnagynak hívták. A menyasszonyával madarat lehetett fogatni. Három hónapot töltötünk a tiszti kórházban, és utána még hosszú ideig rend-

szeresen ledugtak egy gumicsövet a torkunkon a nagy-károlyi kórházban.

A háború utolsó évét Kőszegen töltöttem. A második század növendéke voltam. Ezzel kapcsolatban emlékszem a gyakorlótérre, a két épületre (első és második század), a kétfedelű repülőgépre, a kis emlékműre, amelyet a Kőszegen végzett elesett tisztek emlékére állítottak.

Visszatérve a nagykárolyi emlékekre: vasárnap a kürtös fújta, hogy imához. A nagy fűzfa alatt olvasták fel az elesett bajtársak névsorát. Ez a névsor hétről hétre egyre hosszabb lett. Máig őrzök egy fényképet: a háttérben a nagy fűzfa látható, előtte apám, aki a frontról jött szabadságra. A magasabb növendék én vagyok. A szemüveges növendék Jocó, apám barátjának, Németh alezredesnek (híradós volt) a fia. Németh alezredes hősi halált halt a Donnál. Szomorú emlékem, amikor a nevét olvasták a nagy fűzfa alatt.

Miről írjak még? A nyomorúságos időkről? Hogyan éltünk? Apám önként jelentkezett frontszolgálatra. Hét évet töltött börtönben a hadifogság után. Kitelepítettek bennünket a XII. kerületből. Könyvet tudnék írni.

Elvégeztem a mezőgazdaságit levelező tagozaton, majd egy állami gazdaságban dolgoztam mint agronómus. Aztán jött a forradalom... Négy évig Dániában laktam. 1961-től Kanadában élek.

Levelek Nagykárolyból

Gyarmathy Antal levelei szüleinek

Első levél

1943. X. 17.

Kedves Szüleim!

Szerencsésen megérkeztünk szombaton éjjel. Az éjszakát az állomáson töltöttük. Reggel bementünk az intézetbe. Megtörtént az átadás. Utána felmentünk a raktárba beöltözni. Igaz hogy még csak használt ruhába. Az én ruhám elég jó. Délután az udvaron játszottunk. Vacsora előtt felmentünk a hálóba a fehérneműt elrendezni. Vacsora után megtanultuk az ágyvetést.

Vasárnap illetve ma reggel az ágy összerakását. Reggeli után szentmisére mentünk a kápolnába. Utána jöttünk levelet írni.

Tik otthon hogy vagytok? Én nagyon jól érzem magam. Holnap kezdődik a kiképzés.

Irjatok sokszor és sokat.

Sokszor csókolok mindenkit
szerető fiatok:

Pityu

Második levél

Drága jó Szüleim!

A „Mikulás” csomagot és a levelet pontosan -6-odikán megkaptam. Nagyon szépen köszönöm. A levélben kérditek hogy meg-e vagyok elégedve a csomaggal? Ami azt illeti igen. A cukrot még meg sem kezdtem. Először a süteményt fogom elfogyasztani. A levélpapírokból már kifogytam, de nem kell küldeni, mert arra való a zsebpénz hogy vegyek rajta. Azután már csak egyszer kell írnom, és már magam mondhatom el élményeimet. Már csak tíz nap van hátra s megyünk haza szabadságra. A szabadság mint már előbbi levelemben irtam, 1943. évi XII. hó 18-án kezdődik és 1944. évi I. hó 9-én ér véget. Remélem hogy nektek is elég hosszú ez a szabadság. Három hétig leszünk otthon. Sanyi is irta hogy ők is ugyanennyi szabadságot kaptak. Jancsi bácsi-éktől is kaptam egy lapot, azt írják ha lehet mikor megyünk haza látogassam meg őket. De ez nem biztos mert lehet hogy innen Károlyból reggel fogunk elindulni és lehet hogy még elérem a Nyugatiból induló vonatot mely 4 óra 10 perckor indul és otthon vagyok este 9 órákor. Ha lehet akkor gyertek eléem Pestig. De ha jöttök akkor 18-án már Pesten legyetek. Ezen a héten 5-6-7-8-án szünet volt. Ezért A tanulásról nem tudok írni semmit. Kamarás bácsinak is irtam egy lapot. Hogy érzitek magatokat, nem beteg senki? Hát a cica hogy van? Nagyra nőtt már azóta mióta eljöttem hazulról? A fiuk hogy vannak? Járnak már sízni vagy korizni? Jenő még

mindég beteg? Öcsi meg Győző még mindig galambász-
kodnak? Csornai Öcsi jár hozzánk? Adjátok át nekik
Üdvözetem.

Most már nem írok többet, majd elmondok otthon
mindent ami titeket érdekel.

A karácsonyi viszontlátásig számtalanszor csókolok
mindenkit, szerető fiatalok:

Választ várok. Pityu.

Nagykároly 1943. XII. 8-án.

Címzés a borútékon

Nemzetes
vitéz Gyarmati Sándor
M.kir alhadnagy úrnak

Balassagyarmat
Pozsonyi utca 12.

Feladó

F. Gyarmati Antal II. évf. növ. Nagykaroly
Postafiók 1.

Harmadik levél (Képeslap)

1944. I. 10.

Kedves Szüleim!

Szerencsésen megérkeztem. Csókolok mindenkit
Pityu

Gyarmathy Antal
Nagykároly Postafiók 1.

Címzés

Nemzetes
vitéz Gyarmathy S.
M.kir. alhdgy úr.

Balassagyarmat
Pozsonyi u 12

Elkésett levél

Kardos Lászlónak írta Tímár Gábor

Kedves Laci!

Ha a nevem alapján nem jössz rá, ki vagyok, hadd emlékeztesselek első találkozásunkra.

1942 elején Budapesten, a Gyáli úti helyőrségi kórházban tartották a nagykárolyi kadétiskola felvételi vizsgáját. Először mindenkit beteltek egy terembe, és ott fogalmazást kellett írunk, de hogy miről, erre már nem emlékszem. Aztán az öltözőben fel kellett vennünk a tornaruhánkat, és a tornateremben különféle gyakorlatokat kellett végrehajtanunk. Majd kettesével sorba állítottak mindenkit. Nekem te lettél a párom. Együtt mentünk be orvosi vizsgálatra. A rendelőben anyaszült meztelesenül kellett jobbra-balra, előre-hátra fordulnunk a katonorvosok szigorú tekintete előtt. Bár elismerően bólogtak a jó kiállítású két masszív gyerek láttán, akkor még nem tudtuk, megfeleltünk-e a követelményeknek. Magamban megállapítottam, hogy téged biztos felvettek, de féltem, hogy engem nem.

Ezért nagyon meglepődtem, mikor megérkeztem Nagykarolyba, és te nem voltál ott. Annál nagyobb volt az örömöm, mikor egy héttel később beállítottál. Később mondtad, hogy a felvételi vizsga után te meg abban voltál biztos, hogy engem felvettek, de téged nem.

Lehet, hogy az előbbiekre már nem emlékszel, de az első kimenőnk biztos eszedbe jut. Minket Makay Elemérnek kellett kivinnie. Ahogy beléptünk a cukrászdába, odarohantunk a pulthoz, és ketten megvettük a tálcán lévő húsz krémest. Mire a növendék úr helyet foglalt, mi már el is pusztítottuk az összes süteményt. Villámgyorsan híre ment az intézetben, hogy vigyázni kell, mert ha más is akar krémest enni, akkor meg kell bennünket előzni.

A közelmúltban tudtam csak meg közös növendéktársunktól, Murányi Szabolcs nevű rokonodtól, hogy te mindjárt a háború után kikerültél Amerikába. Ha előbb értesülök róla, hogy „szomszédok” lettünk, akkor Kánadából biztos meglátogatnálak volna a texasi Wichita Falls-ban, ahol letelepedtél, és ahol irigylésre méltó szakmai sikereket értél el. Biztos vagyok benne, hogy elvittél volna saját orvosi laboratóriumodba, megmutatad volna okleveleidet, díjaidat, köztük az amerikai orvosi laboratóriumok kutatóinak leghíresebb és legértékesebb kitüntetését, az „Arany Mikroszkóp”-ot.

Kardos Laci 65 éves korában, 1997. április 22-én, a budapesti Tisztiházban tartott első nagykárolyi összejevetelünk előtt öt héttel halt meg.

Homályban rejtőzködő mosolygó emlékek Szentpétery Palival

Bartosiewicz László

Szervusz Lacikám! Hát te mit keresel itt? Palikám, ez volt az első kérdésed, ha még ugyan emlékszel rá, amikor egy gyönyörű októberi napon egymásba botlottunk Kolozsváron, a Mátyás király téri Bunea cukrászdában.

*

Palikám, pár órával előbb érkeztem vonattal Nagykanizsáról, anyámmal együtt. Most intézi a beiratásomat a piarista gimnáziumban. Mivel ott semmi szükség nincs rám, anyám a markomba nyomott öt pengőt, és azt mondta, hogy menjek, egyek valamit. Hát ezért találkoztunk össze. Most látom csak, az ott jó atyád, azzal a másik úrral a belső helyiségben. Te Laci, az meg ott a Reischel tanár úr Kanizsáról! Igazad van, Palikám. Most ismerem csak meg. Ide helyezték? Valószínű, Lacikám, mert mondta apámnak, hogy ő lesz a némettanárunk. Én is új vagyok itt, még nem ismerem a dörgést. Amint észlelted, az iskola alig ötpercnnyire van innen. Ezt már be-tájéltam a napokban, mert errefelé lakunk. Mindenesetre minden nap itt fogok elmasírozni. Neked nem lesz nehéz, mert a bennlakóknak — amint hallom — ki sem kell menniük az utcára, amikor átmennek a gimnáziumba. A két épület közti átjárón közlekednek. Palikám, jó, hogy mondod, hogy a B. osztályba fogsz járni. Rohanok,

és megmondom anyámnak, hogy vigyázzon, még véletlenül se kerüljek a másik osztályba.

*

A véletlen kedvezett. Nemcsak egy osztályba jártunk, de egymás mellett is ültünk.

*

Palikám, ráérő időnkben majd járjuk együtt a várost! Hol te proponálsz felfedező utjainkat, hol én, hogy megismerjük Kolozsivárt.

*

Pali, örülök, hogy ezt meg tudtuk valósítani.

*

Lacikám, azt hiszem, megint túl sokáig csavarogtunk. Rohanok, mert kérdőre vonhatnak. Neked ilyen problémáid nincsenek, mert a kápolnán keresztül mindig be tudsz jutni az épületbe. Csak az a lényeg, hogy vacsorára ott légy. Palikám, azért nem ilyen egyszerű, de megoldható.

*

Te vagy a tökéletes sínérítő, Palikám! Nélküled már régen bajba kerültem volna. Ne felejtsd el tudatni velem, ha meghallod, hogy anyukád barátnője hiába keresett az intézetben, mert akkor valamilyen jó kifogással azonnal elmegegyek hozzájuk pofafüzdőre, és megmagyarázom, miért nem talált meg.

*

Lacim, ma délután nehogy elmenj csavarogni, mert édesapád hivatalos útra jön, és meg fog látogatni. Apu tegnap mondta a vacsoránál. Jaj, de jó, hogy mondod, Palikám, mert erről semmit nem tudtam. Rendszerint

megüzenik, ha jönnek. A prefektus még egy kis cédulát is ad. Ez ugyan nem más, mint a látogató szobahasználati engedélye.

*

Nem hiszed el, Palikám. Amint jelezted, délután apám megérkezett, és „minden rossz hír ellenére” ott talált a tanulószobában. El is vitt a cukiba. Ettől függetlenül úgy gondolom, hogy igazad van, megneszelt valamit. Persze, tökéletes a logikád, mert ha nem sejt semmit, akkor nem „meglepetésszerűen” jön.

*

Baj van, Lacikám. Az osztályfőnök széjjel akar ültetni bennünket, mert azt gondolja, hogy nem dolgozunk „önállóan”. Ezen nem lehet sokat vitázni, mert amint tudod, jól „együtműködünk”. Palikám, próbáld meg meggyőzni Béla bácsit! Rólad sokkal jobb a véleménye, mint rólam. Rád talán hallgat.

*

Képzeld, Laci! Sikerült rábeszélnem Béla bácsit, hogy ne ültessen széjjel bennünket. Na, persze nyíltan nem folytathatjuk a megszokott együtműködést. És mondanom sem kell, nagyon szem előtt leszünk. Palikám, akkor minden rendben. Varázsló vagy. De gondolod, hogy év végéig egymás mellett ülhetünk? Azt hiszem, igen. De éppen ezért nagyon óvatosnak kell lennünk.

*

Palikám, szerintem attól kezdve, hogy fennállt a veszély, esetleg szétültetnek bennünket, mindent jól csináltunk. Minden kifogástalanul klappolt. Pár nap múlva

azzal a tudattal mehetünk vakációra, hogy szeptemberben ott folytatjuk, ahol most abbahagytuk, Béla bácsi pedig megengedi, hogy újra egymás mellett ülünk. Szervusz a szeptemberi viszontlátásig.

*

Nem tudtam, hogy közben apám több forrásból is értesült a „sétálásaimról”, és rájött, mi a megoldás. Rábeszélt, hogy menjek el felvételezni a nagykárolyi katonaiskolába. Azt mondta, ha nem vesznek fel, visszamehetek Kolozsvárra, ha nagyon akarok. Sajnos felvettek, így terveinket áthúzta a sors. Vagyis apám túljárt az eszemen. De milyen a véletlen, a volt kolozsvári osztályfőnökünket, Kovács Béla bácsit a Rend áthelyezte Nagykárolyba, így újra ő lett az osztályfőnököm.

*

Palikám, tudom, nélkülem vészelted át az előző tanévet Kolozsváron, de most én kérdezem, te mit keresel itt Nagykárolyban? Lacikám, csak azt tudom mondani, hogy apám nekem is katonásabb nevelést szánt. Hát ezért vagyok most itt.

*

Úgy intéztük a dolgokat, hogy újra egymás mellett ülhessünk. Ugyanabban a szobában laktunk, ugyanannál az asztalnál ettünk.

*

Lacikám, téged jól elkereszteltek itt. Mindenki Sivicnek hív. Akárhányszor meghallom, nevetnem kell, mert mindig Sicc jut eszembe, a macska-karikatúrák hőse. Ne félj, Palikám, ha minden jól megy, neked is kitálnak egy becenevet.

*

Palikám, tartogattam egy meglepetést a számodra. Látni akartam, miként reagálsz, amikor újra meglátod Béla bácsit. Most még nem úgy üdvözölt, ahogy majd az osztályban fog „köszönteni”, habár most nem ő az osztályfőnökünk, csak tanít bennünket. Megnyugodhatsz, Béla bácsi itt sem változtatta meg a jelzőit. Számíthatsz rá, hogy téged is úgy köszönt majd, mint engem. Nekem ezt mondta: „Hát, világ csúfjára belőled mi lett? Kadét?”

*

Palikám, ugye jó, hogy felkészítettelek? Különben nemigen tudtál volna mit felelni, amikor azt kérdezte, hogy hogyan bújtál bele ebbe a cifra cicomás ancugba. Ma is hallom válaszat és az osztály nevetését, amint nagy flegmával azt felelted Béla bácsinak: büszkén, de nehezen. Lacim, illetve Sivic, mert most már nekem is az vagy, be kell vallanom, ha nem készítesz fel, nagyon meglepődtem volna.

*

Nem úgy néz ki, Sivic, ahogy tavaly kinézett. Azt hiszem, jövőre már nem leszünk itt. Gondolod, Palikám? Szinte biztos vagyok benne. Palikám, remélem, a jövő évet még ki tudjuk itt húzni. Bár ki tudja?

*

Szerencsénk van, Sivic, hogy az Intézetparancsnok tökéletesen beszél németül, és meg tudta magyarázni annak a német alesnek, hogy még csak ne is gondoljon arra, hogy ide bárkit beszállásol. Láttad? El is ment. Ja, de még visszajöhet, Palikám. Igazad volt, Sivic, visszajött. Azt hiszem azonban, hogy mostantól Litvai ezredes

úr nem egyetlen személlyel áll majd szemben. Palikám, eddig még megúsztuk a németeket, de azt hiszem, nagyon rövid időn belül el leszünk innen bocsátva.

*

Ne beszélj, Sivic! Kitől hallottad, hogy Kőszegre vonulunk be? Kovatsitstól. Pár perccel ezelőtt. Palikám, menj, kérdezd meg te is, bár nem gondolom, hogy viccelt. Jó, akkor kérdezd meg inkább Károlyi Pista bácsitól. Lássuk, ő mit tud a kőszegi bevonulásról. Igazad volt, Sivic. Pontosan azt mondta, amit Kovatsits. Szóval, Kőszegre megyünk.

*

Palikám, egy hét elteltével úgy látom, hogy ezek az itteni „polgárok” nagyon heveny katonásdit játszanak. Sivic, észrevetted, micsoda különbség van itt az osztályok között? Nem is különbség ez már, hanem felsőbb-ség. Nem akartam hinni a fülemnek, amikor az a szétálló fülű harmadéves ott, az ajtóban rendreutasította a kis növésű Asztalosssy Jenőt, amiért ki mert menni öelötte, a „Növendék Úr” előtt az ajtón. Palikám, le a kalappal. Ahogy te elmagyaráztad neki a dolgokat! Csak dadogni tudott. Sivic, ezek még pofátlanok is! Hallottad, mit mondott Jenőnek? Azzal fenyegette, hogy gatyába rázza, meg hogy ez nagyon ráférne a „nagykárolyi dedósokra”. Palikám, te viszont jól útbaigazítottad, amikor ráüvöltöttél, hogy „Tisztelegjen, amikor azt hallja, hogy végeztem magával!”

*

Na, de ezt a sümegi óvodát jól kitalálták nekünk. Sivic, tegnap felfedeztem a sarki vendéglőt-betérőt. Mert

itt nem lehet budira menni. Ez óvodásoknak van méretezve. Jó, hogy mondod, Palikám, nagyszerű előőrs vagy. Egyébként ma azt hallottam, hogy pár nap múlva indulunk Némethonba.

*

Te Sivic, ez a vonat többet áll, mint megy. Palikám, ez nem újság. Inkább azt kéne felderíteni, hogy hova megyünk. Lacim, ezt még Kovatsits sem tudja pontosan. Török szakinál van a menetlevél. Azon legalább fél tucat város neve van. Azokon keresztül megyünk, vagy azok mellett megyünk el? Grossborn, Grosskitzighofen, Jastrow meg Zipow nevű helyeket láttam. Ha jól emlékszem, ezek mind porosz területen vagy attól keletre vannak. Ne légy telhetetlen, Palikám! Ugyanezzel az erővel te is odafigyelhettél volna a földrajzórán.

*

Úgy hallottam, hogy Berlinen át Stettinbe megyünk. Onnan pedig Achen felé. Ne mondd! Sivic, ez nem kis kirándulás!

*

Palikám, ez a berlini pályaudvar igen elegáns. Ha ide tennék a Nyugatit a közepére, meg kéne keresni. Na, persze ez egy kicsit nagyobb ország, így a pályaudvara is ahhoz van méretezve. Sivic, de jó, hogy nem kell holnapig itt maradnunk, mert esetleg megbombázzák ezt a helyet.

*

Jobb, ha innen Stettinből minél előbb elmegyünk, mert itt, az Északi-tenger mellett túl hűvös van. Ámen, Pali. Teljesen osztom a nézetedet. Sivic, most mondja a

Török, hogy Frankfurtba megyünk. Onnan nem messze van valami nagy kaszárnya, oda szól a parancslevél, amit Kovatsits kapott Berlinben.

*

Palikám, nem is néz ki olyan rosszul ez a Büdingen nevű városka. De nehogy azt mondd, hogy azelőtt azért nem hallottunk róla soha, mert nem figyeltünk a földrajzórán. Aprópó, Kovatsitsnak most jutott eszébe, hogy elvisz tolmácsnak, mert akkor többet fogunk tudni.

*

Nem vicc, ezek a német sógorok gyors kiképzésben fognak minket részesíteni. Az a tervük, hogy kivisznek bennünket a frontra. Kovatsits vagy ötször megkérdezte tőlem, hogy jól értettem-e a dolgokat. A parancslevelünkben ugyanis nincs szó frontramenetelről. A német őrnagy egyáltalán nem volt megértő velünk szemben. Kovatsits azonban karakán ember, nem hagyta magát. De mint jó diplomata, csak annyit mondott, hogy érti a helyzetet, és tudja, hol vagyunk. Ez viszont nem tetszett az őrnagynak.

*

Te Pali, ez a bombázás nem tesz jót az idegeinknek. Sajnálom szegény kiképző Feldwebel-ünket, de ez lehetett megírva neki a nagykönyvben. Nem tudom, ki lesz majd helyette. Az a másik, a konyhás tizedes, az szegény vesztére ment ki levegőzni a meleg konyhából.

*

Képzeld, Palikám, az őrnagy ma nagyon goromba volt Kovatsits-csal. Azt követelte, hogy gyorsítsák fel a kiképzésünket, mert közeledik a Feind. Kovatsits azon-

ban nem hagyta magát. Olyan gyorsan beszélt, hogy le kellett fékeznem. Nem tudtam lépést tartani vele, viszont nem akartam hibásan fordítani. Kovatsits kijelentette, hogy neki az Oberbefehlshaber-től van parancsa. Az őrnagy látni akarta. Kovatsits erre azt válaszolta, hogy a parancs, amit kapott, szóbeli. Az őrnagy azzal hagyott ott minket, hogy majd utána néz a dolognak. Ez nagyon fenyegetően hangzott.

*

Az őrnagy szerint semmi szükség több „besprechung”-ra, és hozzátette, hogy ezentúl majd ő fog feletünk rendelkezni. Kovatsits erre elrendelte, hogy holnap reggel induljunk el Frankfurt felé. Palikám, azt kérdezted, hogy az őrnagy miért nem akadályozta meg távozásunkat? Nem tudom. A lényeg, hogy úton vagyunk, és nem a front felé megyünk. Amennyire én tudom, kizárólag Kovatsits érdeme, hogy „jó” irányban haladunk.

*

Palikám, emlékszel a saafeldi csokoládégyárra? A lángokban álló raktárban megtöltük a hátizsákunkat mindenféle csokoládéval, kakaóval és a már megszokott Hitler-malterral.

*

Aztán Eisenachban elváltunk egymástól.

*

Lacikám, most kaptam meg a címedet. Adj hírt magadról! Igazad van, Palikám, nagyon hosszú időbe telt, mire újra egymásra találtunk, de az őszön meglátogattunk, és megint látjuk egymást.

*

A homály szétoszlott, és gyermekkori emlékeinket felidézve megelevenedett a múlt.

*

Lacikám, Incikém, ugye jövőre is eljöttök? A Bad Ischl-i cukiban jól el tudunk majd beszélgetni, akárcsak annak idején a kis cukrászdában, Nagykárolyban.

*

Gyertek, gyertek, nézzétek, micsoda süтивálaszték van itt! Incike, válasszon! Lacikám, te se szerénykedj! Palika, újra eljövünk. Lacit nem is lehetne otthon tartani. Incikém, ennél jobbat nem is mondhatott volna.

*

Palim, ugye, nem csalódtál bennünk? Újra itt vagyunk. De most rajtad a sor, várunk, te is látogass meg bennünket.

*

Lacim, mindketten betartjuk a szavunkat, mint régen. Látod? Itt vagyok nálatok. Palikám, megismered ezt a kápolnát? Persze, Lacikám, annak a kápolnának a pontos mása, ahol legelőször énekelték a Heilige Nacht-ot Ausztriában. Pontosan! Képzeld, Pali, ez az egész környék német település, még ma is vegyesen német, osztrák, bajor jellegű. Incikém, ezt a kápolnát gyönyörűen megcsinálták. Az eredetiben többször voltam. Ha most itt kinn egy pillanatra behunyam a szememet, és utána benn, a kápolnában nyitom ki, azt fogom hinni, hogy Ausztriában vagyok, az eredeti kápolnában. A részletek is kiválóak, ugyanilyen az ajtó, ugyanilyen a boltív, minden, a színek, az ablakok, egyszóval remek.

*

Palikám, most újra rajtunk volt a sor, és megint itt vagyunk nálad. A „házi” hegyedet már ismerjük, most valami mást mutass meg! Na látod, ez a vendéglő itt, a hegy tetején csodálatosan szép. Micsoda kilátás! Az egész várost látni. A távolban a vár is nagyon impozáns. Amíg tehetjük, jövünk, Palikám!

*

Mentünk is, újra meg újra meg újra találkoztunk. Úgy tűnik azonban, hogy mindez már nagyon régen volt. Utolsó együttlétünk szép emlékeit lassan befedi az elmúlás ködös homálya.

Palikám, Isten veled!

Volt egyszer egy katonaiskola

Czelnai Rudolf

Nagykárolyban

1942 nyarának vége felé jártunk. Vasárnap délelőtt volt, sütött a nap, és én az előírásoknak megfelelő vulkánfiber bőröndömmel tízévesen ott álltam a nagykárolyi kastély kertjében, a hatalmas ginkgo biloba árnyékában. (Később hallottam, hogy ez alighanem egyike volt a hajdani Magyarország legszebb és legnagyobb páfrányfenyőinek.)

A felvételi értesítőben követelményként előírták a „felnőtti kíséretet”, ezért apám szolgálati elfoglaltsága miatt a nagyvárad hadapródiskola fegyvermestere vitt át Fiat Torpedó típusú katonai terepjáróval Nagykárolyba. A behívó pár nappal későbbre szólt, de mint nemsokára megtudtam, két felsős növendék már előttem megérkezett. A kastély kertjében és az épületben még nagy volt a csend. Mivel a fegyvermesternek sürgősen tovább kellett indulnia, átadott a portánál valakinek, és elment. A kapus azt mondta, hogy álljak a fa árnyékába, majd értem jön a Török szakaszvezető úr.

Míg megilletődve várakoztam, fehér teniszruhában, teniszütővel a kezében kilépett a kastélyból egy fiatalember, és a kastély mögötti park irányában sietve eltűnt. Később megtudtam, hogy nyolcadikos és Tepliczky Ottónak hívják. Pontosan olyan rendes fickónak bizonyult, amilyennek az első pillanatban gondoltam. (Sok év múl-

tán visszaidézve a jelenetet olyan volt az egész, mintha P.G. Woodhouse valamelyik regényében, egy angol vidéki kastély kertjében lettünk volna).

Mélázásomat Török szakaszvezető úr megérkezése szakította félbe. Csak annyit mondott, hogy „na, jöjjön velem!” Majd megkérdezte, hogy mi van a bőröndömben. Meglepődött a sok dobozon. Diplomatikusan azt mondtam, hogy főleg rajzfelszerelés pasztellhez, tusrajzhoz, szénrajzhoz, továbbá vízfesték, temperakészlet és egyébek. Minthogy nem tudta, kapok-e majd engedélyt rá, hogy ezeket magamnál tartsam, eléggé racionálisan úgy döntött, hogy vigyük a tanterembe, ahol majd kijelölik az asztalomat.

Ezután elkísért a raktárba. Ott megkaptam a köpenyt, a zubbonyt, a nadrágot, a sapkát, a derékszíjat, a cserkészruhát, a hálóingeket, az ingeket, a lábravalókat, vagyis az alsógatyákat és persze a gombvillát. Ellenőrizte, hogy fogkefét, fogkrémet, szájvizet, szappant, cipőkrémet, háromféle cipőkefét, ruhakefét és más efféléket, vagyis mindazt, amire az intézet által kiküldött körlevél szerint szükségem lesz, valóban hoztam-e magammal, majd felvitt az emeleti hálóterembe, és megmutatta az ágyamat meg a szekrényemet. Utasított, hogy öltözzek át, és otthagyt. Körülbelül fél óra múlva visszajött, ellenőrizte, hogy bepakoltam-e az ingeket és az egyébeket a szekrénybe, miközben nagyon szigorúan, vérfa-gyasztóan mosolygott. Végül felkísért a padlásra, mert ott kellett letennem a bőröndöt és a civil ruhámat.

Ezután a két korábban érkezett felsőssel hármásban megebédeltünk. Nagyon imponáltak, de nem mertem

megmukkanni, és az ebéd sem ízlett. Délután Kovatsits Jenő hadnagy úr megmutatta a toronyszobában lévő könyvtárat, és megengedte, hogy kiválasszak egy könyvet olvasnivalónak. A könyvtárszoba sűrű polcain számtalan könyv sorakozott. Barna csomagolópapír borítójukra írógéppel írt feliratot ragasztottak. Balszerencsémre a „Caraffa és az eperjesi vértörvényszék” című háborzongató könyvet választottam, amely tele volt totális rémségekkel. Ráadásul az éjszakát a tizenkilenc fős nagy hálóteremben egyedül kellett töltenem. Csak az enyhítette a helyzetemet, hogy a tanteremből sikerült felvinnem a rajzszeretek közé csempészett cipős dobozt, mely színültig volt rácsos linzerrel. Akkor ez a doboz jelentette számomra a szülői házat, melyből a kegyetlen sors kiszakított. Bánatomban megettem a linzer felét, majd hajnalig megállás nélkül sírtam. Rettentő szerencsétlennek éreztem magam. Mintha engem is Lipótvár hírhedt tömlőcébe vetettek volna, mint könyvem hőseit.

A többiek is sírtak. Volt, aki csak az elején, de egyhuzamban, mint én. Volt, aki apránként. Ami engem illet, velem ez többször nem fordult elő, pedig néha lett volna rá okom.

Másnap megérkezett három leendő évfolyamtársam: Bene Feri, Szabó Árpi és Tímár Gabi. Ők ették meg a linzer másik felét. Rögtön megtaláltuk a közös hangot. Barátságunk azóta is tart, sohasem volt hiba vele.

Lassan megérkeztek a többiek is, és elkezdődtek az újonc cögregerek életének szokásos kellemetlenségei. Hamar megtanultam, hogy a legkitűnőbb társaságban is akad egy-két kellemetlen fickó. Két lüke és kicsit sza-

dista másodikos ugyancsak megkeserítette eleinte a napjaimat. Bizonyára előre fenték a fogukat ránk, elsősökre. Növendék úrnak kellett őket szólítanunk, nekik pedig jogukban állt parancsolgatni. Az egyik például azt követelte, hogy kússzak le a kastély márványlépcsőjén.

Amikor az egyetem elvégzése után az Országos Meteorológiai Intézet tudományos segédmunkatársa lettem, az első nap megtorpantam az épület főlépcsője előtt a néptelen délelőtti csendben. Hirtelen eszembe jutott a nagykárolyi lépcső. „Lehetséges, hogy az eset tényleg megtörtént velem? Egyáltalán, lehet lépcsőn lefelé mászni?” kérdeztem magamtól. Menten elhatároztam, hogy megpróbálom. A lépcső tetején lehasaltam. Amint elkezdtem fejjel lefelé kúszni, egyszer csak két nagy fekete cipőt láttam magam előtt, s meghallottam szigorúságáról híres osztályvezetőm, Dr. Kakas József dörgő hangját: „Kolléga úr, mit csinál?” Zavartan felálltam, leporoltam a nadrágomat, és csak ennyit tudtam kinyögni: „Kíváncsi voltam, le lehet-e kúszni a lépcsőn”. „No és lehet?”, kérdezte. „Még nem tudom”, feleltem. Rövid hallgatás után csak ennyit mondott: „Kolléga úr, vigyázzon magára!”

Köszegen

Amikor 1944. május közepén bőröndünkkel kilépünk a nagykárolyi katonaiskola kapuján, hogy megkezdjük nyári szabadságunkat, még semmi sem utalt arra, hogy ottani életünk ezzel végleg lezárul. Azt gondoltuk, hogy hazamegyünk a szüleinkhez, és ősszel

majd ott folytatjuk, ahol abbahagytuk. A nyár folyamán azonban szüleim levelet kaptak, miszerint az 1944/45-ös tanévre a kőszegi Hunyadi Mátyás katonaiskolába kell bevonulnom.

Volt kőszegi társainkkal utóbb sokat vitáztunk erről. Szerintük az említett átirányítás azt jelentette, hogy a nagykárolyi intézet megszűnt, a nagykárolyi alsósok (a négy alsó évfolyam növendékei) pedig automatikusan kőszegi növendékek lettek.

Mi viszont — legalábbis akkor — úgy éreztük, hogy változatlanul a gróf Károlyi Istvánról elnevezett intézet növendékei vagyunk, s csak átmenetileg folytatjuk a tanulmányainkat Kőszegen. Mivel semmi nyoma olyan rendeletnek, mely kimondta a nagykárolyi iskola megszűnését, szerintem az akkori hivatalos álláspont is ez lehetett. Átmeneti intézkedésként értelmezhető az is, hogy vitéz Litvay Pál akkori nagykárolyi intézetparancsnokot kinevezték Máthé Ödön kőszegi intézetparancsnok helyettesévé, hiszen a kőszegi intézet szervezési táblázatában parancsnokhelyettesi beosztás nem szerepelt.

1944. szeptember elején a kőszegiek számára még úgy tűnhetett, hogy normális lesz a tanév. Az intézetben elkezdődött az oktatás, a fegyelmet fenntartották. Nekünk, nagykárolyiaknak azonban már akkor kicsúszott a talaj a lábunk alól. Több társunknak a családja az ország keleti részén, Erdélyben vagy Kárpátalján lakott. Arrafelé, ahol már átment a front, vagy ahol javában zajlottak a harci események. Voltak, akiknek a szülei menekültek lettek, mások „odaát” rekedtek. Kezdtem a saját

belső világomat különválasztani a külső, valóságos világban zajló történésektől. Gépiesen és fásultan viseltem mindent, ami velem történt. Azt hiszem, mások is hasonló állapotba kerültek.

Közvetlenül a nyilas hatalomátvétel előtt Máthé Ödön írt a szülőknek: aki tudja, vigye a fiát. A levelek október 15-i dátummal mentek ki, így senki sem vádolhatta őt azzal, hogy a két dolog között összefüggés van. Akik ezt a lépést kezdeményezték a HM-ben, valószínűleg előre tudták, milyen rendeleteket fog kiadni a fiatalok hadra fogásával kapcsolatban Szálasi. Ezért mondhatták, hogy a növendékeket ajánlatos minél előbb hazaküldeni.

Amikor október 15. után a nyilasok átvették a hatalmat, a kőszegiek is kezdték érezni, hogy felbomlott a rend. A katonai eskü értelmében például egyesek harcolni akartak a németek ellen a kormányzói proklamáció hatására. A tisztek alig tudták leszerelni őrült próbálkozásait. Október 26-ról 27-re virradó éjjel a nagykárolyiakkal együtt mégis megszökött az egész IV.B osztály, hogy kimenjenek a frontra harcolni. Mezítláb végig- osontak az emeleti folyosón, leereszkedtek az oldallépcsőn, majd az óvóhely ablakán kimászva távoztak. Remekül szervezett akció volt. Csak napokkal később fogták el őket Sárvár felé menet az úton.

Amikor november elején a Szálasi-kormány honvédelmi minisztériuma beköltözött az intézet épületébe, bennünket kiraktak a hálótermekből. A kőszegieket a tornateremben helyezték el, nekünk, károlyiaknak pedig a tornaterem végében, a színpadon állítottak fel ágyakat.

Látva, hogy az intézet kertjében mindenfelé nyilaske-resztes páncélkocsik állnak, megszűnt a kőszegiek és a nagykárolyiak között az ellenségeskedés. Sőt, még az évfolyamok közötti, addig merev határokon át is új ba-rátságok szövődtek. Ugyanis néhány embert kivéve nem szerettük a nyilasokat. Ez az érzés később erős kapocs lett közöttünk.

Németországban

Közben elterjedt a hír, hogy rövidesen kivisznek minket Németországba. Mire eljött a bevagonírozás nap-ja, már csak százketten voltunk összesen, és teljesen megszűnt a kőszegiek meg a nagykárolyiak közötti kü-lönbség, még inkább az ellentét.

1945. január közepe táján kezdték összeállítani a va-súti szerelvényt, majd hamarosan megkezdődött a rako-dás. Január 21-én összeállt a vonat, és mi „bevagoníroz-tunk”. Másnap Sopronon, Ágfalván és Bécsújhelyen ke-resztül elindultunk az ismeretlen cél felé. Akkor még nem is sejtettük, milyen rohadt helyre kerülünk.

Hosszú bumlizás után, február 4-én estefelé érkez-tünk meg az Eger (ma Cheb) nevű város szomszédságá-ban fekvő hatalmas táborba. A szerelvényt elkezdték ki-pakolni. Tonn Gyula karpaszományos őrmester elmon-dása szerint az egeri német táborparancsnokság — annak fejében, hogy magára vállalta ellátásunkat — raktári készleteink nagy részét lefoglalta.

Hamarosan kiderült, hogy Szálasi rendelete szerint a Németországba kivitt fiatalokat nyomban fegyveres ki-

képzésben kell részesíteni. Esetünkben ez német páncélgránátos kiképzést jelentett. Nyilván be akartak olvasztani minket is a nagy német hadigépezet idegen fiatalokból álló tartalék állományába, ahova vlaszovista oroszok és hollandok éppúgy kerültek, mint magyar hadapródok, leventék és hasonlók.

Itt láttunk először német léglökéses vadászgépeket. Furcsa, ceruzacsonk formájú kis gépek voltak. Amikor meghallottuk a hangjukat az égbolt egyik oldaláról, ők már a másik oldalon húzták a csíkot. Az amerikaiak sűrűn bombáztak miattuk, s olyankor mi kirohantunk a tábor mellett ásott, szörnyű gusztustalan lövészárkokba. A különféle alakulatokhoz tartozók ugyanis gyakran ott végezték a dolgukat. Eszembe jutnak a hollandok. Sosem tudtak időben felöltözni. Köpenyüket a fejükre borítva néha hálóingben rohantak ki. Mivel mezítelen lábukat úgy dugták be a bakancsukba, hogy kilógott a sarkuk, bukdácsoltak a havon. Egyik-másik néha holtan esett össze. Sokkal nagyobbak voltak nálunk, mégsem bírták a viszontagságokat annyira, mint mi. Talán azért, mert köztük már akkor pusztított a tifusz, mely a tábor más egységei körében csak valamivel később terjedt el.

Amikor Máthé Ödön nyugdíjba ment, a parancsnokságot helyettese, a korábbi nagykárolyi intézetparancsnok vette át. Vitéz dr. Litvay Pál ezredes azonnal megkérte sporttisztünket, Hollós hadnagy urat — az egykori birodalmi vívóedzőnek széles körű kapcsolatai voltak a Wehrmacht tisztikarában — hogy módolja ki áttelepítésünket egy emberségesebb helyre. Ő ezt el is intézte.

Február végén felraktak minket a vonatra, március 7-én pedig megérkeztünk az ausztriai Göpfritz melletti Kirchenholz nevű táborba, ahol főleg erdélyi szászokkal, románokkal és osztrák „jägerekkel” kerültünk össze. Ott már szó sem volt páncélgránátos kiképzésről, és minden szempontból összehasonlíthatatlanul jobbak voltak a körülményeink.

Április 12-én azonban az oroszok közeledése miatt menekülnünk kellett, mégpedig gyalogosan. Naponta húsz-harminc kilométert tettünk meg teljes menetfelszereléssel, nehéz hátizsákokkal, de még a legkisebbek is derekasan kitartottak. Raktárkészletünk maradékát néhány lovas szekér hozta mögöttünk. Útközben a következő helységeken éjszakáztunk: Modlish, Fromberg, Niederhalt (itt egy nap pihenőt kaptunk), Johannesberg, Krumlau, Ottetstift, Hintring, Landstrassen, Linden és végül Neudorf, ahova április 23-án, hétfőn érkeztünk meg. Innen már nem lehetett tovább menni.

A következő nap síri csöndben telt, de 25-én a falucskát hirtelen elárasztották az amerikai tankok és dzsipek. Hadifogságba estünk. A parancsnokunkat és a tiszteket — Balikó Zoltán tábori főlelkész úr kivételével — elvitték. Utána minket is elvittek. Kétszer is. A Cham melletti hírhedt táborban például zuhogó esőben, a szabad ég alatt, bokáig érő sárba kellett lefeküdnünk, miközben alig adtak enni. Még rágondolni sem jó erre a táborra.

Miközben ide-oda hurcolásztak bennünket, Freyungban amerikai haditudósítók április 29-én filmet készítettek rólunk. Évtizedekkel később Sára Sándor ezt meg-

szerezte a Duna-TV számára, s a „Lefegyverzett ellenséges erők” c. műsorban be is mutatták. Sajnos, a rólunk szóló filmkockák kísérőszövege téves és zavaros, és ettől az egésznek oda lett az értelme. A nézők nem tudtak meg semmit arról, hogy mit látnak. Pedig a filmben még egy olyan jelenet is volt, amelyben az amerikaiak — német tolmács segítségével — kihallgatnak minket, és mi válaszként pontosan megmondjuk, hogy kadétiskolások vagyunk.

A haditudósítók kedvéért Karsai Laci pattogó vezényszavára meneteltünk, sőt hátizsákkal a hátunkon még díszmenetet is kivágtunk, ráadásul többször is, hogy minél jobban mutasson a filmen. Csak jóval később, nagyobb élettapasztalatok birtokában jöttünk rá, hogy ennek célja csakis az amerikai nézők ámitása lehetett. Azt akarták bemutatni, hogy olyanok ellen harcoltak, akik már 10-14 éves korukban veszélyes ördögpalánták voltak. Ezért paliztak be minket. Ezért akarták, hogy vágjuk ki a rezet és mutassuk meg, milyen jól tudunk egyszerre lépni, egyszerre megállni. Bár nehéz hátizsákokkal csináltuk a díszmenetet, ami nem szokás, a produkció marha jól sikerült. Akárki láthatja, aki megnézi.

A chami táborban szerencsére nem sokat időztünk. Teherautón tovább vittek minket egy amerikai laktanyába. Ennek padlásán kaptunk szállást. Az udvaron volt egy kör alakú virágágyás, hervadt margarétákkal. A közepébe beállítottak egy rezignált német katonazenekart. A „Sej-haj Rozit” kellett vég nélkül játszaniuk, nekünk pedig az ágyás körül kellett menetelnünk. Időnként va-

lamelyik katona odajött, és lekapta valamelyikünk fejéről a cöger sapkát, hogy eltegye emlékebe.

Pár nap múlva Nürnbergben keresztül tovább vittek minket a Langenzenn melletti ronda táborba, s aztán levették rólunk a kezüket. Magam főzte sótlan céklával ott ünnepeltem meg tizenharmadik születésnapomat. Ez már úgynevezett szabad tábor volt, főként szerb obsitosok részére. Eléggé barátságtalan, lerongyolódott fickók voltak, kicsit veszélyesek is talán. Felügyelet nélkül, többnyire civil ruhában jártak össze-vissza.

Balikó Zoli bácsi szervező génusza megállás nélkül működött. Valahogyan megtudta, hogy átmenetileg átköltözhetünk a fürth-i üresen álló Jugendheimbe. Körülbelül egy hetet húztunk ki ott, miközben kiderítette, hogyan juthatnánk vissza Neudorfba, ahonnan az amerikaiak már kétszer elhoztak minket. Jobbat nem tehettünk, mert Neudorfban voltak a lovaink, a szekereink és ami a raktárkészletünkéből megmaradt. Május vége táján utaztunk oda. Először volt egy kis vitánk a falusiakkal, mert már kezdték sajátjuknak tekinteni a dolgainkat, de aztán Zoli bácsi a lelkükre beszélt, s mivel eléggé becsületesek voltak, végül sikerült visszaszereznünk holmijaink egy részét.

Azelőtt a kőszegi legénység emberei foglalkoztak a lovakkal, őket azonban elvitték fogságba, ezért saját sorainkban kellett találni kocsisokat és lovászokat. A probléma hamar megoldódott. Kiderült ugyanis, hogy néhány negyedéves ért a kocsihoz, a lóhoz, sőt a lovak orvoslásához is. A „lóemberek”, mert így neveztük őket, lovainkat és szekereinket felhasználva munkát vállaltak,

a bevétel pedig a létfenntartásunkat fedező kasszába vagy a bográcsba került. Egyébként mindenki vállalt valahol munkát. Reggeltől estig dolgoztunk, ha nem is egyforma szorgalommal. Többek között egy nagyobb fakitermelési vállalkozásba is belekezdünk. A rendszer — hála Zoli bácsinak és a negyedéveseknek — egészen jól működött.

Augusztus végén a mi életünkben is újabb fordulat következett be. Neudorfban nem maradhattunk tovább, mert fel kellett szabadítani az iskola épületét, ahol a növendékek egy része aludt. Mások ugyan kettesével, hármasával a falusiaknál laktak, de ez sem mehetett a végtelenségig. Ezért Zoli bácsi kijárta, hogy felköltözhessünk a Waldhauser nevű hegyi településtől pár kilométerre üresen álló Jugendherbergébe. Új otthonunk felett sötétlettek a Bajor-erdő legmagasabb csúcsai, az 1452 méter magas Rachel és „testvérei”.

Folytattuk a fakitermelést. A hegyoldalon kidöntöttük a német erdészek által megjelölt szálfákat, aztán a meredek lejtőn a fák között lehoztuk a rönköket, majd felraktuk őket a szekerekre, amelyeknek nem volt ugyan rendes fékjük, de a veszélyes hegyi utakon mégis elszállítottuk, s végül felaprítottuk a fát. Október közepe táján kiderült, hogy mindezt hiába csináltuk, mert újra költözni fogunk.

Az a hír járta, hogy az amerikaiak biztosítékokat kaptak az oroszoktól: a hazainduló menekültvonatokat nem viszik tovább kelet felé. „Így semmi akadálya annak, hogy a nagy menekülttáborok magyar lakói tömegesen hazatelepeljenek”, mondták. Ez a mi számunkra is

nagyon jó hír volt. Zoli bácsi rögvest intézkedett, hogy bekerüljünk a hírneves Passau-Waldwerke táborba, melyben a szomszédos ilzi táborhoz hasonlóan csupa magyar menekült lakott.

1946 januárjában közölték, hogy át kell költöznünk Pockingba, mert onnan indulnak majd a szerelvények. Ott három táborban elosztva még több magyar volt. Mi az úgynevezett Alumínium táborba kerültünk. Pokoli hely volt, de végre ez volt utolsó állomásunk Németországban. Február második felében eljött a várva várt pillanat: elindult velünk a vonat hazafelé. Egyébként a vagonunkkal szomszédos pullman kocsiban utaztak az amerikai katonai kísérőink.

Nem mondhatom, hogy a vonatunk robogott volna. Hegyeshalomnál — miként azt a „Magyar Államrendőrség Vidéki Főkapitánysága Politikai Rendészeti Osztályának Utazási Igazolványa” tanúsítja — 1946. február 26-án léptünk be az országba. Március 2-án, reggel hat órakor a szerelvény megállt a budapesti Déli pályaudvar előtti bevágásban. Én egy pillanatot sem vártam: leugrottam és felrohantam a töltés oldalán, haza a szüleimhez.

Ugyanez a történet gyönyörűen, pontosan és valóságosan benne van abban a könyvben is, amelyet Kazinczy Laci, volt kőszegi negyedéves írt, s amely 1997-ben jelent meg „Sorakozó!..” címmel. Mindenkinek melegen ajánlom, bár boltban nem kapható, és kölcsönkapni is szinte lehetetlen.

A három közösség

Amikor 1944 őszen a nagykárolyi növendékeket átírányították Kőszegre, hirtelen és drasztikusan egyesítettek két — addig meglehetősen zárt — iskolai közösséget. Minthogy az összezsírozódás időszakában következett be az ország megszállása, majd a németországi „idegenlégiós” kaland, hányattatásainkat nagyon tanulságos nevelés-lélektani kísérletként is fel lehet fogni.

Attól az 1942. évi nyárvégi vasárnaptól kezdve, amikor elsőévesként megérkeztem Nagykárolyba, számomra három és fél évig tartott a cögeráj. Ebből két teljes tanévet töltöttem a nagykárolyi katonaiskolában, körülbelül négy hónapot a kőszegiben, tizennégy hónapot pedig Németországban. Vagyis ez idő alatt három közösségnek lehettem a tagja: a nagykárolyinak, a kőszeginek és az „idegenlégiós”nak”. Mindhárom közösség szokott időnként találkozókat rendezni, s bár jó néhányan mindegyiken részt vesznek, mindhárom csapat összejevetelének megvan a maga sajátos hangulata, légköre. A témák sem ugyanazok.

Felmerül a kérdés: volt-e lényeges különbség a kőszegi és a nagykárolyi intézet között? Egyesek szerint a nagykárolyi intézet nem volt igazi katonaiskola, mert a növendékek kijártak a piarista gimnáziumba. Amíg azonban a kőszegiek a főépületből csak a saját szomszédos tanépületükbe mentek át, a nagykárolyiak minden reggel zárt rendben menetelve vonultak az ország egyik legjobb iskolájába, amelynek egyébként Ady Endre is diákja volt egykor. Nevelőink nagy súlyt helyeztek arra,

hogy a város polgárai lássák, mennyire fegyelmezettek és katonások vagyunk. A piarista gimnáziumban az órák alatt és a szünetekben egyaránt nagyon rendesen, katonaiskolásokhoz méltóan kellett viselkednünk. Mindig tudatában kellett lennünk annak, hogy figyelnek minket. Igaz, Nagykárolyban a tanáraink többnyire papok voltak, de a kőszegiek tanárai sem voltak mind hivatásos katonák. Végeredményben akár azt is lehet mondani, hogy mi, nagykárolyiak kaptuk a katonásabb nevelést. A mi napirendünk mindenestre sokkal feszítettebb volt, mint a kőszegieké.

Ráskay Pál és Szabó Zoltán könyve (A kőszegi „Hunyadi Mátyás” katonaiskola története 1856-1918-1945) a kőszegi intézet szellemével (a nevelés, az oktatás és az önképzés elvi alapjai), belső rendjével (házirend, napi- és tanórarend, egyenruha, öltözet, felszerelés, kiképzés, szabadság, kimenő, testnevelés, sport, függelmi- és fegyelmi viszonyok), valamint létesítményeivel és működésével foglalkozik. Ennek értelmében nyilvánvaló, hogy a nagykárolyi intézetben a kőszegi minta alapján határoztak meg mindent.

Ráskay Pál 1994-ben publikált füzetében (Középiskolai Honvéd Nevelő- és Képzőintézetek 1918-1945) azt írja, hogy 1928 után dr. Matthia Károly pedagógiai elvei alapján korszerűsítették a katonaiskolák nevelési rendszerét, amelybe több elem az angol kollégiumok nevelési elveiből került át. Nyilván a kőszegi nevelés is ezen alapult, Matthia Károly ideáihoz mégis a nagykárolyi iskola juthatott közelebb, mert vitéz dr. Csuthy Gyula —

az első két évben ő volt az intézetparancsnok — maga is úgy gondolkodott, mint dr. Matthia Károly.

Mind Nagykárolyban, mind Kőszegen a nevelés világosan meghatározott célja ugyanaz volt: a növendék legyen fegyelmezett, feddhetetlen és hazafias. Tudjon különbséget tenni jó és rossz között. Mindig a rendelkezésre álló időn belül végrehajtandó feladatra összpontosítson. Ha kudarcot vall, ne visszafelé tekintsen, hanem azonnal azt keresse, hogyan küszöbölheti ki a csorbát. Baj esetén ne siránkozzon, hanem cselekedjen.

Mindezt néha eléggé kegyetlennek tűnő módszerekkel sulykolták a növendékek zsenge agyába. Például a szigorú — lényegében feszített — napirenddel, a különféle büntetésekkel (az ágyfelhajtással, a szekrény szétdobásával, a „szobaszemle öt perc múlva!”-paranccsal). Ilyen volt még az idő fontosságának kegyetlen beidegzése (mire mennyi idő kell, mi a teendő, ha nincs elég idő). A növendékeket gondolkodásra kényszerítették, ha szinte semmi esélyük nem volt a feladat teljesítésére (a leszakadt rézgombot hosszadalmas varrás helyett a gomb fülén át dugott gyufaszállal rögzítettük, a sáros cipőt nem tisztítottuk, hanem vastagon bekentük fekete cipőkrémmel, alapos mosdás helyett kentünk egy kis nedves szappant a fülünkbe, hogy látsszon, és így tovább). Persze, ha elkaptak, vállalnunk kellett a következményeket.

Gyakran emlegetett, de valójában ritkán alkalmazott kollektív büntetés volt a nagykárolyi intézetben az éjszakai tűzriadó. Pokrócba kötve ki kellett vágnunk az ablakon a holminkat, majd ki kellett dobnunk a matracunkat.

Aztán teljesíteni kellett a percenként változó parancsokat. Ilyen volt a „Sorakozó fogkefével!”. Ehhez ki kellett szaladnunk a szabadba, az összekötött pokrócból ki kellett szednünk a fogkefénket, előtte azonban a sötétben mindenkinek meg kellett találnia a saját batyuját. Vagy: „Sorakozó cserkészruhában!”, „Sorakozó menetöltözetben!”, „Szobaszemle!”, és így tovább. Aki végigcsinálta ezt egypárszor, az tudta, mit jelent az idő kihasználása, az adott feladatra való teljes koncentráció.

Mind Nagykárolyban, mind Kőszegen meg kellett tanulniuk a növendékeknek, hogy a spiclikedés, vagyis árulkodás erkölcsileg elfogadhatatlan, határos az intrikával. Spiclikre támaszkodva rendet és fegyelmet tartani azért káros, mert nem tud kialakulni a közösségi szellem és az önzetlen gondolkodás.

A két iskola nevelési elveiben és gyakorlatában nem volt lényeges különbség, a parancsnokok felfogásában és stílusában azonban lehettek bizonyos eltérések. Csuthy Gyula, a nagykárolyi intézet parancsnoka például a félévi tanulmányi eredmények kihirdetésekor meghívta magához az osztályelsőket, és gyűszűnyi stampedlibe töltött kisüsti pálinkával köszöntötte fel őket. A ceremónia, amelyet először az első év első félévének végén, tízévesen éltem át, annyira büszkévé tett, hogy attól kezdve tízszeres erővel tanultam, nehogy kimaradjak belőle. Nem tudom, milyen szokásai voltak Máthé Ödönnek Kőszegen.

Az egységes katonaiskolai gyakorlat szerint a növendékek teljesítményét nemcsak azzal ösztönözték, hogy tanulmányi eredményüket feltüntették a parolijü-

kon, hanem azzal is, hogy a kitűnő tanulókat a két sáv-két gomb mellett hatalmas tekintéllyel ruházták fel. Az osztályelsőket pedig már szinte felnőttként kezelték. Mindenki büszke volt rájuk. Amikor harmadévesként bevonultam Kőszegre, éppen emiatt elég sok gondom támadt. Mivel a két sáv-két gombos nagykárolyi megjelenése felboríthatta volna az ottani osztály kialakult belső rendjét és hierarchiáját, kőszegi társaim több mint egy hónapon át eléggé megnehezítették az életemet. Bár ahogy mondani szokták, minden rosszban van valami jó. Rájöttünk, hogy nem néznek le, nem tekintenek minket más állatfajtnak. Velük egy vérből való, de konkurens majomcsapatot láttak bennünk.

Összejöveteleinken azóta is emlegetjük a csínytevéseinkről, szemtelenül vakmerő vállalkozásainkról szóló történeteket. Ennek ellenére nem voltunk nagy lókötők, és kupleráj sem volt körülöttünk. A kőszegi csapat éppúgy, mint a nagykárolyi, valamint a kettő együtt hihetetlenül fegyelmezett társaság volt. Annak, aki kívülről figyelt minket, éppen ez tűnt fel először. Amerikai fogásba esésünk után nem is egyszer éppen ebből származtak a problémáink.

Egyszer egy amerikai tiszt meglátogatott minket a waldhauseri Jugengherbergében. Biztosan jó szándékkal jött, másként miért jött volna. De amint szobáról szobára haladt, egyre dühösebb lett, majd felháborodottan kiabálni kezdett Balikó Zoli bácsival. Tudni akarta, hogy miért nevel minket militarista szellemben. Mérgét az váltotta ki, hogy amikor belépett valahova, mi fegyelmezetten és tisztelettudóan felálltunk. Számunkra ez termé-

szetes volt. Ezért nem értettük, mi a baj vele. Csak utólag jöttünk rá, hogy akkor a fegyelmezettség minden formája ellenszenves volt az amerikaiak számára. Ezért filmeztek le minket Freyungban úgy, ahogy korábban említettem. Ezért kapdosták le a sapkákat. Nyilván irritálta őket az egyformaságunk, a rendezettségünk. Valószínűleg azt gondolták, hogy javunkra szolgál, ha szétzilálják körülöttünk a rendet. Holott többször kerültünk olyan helyzetbe (néha éppen miattuk), amikor nem tudtuk volna megőrizni testi és lelki épségünket, ha nem lettünk volna fegyelmezettek.

Megmaradásunkat nagy részben annak a kemény nevelésnek köszönhetjük, melyet a katonaiskolában kaptunk. Emellett különös szerencsénk volt, hogy ott maradt velünk Balikó Zoli bácsi. Ő nemcsak pusztá létünk fenntartásának fizikai feltételeivel törődött, de lelki és szellemi fejlődésünkre is nagy súlyt helyezett. Még a legzordabb körülmények között is megtalálta a módját, hogy tanulásra ösztönözzön minket. Iskolaszerű foglalkozásokat és önképzőköri előadásokat szervezett, angol és német nyelvórákat tartott. Szorgalmazta, hogy rendezzünk kulturális programokat és ezekben minél többen vállaljunk részt. Beszélgetett velünk az emberi teljesítmény fejlesztésének módszereiről, akaratéről, lelki-erőről, az élet kérdéseiben való helyes eligazodásról, értékekről és erkölcsi elvekről. Felkészített minket arra, hogy milyen politikai helyzetet fogunk találni majd Magyarországon, amikor hazatérhetünk. Már Kőszegen szinte autista lelkiállapotba kerültünk egypáran. Saját belső világunkba menekültünk, és azt kezdtük elválasz-

tani a reális külvilágtól. Érzéktelenül viseltük, bármi történt velünk. Zoli bácsi még ezekből a lelki nyavalyákból is kigyógyított minket valamiképpen. Így már mindnyájan ép ésszel és egészségesen érkeztünk haza.

Balikó Zoltán evangélikus tábori főlelkészt 1993-ban az Arany Tiszti Kereszt I. fokozatával tüntette ki a honvédelmi miniszter azért, amit a két intézet Németországba vitt növendékeinek megmaradásáért és testi-lelki fejlődésük előmozdítása érdekében tett. Nem ismerem eléggé a mai kitüntetések rendszerét ahhoz, hogy megítélhessem ennek a kitüntetésnek a súlyát, de azt hiszem, abban mindnyájan egyetérthetünk, hogy ha van olyan emberi érdem, amely a legmagasabb elismerésre méltó, akkor az övé ilyen.

Zoli bácsi nagyon jó érzéssel kiválasztott néhány negyedévest, hogy segítsék a munkáját. Ők alkották kis csapatunk „vezérkarát”. Mindenkinnek megvolt a maga feladatköre. Ha vezényelni kellett, vagy ki kellett állni a csapatért, akkor Karsay Lacit hívták. Gazdasági és háztartási ügyekben Baracsi Árpi döntött. Kulturális témákban Palásthy Gyuri volt a kulcsemberek. A lovakkal kapcsolatos dolgokat a „lóemberek” — Bedő Ernő, Gulyás Gyuri és Kazinczy Laci — intézték. Ha beteg lett valamelyik ló, akkor a nagykárolyi Tornai Pityu emelkedett a helyzet magaslatára. Amikor hősies, kemény munkára volt szükség, Várhelyi Etele adott mindnyájunknak példát. Ezek a negyedévesek (félek, hogy nem említettem mindegyikük nevét) kompetensek, ügyesek, határozottak és szemfülesek voltak. Rendet tudtak tartani, és mégis

nagyon jóindulatúan kezelték a kisebbeket. Rengeteget köszönhetünk nekik.

Az akkori katonaiskolák nevelési rendszere szerint ugyanis azokat a növendékeket, akik eljutottak az iskolán belüli legfelsőbb szintre, egyszeriben elég érettnek tekintették ahhoz, hogy vezessék a kisebbeket. Ők pedig attól, hogy már nem voltak felettük más növendékek, hirtelen felnőtté váltak, és tudták, attól kezdve felelősek a többiekért.

Szerintem a katonaiskolai nevelés egyik alapvető feladata volt felgyorsítani a felnőtté válás folyamatát, mert bizonyos helyzetekben a fiatal tiszteknek már pelyhedző állal felelniük kellett mások életéért. Erre pedig fel kellett őket készíteni. Ezt a feladatot mind a nagykárolyi katonaiskola, mind pedig a kőszegi nagyon jól teljesítette.

Másfél évig voltam kadét

Murányi Szabolcs

1943-ban vettek fel a nagykárolyi Gróf Károlyi István Honvédtiszti Fiúnevelő Intézetbe növendéknek. Sajnos, a háborús körülmények miatt csak másfél évig voltam kadét.

Az 1943-44-es iskolaévet töltöttem Nagykárolyban. Számomra ez volt az első gimnáziumi év. Mivel a front miatt az intézetet áthelyezték Kőszegre, a második évet már én is ott kezdtem el, de csak pár hónapot töltöttem ott, mert a háború miatt a kőszegi iskolát kihelyezték a németországi Egerbe. Én azonban nem mentem ki, mert szüleim magukhoz vettek, és Magyarországon maradtunk.

Nagykárolyban a kadétiskola gróf Károlyi István kastélyában volt. Ott kaptuk a nevelést, a képzést, ott laktunk, iskolába azonban kijártunk a városba. A Nagykárolyi Kegyesrendi Gróf Károlyi Gimnáziumban végeztük tanulmányainkat.

Az intézetben a képzés a pontos beosztású napirend keretében, a katonai rendtartás alapján folyt. Az oktatást hivatásos tisztek végezték, de mint részlegvezetők, szobaparancsnokok stb. segítségükre voltak a felsőbb osztályok kiemelkedően jó, kiváló tanulói.

A napirend ébresztővel kezdődött, ha jól emlékszem, reggel hat órakor. Ébresztő után került sor a reggeli tornára (csukló), majd a mosdásra, a szobák rendbetételére, a beágyazásra, az öltözködésre. A szobaparancsnok el-

lenőrizte a szobarendet, a beágyazás rendjét. A mi szobánk parancsnokának a vezetékneve, ha jól emlékszem, Schnell volt. Sajnos, a keresztnévét már nem tudom.

Ezt követően levonultunk az étterembe, ahol megreggeliztünk. Utána a tanulószobában magunkhoz vettük iskolatáskánkat. Ezt követte a sorakozó, majd az ügyeletet ellátó felső osztályos beosztott vezetésével kimentünk a városba, a Kegyesrendi Gimnáziumba.

Az oktatás befejeztével visszatértünk a kastélyba, ahol ebéd után szabadfoglalkozás volt. Jó időben a park területén lévő pályán, rossz idő esetén a régi, átalakított lovardában lehetett sportolni, játszani.

Meghatározott napokon tiszti vezetéssel alaki kiképzésben részesültünk. Megtanultuk mindazokat az ismereteket, melyek szükségesek a katonák, a tisztek számára.

Emlékeim szerint 17 órakor kezdődött a tanulószobai foglalkozás, ahol mindenki felkészült a másnapi iskolai órákra.

A közös vacsora körülbelül 19 órakor volt az étteremben.

A lefekvésre 22 órakor került sor. Akkor a felsőfokú osztály egyik hallgatója trombitával takarodót fújt. Ez után a hálószobákban villanyoltás volt, és csöndben kellett maradni. A szobarendért a szobaparancsnok volt felelős.

Minden nap volt kihallgatás a csarnokban. Ezt az ügyeletes tiszt tartotta. Ott kellett engedélyt kérni eltávozásra, ott rendeződtek a felsőbb vezetői döntést igénylő ügyek.

Minden héten volt szobaszemle. Olyankor az ügyeletet ellátó tiszt ellenőrizte a szobák rendjét, tisztaságát. A szobarendet előre meghatározott kritériumok alapján kellett kialakítani. Például mindenkinek volt az ágya mellett egy kissekrénye egy fiókkal. A fiókban voltak a tisztálkodószerek, a polcos részen a fehérneműk meg a törülközők. Ezeket mosás után meghatározott formára vasalták. Úgy kellett őket egymásra fektetve elhelyeznünk a kissekrényben, hogy élükön az egyes darabok milliméter pontossággal takarják egymást. Egyiknek a széle sem lóghatott ki a többi közül. Az egyenruháinkat meg a köpenyünket külön szekrényekben kellett elhelyezni. Az egyenruha sötétkék színű volt, a nadrág oldalt csíkkal. A zubbony félgömb alakú rézgombjait gombvillára kellett felfűzni, és úgy kellett fényesíteni. A zubbony paroliján jelezték a tanulmányi eredményt. Például a kitűnő tanulmányi eredményű kadét paroliján két sáv két gomb volt látható. A tanulmányi eredmény romlásával ez változott.

Az egyik rokonom is kadét volt, Kardos Lászlónak hívták. Ő egy évvel volt idősebb nálam, édesapja hivatásos tiszt volt őrnagyi rendfokozattal. Sajnos, szegény már nem él, öt éve meghalt. Halálos betegségében szeretne volna még egyszer látni a magyar rokonait (1946-tól Amerikában élt) és felnőtt fiának megmutatni, hol született, és hol végezte tanulmányait. Ezért 1996 októberében ellátogattak a nagykárolyi intézetbe is. Visszatérve onnan, sajnos nem jó hírekről számolt be. Az iskola épületének állaga állítólag siralmas volt. Szomorúan mesélte az elhanyagolt körülményeket.

A háború végének kezdete

Nemeskéry Attila

1944 augusztusát írtuk, mikor a rádióban közölték: a nagykárolyi gróf Károlyi István m. kir. honvédtiszti iskola növendékei szeptember 3-ig a kőszegi Hunyadi Mátyás m. kir. honvéd reáliskolába vonuljanak be.

Akkor kezdtem a negyedik évet, s remélve, hogy sikeresen befejezem, már nagyon készültem a nagyváradi tűzér hadapródiskolába. Ödön bátyám, kinek már csak az utolsó év volt hátra, érettségi után a Ludovika Akadémián akart tovább tanulni.

Abban az időben apám Beregszászon volt városparancsnok, így bőröndökkel, sítalpakkal felmálházva, Budapesten át indultunk Kőszegre az éjszakai vonattal. Már a Keleti pályaudvaron voltunk, a vonaton is elhelyezkedtünk, mikor légiriadó miatt mindenkit leszállítottak. Az utasok otthagyták a csomagjaikat. Mi a pályaudvarral szemben, a Park Szálló óvóhelyére menekültünk, amely akkor katonai főhadiszállás volt. A légiriadó után megkerestük a kocsinkat. Azt hiszem, mások is mindent hiánytalanul megtaláltak.

A Déli pályaudvar, ahonnan jöttünk, lángokban állt.

Szerencsésen megérkeztünk Kőszegre. Ha jól emlékszem, vártak bennünket. Sok növendék érkezett akkor. Katonák segítettek feltenni a csomagjainkat a kocsira. Mi gyalog vonultunk be az intézetbe. Ott külön helyezték el a Károlyból érkező alsósokat, külön a felsősöket.

Hamar összeolvadtunk. Az alsósoknak egy ideig még tanítás is volt. Ugyanolyan elbánásban részesültünk, mint a többiek. Mintha mindig ott lettünk volna növendékek.

Azonban nemsokára kiszorultunk a helyünkről, mert a Honvédelmi Minisztérium is leköltözött Kőszegre. Ők foglalták el a főépületet. Igaz, akkor már kevesebben voltunk. Nagyon sok növendéket hazavittek a szülők. Voltak, akik meg sem érkeztek. Levonultunk a tornaterembe és a mellébe lévő helyiségekbe. A tanépület sem volt már teljesen a mienk. Emeletén rendezkedett be a HM iroda. A játszó- és gyakorlóterünkből repülő-le szállóhely lett. Jött-ment a könnyű, Gólya típusú futárgép.

Gyorsan követték egymást a hadi és a belföldi események. Átéltük a Horthy-proklamációt, a német hadsereg bevonulását.

1944. karácsony napján éppen rám esett a szolgálat. Század naposnövendék voltam, a megfelelő szolgálati jelvényekkel. A derékszíjon tölténytáska, az oldalamon bajonett. Takarodó után végigjártam a körletet. Csend és nyugalom uralkodott, bár itt-ott suttogás nesze hallatszott. Biztos az otthonukról elmélkedtek a fiúk. Mindenkinek, ki az intézet körletében maradt, ez volt az első karácsonya, mit nem családi környezetben töltött. Már éjfél körül járt az idő, mikor kimentem a tanépület elé, ahonnan széles járda vezetett a főépülethez. A két épület körülbelül száz méterre van egymástól.

Nyílik a főépület ajtaja, két katona feszes testtartásban lépked, pár méter után feltűnik egy katonaruhás

alak, közvetlen utána ismét két katona. Mikor közelebb érnek, látom, hogy a négy katona mellén géppisztoly, a középső tábori sapkában, köpenygallérja felhajtva. Megismerem Beregffy tábornok honvédelmi minisztert. Vigyázzba kapom magam, és tisztelgek. A szolgálati szabályzat előírja, hogy jelenteni kell, ha előljáró érkezik a körletünkbe. Míg azon tanakodtam, hogy jelentsek vagy ne, a tábornok kísértével együtt bement mellettem a tanépületbe.

Megszűnt a tanítás. Egyre gyakoribbak lettek a légi-riadók. Elterjedt a hír, hogy az intézet teljes felszereléssel Németországba költözik. Így is lett. A kőszegi állomáson összeállítottak egy hosszú szerelvényt. A mozdony után következett a konyhavagon, majd az élelmszervagon, azután a ruharaktár-vagon. Utána a tiszt és a legénységi kocsik, végül a növendékek pullmankocsijai. A nem fülkés pullmankocsik három részre voltak osztva. Az ülések közé faléceket helyeztek, rá matracokat. Négyen aludtak rajta. Mi a csomagtartók közé keresztbe feltettük a síléceinket, és azokra a matracot. Emeletes ágyat építettünk. Lényegesen kényelmesebb volt. Alul ketten, fent ketten. Vaskályha volt minden szektorban. Tüzelőt is kaptunk.

1945. január 15-én (vagy 25-én?) elindult a szerelvény. Sopronnál hagytuk el az országot. Már késő éjszaka volt, mikor keltegettek a barátaim. Nézzek ki, Bécsben vagyunk. Már nem tudom, melyik pályaudvaron. Elég romos volt. Álltunk, tolattunk, mentünk, megálltunk. Hajnal felé elhagytuk Bécset.

Egynapi vonatozás után ismét megálltunk. Parancs: kiszállás. Első állomáshelyünk Wallesdorf volt. Egy iskolában szállásoltak el bennünket. Hideg volt minden tanterem. Már ott is megszűnt a tanítás. Kaptunk fát, de vizeset. Próbáltunk begyűjtani a cserépkályhába. Másnap kimentünk a községbe. Nem nagy, de szép, barátságos osztrák község volt. Sok Hitlerjugenddel találkoztunk. Ők is egyenruhában, mi is. Néztük egymást. Jegy nélkül semmit sem lehetett kapni a boltban. Négyen bementünk egy Gasthaus feliratú helyiségbe. Németül gargarásztunk. Csak sört és tehéntúrót kaphattunk volna. Akkor még nem söröztünk, túrót nem kértünk. Nem mertünk nevetni. Nagyot köszöntünk, és kijöttünk. Parancs: másnap vissza az állomáson tartózkodó szerelvénybe. Mindenki megépítette régi körletét, és elfoglalta.

Több napig utaztunk. Egy-egy állomáson megálltunk. Ha volt a közelben szénszállító szerelvény, megdézsmáltuk. Sok tartalékot halmoztunk fel.

Egerben végleg kiszálltunk. Zárt alakulatban átvonultunk a városon. Megérkeztünk, mint később kiderült, a repülőtérre felállított nemzetközi ifjúsági lágerbe. Barakkrendszerű volt az elhelyezés. A mellettünk lévő épületben laktak a nagyváradi tüzér hadapródiskola elsőéves növendékei. Német repülő őrmester volt a tábor parancsnoka. Fél karját egy ütközetben vesztette el.

Az ételmezésünk kielégítő és elég megfelelő volt. Itt ismerkedtem meg a „jugend zuppe züs”-szel. Ez cukros tejleves rizzsel. A „Kuc honing” műméz. Ízre hasonlított az igazi mézhez, csupán szilárdabb volt, rágni lehetett.

Az „ein topf” egytálétel. Héjába főtt burgonyából állt, amelyhez egy nagy merítőkanállal adták a félig folyós, félig szilárd halmazállapotú véres hurkát. A burgonyát meghámoztuk, és összekevertük a véres hurkának nevezett étellel. Íze is volt, ehető is volt.

Kellemetlenül érintett bennünket, hogy éjjelenként menetrendszerűen érkeztek az amerikai repülők. Általában 23 órakor szólalt meg a légiriadót jelző sziréna. Jött az őrmester úr. „Fliger alarm”, ismételte. Ilyenkor fel kellett öltözni, és teljes menetfelszerelésben körülbelül egy kilométert kellett gyalogolni a fedett lövészárokszerűségig. Ott vártuk meg a légiriadó végét.

Néha láttuk a fejünk felett lezajló légi csatát. A lelőtt repülők egyszer-egyszer a közelünkben csapódtak a földre. A bombázókat kísérő amerikai vadászgépek harcoltak a német vadászgépekkel. A közelben lévő repülőtérrel szálltak fel. Ezek a turbómotoros, légsavar nélküli repülők kísérleti jellegűek voltak. Állítólag még fegyverzet sem volt bennük. Tiszta feketére voltak festve.

Nem sok időt töltöttünk Egerben. Ismét beszálltunk a vagonokba, és elindultunk délnek. A kirchenholzi nagy katonai kiképzőtábor volt a végállomásunk. Eger után szinte szállodai volt az ellátás. Szép szobák, szintén barakk jellegű épületek, de nem emeletes ágyak. Éjjeli-szekrénye is volt mindenkinek. A tábort egy erdő zárta le. Itt is voltak légiriadók, de általában a délelőtti vagy a kora délutáni órákban. A teendő ugyanaz: menetfelszerelést fel és irány az erdő. Mivel sejtettem, hogy itt sem minket támadnak az amerikai gépek, az előírástól eltér-

rően egy kispárnát tettem a hátizsákomba. Szépen ki lett tömve, de lényegesen könnyebb volt.

Amikor először vonultunk ki, egy fogolytábor mellett haladtunk el. Megtudtuk, hogy ez a lelőtt gépekből katapultált és sikeresen földet ért angol meg amerikai pilóták fogolytábora. A légiriadók alatt a barakkokból kivezényelték őket, és a kerítésen belül kellett körben sétálniuk.

Egy alkalommal a németek tüzet nyitottak az elvonuló gépekre a tábor egyik légelhárító állásából. Egyszer csak azt láttuk, hogy egy vagy két gép kiválik a kötelékből, megfordul, és visszalő. Az egyik olyan alacsonyra ereszkedett, hogy felemelkedéskor a hátsó lövész alakját is, ki néger volt éppen, fel lehetett ismerni.

Telt az idő, és jött a hír, hogy a front egyre közeledik. Közben rosszabbodott a jobb lábfejem a fagyás. Betegszobára kerültem. Kezeltek. Kötözték a lábfejemet. Egyik nap közölték, hogy két növendéktársammal, Kállay Györggyel és Turnai Bélával együtt engem is átszállítanak a tábor katonai kórházába, mert a növendékszázad az orosz fronttól távolabbra vonul, s ez körülbelül háromszáz kilométer gyaloglással jár. Mi ezt betegen nem tudnánk teljesíteni. Felépülésünk után majd követjük a századot.

Reggeli után összekészítettük a fehérneműnket és a tisztálkodáshoz szükséges eszközöket. Előállt a fogatolt jármű. A hajtó, két katona, ha jól emlékszem, az egyik felcser és az ápolónő jött velünk. Turnai Béla harmadéves növendéknek tüdőgyulladása volt. Kállay Gyuri év-

folyamátársam nem volt igazán beteg. Ő inkább jó német nyelvtudása miatt jött velünk.

A kirchenholzi tábortól két-három kilométerre lévő katonai kórházba kerültünk. Ez annyiban különbözött a polgári kórházaktól, hogy a kórtermek barakk jellegű fa-épületekben voltak, csak a műtők voltak a kőépületben. Nagyon tiszta volt minden: az épületek, az ágynemű, a mellékhelyiségek. Az ápolószemélyzet túlnyomó részben nőkből állt, de volt férfi, azaz katonaszanitéc is. Mindenki egyenruhát és azon fehér köpenyt viselt. Kedvesen fogadtak. Éreztük, hogy gyerekkatonának tekintenek minket. Mindhárman ugyanabba a nyolc-tíz ágyas, csendes kórterembe kerültünk. Súlyos harctéri sérülésekkel feküdtek a német katonák. Lőtt sebbel egy orosz katona is volt a teremben. A ruházata alapján úgy ítéltük meg, hogy kozák lehet.

Engem még aznap bevittek a vizsgálóba, és elkezdtek a kezelést. Elég ijesztő volt a két lábfejem a sok fagyási seb miatt. A csúnyán vérző bőrdarabokat finoman lefejtette a fiatal orvos főhadnagy, majd mindkét lábfejemet bekente valami irtózatosszerű fekete kenőccsel, amely leginkább a kocsikenőcshöz hasonlított. Majd szépen bekötözték. Később megtudtam, hogy a fagyási sebek gyógyításában nagy tapasztalatuk volt. A kötözést és a fekete kenőcsöt kétnaponként megismételték. Körülbelül két hét múlva már látszott a friss piros bőr. Először a lábfejemen, aztán a lábujjaimon is.

A kórházban nagyon jó volt az ellátás. Először furcsa volt, hogy egy nagy csészében már tíz órakor hozták a meleg húslevest. Azt hittem, itt az ebéd, pedig nem ré-

gen volt a reggeli. Nem. Az ebéd egy és két óra között volt. Mindent az ágyhoz hoztak. Nemigen volt járó beteg. Ugyanazt az ellátást kaptuk, amit a katonák. Minden héten járt egy nagy doboz (száz darab) cigaretta. Később már a román tolmácsnak adtam, ki rangja szerint SS őrmester volt. Orosz hadifoglyok takarítottak. Ők egészségesek voltak. A fogolytáborból hozták-vitték őket.

Ha jól emlékszem, a harmadik héten már fel tudtam húzni a bakancsomat. Nagy élmény volt, mert így körülnézhettem. Először csak a kórházban, a kórtermekben. Szörnyű sebesüléseket láttam. Megrázó élmény volt számomra. Az egyik kórteremben jóformán csak fejsérüléssel feküdtek. Állítólag mind orosz mesterlövészek találták el őket. A másik kórteremben csak égett katonák voltak. Mind-mind páncélosok. Harckocsijukat zsákmányolt német páncélököllet lötték ki az oroszok. Nagyon kellemetlen szag terjengett ezekben a kórtermekben. A fejlövéses és az égett katonák közül jóformán senki nem volt eszméleténél.

Egyre gyakrabban egyre több sebesültet hoztak a mentőautók. De teherautóval is érkeztek sebesültek. A kórház a vasúti sín mellett volt. A szállítható állapotban lévő sebesülteket a betegszállító szerelvénnel Németország belsejébe vitték.

Egyik reggel nagy sürgölődésre ébredtünk. Az udvar tele volt vöröskereszt jelzésű teherautókkal. Feltették rájuk a sebesült katonákat, és vitték őket a vonathoz.

Az az ápolónő, ki kötözött, s aki különösen kedves volt hozzánk, szólt, hogy készülődjünk, szedjük össze a holminkat, mert közeledik a front, és a kórház Németor-

szág nyugati részébe költözik. Aztán jött a nagy csalódás. A kórház parancsnoka nem engedte, hogy mi is menjünk. Csak a német sebesülteket szállítják el. Szerettünk volna velük menni, mert úgy gondoltuk, hogy nem vagyunk biztonságban, ha ilyen közel vannak az oroszok. Láttam, amint az ápolónő kéri az egyik orvost, hogy legalább minket vihessen magával. De aztán odajött hozzánk, és közölte, hogy estére itt az új kórház. Nem lesz semmi baj. Nyugodjunk meg.

Egy-két szanitéc, az orosz sebesült, a román sebesült katonák és mi hárman maradtunk a majdnem üres kórházban. Estére valóban megjött a váltás. A kórházból elsősegélynyújtó állomás lett. A frontról érkező sebesülteket ellátták, és aki szállítható volt, azt továbbvitték.

Közeledett a front. A sebesülteket mentőautókkal, teherautókkal, később már oldalkocsis motorkerékpárokra hozták. A járni tudó sebesülteknek, így nekem is segítenem kellett azoknak a sebesülteknek a fürdetésében, akik fel tudtak kelni.

A háború, a front hangja, egyre erősebben hallatszott. Egyik délután, az orvosi viziten közölték: el kell hagynunk a kórházat, másnap reggel megkapjuk a nyílt parancsot. Bármely járműre, vasútra felszállhatunk vele, a gyűjtőhelyen élelmiszert is vételezhetünk. A nyílt parancsunk a Schwartzenau nevű városban lévő gyűjtőtáborba szól. Ott kell jelentkeznünk. A további utasításokat ott fogjuk megkapni.

Összecsomagoltuk a hátizsákunkba a magunkkal hozott fehérneműt, pokrócot, és útra keltünk. Javaslatomra előbb visszamentünk a kirchenholzi táborba. Hátha lesz

még ott valaki vagy valami. Főleg a sítalpaimat akartam megtalálni. De hiába minden, szinte kihalt volt az egész tábor. Elindultunk a vasútállomás felé. Elég könnyen megtaláltuk. Minden vasútállomáson van katonai parancsnokság. Ellenőriznek, és útbaigazítanak. Mi is megkaptuk az útbaigazítást.

Jött a vonat, felszálltunk, hogy elmenjünk a gyűjtőtáborba. Késő délután lehetett, amikor megérkeztünk. Borongós időre emlékszem. A nagy katonai kaszárnya udvarán füstölt a tábori konyha, gőzölgött az étel. Különböző fegyvernemű egyenruhákban katonák lézengtek körülöttünk. Fekete köpenyünk nem tűnt fel senkinek. A korunk sem. Hasonló korúakat láttunk csukaszürke egyenruhában éppúgy, mint Hitlerjugend egyenruhában.

Azt hiszem, ettünk. Aztán az irodából az őrmester egy nagy terembe küldött bennünket, hogy aludjunk. Másnap lesz az eligazítás. A teremben már elég sok katoná volt. Egyesek aludtak, mások beszélgettek a padlóra terített szalmán. Az volt az ágy. Összenéztünk. Lekucorodtunk az egyik üres sarokba. Kicsit féltünk. Talán most először éreztük úgy, nem tudjuk, mi vár ránk. Biztonságból meg párna gyanánt a hátizsákunkat a fejünk alá tettük. A pokrócot aláink. A köpenyünkkel betakaródtunk. Összebújtunk. Hamar elaludtunk. Korán ébredtünk.

Előző nap annyit azért megtudtunk, hogy ez itt gyűjtőhely. Összeszedik a szétvert alakulatok embereit, majd felszerelik, felfegyverzik őket, és irány a front. Nem kellett sokáig gyözködnünk egymást. Elhatároztuk, hogy innen elmegyünk. Méghozzá minél előbb és minél

messzebb. Összecsomagolunk, és ameddig még csend és nyugalom van, nem nézünk se jobbra, se balra, mindvégig lépést tartva, fegyelmezetten, katonásan egymást követve átvonulunk az udvaron, mint akiknek határozott céljuk és parancsuk van. Ahol tegnap bejöttünk, a kapunál elmegyünk az őrszemélyzet mellett, és elhagyjuk a laktanyát. Csak mikor már látótávolságon kívül voltunk, oldódott bennünk a feszültség. Megálltunk. Na, most hová és merre menjünk? Rövid tanakodás után úgy határoztunk, hogy irány nyugat. Mindig csak nyugat. Hiszen kelet felől jönnek az oroszok.

Már világosodott, de az utcán sehol egy lelket nem láttunk. Mentünk, mentünk, már lassan a városon kívül voltunk. Előttünk üresen állt az út. Egyszer csak kocsi-zörgést hallottunk. Hátranézünk. Lovas szekér kocog felénk, egy ember ül rajta. Majdnem egyszerre mondjuk: Van Isten! Ismerős az üres szekér. A magyar honvédségnek voltak ilyen fogatai. Magyar honvéd ült a bakon. Egyszerre kérdeztük: hová megy, vannak-e errefelé magyarok? Örült a katona, hogy magyarul szoltunk, mert abban az időben mindentől és mindenkitől félt az ember. A következő faluba megy, vissza a kis alakulatához. A parancsnoka vételezni küldte a német hadtápraktárba, de elzavarták. Nem kapott semmit. Erre mind a hárman felültünk, és elegánsan, nem gyalogosan érkezünk meg a német gazda udvarára. A háziakon kívül csupán magyar katonák, altisztek, tisztesek és honvédek tartózkodtak ott. Körülbelül harmincan. Egy repülőszázados volt a parancsnokuk. Jelentkeztünk, ahogy az iskolában tanultuk. Nagyon rendes ellátást kaptunk. Néha még tejet is

tudtam venni a faluban. A kis egységnek lehetett pénze, mert egyszer egy egész tehenet szereztek. A katonák feldolgozták. Finom pörköltet ettünk galuskával.

Már 1945 tavaszát írtuk, mikor a falun áthaladt egy SS lovas zászlóalj. Kint álltam az egyik katonával a kapuban. Arra lettem figyelmes, hogy a parancsnok, ki az egység elején német egyenruhában, hadnagyi rendfokozattal lovagol, nagyon megnéz minket. Másnap megtudtam a katonáktól, hogy a német egyenruhás hadnagy valójában magyar zászlós. A nyugati frontról a keleti frontra vezényelték őket. Az éjjel visszajött a legényével. Magyar egyenruhát kértek. Velünk akartak maradni. Az egység parancsnoka másnap elrendelte a táborbontást. Bujtatva magunkkal vittük a két szökött magyart. Lovaik külön-külön befogva. A német egyenruhák elégetve. Négy vagy öt fogattal felpakolva gyalogmenetben irány nyugat. A Jagenbach és Rajow közti állomáson vártuk meg a teljes összeomlást. Fejetlenség, zűrzavar a menekülő német katonák között. A falut átszelő patak partján szétszórva fegyverek, SS katonai igazolványok, felszerelések.

Vártuk az amerikaiakat. A tisztek tudták, hogy amerikai zónában vagyunk. Teltek a napok. Egyszer csak megjelenik a faluban egy amerikai dzsip két katonával. A magyar repülőszázados odamegy hozzájuk, és beszél velük. Németül! Német egységek után érdeklődnek. Katonáink fegyvere gúlába rakva áll az udvaron. Türelmesen várjuk a parancsot. Napokkal később elindulunk a rosenburgi erdőben lévő amerikai fogolytáborba. Folyó választotta el az országúttól. Átmegyünk a hídon. A

fogolytáborban magyar csendőrök őrzik. A táborban családtagok is laknak. Emlékszem, vasárnaponként még szentmise is volt. Magyar pap tartotta.

Én egy szakaszvezetővel aludtam együtt. Összegomboltunk két sátorlapot. Fenyőágakból és mohából készítettük az ágyat. Rátettük az egyik pokrócot. A köpenyünkkel és a másik pokróccal takaródtunk.

Teltek-múltak a hetek. Egyszer csak jött a hír, hogy a magyarokat hazaengedik. Sőt az amerikai katonák egészen Budapestig kísérik a menetet. Nem tudom, hány szekér lehetett, de becslésem szerint legalább egy kilométer hosszú volt a menet. Napokig meneteltünk, kocsiztunk. Aztán ismeretlen zászlót láttam a házakon. Osztrák zászló volt. Ismét önálló állam lett az ország.

Megérkeztünk az amerikai-orosz zónahatárra. Jó fél napot várakoztunk.

Először akkor döbbsentem meg, mikor megláttam az első orosz katonát. Az alacsony növésű lovon gurtnival felkötött ágymatrac. Azon ült gimnasztyorkában. Hátán keresztben dobtáras géppisztoly. Úristen, ezek így jutottak el idáig?

Sajnos, az amerikaiak nem jöttek velünk tovább. Sokan mondták: inkább ne indultunk volna el. Amikor Zell város közelébe értünk, jöttek az oroszok, és korbáccsal sietették a menetet. Közben lerángatták az emberekről a jobbfejű kabátokat. Akin csizma volt, arról azt is lehúzták. Ha valaki nem akarta odaadni, arra ráverték a korbáccsal. Karórát is kerestek.

Egy hatalmas réthez érkeztünk. Volt ott ló, szekér töménytelen. Távolság drótkerítés nagy, dróthálós kapu-

val. Felfedeztem egy magaslest is. Rögtön tudtuk, ez fogolytábor. Elég sokáig vártunk. Aztán kezdik leszedni a szekerekről a férfiakat. Először azokat, akik katonaruhában vannak, majd a civileket. Az egészen időseket, a nőket és a gyerekeket kinn hagyják, a többieket behajtják a fogolytáborba. Mondom Kállaynak meg Turnainak: szedjétek le a zubbonyotokról a sávokat. Én is letépem a sávot meg a gombot, nehogy zászlósnak nézzenek. Nagy fejetlenség uralkodik a réten. Összetalálkozunk Bene Ferivel. Fogatolt lovak, hátraslovak felnyergelve, szekerek, mind-mind gazdátlanul. Egy székely asszonnyal és a férjével, aki valahogyan megúsza a begyűjtést, feltettünk az egyik szekérre egy zsák cukrot, zabot, búzát meg szénát, és felültünk rá.

Elbúcsúztunk Kállay Gyuritól, ki az egyik katonával más úton ment tovább. Ők kassaiak, oda mennek. A mi végcélunk Budapest. Mivel hamar kiismertük az oroszokat, főként éjjel közlekedtünk. A lakott helyeket igyekeztünk elkerülni, inkább a szántóföldeken mentünk. A szekeret követve gyalog tettük meg az út nagy részét, hogy könnyítsünk a lovakon. Hideget ettünk, de hogy miből éltünk, már nem tudom. Útközben Turnai megkapta az úgynevezett ukrán betegséget, ami erős hasmenésből állt. Nagyon legyengült.

Elértük Bécset. Szörnyen nézett ki. Nemigen láttunk ép házat. Az útkereszteződéseknél mozgókonyha, előtte emberek hosszú sora, lábossal, csajkával ételre várva. Legalább két napig bolyongtunk, míg találtunk egy helyet, ahol átkelhettünk a Dunán.

Esős idő következett. A szekér alatt aludtunk. A kenyünket felakasztottuk az oldalára, a pokrócot magunk alá tettük, és betekertük vele magunkat.

Elérkeztünk a magyar határra. Sopronban határ- és vámellenőrzés címén megállítottak bennünket a nemzeti színű karszalagot viselő civilek. Szinte mindenünk kincstári volt. Erre hivatkozva el akarták venni a pokrócunkat, a hátizsákunkat, a derékszíjunkat. Hosszan vitáztunk. Végül azt mondtuk, hogy mi bevonultunk, és Kőszegen leltár szerint mindent le kell adnunk. Így úsztuk meg a zabrálást.

A pokrócot, mely fehér volt piros-fehér-zöld csíkkal, nagyon sajnáltam, de egy faluban eladtam egy fél disznó hátsó sonkájáért és egy nagy kerek magyar kenyér feléért. Ez kettőnknek kitartott Budapestig. Bár útközben lóitató vödörben főtt sós búzát is ettünk. Igaz, nem ízlett sehogy.

Itthon voltunk, bátrabban közlekedtünk. Az egyik faluban bementünk a községházára, hogy segélyként egy kis pénzt kérjünk. Szerettünk volna vonatra ülni, mert már nagyon fárasztó volt a gyaloglás és a kocsizás. Sajnos, nem kaptunk, de a hivatalban az asszonyok odaadták becsomagolva a magukkal hozott tízóraijukat, ebédjüket. Jólesett. Nagyon szerencsétlenül nézhettünk ki, mert az egyik asszonynak még a könnye is kicsordult, mikor mondtuk, honnan jövünk és hova tartunk.

Azt hiszem, egy hét alatt értünk Sopronból Budapestre. Még Bélám is erőt vett magán, mikor meglátta a Budapest feliratú táblát. A Bécsi úton romos házak fogadtak bennünket. A mai Moszkva téren egy nyitott va-

gonból valami rettentő csúnya krumplit osztottak a tömegnek. Elértünk a Gellért térre. Ott elváltunk útitársainktól, Turnaiék lakása ugyanis a Bartók Béla út elején volt. Hirtelen nagy dilemmába kerültem. Utoljára Beregszászon laktam. 1944 szeptemberében onnan indultam el bátyámmal Kőszegre. Azonban a város most már nem tartozik Magyarországhoz. Hol az apám? Hova mehetett? Addig ez eszembe sem jutott.

Itt jegyzem meg, hogy Turnai Bélának is volt egy testvére. Tamás öccse egy évfolyammal járt alatta. Ők is együtt kerültek ki az intézettel Németországba, mint én meg Ödön bátyám.

Megérkeztünk a Bartók Béla úti háromemeletes bérházhoz. A zárt udvarú, körfolyosós ház aránylag épen maradt. Mire felértünk az első emeletre, már híre ment, hogy hazajöttek a Turnai gyerekek. Béla édesanyja nyitott ajtót. Először örült, de aztán rögtön láttam rajta, mennyire meglepődik, hogy Béla nem az öccsével érkezett, hanem egy idegen fiúval. Első szava az volt: hol az öcséd? Nagyon kellemetlenül éreztem magam, bár utána nagyon kedvesen fogadtak. Röviden mindent elmesélünk, elmondtunk.

Több hétig élveztem vendégszeretetüket, pedig Budapesten akkor a közellátás nagyon nagy nehézségekbe ütközött. A fél város romokban hevert. Mivel senki hozzátartozómról nem tudtam, nagyon kedvesen elintézték részemre, hogy bekerüljek a központi papneveldebe.

A háború alatt az egyetemi templom melletti központi épület a svájci követség védnöksége alatt állt. Mi-

vel az egyik épületszárny bombatalálatot kapott, így azt még nem használhatták.

Mint árva gyereket nagyon kedvesen fogadtak. Megmutatták a szép, nagy, tiszta hálótermet. Több ágyon látszott, hogy már foglalt. Megnéztük az éttermet, majd a zárt udvarra vezettek, hol több magamkorú vagy fiatalabb fiúgyermek volt. Mindenkinek bemutatnak. Egy-két kispap (növendék teológus) ottmaradt a szemináriumban, de a háború miatt a hallgatók nagy részét hazaküldték. Beszélgetés közben megtudtam, hogy nagyon sok volt náluk a zsidó gyerek. Szüleik hozzájuk menekítették őket. Akik még mindig ott vannak, azokért eddig nem jött senki. Nem tudom, egyáltalán túléltek-e a deportálást a szüleik.

Egy kispap elkezdett velem foglalkozni, hogy legyen a negyedikes bizonyítványom. A felkészítés után elvittek vizsgázni a Szent Imre gimnáziumba. Gondolkodnom kellett a jövőmről. Római katolikus vagyok. Ha a továbbiakban is jól tanulok, és kedvet érzek a papi hivatás iránt, ott maradhatok, érettségi után pedig teológiai hallgató, vagyis papnövendék lehetek. Első hallásra furcsának tűnt, mivel négy éven át katonai pályára készültem.

Megindult a postaforgalom. Írtam Bajára a nagymamának. Nem tudtam, él-e még. Egy idő múlva megkaptam a választ. Kedvezőt. Apám él. A bajai orosz fogolytáborban van. A kerítésen keresztül már beszélt vele. Azt akarta tudni, hogy mi van a két fiával.

Maradtam a szemináriumban. Szabad kijárás volt, így körül tudtam nézni a környéken. Az első alkalommal

elsétáltam a Kálvin térig. Középen még állt a szökőkút, bár erősen megrongálódott. Körben a nagy házak mind lebombázva. A romok között emberek bóklásznak, mint-ha keresnének valamit. A kút mellett egy sárga és egy piros zászlóval a kezében orosz katonanő irányítja a forgalmat. Sokáig néztem.

Egy másik alkalommal összefutok Huszár Károly repülőhadnaggal. Mindketten nagyon megörülünk egymásnak. Az Emke bárjában találkozót rendez. Négyen jövünk össze: Huszár, Gubodi rendőrhadnagy, egyenruhában, mellén apja vitézségi érmével, Mischinger Gábor és én, még mindig cöger ruhában. Akkor találkoztam utoljára Huszárral és Gubodival.

Október végén váratlanul megjelent apám. Éppen ebédeltünk az étteremben. Egymás nyakába borultunk, és könnyeztünk. Apámat még nem láttam sírni. Nagyon viselt volt a zubbonya, a nadrágja, bilgeri csizmája sem fénylett. Bátyám után érdeklődött. Egyikünk sem tudott róla semmit.

Az utolsó tanév

Zalatnai Lajos

Máig őrzöm szívemben és lelkemben azoknak a hónapoknak az emlékét, amelyek az 1943 szeptembere és 1946 márciusa közti időszakot ölelik fel. Különös érzés hosszú idő után visszaemlékezni az akkori eseményekre, köztük számos személyes élményre. Sajnos, az idő múlása sok társunkat elszólított közülünk, de szerencsére feltörnek bennem az emlékek, és visszahozzák az együtt töltött éveket.

Anyám három gyereket hátrahagyva, 1936-ban hunyt el. Apám pedig 1942 novemberében anyám unokatestvérének karjaiban halt meg a kievi kórházban. Ő intézte a temetést. A sírjáról fényképet is küldött.

Ilyen előzmények után vált számomra lehetővé, hogy a gróf Károlyi István Honvédtiszti Fiúnevelő Intézetbe kerüljek. Ez, valamint a háborús események alakulása határozták meg életem alakulását.

Felejthetetlen emlék számomra megérkezésem Nagykárolyba 1943 szeptemberében, a kastély csodálatos épülete, a hatalmas park, a lovarda, a társak, a növendékek, akik mind egyet akartak, hogy valamennyien szeretett hazánk katonái, tisztjei legyünk. Sajnos, a kegyetlen sors ezt nem adta meg számunkra.

Két embert nem tudok elfelejteni. Litvay Pál ezredes urat, az iskola parancsnokát és Debreczeni Zoltán százados urat, az asztalfőnket.

Csodálatos volt naponta, ahogy a kürt megszólalt ébresztőkor és takarodókor is.

A piarista gimnáziumban folyamatosan éreztük a tanárok szeretetét és segítségét, hogy jók legyenek tanulmányi eredményeink.

1944. március 15-én csodálatos megemlékezés volt kint a városban. A végén századunk díszlépésben vonult el a megjelent katonai parancsnokok előtt.

Szeptember 15-én azonban már Kőszegre érkeztem, a m. kir. Hunyadi Mátyás Honvéd Középiskolai Nevelőintézetbe. A főépület csarnokában Bod Lajos százados úr fogadta az érkezőket, majd szétosztották a növendékeket. A kölcsönös bemutatkozás után gyorsan kialakult közöttünk a baráti kapcsolat.

A tanév zavartalanul indult. Kezdetben szokatlan volt a teljes fegyelem, mert Nagykárolyban csak az intézetben belül élt a katonás rend. A kettő között elsősorban az volt a különbség, hogy Kőszegen csak olyan növendékek voltak, akik az első négy osztályba jártak, míg Nagykárolyban elsőstől nyolcadikosig mind voltak növendékek, de ott a piarista gimnáziumba jártunk ki.

A megváltozott körülmények azonban sem a tanulás, sem a katonai gyakorlati képzés terén nem okoztak számomra gondot.

Az étkezések illetve az ebédlő felejthetetlen élményt jelentett, ugyanis a falon ott volt a kormányzó úr, vitéz nagybányai Horthy Miklós képe. Ez adott erőt és hitet ahhoz, hogy mindenben helyt álljak, és szolgáljam a magyar hazát.

Az 1944. október 15-én történtek lelkiileg rendkívül megrázták a IV.B osztály növendékeit, ezért a következő napok eseményeinek hatására elhatározták, hogy elindulnak a frontra. Fegyvert az iskola fegyvertárából szereztek. Szökésük nem járt sikerrel, nem jutottak ki a frontra. Visszaküldték őket az iskolába, ahol rögtön megkezdődött a kemény, szigorú vizsgálat. Ők azonban becsülettel elfogadták és állták a büntetést.

Az 1944. évi karácsonyi ünnepeket és a szilvesztert sok növendék az iskolában töltötte. E napokat felejthetetlen emlékként zártuk szívünkbe.

A háborús események miatt novemberben iskolánkba költözött a Honvédelmi Minisztérium. Máté Ödön ezredes úr — az intézet parancsnoka — a növendékek megmentése érdekében megszervezte az iskola Nyugatra telepítését.

Vasúti szerelvényünkön abban a reményben indultunk el 1945. január 22-én Nyugatra, hogy még elérhetjük életünk célját, és egyszer mi is felavatott tisztjei lehetünk magyar hazánknak.

Az 1945 januárja és 1946 márciusa között eltelt felejthetetlen időről őrzök egy könyvet. Kazinczy László írta, a címe Sorakozó. Amerikai fogságba kerülve egy alkalommal film is készült rólunk. Ebben látható, ahogy századunk díszlépésben elvonul az amerikai katonák előtt.

Csak röviden írtam meg emlékeimet a Hunyadi Mátyás Katonai Középiskolában eltöltött utolsó ősziről. Úgy érzem azonban, hogy a megérkezés, valamint a búcsú az iskolánktól és hazánktól felejthetetlen élményként megmarad szívünkben.

Köszönöm, hogy ezt megírhattam.

Második nekifutásra sikerült

Begazy Dénes

Előkészületek

Második nekifutásra végre sikerült: 1943-ban beke-
rültem a katonaiskolába. Igaz, Kőszeg helyett Nagyká-
rolyba vettek fel. Akkor hallottam róla először, de se-
baj, valahol el kell kezdeni.

A behívóhoz csatoltak egy tájékoztatót a tudnivalók-
ról és a szükséges személyes felszerelésről. Ez utóbbi te-
kintélyes felsorolása volt mindazon cikkeknek, amelyek
elengedhetetlenek egy növendék számára. A szokásos
tisztálkodószereken túl egyéb eszközök, különböző ren-
deltetésű kefék és krémek, varrókészlet, körömápoló
szerszámok, szarvasbőrkesztyűk (fehér és barna, bélelve
és bélés nélkül), tornafelszerelés, teniszütő, szöges futó-
cipő stb. szerepeltek a jegyzékben.

Apámmal Budapestre utaztunk, hogy megvásároljuk
a szükséges holmikat. Két napig róttuk a várost, mire
összejött minden — a futócipőt kivéve. Az én méretem-
ben, 35-ös lábra, nem lehetett kapni. Nincs mit tenni,
futócipő nélkül kell bevonulni.

A bevonulás

Apám kísért el Nagykárolyba. Mindketten nagy vá-
rakozással néztünk az első benyomások elébe. Az épület

láltán nőtt a lelkesedésem: igazi lovagvár toronnyal, körülötte vizesárok, egy park közepén. Ez nagyon klassz!

Apám megkereste az eligazító tisztet és bemutatkozott, majd engem is a figyelmébe akart ajánlani, de ez már nem igazán sikerült. Sok volt a bevonuló, nem tudtak mindenkivel külön foglalkozni. Majd annak is eljön az ideje.

Azon nyomban szétváltunk. Engem a felszerelést kiosztó raktárhoz irányítottak, apám a többi szülő társaságában várta, hogy beöltözzek.

Szervezetten, gyorsan ment végbe az átvedlés. Beöltözve igyekeztem vissza apámhoz, hogy lássa újdonsült katonafiát. Az átriumon keresztülhaladva párosával vettem az emeletre vezető lépcsőfokokat. Közben majdnem összeütköztem egy másik fiúval, aki egyenesen felém tartott. Udvariasan félreálltam, de ő is így tett, ezért újra szembekerültünk egymással. Amikor megismételtem a manővert, ő megint utánozta a mozdulataimat. Csak amikor jobban megnéztem az ipsét, akkor jöttem rá, hogy életemben először saját magamat látom egyenruhában, s hogy a lépcsőfordulóban álló velencei tükörbe akarok belegyalogolni.

A körlet

Az első időszakban Bartosiewicz növendék úr parancsnoksága alatt a nagy hálóterem volt éjszakai otthonom. Mintegy kéttucatnyi sodronyos vaságy volt benne, két sorban, fejképpel egymásnak fordítva. Az ágyaknak „zsinórban” kellett állniuk, a visszahajtott lepedőknek

pedig rá kellett simulniuk. Általában mindennek elvágólag és nyílegyenesen kellett a maga kijelölt kincstári helyét elfoglalnia, különben jött a „forgósél”... A pokrócot volt a legnehezebb az ágyakon vízszintbe hozni, mert a kinyúlt sodronyok besüppedtek, s ezt nem volt könnyű ellensúlyozni.

Volt szobaszemle reggel és este, olykor napközben is. A körletnek mindig rendben kellett lennie. Szidoloztuk a gombjainkat, fényesítettük a bakancsainkat, de a legtöbb bajunk a fehér bőrkesztyűk tisztításával volt.

Ruhaneműinkbe számokat varrtunk, hogy ne keveredjenek össze a mosásban.

A második évfolyamosok egy része a karácsonyi szabadságról bevonulva átköltözött a toronyszobába. Akkor kerültem Siklós növendék úr parancsnoksága alá. Ott heten aludtunk egy szobában. Az ágyak körben voltak elhelyezve — a szoba alakjának megfelelően. Két ajtaja volt a szobának, az egyik a csigalépcsőre, a másik a mosdóra nyílt, ahova a szomszéd szobából is be lehetett menni, így nagy csaták színtere lett a közös helyiség. A két szoba lakói rendszeresen megküzdöttek egymással a mosdóban.

A gyakorlótér

A gyakorlótéren zajlott a katonai kiképzésünk: sorakozó, jobbra át, balra át, jelentés, jelentkezés, fekdj, föl, kúszás, menetelés énekszóra, díszmenet. A kiképzést többnyire tiszthelyetteseink vezették, olykor a soros

napos tiszt felügyelete mellett. Száraz időben nem volt megterhelő, esőben és sárban annál inkább.

1944. március 15-én az Intézet díszszázaddal vett részt a városban rendezett katonai szemlén. Amikor elhaladtunk a díszemelvény előtt, valaki megjegyezte: „Kár, hogy a fehér kesztyűk nem villannak egyszerre...” Mentségünkre szóljon, hogy havas eső esett, és nagyon fáztunk.

Másnap iskola után a gyakorlótéren kellett csuklózunk. A bokáig, majd később, amikor sor került a laposkúszásra, az állunkig érő sárban. Ehhez fogható büntető csuklót sem azelőtt, sem azután nem kaptunk. A csuklót követő szobaszemlére bicskával kapartuk le a sarat a köpenyünkről, a nadrágunkról meg a bakancsunkról.

Remélem, nem találtak meghallgatásra az átkok, amelyeket arra szórtunk, aki a fenti megjegyzést tette.

A lovarda

Kedvenc tartózkodási helyünk volt a lovarda. Akkori szemmel nézve nagy, kb. 20x60 méteres fedett helyiség volt, világítással. Gyorsan szerveztünk két csapatot, és nagy futballmérkőzéseket rendeztünk. Nekem rendszeren a kapus szerepe jutott. A másik kaput Bene Feri védte.

Valahányszor a lovardába mentem — pontosabban futottam, mert oda mindig futva ment az ember, hogy ne vesztegesse az időt — néhány percre mindig megálltam kedvenceimnél: Őrszemnél és Aránál, az Intézetet kutyahűséggel szolgáló két komondornál.

Az iskola

Iskolába kijártunk a városba. Zárt kötelékben, ének-szóval vonultunk a piaristákhoz. Reggelente Harasztosy növendék úr vezetésével, az összes évfolyam együtt. Délután kisebb egységekben vonultunk be, ahogyan az évfolyamok végeztek.

A rangidős növendék felelt a rendért, mert a kilengések híre gyorsan eljutott az iskola parancsnokságához. Mindig nagy eseménynek számított, ha nótázva keresztülvonultunk a városon. A csinos lányok kedvéért gyorsan nótát váltottunk, és ezt fújtuk: „Ennek a kislánynak rövid a szoknyája”.

Már nem emlékszem civil osztálytársaim nevére, még az évfolyamtársaiméra is csak hiányosan. A padban Czelnai Lajos ült mellettem. Vele 52 évvel később találkoztam. Csak Bene, Csordás, Zalatnay és Zengő neve kereng a szürke agytekervényeimben.

Horváth Ambrus és Mészáros Ferenc tanár atyákra jól emlékszem, velük később is találkoztam. Tanítványuk voltam a sátoraljaújhelyi piaristáknál. 1946-ban ott folytattam gimnáziumi tanulmányaimat.

A házi feladatokat a vacsora előtti stúdium alatt készítettük el. Akkor magoltuk be a leckéinket is. Vasárnap délután kötelező volt levelet írni a szülők számára. Nem jut eszembe, miről tudósítottam az otthoniakat, csak arra emlékszem, hogy mindig nehezen tudtam összehozni egy levélre való beszámolót.

Az 1943/44-es tanév nagyon gyorsan befejeződött: a bombázások miatt lerövidítették a tanévet. Május 10.

körül megkaptuk a bizonyítványt. A kitűnő eredmény következtében felvarrhattam a két gombot a meglévő sávjaimra.

Az étkezés

Mielőtt beléptünk az étterembe, ellenőrzés volt: ruházat-, kéz- és körömszemle.

Hosszú asztaloknál ettünk. Az asztalfőn a rangidős növendék urak foglaltak helyet. Ők feleltek a rendért. Az én asztalomnál ült a napos tiszt. Az ő feladata volt az ételt osztályozni. A minősítést mindig egy erre a célra rendszeresített naplóba jegyezte be, amit a teremben lévő kandalló párkányán tartottak. Sokszor én kaptam a parancsot, hogy vigyem a naplót az asztalfőhöz, hogy bejegyezhesse a minősítést. Szolgálatomért ilyenkor megkaptam a napos tiszt desszertjét, ami gyakran gyümölcs volt.

Jól főztek. Olyan házi kosztot kaptunk, amilyen a fejlődésben lévő szervezetnek szükséges. Mindig farkaséhesen ültünk asztalhoz. Az étkezések az illemszabályoknak megfelelően zajlottak le. A tányéroknek mindig üresen kellett visszakerülniük a konyhába.

Mozaikok

Altisztjeink nevére nem emlékszem. Volt egy törzsörmeisterünk, akit különösen kedveltem. Kovács Józsefnek hívták.

Intézetparancsnokunk Litvay Pál ezredes úr volt. Minthogy a kőszegiekkal együtt engem is kitelepítettek,

1945 márciusában Németországban búcsúztam el tőle. Volt egy nagyon bájos lánya. Az egész intézet szerelmes volt bele.

A tisztek közül Debreczeny százados úr és Rácz főhadnagy úr jutnak még eszembe a nagykárolyiak közül.

Emlékszem a névadó ünnepségre, amikor az Intézet felvette gróf Károlyi István nevét. A díszelnök József főherceg volt.

Vasárnaponként, amikor megszólalt a déli harangszó, a parkban, a Rákóczi-platán alatt, vagy ha rossz idő volt, az átriumban megemlékeztünk a haza hőseiről.

Búcsú

1944. május közepén indultunk haza nyári szabadságra. Ki gondolta akkor, hogy ezzel véget ér életünk munkás, sok verejtéket és visszafojtott könnyet előidéző, de mégis szép időszaka?

Nehéz idők vártak rám

Csiby Sándor

1941 szeptemberében anyám vitt el Nagykárolyba. Átvettek, mint egy leltári tárgyat, és megmondták, hogy csak a tanítási szünetekben engednek haza. Fájdalmas volt a búcsú anyámtól, de hamarosan otthon éreztem magam. Az első évben 38 növendéke volt az intézetnek, második-harmadik osztálytól a nyolcadik gimnáziumi osztályig. Hamarosan beöltöztettek bennünket. Sötétkék zubbony rézgombokkal, fekete pantalló oldalt keskeny piros csíkkal és cúgos cipő volt az egyenruhánk. Bocskai sapkát, kimenőre „köcsögöt” viseltünk.

Tanulmányainkat a piarista gimnáziumban végeztük, amely kb. tízpercnyi távolságra volt az intézettől. A gimnáziumban piarista papok tanítottak, az intézetben felvilágosult tisztek és Jutason kiképzett tiszthelyettesek neveltek bennünket. Kovatsits Jenő hadnagy úr volt a nevelőtisztünk, Kovács József törzsőrmester gondoskodott a testi edzésünkről. Rajtuk kívül Török Antal szakaszvezető és Zoboky János szakaszvezető formálta a jellemünket.

Időt nem kímélve gyakoroltatták velünk — természetesen nevelési célzattal — a pedáns szekrényrend-csinálást és a szögletes, katonás ágyvetést. A szekrényben előírt helye volt az ingnek, gatyának, ruhakefének, törölközőnek. Az ágyat úgy kellett bevetni, hogy tükörsima legyen a felülete. Ha csak egy fehérmű is kilógott a

léniából, Török szakaszvezető úr széttúrta az egészet, és kezdhettük újra.

Durva, közösségi kohéziós játékok is éltek közöttünk. A közösség akarata szent volt, és azzal szembeszégülni nem volt ajánlatos. Ilyen „játék” volt az, amikor a közösséggel visszaeső módon ellenkező társunkat megpokrócoztuk. Ez úgy történt, hogy a csoport egyik tagja (rendszerint ő volt a hangadó közöttünk) egy pokrócot ráhúzott az áldozat fejére, majd a többiek rárontottak, és jól elverték. Ezeknek a „játékoknak” szerencsére én sosem voltam szenvedő alanya.

Reggel hat órakor kúrtszóra ébredtünk, azután — télen is — meztelen felsőtesttel vonultunk le az udvarra „csuklógyakorlatokat” végezni. Kemény, edzett serdülő lett belőlem Nagykárolyban.

Az intézetben igazi úri nevelésben részesültünk. Kimenőre fehér glaszékesztyűt húztunk, és tökéletesen fényesített cipőben jártunk. Amikor zsúrba mentünk a nagykárolyi lányos úri családokhoz, leadtuk a névjegyünket a ház asszonyának. Pohárköszöntő mondására is tanítottak bennünket. Ebédnél mindig kijelöltek valakit erre a feladatra.

Közben zajlott a háború, de tőlünk az még távolinak tűnt. Szorgalmas olvasója voltam a Magyar Futárnak és a németből fordított Signálnak, amelyek szinte kizárólag csak haditudósításokat közöltek.

Karády Katalin slágere azonban érzelmileg is közelebb hozta nekünk a front hangulatát: „Sokkal jobban szeretlek, mint máskor, csak te rólad álmodom az ál-

mom, valahol Oroszországban.” „Valahol Oroszországban”, énekeltük mindannyian.

Minden vasárnap délben 12 órakor a kétszáz éves Rákóczi-fa alatt sorakoztunk. Kovatsits hadnagy úr ilyenkor az első világháború katonáinak hőstetteit olvasta föl nekünk.

Nagy esemény volt, amikor szuronyt kaptunk. Ezt ki kellett érdemelni. A nagykárolyi növendékek méltónak bizonyultak az oldalfegyver viselésére. Vitéz Csuthy Gyula ezredes úr, az intézetparancsnok elrendelte a sorakozót a kastély átriumában. Amikor felcsatoltuk a derékszíjra a szuronyt, annak a római apának a mondását idézte, aki pajzsát átadta a háborúba induló fiának. Azt mondta: „Ezzel vagy ezen” (vagy győztesként, vagy hősi halottként lássa viszont). Így készítettek fel bennünket a haza védelmére, tizenegy-tizennégy-tizenöt éves korunkban.

Mindenhová, mindenkor sorakozva mentünk. Kitüntetésnek számított, ha a szobaparancsnok megbízott valakit a csoport sorakoztatásával. Egy alkalommal Huszár Károly szobaparancsnokom — aki akkor hetedikes volt — engem bízott meg. Olyan határozottan harsogtam, hogy „előttem sorakozó”, hogy csak annyit mondott rá: „Maga előtt áll a jövő!” Tévedett. Nehéz idők vártak rám.

Akkor úgy gondoltam, hogy érettségi után a Ludovikára megyek, azután pedig határvadász tisztként védem a határt, őseim példáját követve. A vesztes háború másfelé terelte sorsomat.

1943 telén szívizomgyulladás miatt hazakerültem Gyergyóremetére a szüleimhez. Ezt a betegséget nem tudtam kiheverni teljes egészében sohasem.

A felszabadult Észak-Erdélyben élni csodálatos dolog volt. A karácsonyi, húsvéti, nyári szüneteket Gyergyóremetén, Borszéken, Kolozsváron töltöttem. Mindenki büszkén nézett Csiby Sanyi katonaiskolás fiára.

Apámat 1943-ban Kilyénfalvára helyezték jegyzőnek. Ez a másfélezer lelket számláló falu Gyergyó egyik leggazdagabb községe volt.

1944 nyarán a szovjet partizánok beszivárogtak a Kárpátokba, és megkezdték az Árpád-vonal hátulról való bevételeének előkészítését. A hadsereg-parancsnokság utasította a községi jegyzőket, hogy küldjenek ki a havasokba őrszemeket a bujkáló partizánok felderítésére. Egy ilyen csoportba engem is beosztott az apám. Valószínű így akart példát mutatni a falu lakóinak. Negyedmagammal és két puskával kimentünk a kilyénfalvi hegyekbe. Éjszaka láttuk, hogy a Gyilkos-tó felőli erdőkől rakétajelzéseket adnak egymásnak a partizánok. Jelentettük mozgásukat.

Augusztus végén egész Gyergyót előzőnlőtték a német csapatok. A románok átállása miatt eszeveszetten menekültek át a Kárpátokon.

Elrendelték a lakosságnak, hogy mindenki meneküljön, mert ez a határmenti terület hadműveletek színhelye lesz. Szeptember 5-én az utolsó vonattal jöttem el Gyergyóból. Hamarosan megérkeztem Nagykárolyba. Az átrium közepén, ahol korábban felcsatoltuk a szuronyt, most menetkészre előkészített ládák fogadtak. Itt

találkoztam Semsey Ricsi osztálytársammal, aki Huszt-ról menekült. Menetlevelet nyomtak a kezünkbe, és azt mondták, hogy vonuljunk be a kőszegi katonai reálgimnáziumba (Cőgerájba).

Kőszegen rendezték sorainkat, és elkezdődött az 1944/45. évi tanév.

Minket, nagykárolyiakat nem soroltak be a reálgimnáziumi osztályokba, hanem a helybeli bencés gimnáziumba vettek föl.

Október 15-én kirándultunk az osztrák határra az Írott-kőhöz. Amikor visszavonultunk az iskolába, megtudtuk, hogy Szálasi átvette a hatalmat.

Néhány nap múlva értesítették a szülőket, hogy gyermekeiket vigyék haza Kőszegről. 1944 decemberében lehetőséget kaptam a nagykárolyi intézet parancsnokától, hogy szülői beleegyezéssel csatlakozzam Sümegen a nagyváradi tüzér hadapródiskola menetéhez, amely Németországba indult. Szüleim úgy gondolták, hogy ott nagyobb biztonságban leszek, mint a szovjet hadsereg megszállta Magyarországon.

Bevagoníroztak bennünket. Hideg tél volt. Szereztünk kályhát, és amennyire lehetett, befűtöttük a vagont. Elindult velünk a szerelvény, de ki tudta, hová? Éjjelnappal ismeretlen tájakon robogott velünk a vonat, míg három nap múlva elhangzott a parancs: „Kiszállás!”.

Szüleim semmit sem tudtak rólam, sőt olyan rémhírek terjedtek el otthon, hogy Bécsnél szétbombázták a szerelvényt. Amikor kiszálltunk a vonatból, hamarosan megtudtuk, hogy Stettin (ma Szczecin) mellett, Gross-

bornban vagyunk. Ez hatalmas katonai kiképzőtábor volt, tele németekkel.

Alig mostuk meg arcunkat, máris jött a következő parancs: „Indulás tovább!”. A szovjetek ugyanis úgy megnyomták a keleti frontot 1944 telén, hogy letelepedésről ezen a területen szó sem lehetett.

Ismét napokon keresztül ismeretlen tájakon robogott velünk a vonat. Fáradtan érkezünk meg Hessen tartományba, Büdingen városba, egy német kaszárnyába.

Itt nem sokáig teketóriáztak velünk. Német altisztek vettek át, német fegyverekkel szereltek fel bennünket. Másnap már a gyakorlótéren találtuk magunkat. Az egyenruhánk még magyar volt, de az egész kiképzés német szisztéma szerint folyt. Gyomrunknak is meg kellett szokni a német generálszószt.

Március 18-án, a névnapomon nagy baj történt. Egy vadászbombázó megtámadta azt az épületet, ahol a németek mozielőadáson vettek részt. Sok halott és sebesült maradt hátra. Ettől kezdve beköltözött a félelem. Komor arccal vettünk részt a napi kiképzéseken.

Április 1-én éjjel riadót rendeltek el. „Teljes felszereléssel sorakozó”, hangzott el a parancs. Csak annyit közöltek, hogy az angol-amerikai páncélosok elérték Aachent, és meg kell kezdeni a visszavonulást.

Szendrő főhadnagy úr vezetésével elindult a menet az éjszakában. Erdei, mezei utakon, félreeső falvakon át haladtunk mindig kelet felé. A főútvonalakat elkerültük, mert azokat állandóan ellenőrizték a portyázó angol-amerikai vadászgépek, másrészt ott vonultak a harcoló alakulatok, és könnyen megtörténhetett volna, hogy

minket is a frontra kényszerítenek. Parancsnokaink ezt mindenáron el akarták kerülni. Örök hála és köszönet jár érte nekik azért, hogy a tizenhat-tizennyolc éves fiatalokat nem engedték ki a frontra.

Rövidebb-hosszabb pihenők közbeiktatásával vonultunk mindig visszafelé. Már menet közben is tudtam aludni. Mindig vártuk a pillanatot, amikor a menet elejéről elhangzik a vezényszó: „Menet állj! Rövid pihenő!”. Ilyenkor el kellett döntenem, hogy állva, sétálgatva pihenem ki a fáradalmakat, vagy leülök. A leülés azonban azzal a veszéllyel járt, hogy esetleg nem tudok többé felállni. Aki nem tudott felállni, az ott maradt, a menet haladt tovább.

Sebesültellátó részlege nem volt a századnak, így a bajba került bajtársainknak a fogságbaesés elkerülhetetlen volt. Giesen előtt jártunk, amikor a rövid pihenő után nem tudtam felállni. A század továbbhaladt. Már hallottam az amerikai páncélosok lövéseit. Alig egy-két kilométerre lehettek tőlem. „Itt a vég”, gondoltam. Egyszer csak motorzúgást hallottam. Egy német teherautó közeledett. Intettem, hogy vegyen föl. A halálosan fáradt német tiszt a szeme sarkából intett, hogy szálljak fel.

Egy darabig vittek a németek, de nemsokára le kellett szállnom, mert ők más irányba mentek. Az árok partján ücsörögtem feltört lábbal, halálosan fáradtan. A frontra menő és a frontról jövő alakulatok egymást akadályozva közlekedtek az úton. Egy civil férfi közeledett felém. Megkérdeztem: „Wo ist der Kriegslazarett?” Mutatta, hogy merre menjek. Gondoltam, ebben az állapotban jobb, ha a kórházban várom be az amerikai csa-

patokat. Összeszedve minden erőmet elindultam. Alig haladtam egy-két kilométert, amikor egy amerikai vadászgép célba vette az utat. Olyan alacsonyan szállt, hogy a pilótát is láttam. Fejemet a fa mögé dugtam, hogy legalább az ne sérüljön meg, és vártam a végzetemet. Gondoltam, ha ezt megúszom, akkor Isten kezében vagyok. Nem lőtt. Ki tudja, miért? Túl az életveszélyen, kapcámat kezdtem újra tekergetni. Tovább vánszorogtam a kórházat keresve, és akkor előkerültek a bajtársaim.

Ők is hasonlóan elcsigázva sebeiket nyalдостák. Bekötözték a lábamat. Egy nap pihenő következett. Ez alatt összeszedtem magam. Aztán mentünk tovább éjjel-nappal, de Magyarország még mindig nagyon messze volt. Április közepén elértük Eisenachot. Itt frontra menő SS alakulatokkal találkoztunk. Gúnyos megjegyzéseket tettek ránk.

Egyik éjszaka borzalmas robbanásra ébredtünk. Nemsokára hatalmas lángoszlopok emelkedtek az égig, gomolygó füst áradt mindenfelé, majd hallani lehetett a tűz ropogását. Nürnberg bombázását láttuk akkor éjjel mintegy 10-12 km távolságból. Április vége felé Straubingnál áthaladtunk a Dunán.

Újabb menetelés következett, de ez már nem tartott sokáig. Eggenfelden közelében beszállásoltunk az Angenstorf nevű tanyacsoportba, és innen nem mentünk tovább. Büdingentől Angenstorfig erőltetett menetben mintegy 600 km-t tettünk meg gyalog.

Parancsnokaink úgy gondolták, hogy ne menjünk tovább, mert Ausztria területén már szovjet alakulatokkal

találkoztunk volna. Május 2-án délelőtt ragyogóan sütött a nap, amikor vitéz Sályi Géza ezredes úr elrendelte, hogy sorakozzunk a tanya udvarán. Furcsa csend uralkodott a környéken. A félelmetes csendet hamarosan egy amerikai terepjáró gépkocsi zúgása törte meg. A tanya udvarára berobogó gépkocsin elöl egy amerikai tiszt ült, hátul, a géppuska mögött néger katona állt. Ekkor láttam életemben először négert. Ránk irányította a géppuskát.

Sályi ezredes úr előrement, és jelentést tett az amerikai hadnagynak. Amikor a tiszt kezét fogott vele, a néger levette kezét a géppuskáról.

A hadnagy azt mondta, hogy ha bevonulunk a fogolytáborba, gondoskodnak az ellátásunkról, de maradhatunk a tanyán is, ellátás nélkül. Az ezredes úr úgy döntött, hogy ott maradunk. A századnak volt még valamennyi tartalék élelme.

Néhány hét alatt azonban elfogyott a tartalékunk, így mindenkinek saját magának kellett gondoskodnia az élelmezéséről. Kenyérzsákkal a nyakunkban házról-házra, tanyáról-tanyára jártunk valami ennivalóért. Némi pénzbeli ellenszolgáltatást felajánlottunk, de pénzt ritkán fogadtak el tőlünk. A német gazdák megszántak bennünket, mindig kaptunk egy-egy darab kenyeret vagy tojást. Bajorországnak a Dunától délre eső részén minden náció megtalálható volt. Ide menekültek az idegenek a végső napokban.

A rengeteg embert képtelenség volt ellátni. Igaz, Németországnak ezen a részén még a háború utolsó napjaiban is minden istállóban legalább tíz-húsz tehén volt. Beszerző utunk alkalmával egy erdőben ráakadtunk az

afrikai német hadsereg raktárára, ahol rövidnadrágokat és egyéb trópusi ruházatot tároltak. Tucatszámra hordtuk szét a rövidnadrágokat élelemért cserébe. Egy másik helyen albán dohányt találtunk. Ekkor szoktam rá a dohányzásra. Az afrikai felszerelés és az albán dohány nagyon jó valuta volt a cserekereskedelemben.

Az egyik tanyán vajgyár működött. A tulajdonos felajánlotta, hogy naponta tíz embernek ad egy-egy húszdekás vajat. A szétosztásnál mindig összevesztünk, mert aki osztott, az mindig nagyobb darabot vágott le magának. Amikor nekem kellett osztani a vajat, igazságosan szeleteltem, ezért mindenki elégedett volt velem. Ettől kezdve én mértem ki az adagokat.

Parancsnokaink mindenáron igyekeztek fenntartani a fegyelmet, mert egyre sűrűbben fordultak elő parancsmegtagadások. A napi sorakozót, a parancskihirdetést még ott, a fogságban is megkövetelték, pedig élelmezésünkről nem gondoskodtak. Megtudtam, hogy van még valamennyi élelmiszere a századnak, de azt csak a tisztek és hozzátartozóik kapják meg. Felbíztattam bajtársaimat, hogy ne jelenjenek meg a napiparancs kihirdetésén. Hallgattak rám. Engem azonban Kovatsits főhadnagy úr előállított, és bujtogatásért három napra bezárt a vajgyár mosogatókonyhájába.

Még ebben a kilátástalan helyzetben is igyekeztem mindig kontaktusban lenni a környezetemmel. Jártamban-keltemben megtudtam, hogy a román hadifoglyokat hamarabb hazaengedik, mint a magyarokat. Elmondtam a román parancsnoknak, hogy én erdélyi vagyok, szeretnék velük hazamenni. Így indultam el 1945. szeptember

elején egy román hadifogoly-szerelvénnel. Egy hónapig tartott az út Budapestre. Közben vérhast kaptam. Dohányszerzeményemet ekkor elcseréltem fél liter pálinkára, amely megmentette az életemet. Budapesten nem szálltam ki, mert úgy gondoltam, hogy ha én haza tudok menni Erdélybe, akkor már a szüleim is hazafelé tartanak.

Kilyénfalvára érkezve felkerestem házunkat, és láttam, hogy nincs otthon senki. Nagyon elszomorodtam. Mit is tehetnék, töprengtem, majd arra az elhatározásra jutottam, hogy visszautazom Magyarországra. Az ideiglenesen helyreállított vasútvonalakon hadifogolyszállítmányok és tehervonatok közlekedtek. Egész nap vártam, mígnem elcsigázva beszálltam az egyik ott veszteglő szerelvény fékezőfülkéjébe. Magyar katonanadrág és német zubbony volt rajtam. Hová tettem az eszemet, hogy a háború utáni időkben német zubbonyban járkáltam?

Mielőtt a vonat elindult volna, felszállt egy vasutas, rám világított, és azt kérdezte: „Maga mit csinál itt?”

„Megyek Budapestre”, mondtam. „Tudja maga, hogy ebben a szerelvényben német hadifoglyokat szállítanak? Ha meglátja az őt, meg sem állhat Szibériáig”. Amikor lassított a vonat, leugrottam a hajnali szürkületben.

Nagy szerencsével végül megérkeztem Budapestre, ahol a rokonaim befogadtak. Tőlük tudtam meg, hogy szüleim Zala megyében, Türrén vannak. Elindultam, és nagy örömeinkre rövidesen újra együtt voltunk.

Életem, sorsom további alakulása külön fejezetet érdemelne. Röviden összefoglalva: éltem, küzdöttem hű

segítőtársam, feleségem mellett. Két lányunk született. Sajnos, egyiket korán elvesztettük. Két fiúunokám napjaim bearanyozói. Mióta nyugdíjba mentem, minden időmet velük töltöm.

Csiby Sándor a MÜOSZ Oktatási Igazgatóság továbbképzési igazgatója. Az ELTE-n pedagógia, majd filozófia szakos tanári képesítést kapott. Alapítója és szervezője a rádiós és televíziós műsorkészítők szakmai képzésének és továbbképzésének. Az andragógián belül a munkahelyi oktatás, képzés, nevelés elméleti kérdéseivel foglalkozik. A Magyar Pedagógiai Társaság alapító tagja. (Felnőttoktatási Kislexikon, Kossuth Könyvkiadó, 1987.)

CSIBY SÁNDOR EMLÉKÉRE

Közel négy évig jóban-rosszban együtt voltunk a nagykárolyi intézetben. Még Németországban is együtt szenvedtük el a megpróbáltatásokat.

Az emlékkönyv elkészítésének gondolata benne is érlelődött. Ehhez adta az utolsó lökést találkozásunk a régi társakkal Vácott. Nagy kedvvel, igyekezettel készült az összejövetelre. Ugyanakkor rossz egészségi állapota, a kilátásba helyezett szívműtétje, annak várható eredménye, a családjáért szünni nem akaró aggodalma nagyon megviselte. 2001. szeptember 23-án eltávozott közülünk. Emléke örökké a szívünkben él.

Lőrincz László

Katonaiskolás éveim története

Lőrincz László

Nagykároly, 1941. szeptember eleje. Alig köszöntünk el szüleinktől, még fel sem száradtak a búcsú könnyei, máris elkezdődött a minden addigitól eltérő nevelésünk, oktatásunk.

Az első gimnáziumot az esztergomi ferenceseknél, a másodikat a kassai premonstreieknél végeztem. Mivel egyik iskola sem nyerte el a tetszésemet, apám, aki erdélyi, székelyudvarhelyi származású hivatásos katonatiszt volt, a katonai pályára akart irányítani. Éppen jókor jelent meg a Honvédelmi Minisztérium hirdetménye, miszerint Nagykárolyban honvédtiszti fiúnevelő intézet nyílik. Így kerültem 1941 szeptemberében a romantikus várkastélyba. Szemet gyönyörködtető látvány volt az átriumnak nevezett nagy fogadóteremben a márvány kandalló és a díszes fölépcső.

Ezt követően gyorsan peregtek az események. Beöltöztünk, megismerkedtünk előljáróinkkal, környezettünkkel, és máris megkezdődött a szoros napirendet követő életünk. Úgyszólván minden percünket szabályozták.

Hétköznapi reggel hatkor, ünnepnapokon fél hétkor volt az ébresztő. Ilyenkor a napos körbejárta a hálótermeket, és „ébresztő!” kiáltással megszakította álmunkat. Azonnal fel kellett ülnünk az ágyon. Rögtön utána jó hangosan elhangzott a „fel” vezényszó. Akkor le kellett szállnunk az ágyról. Ha nem sikerült egyszerre végre-

hajtánunk a parancsot, az egész folyamatot meg kellett ismételnünk.

Hat óra tíz perctől fél hétig gyakorlóruhában végeztük a csuklógyakorlatokat. Ezekre még ma is emlékszem. Rendszerint az altisztek vezették a fejtől lábíg minden izmunkat megmozgató szakszerű tornagyakorlatokat, amelyeket kiadós futás zárt le a kastély parkjában.

Fél héttől hétig tisztálkodtunk és kialakítottuk a szobarendet, majd héttől negyed nyolcig reggeliztünk. Reggeli után egyesek kihallgatásra mentek. A többiek átnezték, átismételték az iskolai feladatokat, pótolták a hiányzó leckét. Miután elhelyeztük az intézeti táskánkba az aznapi könyveket, füzeteket, sorakoztunk, és fél nyolckor elindultunk a piarista gimnáziumba. Tanítás után, egy órakor ismét sorakoztunk, majd együtt mentünk vissza az intézetbe. A menetelés szigorúságát nótával oldottuk fel.

Diákéletünk szorosan kapcsolódott a piarista gimnázium kiváló tanáraihoz és tanulóihoz. A kezdeti elfogódottság után hamar beilleszkedtünk, sőt szoros barátságok alakultak ki közöttünk. Együtt izgultunk az órák alatt, együtt örültünk egymás eredményeinek, sikerének. Mindazonáltal arra törekedtünk, hogy tanulmányi eredményeink jó példával szolgáljanak. Mivel a kimenők alkalmával gyakran meghívtak bennünket osztálytársaink szülei, barátságunkat ez is erősítette. Ugyanakkor a társadalmi illemszabályokat is gyakorolhattuk.

Minden nap fél kettőkor kezdődött az ebéd az étteremben, ahol mindenki a kijelölt helyére ült. Étkezés előtt mindig imádkoztunk. Az asztalfőn a szobaparancs-

nok foglalt helyet, s először ő szedett a tálból, mi csak utána.

Ebéd után három óráig szabadfoglalkozás volt. Ilyenkor rendszerint a szabadban játszottunk, tornásztunk, olvastunk vagy beszélgettünk. Az átriumban kiállított különféle katonai fegyverzeteket is szívesen tanulmányoztuk.

Háromtól négyig tanultunk, készültünk a másnapi feladatokra. A tanulási idő alatt szigorú csend uralkodott a három tanteremben, ahol nemcsak tábla, de mindenkinek saját, felhajtható írópadja is volt.

Négytől ötig tartott az alaki kiképzés, a katonai szabályzatok ismertetése. Ez eléggé kemény és szigorú munka volt, mert nemcsak a felsőbb osztályba járó növendékek, hanem a tiszthelyettesek, sőt még a tisztek is éberén figyelték minden mozdulatunkat. Ott, a gyakorlótéren tanultuk meg az egységes fellépést, a katonás megjelenést, ami egyébként csak fokozta összetartásunkat, fegyelmezetségünket. Idővel meg is lett az eredménye a nap mint nap ismétlődő, izzasztó, kemény alaki foglalkozásoknak, bár a gyakorlást eleinte feleslegesnek ítéltünk. Ahogy izmosodtunk, egyre kevésbé voltak megterhelők a vezényszóra végrehajtott feküdj, föl, kúszás, repülő, békaügetés, körbefutás elnevezésű gyakorlatok. Kiképzőnk is egyre elégedettebb lehetett velünk, bár ez sosem derült ki. A gyakorlatok befejezése után elhangzott a „nóta” vezényszó, majd röviddel utána a „nem hallom!” kijelentés. Ezt követően minden erőnket beleadva tele torokból énekeltünk. Az együtt végzett

gyakorlatok meg a nóta jókedvre derített bennünket, és erősítette a jövőbe vetett hitünket.

Pontban öt órakor volt a parancskihirdetés. Ezt mindig az ügyeletes tiszt tartotta. Először felolvasta a napi-parancsot, aztán kihirdette a következő szolgálatba lépő nevét, majd ismertette a kihallgatásra rendelt büntetését, végül kiosztotta a leveleket.

Minden héten kellett írunk levelet a szüleinknek. Akinek nem volt témája, az kimásolt egy szép verset valamelyik költő könyvéből. A leveleket a parancsnok látta.

Negyed hatkor megkaptuk az uzsonnát, utána hatig ismét szabadfoglalkozás volt, hattól nyolcig pedig megint tanultunk. Tisztjeink minden este ellenőrizték a tanultakat. Kikérdeztek bennünket, és ha szükséges volt, pótoztatást tartottak.

Nyolckor megvacsoráztunk. Pontban kilenckor pedig már következett a takarodó. Mivel a kastély vastag falait a cserépkályhák nem tudták átfűteni, tartós hidegek idején sokszor megesett, hogy csak 8-10 fok volt a hálótermekben.

A téli időszak kivételével minden héten tartottunk menetgyakorlatokat. Az egyik alkalommal megnéztük például a kaplonyi templomban a Károlyi-kriptát, máskor a degenfeldi kastélyt és emlékhelyet. Így jutottunk el a csanáros-vállaji községekbe is. A fényi menetgyakorlat azért vált emlékezetessé, mert rendkívül rossz idő kerekedett, és egy hétbe tellett, mire rendbe tudtuk hozni a teljesen átázott, besározódott ruházatunkat. Mivel a menetgyakorlatok nagy fizikai megterhelést jelentettek szá-

munkra, a napi eseményeket felelevenítő beszélgetésünket este hamar felváltotta a mély, egészséges alvás.

A környékbeli falvakban tett látogatásaink során felkerestük a szórványmagyarokat, hogy felébredszük bennük a magyar öntudatot. Nagyon sok olyan emberrel találkoztunk, akinek magyar neve volt, aki tehát a vére szerint magyar volt, de mivel más nemzetiségűvel kötött házasságot, idegen befolyás alá került, és már nem tartotta magát magyarnak. Amikor betértünk ezeknek az embereknek az udvarába, hogy meghívjuk őket a tábor-tűzhöz, nem akartak magyarul megszólalni, sőt inkább bezárkóztak. Később megtudtuk, hogy a pápa befolyásolta gondolkodásukat. A tábortűz mellett magyarnótákat énekeltünk, verseket szavaltunk, különféle történeteket olvastunk fel, hogy megbarátkozzanak velünk. Igyekezetünket azonban nem sok siker koronázta.

1942 tavaszán két hétig a Nagybánya melletti Rozsály hegység alsó-fernezelyi völgyében táboroztunk. Mindvégig honvédségi sátrakban laktunk, és a közeli pataokban tisztálkodtunk. A tábori konyhán készült ételek azonban nem nyerték el tetszésünket. Izgalmas órákat jelentett az éjjeli őrség az erdőben. Bár senki ember fia nem tartózkodott a közelünkben, gyakran hallottunk különféle gyanús zajokat. Ilyenkor még több fát raktunk a tűzre. Többször kirándultunk a közeli hegyekbe, a legnagyobb élmény azonban az volt, amikor felkerestük a nagybányai aranybánya feldolgozóüzemét. Ott mindenki kezébe vehetett egy tízkilós aranyrudat.

Hamar beleszoktam a szigorú napirendbe. Kellemes kikapcsolódásként szívesen kezeltem a bástya alsó szo-

bájában a könyvtárt, amelyet a kastély lakói ebéd után látogathattak. A gazdag állományt egyébként fokozatosan bővítették.

Az emberséges, jó szót különösen nagyra értékeltük, mert a felsősök kivagyisága és a mindenben hibát kereső feletteseink viselkedése bizony rosszul esett. Életünket olykor a kivételezések, a kitolások meg a gyakori szobaszemlék is megkeserítették.

Hol a szobaparancsnok, hol a napos, hol valamelyik tisztas szinte naponta ellenőrizte a szekrényünket. Akinél kisebb eltérést tapasztaltak, annak öt perc alatt akkor is rendbe kellett raknia a fehérneműjét, ha az szerinte megfelelően volt elhelyezve. Akinek a szekrényében nagyobb rendetlenséget találtak a feletteseink, annak mindenét kiszórták az ágyra, és megparancsolták neki, hogy a szabadidő rovására tíz perc alatt rakjon rendet a szoba minden lakójának jelenlétében. Ilyenkor sokszor éreztük úgy, hogy igazságtalanul bánnak velünk, bár ez a parancs is azt szolgálta, hogy tökéletes rendre törekedjünk. Máig emlékszem az 1942. május 8-i szobaszemlére, amikor vitéz Gubody Sándor volt a napos. A rendet olyan sokszor állította helyre velünk, hogy azt már a nevelőtisztek is megelégették, s emiatt megvonták tőle a kimenőjét.

A szigorú, katonás nevelés eleinte nagy megterhelést jelentett, de emberformáló jelentőségét későbbi életem során gyakran tapasztaltam. Például meg kellett tanulnunk az előjáróinkkal és az idegenekkel való viselkedés szigorú szabályait, s ezeket mindig pontosan be kellett tartanunk. Csak azokat tegezhattuk, akik egy évvel fö-

löttünk vagy egy évvel alattunk jártak az iskolában. A felsősöket növendék úrnak kellett szólítanunk.

A várva várt első karácsonyi szünetre a szintén kaszai Tepliczky Ottóval utaztam haza vonaton. Az akkor hetedikes növendék egészen hazáig kísért, majd elismervény ellenében átadott szüleimnek. Otthon, családi körben a feljebbvalóknak kijáró illő tisztelettel alázatosan jelentettem édesapámnak, hogy megérkeztem szabadságra.

Pontosan előírták azt is, hogy mely alkalomra milyen ruhát kell viselnünk. Aki ettől eltért, azt megbüntették. 1941-ben a kőszegi reáliskolától átvett ruhákat hordtuk. A hazulról hozott ruháinkat, egyéb holmijainkat beletettük a bőröndjeinkbe, s a bástyaszobában lévő raktárban helyeztük el. Még fehérneműt is a katonai ellátmányból kaptunk. A sajátunkat nem viselhettük. Az intézet gondoskodott a mosatásról, a ruhák, cipők javíttatásáról. Ezért minden egyes ruhadarabba be kellett varrnunk a számunkat.

Mindenki magas nyakú fekete zubbonyt viselt rézgombokkal. Ezek fényesítése eleinte bizony megkeserítette az életünket.

Az állógalléron tüntették fel a tanulmányi előmenetelt. Az első félévi bizonyítvány kiosztásáig egységesen egy sávot kaptunk, utána azonban a kitűnő tanulók piros alapon két sávot és két gombot, a jeles tanulók két sávot, a jó tanulók egy sávot és egy gombot, az elégséges tanulók egy sávot, az elégtelen osztályzatúak pedig sávnélküli piros gallért viseltek.

Ruházatunkhoz tartozott még a bocskai sapka, a fekete posztónadrág, a derékszív, a zöld cserkészgallér, a barna bőrkesztyű, illetve ünnepi alkalmakra a fehér szarvasbőr kesztyű, a fekete cúgos cipő és a fűzős bakancs. A felsősök szuronyt, tisztí (köcsög) sapkát és a zubbonyuk ujján karpaszományszerű sárga jelzést is hordtak.

A tisztálkodószereket magunk fizettük. Hetente leadtuk a rendelést, s az egyik tiszthelyettes intézte a beszerzést. Fontos eszközünk volt a ruhakefe, mivel a sötét szövetrohára minden apró szösz rátapadt.

A kimenőruhát nem, de a többi ruhánkat a sodronyos ágy mellett álló, kulccsal zárható éjjeliszekrényfelében tartottuk. A fiókban voltak a tisztálkodószereink, az alatta lévő polcon szigorú sorrendben a fehérneműk, legalul pedig a lábbelik és a cipőtisztító szerek.

Mindenki tarthatott magánál valamennyi zsebpénzt. Ebből vettünk magunknak tisztálkodószereket, ebből vásároltunk nyalánkságokat a gimnázium kisboltjában, és ebből fizettük a mozit meg a cukrászdát a kimenőkön.

A katonás rendre való szoktatásunkban igen fontos szerepet kapott a hálóterem. Eleinte bizony sokat vesződtünk, mert nem volt könnyű megfelelni az előírásoknak. Az ágyaknak egyenes sorban kellett állniuk. A pokrócokon egyetlen ránc sem lehetett, egyformán kellett kinézniük. A szekrényeknek egymással párhuzamosan kellett sorakozniuk. Éjszakára a cipőnket az ágy mellett vigyázállásban kellett elhelyeznünk. Este, amikor levetkőztük, a felső ruhánkat a szekrény tetejére kellett raknunk, még hozzá úgy, hogy alulra kerüljön a nadrág, föléje a zubbony, majd arra összehajtogatva a

fehérenemű, legfelülre pedig a sapka. A törölközőnket mindig az ágy végén szárítottuk meg.

Elöljáróink pontosan tudták, hogyan kell elérni, hogy megfeleljünk az elvárásoknak. Az iskolai feladatok elsajátításán túl ezért telt szinte minden percünk tanulás-sal. Mivel állandóan ellenőriztek bennünket, mindez nagy odafigyelést és kitartó szorgalmat igényelt a részünkről. Az első év során azonban így váltunk mind a harmincnyolcan felfoghatatlan határozottsággal egyen-ruhás növendékekké.

A katonaiskolai nevelés fontos mozzanata volt az engedelmesség. Feljebbvalóink nem tűrték az önálló kezdeményezést. Többször elmondták: azért kell megtanultunk engedelmeskedni, hogy később tudjunk parancsolni a beosztottainknak.

Amikor valaki hibázott vagy valamilyen csínyet követett el, némelyik előljárónk gyakran nemcsak a vétkest, hanem az egész rajt vagy a szoba minden lakóját megbüntette. A kemény fegyelem összekovácsolt ugyan bennünket, de mivel a fegyelmezésnek ezt a szigorú formáját mi ilyenkor kitolásnak tekintettük, később az úgynevezett pokrócozással mi büntettük meg azt, aki miatt szenvednünk kellett.

Csínytevéseink közé tartozott a gesztenyeháború, amikor is két táborra szakadtunk, és gesztenyével dobáltuk egymást. Minthogy egy-két növendék szeme megsérült, büntetésül nekünk kellett összegyűjteni a szabadidőnkben a gesztenyéket.

Egyszer elindultunk alagutat keresni, mert azt hittük, hogy a Károlyi-kastélyt valahol rejtekút köti össze a tőle körülbelül 30 km (!) távolságra levő Erdődi-kastéllyal.

Bár a bástya tetejére tilos volt felmennünk, de legalább egyszer mindenki felosont a táj szépségeiben gyönyörködni. A légvédelem céljára egyébként 1944-ben a helyi honvédség egy géppuskát helyezett el a bástyán, de tudomásom szerint nem került sor a használatára.

Különleges élményt jelentettek az intézeti ünnepélyek. Március 15-én vagy a Hősök napján például mindig zárt egységben tisztelegtünk. Ilyenkor azonban nemcsak az intézet növendékei szerepeltek (többek között Szerdahelyi István, Huszár Károly, Tepliczky Ottó és Sáfár Miklós), hanem gyakran a piarista gimnázium civil tanulói is.

Kiemelkedő jelentőségű volt 1941. november 16-án az avatóünnepség, amelyen vitéz Bartha Károly honvédelmi miniszter és számos előkelőség is részt vett.

Az 1943. február 2-i Intézetnap a grófnőnek átadott nagy szegfűcsokorról lett emlékezetes. Az ünnepséget követő díszebéden átnyújtott virágcsokrot valaki belelletette az asztalra helyezett vázába. Ebéd után a vendégek útra keltek, a csokor viszont ott maradt az asztalon. Ezt látva, a növendékek mindegyike emlékül magához vett egy-egy szálát. Mielőtt azonban elindult a hintó, a grófnőnek eszébe jutott a virágcsokor, és szólt, hogy szeretné megkapni. Harasztosi Bercinek, a rangidős szolgálatvezetőnek kellett volna teljesíteni a kérést, csak hogy a váza addigra már üres volt. A grófnő nem haragudott meg, hanem tréfásan megjegyezte: „Biztosan jó

kezekbe kerültek a virágok!” A mi számunkra azonban korántsem voltak derűsek az ezt követő események.

1943. május 2-án látványos műsor keretében, ünnepélyes keretek közt leplezték le a Károlyi-emléktáblát. Korhű jelmezbe öltözve például ekkor mutatta be Fodor Gyula, hogyan tud lovagolni.

Hász tábori püspök is 1943-ban szentelte fel az intézet kápolnáját.

Az 1944. február 2-i Intézetnapra nemcsak azért emlékezem jól, mert akkor leplezték le a gróf Károlyi Istvánt ábrázoló festményt. Az eseményre több magas rangú vendég érkezett, s a díszebéd végén az előre kijelölt növendékek feladata volt felköszönteni a jelenlévő grófnőket. Rövid versike kíséretében át kellett adnunk nekik egy-egy kis cőger babát. Szorgalmasan készülünk, de az ünnepség hangulata meg a sokaság pillanatnyi rövidzárlatot okozott nálam, s emiatt elfelejtettem a vers elejét. A többiek szépen elmondták a versüket, átadták a babát, én azonban, aki utoljára maradtam, csak álltam a babával a kezemben, és a megilletődéstől nem tudtam megszólalni. Majd hirtelen eszembe jutottak a vers záró szavai: „És hogy ne felejtsen minket se elmenet, Vigye el emlékül a legkisebbikünket!”, majd átadtam az ajándékot. A szünet csak növelte a hatást. Álomból felriadva még ma is el tudnám mondani ezeket a sorokat, ha kellene.

A nagykárolyi intézet szellemiségének kialakítása egyébként vitéz Csuthy Gyula szakszolgálatos alezredes nevéhez fűződik. Ő volt az intézet első parancsnoka. Jó pedagógiai érzékkel összeegyeztette a fegyelmet az em-

berséggel, ugyanakkor figyelembe vette a növendékek életkori sajátosságait is. Vezetése alatt az elsőéves növendékek kötelességtudó, testben-lélekben edzett, gyakorlatias ifjakká váltak. 1943. július 31-vel azonban mint ezredest áthelyezték a Honvédelmi Minisztérium 9. számú osztályára nevelési előadónak. 1945 elején ő is kiment Németországba, pár hónappal később, október végén azonban Bregenzből hazatelepült. Miután leigazolták, francia-olasz szakos óraadó nyelvtanárként dolgozott. Utoljára 1949-ben látták a budapesti Petőfi Sándor utcában. További sorsát homály fedi. 1991. március 13-án posztumusz vezérőrnaggyá léptették elő.

Károly István főhadnagy mellett első nevelő- és oktatótisztünk Kovátsits Jenő hadnagy, később főhadnagy, majd százados volt. Szigorú fegyelmet tartott, nem tűrte a lazaságokat, erős kézzel irányította a munkáját. A piarista gimnáziumban matematikát tanított, s mindig megkövetelte a tananyag alapos ismeretét. Az intézeti ünnepek, megemlékezések magas színvonaláért, a szóránymagyarok felkutatásának körültekintő megszervezéséért szintén őt illette az érdem. A Németországban töltött hónapokat növendékeivel együtt élte át 1945-ben. Hazatérése után leigazolták. Ezt követően civil tanárként helyezkedett el. 1988-ban halt meg.

Az 1943-44-es tanév a hadi események miatt kicsit korábban, május közepén ért véget. Ennek ellenére úgy kezdtük meg a nyári szabadságot, mintha semmiféle gond nem tornyosulna a fejünk felett. Nevelőink a szokásos módon leltárba vették, milyen és mennyi ruházatot viszünk magunkkal. Miután megkaptuk a szabadsággle-

velet, és annak rendje-módja szerint kiléptünk az intézet kapuján, még csak nem is sejtettük, hogy egyenruhás növendékként most hagyjuk el utoljára az épületet. Azt pedig végképp nem gondoltuk, hogy ezzel lezárul életünknek a Károlyi-kastélyban töltött gondtalan, nyugalmas szakasza.

A nyári hónapokat szüleimnél töltöttem, akik akkor Nagyváradon, a hadapródiskola épületében laktak. Édesapám volt ugyanis a tüzér hadapródiskola és a nagykárolyi iskola közös gazdasági hivatalának a főnöke. Többször átmentem a szomszédos repülőtérre, hogy — mint érdekességet — kívül-belül megtekintsem a németek hat Gigant repülőgépét. Váratlanul értek bennünket a romániai események. Az egyik nap például mind a hat gépet felgyújtották a románok a Messerschmitt 109-es típusú repülőgépeikkel.

A háborús események miatt 1944 őszén a többiekhez hasonlóan már a kőszegi intézetbe vonultam be, így újra együtt lehettem nagykárolyi növendéktársaimmal. Esténként azonban a szüleimhez mentem aludni, mivel a nagyváradai tüzér hadapródiskolát is áttelepítették Kőszegre.

Kőszegen a m. kir. Gróf Károlyi István Honvédtiszti Fiúnevelő Intézet alsó négy évfolyamának növendékeit a Hunyadi Mátyás Katonai Fiúnevelő Intézet növendékei közé sorolták be. Mi, felsősök viszont egy ideig kijártunk a bencés gimnáziumba tanulni, délutánonként azonban a régi napirend szerinti foglalkozások voltak számunkra érvényben.

Október 15. után a növendékek egy részét a szüleik hazavitték. Akiket nem, azok később az intézettel együtt kitelepültek Németországba. Minthogy a tűzér hadapródiskolát később áttelepítették Sümegre, 1945 elején pedig Grossbornba, a Stettin (ma Szczecin) melletti tábor közelébe, én a szüleim és az öcsém mellett maradva előbb Sümegre, majd onnan a tűzér hadapródiskola első részlegével együtt Észak-Németországba kerültem.

A Keleti-tenger mellett később újra találkoztam a nagykárolyiakkal. Amikor azt a parancsot kaptuk, hogy a Frankfurthoz közeli Wetzlarban csatlakozzunk az egyesített gyalogsági hadapródiskolához, felszálltunk egy szabadságos katonavonatra. A rengeteg utas miatt csak szétszórva utazhattunk, de tudtuk, hogy éjfél körül Fuldában át kell szállnunk. Legnagyobb meglepetésemre a megadott időben csak Semsey Ricsi és én szálltunk le a vonatról a lebombázott állomáson. A többi nagykárolyi valamiért rajta maradt a vonaton. Teljes német tudásomat latba vetve nagy nehezen megértettem, hogy Giessenben újra át kell szállnunk. Az emberek szemében furcsán nézhettünk ki, mert károlyi cserkészköpenyünk, derékszíjunk, szuronyunk, gyakorlósapkánk eléggé idegen volt arrafelé. Egy hideg, döcögő személyvonattal végül másnap éjfélkor értük el úti célunkat. Szerencsére jól tudtunk tájékozódni, így 16 évesen is megtaláltuk a hadapródiskolát a teljesen ismeretlen, elsötétített városban. A napos kijelölt számunkra két ágyat, s mi pillanatok alatt mély álomba merültünk. Reggel az ablakon kitekintve megnyugvással néztük, ahogy Kovátsits százados úr bevonul a kapun a többi növendékkel.

A Wetzlarba, Butzbachba, illetve Büdingenbe áttelepített egyesített gyalogsági hadapródiskolának, így nekünk, nagykárolyi felsősöknek is vitéz Sályi Géza ezredes volt a parancsnoka. A büdingeni 388. számú német zászlóalj kaszárnyaiban helyeztek el bennünket. Igen zord körülmények között éltünk. Az épület eléggé hideg volt, emeletes ágyakon aludtunk, és ugyanazt kaptuk enni, amit a németek. A három hónap alatt, amíg ott tartózkodtunk, erőltetett gyalogsági kiképzést kaptunk. Délelőtt német altisztek, délután pedig magyar tisztek oktattak bennünket a hadi ismeretekre. Hetente egyszer, szerdánként menetgyakorlatot tartottunk a közeli falvakba. Szerencsére ott magyaros ízű ételeket kaptunk. Állandóan Magyarországra gondoltunk, s nem volt kedvünk semmihez.

Mivel március végén megindult az amerikai offenzíva, erősödtek a légi tevékenységek, és várható volt, hogy a németek komolyabb harci műveletekbe is belekényszerülnek, a hadapródiskola parancsnoksága úgy határozott, hogy gyalogmenetben elindítanak bennünket Magyarország felé. Március 28-tól április 26-ig mintegy 600 kilométert tettünk meg, részben nappal, a portyázó amerikai vadászgépek támadásai miatt azonban egyre inkább éjjeli menetben vonultunk. Rendszerint szénapajtákban aludtunk, s a fáradtságtól azonnal elnyomott bennünket az álom. Egy szerencsés véletlen folytán megmaradt a zsebnaptáram, így máig őrzöm az útvonalról a pontos feljegyzéseimet.

Többször előfordult, hogy a közelünkben dübörögtek az amerikai páncélosok, de a harapófogóból erőlte-

tett menetben mindig kijutottunk. Olykor láttuk, hogy a német katonák teherautóikat felgyújtják és fejvesztve menekülnek. Egyszer felkapaszkodtunk egy arra haladó katonai oszlop lelassító járművére, de amikor észrevettük, hogy páncélöklökkel van megrakva, gyorsan leugrottunk. Amikor viszont egy másik járművön megláttuk a rengeteg konzervet, bizony megraktuk a hátizsákunkat. Egyszer néhányan leszakadtunk a századunktól, s a német tábori csendőr beterelt bennünket egy házba a lézengő katonák közé. Sejtettük, hogy ennek nem lesz jó vége, ezért mihelyt észrevettük a hátsó ajtót, kimentünk az udvarra, s onnan tovább haladva elértük a csapatunkat.

Néhány napos pihenőkkel napi 30-35 kilométert mentünk, mígnem egy hónap múlva elértük a bajorországi Eggenfelden városka mellett az Angerstorf nevű tanyacsoportot, ahol végül megálltunk.

Már négy vagy öt napja vonultak az amerikaiak a tőlünk csupán öt-hatszáz méterre lévő országúton, de velünk nem törődött senki. Május 2-án azonban egyszer csak megjelent a tanyaudvar kapujában egy páncélozott jármű, és kiszállt belőle egy tiszt. Eközben a néger katonák ránk szegeztek géppuskáját. Gyorsan felsorakoztunk. Az iskola parancsnoka tisztelegve fogadta az amerikaiakat, aki hanyag kézfogással nyugtázta a jelentést. Majd közölte: ha akarunk, bevonulhatunk a fogolytáborba, ahol élelmet is kapnánk, de ha ez nem tetszik, maradhatunk a tanyán, viszont akkor magunknak kell gondoskodnunk az ételmezésünkről. Vitéz Sályi Géza ezredes úr ez utóbbi megoldást választotta. Akkor az amerikai beült a

kocsijába és eltávozott. Ezzel megúsztuk az amerikai fogságot.

Mivel tisztjeink azt akarták, hogy a tanévet ne vesszítsük el, ugyanakkor tudták, hogy mindenkinek jólesik a pihenés, minden nap kimentünk a tanya melletti gyümölcsösbe. A fák alatt heverészve német-, angol-, földrajz- és fizikaórákat tartottak a számunkra. Vasárnaponként a wurmannsquicki templomba jártunk misére. Elég furcsán tekintettek ránk a helybeliek, amint magyar katonadalokat énekelve, egyenruhában (hiszen más öltözkünk nem volt) és katonai alakzatban meneteltünk.

A környező települések lakói először kényszeredetten, később azonban már barátságosan fogadtak bennünket, amikor bekopogtunk hozzájuk, hogy élelmet szerezzünk magunknak. A felkínált pénzt pedig nem akarták elfogadni. Érdekes módon istállóik tele voltak állatokkal, és a pajtájuk sem volt üres. Mivel a tanyacsoportban egy kis tejüzem is működött, korgó gyomrunk parancsára önként jelentkezünk segíteni. Ennek kétszeresen láttuk hasznát: megtanultuk a vajkészítés fortélyait, és a bendőnk sem maradt üres. Ugyanakkor felfedeztük, hogy az elhagyott katonai barakkokban értékes holmik hevernek gazdátlanul. A németek afrikai hadseregének rövidnadrágjait, nagyalakú bőr pisztolytáskáit, gumilepedőit és egyéb holmijait felhasználva megindítottuk a cserekereskedelmet a környékbeliekkel.

Nagyon vártuk azonban, hogy hazatérhessünk. Gondolataink szinte állandóan a szüleink meg a testvéreink körül forogtak, hiszen már fél éve nem tudtunk róluk semmit.

Július 28-án váratlanul megjelent egy magyar rendszámú katonai teherautó a tanya udvarán. Legnagyobb meglepetésemre a vezetőfülkéjéből édesapám szállt ki. Elmondta, hogy miután Karintiában kiszabadult az angol fogságból, a katonai engedély birtokában azzal a feltétellel indulhatott útnak a Bayreuth-tól északkeletre fekvő Mitterteichbe, ahova időközben édesanyám és a nagyváradi hadapródiskola másik részlege áttelepült, ha a többi családtagot is visszaviszi Karintiába a teherautón. Természetesen vele mentem, így másnap már együtt örült az egész család a találkozásnak. Én 1946 januárjában tértem haza Magyarországra, s ezzel megkezdődött a civil életem.

Az iskola megmaradt részét viszont augusztus-szeptember körül, amikor tömegesen indultak hazafelé az emberek, áttelepítették a mindenféle nemzetiségű és különféle jellemű emberek pockingi táborába.

Bár a nagykárolyi intézet élete 1945-ben véget ért, szellemisége egyre erősödik. Az utóbbi években elkezdtek keresni egymást a volt növendékek, megnövekedett a kisebb-nagyobb találkozók száma, hiszen a világ minden tájára eljutott növendékek is vissza-visszatérnek Magyarországra. Egyre szélesednek a kapcsolatok, a találkozókön megismerjük egymás változatos életútját, kicseréljük tapasztalatainkat. Az elmúlt közel hatvan év után is szeretettel, hálával és büszkén emlékezünk a Nagykárolyban töltött időkre. Az intézeti élet eredményeképpen megtartottuk a haza iránti hűséget és kötelességtudatot. Nyugodtan mondható, hogy szilárd erkölcsi alapokon álló jellemes emberekké váltunk. Még ma is

időszerű az intézet ősi jelmondata: fide virtute famam querere (hűséggel, erénnyel hírt szerezni). 1998 óta a kőszegi intézet falán elhelyezett emléktáblánk hirdeti intézetünk szellemét, létét.

A barátságok hosszú évek után is megmaradtak közöttünk, amit jól bizonyít, hogy Vácott, a július első szombatján megrendezett találkozón szívesen emlegetjük a szép diákéveket és emlékeinket. Ahogy Petőfi Sándor írta:

„Akitől nincs messze az élet határa,
Nem előre szeret nézni, hanem hátra.”

Végül néhány szó a nagykárolyi kastély további sorsáról: a háborús idők után az épület állapota fokozatosan romlott. Az 1990-es években restaurálására jelentős beruházást terveztek. Ki akarták javítani a tetőzetet, el akarták vezetni a pincéből a talajvizet, kívül-belül rendbe akarták hozni a falakat, ki akarták cserélni a villanyhálózatot, és be akarták szerelni a központi fűtést. Az egyik teremben Rákóczi-szobát, egy másikban Rudolf-szobát akartak kialakítani. A bástyában várostörténeti múzeumot akartak berendezni, és a kápolnát is meg akarták nyitni. A tatározást végző cég a tetőzetet részben kijavította, a talajvizet is úgy-ahogy elvezette, de amikor 1998 nyarán kiderült, hogy a pénz elfogyott, a kavicsdombokat, az összetört cserepeket meg a vízelvezető árkokat maguk mögött hagyva elvonultak a munkások. A kastély szobáiban és termeiben a vakolat két-három méter magasságig le van verve, a nyílászárók el vannak ha-

nyagolva. Az 1940-es években újrászentelt kápolnát még mindig göngyölegraktárként használják. A 2001-es tapasztalatok szerint a kastélyban talált otthonra a város könyvtára, múzeuma, valamint a helyi rádióadó.

Egy volt iskolatárs levele

Róvó Ferenc

Kedves Gábor!

Nagy örömömre szolgált levele. Felszínre hozták a régi kedves emlékeket. A múlt hetekben voltam egy kedves társasággal Bükfürdön, s onnan Kőszeg csak pár kilométerre van. A nagykárolyi iskolánkat — mint tudja — ide telepítették az orosz megszállás elől. Van egy fényképem a kastély bejáratánál levő, a kadétiskolának emléket állító kopjafáról. A régi fényképek között találtam egyet, amely engem ábrázol az iskola egyenruhájában. A bizonyítványok között pedig megtaláltam a nagykárolyi Kegyesrendi Gimnázium 1943-44. évi első évfolyamának bizonyítványáról készült hivatalos másolatot. A tanári testület ítélete: második osztályba léphet. Ez a második évfolyam kezdődött Kőszegen. Majd az iskolát Németországba költöztették. Édesapám akkor frontszolgálatos katonatiszt volt. Édesanyám ekkor vett ki az iskolából, és külön katonai oszlopban mentünk Németországba.

Szívesen venném, ha az emlékkönyvet egy kortörténeti írással egészítenénk ki. Ebben leírnánk szellemiségét az iskolánknak, bátor elkötelezettségét, a sírig tartó hűségét hazánk iránt. Szigorú erkölcsű keresztyén hitre nevelő módszerét.

Azt hallottam, hogy a felső tagozatos növendékek mintegy ötven-hatvan fővel frontkülönítményt alakítottak, majd tisztek és tiszthelyettesek vezetésével a fron-

ton harcoló alakulatokhoz csatlakoztak. Alig páran maradtak életben. A többiek hősi halált haltak.

Magyarországon megjelent Ottlik Géza: Iskola a határon című írása, a Kádár-rezsim enyhültebb szakaszában. Gondolom, emléket akart állítani a kőszegi Katonai Reáliskolának. A kép, amit a hallgatók lelkeségéről festett, torz. A felsős növendékeknek a kisebbekkel szembeni zsarnokoskodó, sok esetben kegyetlenkedő magatartása nem igaz. Az olvasókban hamis képet alakít ki a könyv az akkori modern, fegyelmezett, haza- és emberszeretetre nevelő kadétiskolákról.

Amennyiben módjában áll hazalátogatni, szívesen látom, akár hosszabb időre is. Akkor elmehetnénk Nagykárolyba megnézni, mi lett a volt iskolánkból. El-látogathatnánk Kőszegre.

Őszinte örömmel és szeretettel a volt iskolatárs,

Róvó Ferenc

Azok a gyönyörű évek

Barbacsy Imre

1941 és 1944 között négy évig én is növendéke voltam Nagykárolyban a kadétiskolának, amely a Károlyi-kastélyban működött.

Az előzményekről, az intézetbe történő beiskolázásom körülményeiről csak annyit, hogy családom Szekszárdon élt abban az időben. Apám születése óta mozgásképtelen béna volt. Ennek következtében édesanyám csak a család gondozásával tudott foglalkozni. Egyik öccse, dr. Szélyes Sándor hadbíró, aki őrnagyként dolgozott a Honvédelmi Minisztériumban, az ottani kapcsolatain keresztül intézte el, hogy mindjárt 1941-től bekerüljek az első évfolyamba Nagykárolyban.

Ottani neveltetésemén keresztül azok a gyönyörű évek határozták meg a későbbiekben magatartásomat, gondolkodásomat a világról, a társadalomról, a szűkebb közösségekről. Mindvégig a becsületességet, az igazságosságot, a fegyelmezettséget jelentették számomra.

Sajnos, a világháború eszkalációja 1944-ben elérte hazánkat, és az intézetet áthelyezték Kőszegre. Az állománnyal én csak Budapestig mentem. Családom kérésére ugyanis nagybátyám — a parancsnoksággal egyeztetve — hazavitt Szekszárdra. Az események olyan gyorsan követték egymást, hogy sem a vezetőimtől, sem évfolyamtársaimtól még elbúcsúzni sem tudtam.

Egészen mostanáig senkivel sem kerültem kapcsolatba. Bizonyára azért, mert egyike voltam azon kevés

növendéknek, akik vidékről kerültek az intézetbe. A többiek jórészt budapestiek voltak. Sokan külföldre kerültek.

Az intézetben eltöltött négy év hosszú ideig kedves emlékként élt bennem, de ahogy teltek az évek, egyre több élményt felejtettem el, hiszen senkivel sem találkoztam, nem volt kivel feleleveníteni a múltat.

Máig megmaradtak azonban emlékezetemben a rendgyakorlatok, a katonai alapképzések, a táborozások a nagybányai hegyekben, a váratlan éjszakai riadózások, a nagybányai aranybánya feldolgozóüzemében tett látogatásunk, stb.

Fontos volt számomra, és maradandó nyomot hagyott bennem az előjárók szigora, következetessége és követelményrendszere, az emberré nevelésünknek és jellemünk kialakításának magas színvonala.

Hasonlóan sokszor gondoltam vissza a piarista gimnáziumban folytatott oktatásra. Senki ne vegye dicsekvésnek, hogy leírom: a négy év során a katonai és a tanulmányi képzésben elért eredményeim alapján mindvégig osztályelső voltam, s ezért kaptam és viselhettem a két sáv két gombos parolit. Nekem ugyanis, mivel szegényebb kispolgári családból kerültem oda, szinte mindenben bizonyítanom kellett. Ezt a vezetőkön kívül a családi háttér is elvárta tőlem.

Egyszer ebéd után felnőttek és növendékek részvételével szilvás gombócevő-versenyt rendeztek. Egy tiszt és egy őrmester után én értem el a harmadik helyet 27 gombóccal. Erről mind a hárman oklevelet kaptunk.

Ha jól emlékszem, az iskolában Tursinszky tanárnő volt az osztályfőnökünk, akibe — rendkívüli csínosságáért és kedvességéért — a legtöbb évfolyamtársammal együtt én is szerelmes voltam. Az évfolyamunk katonai vezetője az alacsony növésű, szemüveges Károlyi százados úr volt.

Az azóta eltelt közel hat évtized alatt tömondatokban a következők történtek velem:

1949-ben Szekszárdon, a Garay János Gimnáziumban érettségiztem. Már középiskolás koromban többféle labdajátékban jeleskedtem, így a sport és a sportvezetés korán hivatásommá vált. Kadétmúltam és kispolgári származásom miatt azonban sem a Testnevelési Főiskolára, sem az Orvostudományi Egyetemre nem vettek fel, ezért sajnos három évet katonáskodnom kellett.

1953-tól a hazai sportvezetésnek szinte minden területén dolgoztam. Részt vettem a közigazgatás különféle szintű sportirányításában. Éveken keresztül voltam a Vasas SC és a Budapesti Honvéd SE sportszakmai munkájának vezetője. A 140-160 főállású edző és egyéb szakvezető 20-22 sportágban közel 50 olimpiai bajnokot, számos érmet, hazánkban a legtöbb világ- és Európa-bajnokot nevelte fel. A Sportminisztériumban is dolgoztam egy évtizedet mint főosztályvezető. A hazai Központi Sportiskola igazgatójaként 1996-ban mentem nyugdíjba. A katonaság után természetesen megszereztem a felsorolt munkakörökhöz szükséges testnevelési főiskolai végzettséget is.

A munkaköri beosztásaimból adódóan a világ számos országában jártam, így két alkalommal Kanadában is. Számos kollégát és barátot szereztem. Közülük sokan jártak családjukkal Budapesten, és otthonomban is felkerestek.

Most, hogy nyugdíjas lettem — bár a feladathoz igazítottan még mindig dolgozom hetente 16-20 órát — ez évtől lassan kezdek eleget tenni annak a sok viszontmeghívásnak, amelyet európai barátaimtól kaptam. Ezért vettem a napokban ismét egy lakókocsit, amely kiállóan segíti majd ezt a célt.

1952-ben megnősültem. Feleségem fiatal korában kiváló sportoló volt, így jól tűrte a hivatásommal járó nagy kööttséget. Sajnos, gyermekünk nincs, szüleink elmentek, szinte csak a jó barátok vesznek körül. Remélem, hogy a korunkkal járó kisebb betegségektől eltekintve jó egészségben tudjuk eltölteni a hátralévő időket.

Az elmúlt hatvan év

Kellényi Lóránd

Elgondolkodtam, és elmémbe idéztem az elmúlt hatvan évet. Számomra a Nagykárolyban töltött három év kitörölhetetlen emlékeket hozott létre. A gróf Károlyi István Fiúnevelő Intézet diákja voltam ugyan, de a human tudás alapjait mégiscsak a piarista atyáktól kaptam. Erdélyből és Nagykárolyból való kiűzésünk után sokáig úgy éreztem magam, mint az Édenből kiűzetett. Ma az unokáimnak a legnagyobb öröm, ha a nagykárolyi (mai szemmel eseménytelen) diákévek csínyeiről és a megtörtént eseményekről mesélek.

Minden emlékkép előjön. Álmodom, és látom a platánfákat. Eszembe jut az ünnepnap, mikor Károlyi Melinda grófnőt köszöntöttük. Haász püspök akkor mondta: „Növendék urak, jegyezzék meg, hogy míg itt virágozik a magnólia és áll ez a platán, addig önök itt maradnak.” Hát ez nem jött össze, de lehet, hogy a platánfákat az oláhok már kivágták. Hallom néha Kálmánt és Sziklai Lacit, mikor az esti takarodót fújják, vitéz Csuthy Gyula nagy fehér komondora „énekli a dallamot”, mi pedig elrepedünk a nevetéstől.

Csak zárójelben írom: szegény Csuthyt a háború után fél évvel az ávosok elkapták, kilopták a Szovjetunióba, és megölték. Négy évvel ezelőtt Pécsen, a volt Zrínyi hadapródiskolában a Zrínyi-emlékmű hátsó falán emléktáblát helyeztek el az intézeti mártírok nevével. A második név vitéz Csuthy ezredesé. A megemlékezést a

volt hadapród növendék, az Antal-kormány tagja, dr. Boross Péter mondta. Velem együtt emlékezett Csuthy alakjára és tetteire. Csuthy — mielőtt a nagykárolyi intézet főnöke lett — Pécsett, a Zrínyi hadapródiskolában szolgált mint nevelőtiszt.

Most pár mondatban összefoglalom a kezdeteket és sorsom későbbi alakulását. Apai ágon erdélyi származású vagyok. Nagyapám báró tordai kelenyei Kellényi Sándornak volt nevezve, mikor leérettségizett. A kiegyezés után, az 1870-es években Bécsben járt katonaiskolába. Ott vette feleségül báró Stinner Annát, a nagymamát. Mamika szegénykém öreg korára velünk élt Budapesten, de mikor Kolozsvárt visszacsatolták, Kolozsvárra költözött Rózsika nagynénémhez. 1943 tavaszán halt meg. A házsongádi temetőben temették el. (Hihetetlen, de igaz: 1985-ben fiammal és feleségemmel Erdélyben túráztunk, és pont akkor, azon a napon látogattunk el a temetőbe, mikor a nagymama csontjait kiforgatták a sírjából, és egy románt temettek föléje. Akkor úgy éreztem, hogy belehalok. Azóta nem is tudtam többet visszamenni látogatóba.)

Születésemkor a trianoni törvények következtében édesapám után román állampolgárként szimpla Kellényi Lórándnak regisztráltak, a nemesi előneveket, címet lefelejtették, majd a demokrácia betiltotta ezeket. Ma már nem zavar, de külföldön, megfelelő helyeken ismét használom címeimet. 1942-ben a budapesti városházán honosítottak magyarnak. Az egész állampolgársági ügy a nagykárolyi katonaiskolában derült ki, ezért kellett intézkedni. Édesapám K.u.K. aks volt Wienerneustadtban,

és 1916-ban avatták hadnaggyá. Nagypapa halála után, 1919 óta természetesen a családunk előnevet, címet és címeiket (báró) nem használ a család hirtelen elszegényedése miatt. A mi világunkban ez a családi örökség született bűnnek számít. Én sem használom az örökölt címeimet, csak a szerzetteket. Bátorkodom megemlíteni, hogy nemesi származásom miatt igen sok hátrány ért.

A családi hagyományokból érthető, hogy a nagykárolyi katonaiskolába mentem. Ennek később keservesen megfizettem az árát, de soha nem bántam meg. Csak büszkévé tett.

Az 1944-ben Kőszegen összejött (összegyűjtött) katonaiskolai növendékeket a Horthy-proklamáció után, Szálasi felléptekor több csoportban Németországba viték. Engem és ikertestvéremet, Kálmánt a harmadik kiutazó csoportba osztottak be, amelyiknek úti végcéljaként Greifswaldot jelölték meg. Egyébként oda soha, de soha nem érkeztünk meg. Az ok többféle volt. Mi, nagykárolyiak, akik a kőszegi cögeráj Kocsedójában laktunk, egyszerűen nem tudtuk elképzelni, hogy a háború már elveszett, és mindennek vége. Valamit tenni akartunk. Legalább egy hősi önfeláldozást. Ezért egy csapat, melynek egyik vezetője én voltam, elhatározta, hogy megszökik és a Vásárosmiske nevű községbe megy, hogy a Hunyadi páncélgránátosokhoz csatlakozva védje a hazát. Szökésünk előtt levelezőlapot küldtünk szüleinknek. A lap szélét piros-fehér-zöld nemzeti színekkel kereteztük be, és azonos szöveggel búcsúztunk el szeretteinktől: a hazáért adjuk életünket... (Negyven évvel később fiammal végigjártam ezt az utat, és elmondtam neki gondo-

lataimat.) Szökésünket azonban észlelték, és visszavittek bennünket Kőszegre, az intézetbe. Közben az előző vasúti szerelvények egy részét valahol Berlin alatt szétbombázták. A növendékek szétszóródtak, meghaltak. Aki tudott, az valamerre elmenekült.

Ekkor a szüleim a körülzárt Budapesten, nagynénim Kolozsváron, anyai nagyszüleim pedig az oroszok által már elfoglalt Baranyában laktak. Mi a szombathelyi III-as hadtestnél jelentkezve, egy másik katonai alakulattal mentünk ki Németországba, mert az intézet addigra már elment. Meg akartuk találni a többi hadapródot, a háború utolsó hónapjaiban azonban ez már lehetetlen volt. Mi Kálmánnal szöktünk, loptunk, betörtünk, bolyongtunk, és valahogy túléljük az összeomlást. 1945 májusában az amerikai zónán belül az egyik táborból átvittek a másikba, de megszöktünk. Szökés közben úgy döntöttem, hogy hazajövünk és én az anyai nagyszülőkhöz megyek Baranya megyébe. (Ez a döntésem életem egyik nagy hibája volt, de volt szerencsém még másokat is elkövetni.)

1945 novemberében érkeztünk haza három lóval és egy nagy kerekű, széles abroncsú, Rommel-féle német — az „Afrika korps”-ot ellátó — hadikocsival. Ekkor három és fél évnyi gimnáziumról volt bizonyítványom, más semmi. Erdélyi maradék birtokunk, házunk, szüleim pesti lakása elveszett. Teljesen földönfutók lettünk. A „demokratikus” rendőrök szemetek voltak a kis faluban, állandóan molesztáltak. Ezért a közeli nagyvárosba, Pécsre költöztem. Ott nem ismert senki. Istállót bérelve iparengedélyes fuvaros lettem, de inkább csak

szemetes voltam. Jó ideig ott is laktam, a lovaim fűtöttek. Változó eredménnyel munka mellett magánúton vizsgáztam. Latinból, olaszból, matematikából és fizikából a Nagykárolyban tanultakból éltem. Gyurác tanár úr volt a latin tanárom, Kovatsits Jenő főhadnagy pedig — mint óraadó — a fizika tanárom. Amit tőle tanultam, arra ma is tisztán emlékszem. Ez lett irányadója az egész életemnek. (Kovatsits később Keszthelyen, az agrár akadémián lett tanár. A 70-es években találkoztam vele, de nem nagyon örült a viszontlátásnak.) Pécsen a cisztereknél könnyedén vettem minden akadályt, majd a papi iskolák államosításának évében, 1948-49-ben mint magán-nyilvános tanuló leérettségiztem.

Felvettek az orvosi egyetemre. Természetesen letagadtam a múltamat, a családomat, apámat, a katonaiskolát, a nyugatosságot, a később kuláknak minősített anyai nagyszülőket. De mit hoz a sors, egy volt nagykárolyi civil tanár felismert, és okirathamisításért feljelentett. Kivágtak, és elvittek harminchat havi munkaszolgálatra. Választhattam: öt év börtön vagy három év munkaszolgálat a nép ellenségeivel. A három rövidebb, mint az öt. Ezt választottam. Legalább egy hétig ekkor ástam a legszebb lövészárkokat Tito „elvtárs” ellen. Jó sorsom szerencséje ismét megsegített. 1943 óta szenvedélyes rádióamatőr voltam. Amikor kiderült, hogy remek rádióműszerész vagyok, én javítottam a katonai parancsnokok rádióit. Közben kitaláltam, hogyan lehetne megmenekülni. Mivel annyi orvosi ismeretem már volt, hogy tudjam, a szocialista katonaság orvosai a leggyengébbek, gondoltam, biztosan át lehet őket verni. Szimu-

lálni kezdtem. Másfél év után skizoid elmebetegnek és egyben mindenféle katonai szolgálatra alkalmatlannak nyilvánítottak.

Ekkor Pécsről, ahol már sokan ismertek, Budapestre menekültem. A Posta Kísérleti Állomáson mint rádióműszerész kaptam állást. 1952-53-ban pedig sikerült bejutnom a Budapesti Műszaki Egyetem villamosmérnöki karára. Érdekességgként megemlítem, hogy az intézetben az 1948-ban disszidált és 1952-ben Nobel-díjat kapott dr. Békéssy György biofizikus laboratóriumában lettem műszerész. Az ottani szellem később az egész tudományos pályámat, annak minden részletét meghatározta. Ekkor köteleztem el magam az agy kutatás és a hallórendszer vizsgálatának. Ma is ez a kenyerem.

Mint esti egyetemista tanultam, mint kiemelt postaműszerész szakmunkás pedig rengeteget dolgoztam. Nappal munka, este egyetem. Éjszaka tanultam. A maradék szabadidőmben rádiójavítással kerestem pénzt. Fiatal voltam, mindig nagyon szerelmes és mindig jókedvű. 1951-ben kitelepítették a nagyszüleimet, Kolozsvárról kivágták a nagynénémet, így őket is el kellett tartani. De fiatal voltam, tele energiával, nem okozott lelki gondot az egész szituáció.

Hacsak az nem, hogy Kálmánt, az ikertestvéremet 1953-ban első fokon halálra ítélte a népbíróság. Szerencsére jogerősen csak életfogytig kapott. Az volt a bűne, hogy nyugatos katonaiskolai növendékként karambolozott egy AVH-alakulattal, s ennek során két rendőr meghalt. Az ítélet szerint azért furakodott a munkásosztály tagjai közé, hogy sorra megölje őket. Ezt mondá Sz.

Nagy népügyész úr. Szerinte ennek félreérthetetlen bizonyítéka, hogy „a jogosítványában a fényképen kockás nyakkendőt viselt. Múltját ismerve természetesen Amerika-barát és titoista volt”. Az ítélet ezért nem is lehetett más, mint első fokon „kötél”. Hála Istennek, ezt felsőbb fokon életfogytigra változtatták. Az új perfelvétel után tizenhat évet szabtak ki jogerősen. Kálmán a szegedi Csillagban kezdte meg a szocializmus nagyüzemi építését. A börtönévei alatt mindent elkövettem, hogy segítsék rajta. Utánajártam dolgoknak, mindenkit lefizettem, megvesztegettem, csaltam, hazudtam 1956-ig, amikor is kiszabadult. (Ez életünknek egy másik fejezete.)

1956 nyarán mint végzős abszolvánt mérnök diplomamunkámmal megnyertem az első díjat a Magyar Tudományos Akadémián, ezért kaptam néhány állásajánlatot. Diplomamunkám témáját — Az agyvelőn belüli ingerületterjedés sebességének mérése a J típusú RADAR-elv szerint — a Műszaki Egyetemen nem díjazták, de megengedték. Itt köszöntött vissza a Posta Kísérleti Állomás és Békéssy. Mindig vonzódtam az idegrendszeri és a lelki problémák iránt, és úgy éreztem, hogy nem akarok mint villamosmérnök gyárban dolgozni. Orvosi területen szerettem volna mérnökként kutatni. Így kerültem a Pécsi Orvosi Egyetem Élettani Intézetébe. A MTA akadémiai állásában mint mérnök agykutató gyakornok azon az egyetemen kezdtem dolgozni, ahonnan hat évvel korábban mint medikust kirúgtak, és ahonnan munkaszolgálatra vittek. És milyen a sors, 1957 tavaszán abba a szobába kerültem, amelyben korábban a feljelentőm dolgozott, és akit az 56-os túlbuzgóságáért kirúgtak.

Csodálatos csapatba kerültem. Teljesen átformálódtam. Csak a tudomány érdekelt. Ezért a biológiából és az orvostudományból mindazt megtanultam, ami a villamosmérnökségem mellé kellett bizonyítás végett. Tovább tanultam, s ennek eredményeként újabb diplomát szereztem. Orvosi biológiából, majd biofizikából is lektoráltam.

1965-ben egy szabadalmamnak köszönhetően (melyet az első amerikai űrhajós, Glen is felhasznált) egy éves ösztöndíjat kaptam az Amerikai Egyesült Államokba, és meghívtak a kaliforniai MIT leghíresebb intézetébe. Boldogan indultam, de a budapesti repülőtérrel tartóztattak, mert a belső elvtársi feljelentés hetet-havat összehordott. Útleveletem elvették, és három évig REF-es lettem. Visszaköszöntött a múltam, a származásom, a katonaiskola, a szüleim.

Sok munka és sikeres tudományos közlemények követték egymást. 1968-ig tizenhét közleményem jelent meg, továbbá tizenöt szabadalmam és jogvédett újításom készült el. 1965-ben jelent meg a világhírű *Science* c. folyóiratban (149. sz. 91-93. old.) E. Grastyán, Gy. Karmos, L. Kellényi, L. Vereckey, J. Martin szerzőknek a „Hypothalamic motivational processes as reflected by their hippocampal electrical correlates” című közleménye, melynek társszerzője voltam. Ebben az időszakban a *Science* nem fogadott el a mienken kívül más magyar tudományos közleményt.

Az addigi munkásságom eredményeként 1970-ben sikerült British Council-ösztöndíjat kapnom Angliába, így megkezdhettem bristoli működésemet a Burden

Neurológiai Kutatóintézetben. Egy év alatt három találományom és négy tudományos dolgozatom jelent meg Angliában, így főnököm, a világhírű Gray Walter professzor meghívott munkatársnak az intézetébe. Elvállaltam az új állást, mert nem akartam hazamenni abba az országba, ahol annyi szenvedés és hátrány ért. Feleségemet és fiamat azonban nem engedték utánam, szeretett angliai főnököm és barátom pedig szerencsétlenségemre közlekedési balesetben meghalt. Az új főnököm rendkívül féltékeny volt korábbi tudományos eredményeimre, ezért lehetetlenné tette, hogy Angliában elhelyezkedjek vagy más intézetben munkát vállaljak.

Kénytelen voltam hazatérni és megmagyarázni, hogy mi történt. Ekkor száműztek a Szovjetunióba, hogy ott végezzek el bizonyos munkákat. Jerevánban, az örmények közt töltöttem hosszabb időt. Az Orbelli Intézet volt a székhelyem, ahol találtam egy angol betűs írógépet. Ezen írtam egy új disszertációs munkát, melynek témája „Az agyi egységtevékenység számítógépes analízise az első örmény Razdan komputerrel” volt. Megvédtem a biokibernetikai doktori disszertációmát, majd a biokibernetika és a műszaki matematikai tudományok kandidátusa lettem. (Az örmények csodálatos emberek. Hazaszeretetüknél csak a szenvedéseik mértéke nagyobb.)

Hazatértem után meghívott a Francia Tudományos Akadémia. Marseille-ben a C.N.R.S. tengerészeti biológiai kutatóintézetében az elektromos halak információátvitelével foglalkoztam. Miután hazatértem, elvették a laboratóriumomat, és odatelepítették a pártirodát. Látva

a sokéves munkám tönkretételét, szívinfarktust kaptam, amelybe majdnem belehaltam. Felépülésem után két évvel ismét meghívtak Párizsba, de az említett események annyira megrendítettek, hogy egészségi állapotom miatt nem tudtam elutazni. A párt és annak tehetségtelen tagjai féltékenységből megpróbálták tönkretenni. Ismét a barátaim hoztak vissza a halálból. Utána már csak rész-munkát vállaltam, a pécsi orvosi egyetemen tanítottam.

Megint megréfált a sors. Legjobb barátom és egyben főnököm, aki a műszaki pályáról az orvostudományok felé térített, hatvannégy éves korában meghalt. Utóda az egyik leggyengébb tanítványom lett, aki mindig féltékeny volt rám. Nyolc éve, még jóval a nyugdíjkorhatárom előtt felmondott, és mint alkalmatlant elbocsátottak. Hivatalos munkaviszonyom negyvennégy évig, 1950 májusától 1994 májusáig tartott.

Ekkor kissé letörtem, de angliai barátaim azonnal meghívtak tanítani a Bristol Universitasra. Szerződéses vendégprofesszorként hat féléven át végeztem kutató tervező munkát az egyetem elektrodiagnosztikai intézetében. 70 éves koromig az agyi elektromos jelenségek vizsgálatának telemetrikus távdiagnosztikai rendszereinek (műholdas összeköttetésen keresztül) tervezésével foglalkoztam.

Újabb infarktusom miatt hazatértem, és hatalmas szívműtéten estem át. Ennek során pótolták az egyik agyi fő ütőeremet, és feltettek négy by-passt. Aztán stoppolt szívvel ismét dolgozni kezdtem. Embereken és állatokon végzett kísérletek során a mobil telefonok rádiófrekvenciás sugárzásának az agyat károsító hatásaival

kezdttem foglalkozni. Kezdetben semmi támogatást nem kaptam, de felismerve a hallórendszerben mérhető kedvezőtlen hatásokat, ismét nemzetközi hírnévre tettem szert a kutatási eredményeimmel. A külföld elismerése, hogy ma is a WHO (Egészségügyi Világszervezet) európai szervezetének külső szakértője vagyok. Itthon dolgozom, de ők fizetnek. A GSM mobil telefonok élettani hatását vizsgálom, különös tekintettel arra, hogy milyen hatást gyakorol az RF sugárzás a hallásra, a tanulásra és a memóriára.

A volt munkahelyemmel, a pécsi orvosi egyetem élettani intézetével semmilyen kapcsolatot nem tartok fenn. Viszont a pécsi tudományegyetem idegsebészetén — mint tudományos tanácsadó — a Parkinsonos tremoros betegek műtéti diagnosztikájával foglalkozom. Ezt még Angliában, a bristoli munkahelyemen kezdtem el.

Záróakkorként hozzátartozik az élettörténetemhez, hogy elbocsátásom után három évvel a Jerevánban szerzett kandidatúrám, valamint orvosbiológiai-biofizikai doktorátusomat átminősítették neurobiológia Ph. D-nek, a korábbi munkáim, a bristoli eredményeim, valamint a további nemzetközi sikerű munkásságom egyetemi elismeréseként pedig Pro Universitas Arany diplomával tüntettek ki.

A Magyar Tudományos Akadémia köztestületi tagjaként mint tudományos főmunkatárs és főtanácsos mentem aktív nyugdíjba. Munkával próbálom feledtetni a sok kárt, melyet szegény hazám szenvedett a szocializmusnak nevezett szörnyű diktatúra alatt.

1956-ban megnősültem. Ma is drága feleségemmel élek, aki teljesen hasonló életpályát futott be. Egy fiam született, aki sajnos nagyon sok hátrányt szenvedett a múltam és osztályidegen származásom miatt. Számomra ugyan érthetetlen, ami velem történt, de elfogadtam. Lelkemben azonban égbekiáltó bűn, hogy a kommunizmus miattam büntette a fiamat. Magam miatt még megbocsátanék a kommunista világnak, de a fiam miatt soha nem tudok. Hogy szép napjaim is legyenek, drága fiam két aranyos unokával ajándékozott meg. Remélem, hogy még pár évig játszadozhatok velük. Közben tudományos érdeklődésemnek megfelelően dolgozom, és így elkerülnek a napi politikai és társadalmi problémák, mert lelki-
leg nehezen viselem a mai, posztkommunista világot.

Drága feleségemmel mostanában köszönthettük ismeretségünk ötvenedik évfordulóját. Tudom, hogy a szüleimtől kaptam azt az erőt, tudást és kitartást, amely segített minden nehézséget legyőzni. De a nehézségekben a feleségem volt a támaszom, ő adott reményt, szeretetet és hajtóerőt. Az egész világon ő volt a legfixebb pont, ahova mindig visszamehettem, mert életem során annyi élményem volt, hogy azt ma tizenöt ember sem éli meg.

Legemlékezetesebb kalandom

Berzsenyi Zsolt (George)

Nagykárolyi emlékek

Alig múltam tízéves, amikor felvettek a nagykárolyi Károlyi kadétiskolába. Mivel apám katonatiszt volt, elvárta, hogy örüljek, amiért kadét lehetek.

Budapestről, ahol laktunk, anyám vitt el Nagykárolyba. Akkor kerültem el először otthonról. Óriási változás következett be az életemben, s emiatt nagyon nehezen tudtam beilleszkedni. Egyébként addigra apám már belém verte a fegyelmet, amit szerencsére anyám szeretete valamelyest ellensúlyozott. Szóval mindent elkövettem, hogy jó kadét legyek.

Az első iskolaév nagyon nehezen ment. Mivel néhány tantárgyból megbuktam, megfosztottak a sávjaimtól. A megalázás rettenetesen rosszul esett. A következő két évben kicsivel jobb lett a bizonyítványom, így visszakaptam a sávokat. De alapjában véve nem tartoztam a jó tanulók közé. (Utólag megállapítva: apám parancsuralma és a Nagykárolyban elszenvedett megalázás miatt egész életemben lázadoztam. Irtóztam a teljhatalomtól, s önkéntelenül vonzódtam a demokratikus eszmék, többek között az emberi jogok tiszteletben tartása iránt.)

Mondjunk valami jót is: pedáns lettem. Még most is nagyon kényes vagyok a környezetemre. Például felkelés után minden reggel bevetem az ágyamat. A szekrényemben mindig rend van, az ingeim, a törülközőim stb.

szépen össze vannak hajtva. Az otthonom szép tiszta. Mindkét gyermekemet úgy neveltem, hogy ők is ugyanilyen rendszeretők legyenek. Büszke vagyok, hogy tisztességtudó állampolgárai lettek új hazámnak. Büszkék magyar eredetükre s arra, hogy Berzsény Dániel távoli rokonai. Férjhezmenetele után a lányom megtartotta a Berzsényi nevet az új vezetékneve mellett (Juliet Berzsényi Byerly).

Mivel én voltam a legalacsonyabb kadét, elneveztek Picinek. Tauber Libór csak egy kicsivel volt magasabb, ezért minket jelöltek ki, hogy délutánonként sétáltassuk a parkban Katinkát, Károlyi István főhadnagy úr kislányát. Cserébe süteményt kaptunk, meg különféle kedvezményekben részesültünk.

A Nagykárolyban töltött első év során váltam csapatjátékoská. Nagyon élveztem, hogy délutánonként mindig sportoltunk. Mivel villámgyorsan tudtam futni, az ellenfeleimet mindig leköröztem, akár futballoztunk, akár kézilabdáztunk. Egyébként ott tanultam meg kézilabdázni. Eleinte, amikor hozzám került a labda, nekiiramodtam, hogy gólt dobjak, s mindig az én csapatom nyert. Csak az volt a baj, hogy senkinek nem passzoltam le a labdát. A csapat többi tagja, különösen Udvary Laci és Sziklai Laci hiába kiabált, hogy adjam már le a labdát, én mégsem adtam át nekik, mert győzni akartam. Később aztán megtanultam passzolni, és mi lettünk a bajnokcsapat.

Valahányszor végigmentünk Nagykároly utcáin, mindig büszke voltam, hogy Sáfár Miklós kürtjének hangjára menetelünk. Olyan nagyszerűen fújta, hogy

szerettem volna én is megtanulni kürtölni. Amikor kölcsönadta a kürtjét vagy megkaptam a gyakorló kürtöt, próbálgattam a menet, az ébresztő és a takarodó dallamát. A napostiszt néha megengedte, hogy én fújjam a menetet a gyakorlótéren. Sajnos ennél tovább nem jutottam.

1942 telén egyszer erőltetett menetben kivonultunk a Nagykárolytól tíz kilométerre fekvő Kaplonyba. Amikor korán reggel elindultunk, a földút kőkemény volt a fagytól. Mikor megérkeztünk Kaplonyba, megálltunk Sáfár Miklósék házánál. Még ma is emlékszem, mennyire örült az anyja, amikor meglátott bennünket. Süteményt meg gyümölcsöt kaptunk. Aztán bementünk a templomba, és megnéztük a Károlyi-család sírboltját. (Legnagyobb meglepetésemre, az egyik magyarországi látogatásom során a Budapest Sun 1997. szeptemberi számában találtam egy cikket Nagykárolyról, Kaplonyról és a Károlyi-család kriptájáról. Feleségemmel elhatároztuk, hogy a legközelebbi magyarországi utunk során — felidézve a régi emlékeket — felkeressük Nagykárolyt, Kaplonyt és Kőszeget.)

Kaplonyból jövet felmelegedett az idő, s így a jeges út sártengerré vált. Érthető módon rengeteget kínlódunk, mert a bokáig érő sár belement a bakancsunkba. Rettenetesen elfáradtunk. A lábunk csupa hólyag lett. Kínomban lehúztam a bakancsomat, és a zsebkendőmet a lábfejem köré csavartam. Estére értünk csak vissza az intézetbe.

A táncdelutánok természetesen nagyon fontos eseménynek számítottak. Ott tanultam meg keringőzni.

Gyávaságból eleinte nem mertem felkérni a lányokat, de legnagyobb meglepetésemre egy Nóra nevű kislány felkért, és attól kezdve nem volt semmi gondom.

Számomra annak a néhány évnek a fénypontja a karácsonyi, a húsvéti és a nyári szünidő volt. Barátaimnak felvághattam az egyenruhámmal, különösen Budapesten, és örültem, hogy a szüleimmel meg a húgommal lehetek. A nyarat mindig Csengődön töltöttük, ahol volt egy szőlőnk. A legjobban a vonatot utáltam, amikor vissza kellett menni Nagykárolyba. Borzasztó elhagyottnak éreztem magam, ráadásul irtó sokáig tartott az út.

1944-ben az oroszok egyre közelebb kerültek Magyarországhoz, különösen Nagykárolyhoz. Tavasszal gyakran volt légiriadó. Emlékszem, egyik este jó páran a tanulószobában tanultunk. Amikor légiriadót fújtak, le kellett oltanunk a villanyt. Akkor éltem át életem első szexuális élményét. Kellényi Kálmán, akinek az asztala az enyém mellett volt, mutatta, miként játszik a nemi szervével, hogy kielégüljön. Én is megpróbáltam, s én is élveztem. Egy bizonyos idő után már mindenki őt utánozta. Hirtelen benyitott a napos növendék. Amikor felgyújtotta a villanyt, rögtön rájött, mit csinálunk. Attól kezdve nem kellett leoltanunk a lámpát, csak arra kellett vigyáznunk, hogy az elsötétítő függönyök le legyenek húzva.

Az 1943/44-es iskolaév végén végleg elhagytuk Nagykárolyt.

Kőszegi emlékek

1944 szeptemberében azt a parancsot kaptam, hogy Kőszegre utazzak, ha a szüleim is beleegyeznek. Apám persze úgy döntött, hogy menjek. Anyám vitt ki a Déli pályaudvarra. Mivel Tornai István évfolyamtársam ott lakott a közelben, felmentünk hozzájuk, hogy náluk találkozzunk. Este alig szálltunk fel a vonatra, légiriadót fújtak. A vonat betolatott az alagútba, hogy elkerülje a bombázást. Emlékszem, hogy Tornai Pistiek háza pont az alagút bejárata fölött volt. Órákat töltöttünk az alagútban. Hallottuk a robbanásokat, de szerencsére nem a környéket bombázták. Mikor vége lett a légiriadónak, elindultunk Kőszeg felé.

Kőszegen a nagykárolyi kadétokat másodosztályú kadétoikként kezelték. Ennek egyáltalán nem örültem. Ezért igyekeztünk túlszárnyalni őket. Idővel befogadtak minket. Néhányukkal összebarátkoztam, különösen Rátonyi Istvánval és Nemeskéry Attilával. Sílécceinken akartunk megszökni, ha az oroszok megközelítettek volna bennünket. Nagyszerű volt a sportpálya mögötti domboldalon síelni. Ott szoktunk lesiklani.

Szűkösen voltunk elhelyezve. A mi ágyainkat a tornaterem pódiumán állították fel. Az enyém mellett volt Rátonyi Pistie. Egyik este, lámpaoltás előtt elővett egy hosszú varrótűt, és beleszúrta a combjába. „Nem érez fájdalmat”, gondoltam. Nem csodálom, hogy orvos lett belőle.

A városparancsnokság kirendelt minket Kőszeg határába tankcsapdákat ásni. Útközben rengeteg gesztenyét

szedtünk, ugyanis erről híres a környék. Árokásás közben néhány kadét arról beszélgetett, hogy akinek nem jön ki semmi a közösüléskor, az inkább játssza meg. Egyikük azt tanácsolta, hogy olyankor jobb pisilni (vicces). Nem emlékszem a nevükre, de ha valakinek eszébe jut az eset, szóljon, mert szeretnék vele beszélni.

Az események gyorsan követték egymást, megszűnt a tanítás, néhányan egész jól éreztük magunkat. Attól, amit tapasztaltunk, kezdtünk felnőtté válni, de ez már más történet. Remélem, Nemeskéry Attila erről bővebben ír majd.

Aztán parancsot kaptunk, hogy csomagoljunk és álljunk készen a németországi útra.

Németországi emlékek (adalékok a „Sorakozó”-hoz) Neudorf

A hadifogolytáborból visszatérve, Neudorfban szerencsémre engem választottak ki, hogy segítsek Litvánénak, az iskolaparancsnok feleségének és a körülbelül húszéves lányuknak, Marikának. Nagyon örültem a feladatnak. Délutánonként Marika megkért, hogy kísérem el az erdőbe áfonyát meg gombát szedni. Természetesen szívesen mentem vele. Az egyik alkalommal Marika arról mesélt, hogy látta, amint az amerikai katonák a város szélén egy nagy fa közelében a helybeli lányoknak selyemharisnyát, csokoládét meg rágógumit osztogatnak. Aztán megkérdezte, hogy mit gondolok, vajon miért. „Nem tudom”, mondtam neki. „Lehet, hogy lefekszenek velük a lányok”, jegyezte meg. Annyira szégyenlős vol-

tam, hogy nem akartam kérdezősködni. Másnap aztán azzal gyanúsított, hogy elloptam az egyik ékszerét. Pedig azt sem tudtam, mire lenne jó az az ékszer. Többet nem mentem hozzájuk. Napokkal később Litvayné bocsánatot kért, ugyanis közben megtalálták az ékszert, de nem gondoltam meg magam, és nem voltam hajlandó többet eljárni hozzájuk.

Waldhauser és a Rachel hegycsúcs

Amikor először hittem Istenben

Waldhauserben Zoli bácsi szólt, hogy nagybátyám, Vasvári Károly tanár úr tőlünk körülbelül tíz kilométerre, a hegy lábánál fekvő Spigellau élelmiszercsomagoló üzemében dolgozik. Egyik nap elhatároztam, hogy meglátogatom. Gyönyörű idő volt. Reggel indultam, gyalog mentem lefelé az országúton.

A táborban megtaláltam Karcsi bácsit. Nagyon megörültünk egymásnak, valamilyen édességgel is megkínált. Mivel késő délután indultam útnak, úgy döntöttem, hogy átvágok az erdőn. Jó egy óra gyaloglás után azonban még mindig nem értem vissza. Ahogy kapaszkodtam fel a hegyen, láttam, hogy az egyre magasabbak fák törzse mind vastagabb. Eltévedtem, s nagyon féltem, mert közben besötétedett. Ekkor letérdeltem, és kértem Istent, hogy segítsen megtalálni a Waldhauserbe vezető utat. Aztán újra elindultam a sűrű erdőben. Egyszer csak kiértem egy tisztásra, s egy magaslessel találtam magam szemben. Felmásztam, s nyomban észrevettem, hogy tőlem nem messze ott a gyönyörű waldhauseri épület. Az-

zal a boldog tudattal érkeztem vissza, hogy a kirándulás sikerrel járt.

Aznap este krumplifőzelék volt vacsorára. Annyit ettem belőle, hogy szinte belebetegedtem. Egész éjjel záptojásszagot böfögtem. Soha az életben nem ettem több krumplifőzeléket.

Waldwerke, Passau

Amikor másodszor kértem Isten segítségét

1945. december elején, egy délután épp a Duna mentén barangoltam. Mivel alacsony volt a vízállás, lenn, a víz partján látni lehetett a rengeteg fegyvert meg lőszert. Akkor persze még elbűvöltek a különféle fegyverek, ezért megpróbáltam lőni velük. Szerencsémre nem sikerült. Aztán eszembe jutott, hogy a lőszert magában is használhatom. Rátettem a töltényt egy kőre, egy másik kővel ráütöttem, s ettől felsült. Ment is egy darabig. Egy idő múlva észrevettem, hogy egy Kovács rohamcsónak közeledik felém. Benne két amerikai katonára. Leállt a motorjuk. Megkértek, hogy tegyem a kezemet a karburátor levegőszívó nyílása alá, amíg megpróbálják elindítani a motort. A motor elindult, s összevissza száguldoztunk a Dunán. A túlsó oldalon épp lefelé mentünk az árral, mikor hirtelen megállt a motor. A víz sodrása olyan gyors volt, hogy a motorcsónak oldala nekiütközött egy kikötött uszálynak. A csónak elsüllyedt. Csak arra emlékszem, hogy görcsösen kapaszkodtam a horgony kötelébe, de a lábammal nem tudtam átfogni a kötelet, mert annyira sodort a víz, hogy víz-

szintes helyzetben tartott. Rettentően féltem, s meg voltam győződve, hogy belefutok a vízbe. De aztán kértem Istent, hogy segítsen. Hirtelen eszembe jutott a Hilfe szó, és elkezdtem kiabálni: Hilfe, Hilfe. Legnagyobb meglepetésemre megjelent fölöttem az egyik amerikai katona arca. Az uszály szélén állva karon ragadott, és kiemelt. Isten kegyelméből megmentette az életemet. Ezt látva, a túlsó parton ujjongva kiabálta a tábor néhány lakója, hogy kihúztak. Borzasztóan örültem, amikor visszajutottam a táborba. Azóta kerülöm a folyópartokat.

A táborban a mi szobánk melletti szobában lakott a Boros család, beleértve a nagyjából velem egy idős három lányukat. Az egyik nagyon tetszett. Az az emeletes ágy, amelyiken én is aludtam, közvetlenül a közös falnál volt felállítva. Legnagyobb meglepetésemre a párnám mellett találtam egy kis lyukat a falban. Ezen keresztül leskelődtem, hogy lássam, mi folyik odaát. Isten azonban megbüntetett érte. A szomszédban szóltak Boros bácsinak, hogy valaki állandóan kukucskál. Persze rögtön kiderült, hogy én vagyok a ludas, hiszen a lyuk az én ágyamnál volt. Karcsi bácsi le akart keverni egy nagy pofont, de elrántottam a fejemet, és elszaladtam. Borzasztóan szégyelltem magamat, és megígértem Istennek, hogy soha többé nem teszek ilyet.

Egyébként Boros bácsi lett az egyik legfontosabb segítőm az újpesti Faipari Technikumban, amelyet 1951-ben végeztem el. Boros bácsi volt az igazgatói iroda titkára. Éva nevű lányával többször randevúztam.

Pocking

Legemlékezetesebb kalandom, amely lányokkal kapcsolatos, Pockingban történt velem. Még egészen fiatal voltam, fogalmam sem volt a dolgokról, de úgy írom le, ahogy emlékszem.

Minket egy nagy gyárépületben szállásoltak el, de a táboron belül voltak kisebb épületek, házak, sőt üzletek is. Ezekben főként férfiak meg néhány család lakott. Sokan ügyes vállalkozóként is dolgoztak. Voltak köztük szabók, cipészek, óráso, kereskedők stb. Az emeletre az épület belső oldalán, közvetlenül a szobánk mellett vezetett fel a lépcső. Fenn volt egy gyönyörűen díszített ajtó, mellette egy nagy piros szív, fölötte hatalmas betűkkel a felirat, hogy „SZÍV LAK”, középen pedig egy füstölő cigaretta állt ki a szívből. Kíváncsi voltam, mi ez az egész. Egyik nap felmentem, és bekopogtam. Egy 18 év körüli lány nyitott ajtót. Bemutatkoztam. A lány, akit Noéminek hívtak, olyan szép volt, hogy azonnal beleszerettem. Behívott, és bemutatott a többi lánynak. Nagyjából egyidősek és mind csodaszépek voltak. Biztosan tetszett nekik, hogy illedelmesen viselkedtem, kezicsókolommal köszöntem stb., mert enni adtak, sőt süteménnyel is megkínáltak. Noémi azt mondta, hogy ha éhes vagyok, kora délután bármikor felmehetek. Attól kezdve gyakran meglátogattam őket. Egy este, vacsora után, de még takarodó előtt odamentem a lépcsőhöz. Rögtön láttam, hogy a lépcsőn néhány idős férfi ácsorog, a többi meg mind ül. „Biztos ennivalóra vagy süteményre várnak ők is, semmi esélyem, hogy én is bejus-

sak”, gondoltam. Szerencsére néhány nappal később be-
vagoníroztak bennünket, hogy hazakerüljünk, így nem
deríthettem ki, mit is jelentett valójában a SZÍV LAK.
Csak évekkel később jöttem rá, hogy kuplerájba jártam,
élveztem, amit ott kaptam, ráadásul fizetnem sem kellett
érte.

Komárom, Magyarország

Mikor megérkeztünk, mindenkinek be kellett állnia
a sorba, hogy leigazolják. Máig sem értem, miért nem
tartottam a többiekkel. Helyette a város utcáin kóborol-
tam, és néztem az ácsorgó orosz katonákat, amint üres
üvegekre lövöldöznek. Kíváncsian figyeltem őket, s
közben eszembe jutott, hogy a németországi hadifogság
idején milyen nagyszerűen éreztem magam az amerikai
katonák társaságában. Kavargott a gyomrom a koszos
orosz katonák láttán, akiknek a bűze még széllel szem-
ben is kilométerekreől érződött. Néhány évvel később
egyébként rájöttem, hogy azért nincs a káderlapomon a
„nyugatos” megjegyzés, azért nem kerültem feketelis-
tára, mert nem igazoltak le.

Budapest, Déli pályaudvar

Hazaérkeztem, mégsem voltam otthon. Felmentem
Tornai Pistiékhez, és náluk hagytam a holmimat. Budán
laktunk, Pistiéktől körülbelül három kilométerre. Át-
mentem, de legnagyobb bánatomra senki nem volt ott-
hon. A szomszéd elmondta, hogy anyám, a húgom,

nagymama és a néhány hónapja született másik húgom leköltöztek Csengődre, a birtokunkra. Örültem, hogy életben vannak, s aztán visszamentem Pistiékhez.

Néhány napig ott maradtam, majd felültem az első csengődi vonatra. Hazaértem. Hálát adtam Istennek, hogy újra együtt a család.

Miután apám hazatért az orosz hadifogságból, megparancsolta, hogy tanuljam ki a bútorasztalos szakmát. Egy évig voltam inas. Közben megtanultam, hogyan kell bort készíteni és szőlőt művelni.

1947-ben beiratkoztam az újpesti Faipari Technikumba, amelyet 1951-ben jó eredménnyel fejeztem be.

1951 szeptemberében behívtak katonának. 1953-ban mint közkatona szereltem le. Több sportversenyt megnyertem, például a 400 és az 1500 méteres síkfutást a hadsereg bajnokságokon, amelyeket Budapesten rendeztek. Továbbá az 1950-es és az 1952-es téli katonai triatlont Kékestetőn.

Miután leszereltem, faipari technikusként dolgoztam. Közben a Műegyetem esti tagozatára jártam.

A Damjanich utca 58-ban laktam. Az ablakomból, amely a Ligetre nézett, pont ráláttam a Sztálin-szoborra. Amikor 1956. október 23-án este észrevettem, hogy egy csomó ember áll a Sztálin-szobor körül, csatlakoztam a tömeghez, és én is segítettem ledönteni a szobrot. Közben megjelent néhány teherautó. Kérdezték, hogy ki akar velük menni a laktanyába fegyverért, ugyanis elterjedt a hír, hogy a Rádiónál zavargások vannak, sőt lövöldöznek is. Velük mentem, és én is szereztem magamnak fegyvert, lőszert meg kézigránátokat.

Aztán a Nemzeti Múzeum elé mentünk, a Rádió épületéhez. (Legnagyobb meglepetésemre néhány hónappal később, már Ausztráliában, amikor a *Saturday Evening Post* című folyóirat 1956. decemberi számát nézegettem, találtam egy képet, amelyiket akkor készítettek, amikor megérkeztünk a Rádióhoz. A teherautó tetajén felismertem magamat a félrechapott svájcisapkáról.)

Egész éjjel ott maradtunk, és löttük a Rádió épületének ablakait. Aztán hajnalban megjelentek a tankok, és géppuskával lövöldöztek az épületekre, elsősorban a sarki vendéglőre, ahol a golyózápor elől menekölve én is hasaltam. Reggel nyolc óra körül minden elcsendesedett, a tankok elvonultak. Egyszer csak meghallottuk az Üllői út felől a géppuskaropogást. Hárman elhatároztuk, hogy odamegyünk. Útközben az egyik kapu alól előugrottak az ávósok, és fegyverüket ránk szegezve letartóztattak bennünket. A József nádor térhez közeli rendőrség épületének pincéjébe vittek. Már több száz fogoly volt ott, akiket előző este tartóztattak le. Az ávós felírta a nevemet, s azt is hozzátette, hogy fegyver, lőszer és kézi gránát volt nálam, amikor letartóztattak. Aztán alá kellett írnom a jegyzőkönyvet.

Október 26-án teherautóval átvittek minket a Markó utcai börtönbe, és október 29-én engedtek bennünket szabadon.

1956. november 4-én az orosz tankok előzőnlőtték Budapestet. Mihelyt megtudtam, azonnal elhatároztam, hogy átmegyek az osztrák határon. Összetört szívvel vettem tudomásul, hogy a forradalmunk elbukott. Nem

akartam, hogy a hatóság megint elkapjon, ezért november 10-én elhagytam hazámat.

Kivándoroltam Ausztráliába. Öt évvel később elintéztem, hogy Los Angelesbe mehessenek, és nagybátyám segítségével beiratkoztam a kaliforniai állami főiskolára (California State College), ahol mérnöki diplomát (BSIE) szereztem. 1965-ben lettem amerikai állampolgár.

Azóta is boldogan élek új hazámban, a dél-kaliforniai Hollywood Hills-ben. Itt nincsenek semmiféle parancsuralmi szabályok. Az én váramban csak én parancsolok, s ezt nagyon élvezem.

Az egyenruha levetése után

Asztalossy István

Az egyenruha levetése után a katonai pálya helyett a papi hivatást választottam, majd családi okokból kiléptem. A ferences rendet Rákosi 1950-ben megszüntette. Megtanultam élni, átélni és túlélni az ellenségeimet. Nem futottam be nagy karriert. Kétszer nősültem, kétszer temettem el asszonyaimat, de mégis lett négy gyermekem. Három unokám van. Szénbányában is dolgoztam, és 45 év után nyugdíjba mentem. A sok nehézség és kilátástalanság ellenére megmaradtam hívő léleknek.

1947-ben az intézet képviselőjében Kerkai Józseffel, volt igazgatónkkal együtt jelen voltam gróf Károlyi Gyula temetésén.

Beteg vagyok, nem tudom, mennyi van hátra, de azért most is szép emlékeket ébreszt bennem a kastélykertben álló öreg Rákóczi-fa, amelynél Sáfár Miklós kürtszava kíséretében Kovatsits százados beszédet tartott vasárnaponként 12 órakor.

Nagykárolyban születtem

Komáromi Attila

Idézet Mischinger Gábornak e kötetben szereplő írásából: „Mindig az ajtó melletti padsorban ültek a kadétok, vagy ahogy Kovács Béla bácsi, egyik piarista tanárunk hívott bennünket, a bakatojások. Barátságos ember volt, és szeretett humorizálni. Sokszor megnevettette az osztályt. Egyszer így szólt: „Kadétok, ti csak ne nevesetek, mert majd jönnek a kommunisták, és először titeket visznek el”. Erre még jobban nevettünk. Egyébként nem lett igaza, mert mi már régen Kőszegen voltunk, sőt már indultunk Nyugatra, amikor az oroszok a szeme láttára kiemelték az iskolapadból kilenc diákot, és elvitték őket tízéves kényszermunkára. Mint megtudtam, csak öten kerültek haza a Gulágról, négynek nyoma veszett.” *(Komáromi Attila egyike azoknak, akik visszatértek. Visszaemlékezéseit „Életre ítélték” címmel 1993-ban a Duna kiadó jelentette meg Svájcban. A szerző engedélyével ebből vettünk át részleteket.)*

Nagykároly a történelmi Magyarország egyik törésvonalán fekszik. A huszadik században eddig háromszor változott a hatalom. A Partium jelentős települése, Károli Gáspár, a bibliafordító, Kölcsey, Petőfi, Ady Endre, Kaffka Margit nevei fényesítik múltját. De itt van egy közhajtásnyira a nagymajtényi sík, ahol hajdanán „letörött a zászló”. Azóta már néhányszor letörött, de a nagykárolyi magyarság számára a legfájdalmasabban 1918-

ban, amikor a népek önrendelkezési jogára való hivatkozással, vasútvonalak mentén kezdték szabadalni Európát, és Nagykároly a román oldalra került, hét kilométerre a határtól.

Az itt élő lakosság túlnyomó része azóta mindig a felszabadulást várta. Ennek a reménynek a beteljesedése következett be 1940. szeptember 5-én. Az idősebb generáció ma is tanúskodhatik személyes élmények alapján arról a kiáradó örömről, amelyet a felszabadulás jelentett a város és a környék számára.

Sajnos, nem tartott sokáig a boldogság, Kelet-Európa egén sötét fellegek kezdtek gyülekezni.

Egymást érték a „felszabadítások”, hol Nyugatról, hol Keletről. Az itt élő népek megoldatlan, vagy rosszul megoldott problémái gyűlöletet szítottak, így könnyen hajtották fejüket nagyhatalmi érdekek jármába. Megszállások, deportálások következtek. A háború réme beköltözött otthonainkba.

1944 őszén már nyoma sem volt a négy év előtti beteljesülés okozta boldogságnak.

Alig volt olyan család, ahonnan ne hiányzott volna valaki, és akinek hollétéről semmit sem tudtak hozzátartozói. A húsz évnél idősebb fiatalok már egy-két éve bevonultak katonának, sokan már a Don-kanyart is megjárták. A tábori lapok kezdtek kimaradozni. A zsidó családokat már hónapok óta deportálták, lakásaik üresen álltak. Az iskolákban már május elején befejeződött a tanítás. A mi iskolánk épületét német hadikórházzá alakították át. A németek orosz hadifoglyokkal rámoltatták ki

a tantermeket, akik olyan jószívűek voltak, hogy az utcán a járókelőknek osztogatták a könyvtári könyveket.

Az egyetemi hallgatókat a Kárpátokba vitték erődí-
tési munkálatokra. Szeptemberben kerültek haza.

Az újságok „tervszerű visszavonulásokról” számol-
tak be. A front kelet felől feltartóztathatatlanul közele-
dett.

Már szeptember közepe lehetett, amikor falragasz-
kon, rádióban, újságokban megjelent a Honvédelmi Mi-
niszterium rendelete, hogy az 1926-ban született, és an-
nál idősebb, még otthon lévő fiatalokat, az erdélyi ré-
szekről, Levente-kötélékekben, a Tisza vonalától nyu-
gatra kell szállítani.

Volt nagy riadalom. Rögtön lábra kaptak a találgatá-
sok. Miért viszik el ezeket a fiatalokat? Biztosan bevetik
őket a harcokba, gyors kiképzés után. Mi lenne a jobb:
menni, vagy nem menni?

A szovjet hadsereg az elfoglalt területekről eldepor-
tál minden épkezláb embert munkára. Ez elől a sors elől
menekítik a fiatalságot! Ilyen és ehhez hasonló találgatá-
sok folytak.

Napokig tartott a fiatalság bevagonírozása a nagyká-
rolyi állomáson. A hosszú szerelvény személykocsikból
és marhavagonokból állott. Falvak szerint helyezték el a
hátizsákos, civilbe öltözött tömeget. Közülük egyesek
nótáztak, mások pityeregtek. Én is sokat lábatlankodtam
közöttük, mert a távozók között volt egyik unokabá-
tyám, aki már egyetemi hallgató volt. Bevallom, voltak
olyan érzéseim, hogy én is szívesen velük mennék, de
erről szüleim hallani sem akartak, hiszen én még gyerek

vagyok és gyerekeknek nem történhet semmi bántódásuk.

Úgy emlékszem, hogy pontosan október elsején gördült ki a vonat az állomásról, és én is ott voltam azok között, akik a távozók után integettek. (...)

Édesapám akkor ötvenéves volt. Nyomdászmester. A városban két nyomda működött, az egyik családi tulajdonunk volt. Ezt vezette Édesapám, valamint felelős szerkesztője és laptulajdonosa volt a Szatmármegyei Közlönynek, amely a város hetenként kétszer megjelenő lapja volt. (...)

A német és magyar katonai alakulatok hosszú sorokban vonultak vissza nyugati irányba. Néha orosz és román fogolycsoportokat is kísértek a városon keresztül a német tábori csendőrök.

Október utolsó napjaiban már jól lehetett hallani a fegyverek ropogását. Esténként pedig tüzérségi lövedékek fénye világította meg az eget. Október 25-én aztán elülni látszott a harci zaj és orosz katonaság vette birtokába a várost. Az első napokban a lakosság nemigen merészkedett ki az utcákra, inkább a kerteken közlekedtek az emberek, hogy elkerüljék a találkozást a „felszabadítókkal”. Nem így a bevonulók. Kis csoportokban mentek be a házakba, többnyire azzal az ürüggyel, hogy német katonákat keresnek. (...)

A városházán szovjet katonai parancsnokságot rendeztek be. Az élet lassan kezdett visszatérni a rendes kerékvágásba. Az emberek munkához láttak, de nagyon óvatosan. Nagy volt a bizonytalanság. (...)

Már jól benne voltunk november havában, amikor az öreg Piarista Gimnázium újból megnyitotta a kapuit. A Trianon utáni két évtizedes kényszerszünet után ez volt az ötödik „Veni Sancte”. Minden formáság nélkül kezdődött meg a tanítás, szükségépületben, a „Magyar Király” szállodában, mert — említettem már — az iskola eredeti épületében német katonai kórház működött. Már ameddig el nem vonultak a németek.

Komoly tanulásról szó sem lehetett. Alig néhányan verődünk össze egy-egy osztályban. A nagyszámú vidéki tanulónak sem módja, sem bátorsága nem volt, hogy bejöjjön az iskolába. A tanárok közül is sokan elszéledtek, így aztán inkább időtöltés volt az iskola, mint komoly tanulás.

November 28-án történt. Sohasem felejttem el ezt a dátumot. Nagyon kellemetlen, borús, zord novemberi nap volt. Óra közben valaki kinyitja az osztály ajtaját és beszél:

— Komáromi Attila és Uhár István menjen le az igazgató úrhoz!

Kovács Béla piarista paptanár, a tavalyi igazgatóhelyettes töltötte be az igazgatói tisztet. Gyanútlanul léptünk be az igazgatói irodába. A jóságos arcú paptanár gondterhelt tekintetéből azonnal megéreztem, hogy valami baj van.

Részvevő hangon kérdezte:

— Mit csináltatok? A GPU keres benneteket.

Nem tudom, Uhár Pista mit érzett, de én úgy megszeppentem, hogy azt hittem, a lábaim cserbenhagynak.

— Semmit! — motyogtuk reszkető hangon.

— Fiaim, menjetek haza, remélem, félreértés van a dologban. Isten áldjon meg benneteket.

Akkor, gyermekésszel nem is tudtuk felfogni, hogy mi várhat reánk.

Kitántorogtunk az igazgatói irodából. Első gondolatom az volt, hogy elbújok valahová. De talán szüleit, vagy testvéreimet fogják felelősségre vonni. De miért?

Kábult fejjel, de gyors léptekkel a nyomda felé vettem az utat. Édesapámmal akartam először közölni a történeteket. Ő már tudott a dologról, mert Édesanyám megüzenzte, hogy várnak odahaza.

A nyomda nem messze volt a lakásunktól. Amíg ha-zaértünk, alig váltottam pár szót Édesapámmal.

Nényuka fogadott a kapuban.

— Keresnek! — mondta röviden.

A verandán három férfi várakozott: az egyik orosz katona egyenruhában, nyakában lógott a géppisztolya. A rangját akkor még nem ismertem. A másik kettő polgári ruhában. Az egyik a tolmács, a másik Pálinkás volt, a részeseges piktor, aki a korcsmában bárkit lerajzolt két fröccsért szénceruzával egy kartonlapra. Mint később megtudtam, a hirtelen megszervezett városi rendőrség oszlopos tagja lett, és mint helyi ismeretekkel rendelkező polgár, hasznos segítséget nyújtott az orosz nyomozó szerveknek.

A félelem mintha alábbhagyott volna, amikor beléptem a verandára. Nem éreztem magam bűnösnek!

A tolmács fordította az orosz szavait:

— Néhány percre szeretnének velem szóba állni, valami felvilágosítást akarnak kérni tőlem.

Tőlem? És miért van szükség ehhez géppisztolyra? Ilyen kérdések cikáztak az agyamban.

— Állok rendelkezésre — válaszoltam, és széket kerestem, hogy leülhessünk.

— Nem, nem — szabadkozott a tolmács, a városházán nyugodtabban beszélhetünk.

— Itt sem zavar senki — mondtam, és egyébként is, még nem ebédeltem.

— Természetesen megvárjuk, ebédeljen nyugodtan — udvariaskodtak „a kedves vendégek”.

Kimentem a konyhába. Erőltettem az evést, de nem igen ment le a falat a torkomon. Közben drága Édesanyám a szobában készítette el az úti öltözetemet. Mindenkül a legmelegebbet vette elő. (...)

Elkészültem. Odahaza volt a teljes családuknk. Mindenkitől egyenként elbúcsúztam, könnyek között. Mindannyian tudtuk, hogy nem csak egy percre megyek a városházára.

Kiléptem a családi ház ajtaján, ezen a borús, zord novemberi napon. Júliusban töltöttem be tizenhetedik életévemet. (...)

(A városházán) a tiszt a tolmács felé fordult és beszélni kezdett. Mikor befejezte, a tolmács magyarul közölte velem, biztos tudomásuk van arról, én azért maradtam idehaza, hogy felforgató tevékenységgel károkat okozzak a szovjet hadseregnek, akadályokat gördítsek előrehaladásuk útjába. Ne is próbáljam tagadni, mert ezzel csak rontok a helyzetemen. (...)

De mit keresek én itt, ebben a sötét cellában?

Azt biztosan tudom, hogy a GPU nem tudhatja, hogy én elkövettem azt, amit sohasem követtem el. És egyáltalán honnan tudja azt egy szovjet katona, hogy létezik a világon Komáromi Attila, Bálintffy Kálmán, Dohy Berci, Leitner Jóska és mindazok, akik most itt szorongunk egymás mellett ezekben a nyomorúságos rendőrségi ketrecekben? Nekem még sohasem volt haragosom. Hát kinek lehetett az érdeke, hogy bennünket bevádoljon? És miért pontosan minket? (...)

Kinyitották a fogdaajtókat és feltuszkoltak bennünket egy ütött-kopott, csapott orrú, körülbelül velünk egyidős, nyitott katonai teherautóba. Egy fogoly, egy katona. Így helyezkedtünk el a kétoldalt lévő fapadokon. Magamkorabeli, ismerős fiúk voltunk mindannyian. Szám szerint tízen. (...)

Bálintffy Kálmán volt köztünk a legidősebb, ő már elmúlt tizennyolc éves. Kereskedősegéd volt, akit októberben elvittek a leventékkal, de szerencsétlenségére visszaszökött a szüleihez. Leitner Jóska lakatos volt, Porcza Károly pincér. A többi hét: középiskolás diák. Dohy Albert, Leitner József és Váncza Imre sohasem tért vissza arról a hosszú útról, amelyre most indultunk. Csontjaik ott porladnak a szibériai földben. (...)

Már jól bealkonyodott, amikor Nyíregyházára értünk. (...)

Megkezdődött a kihallgatás. Egyenként vittek bennünket a vallató elé. A vád ugyanaz volt, mint a károlyi városházán: terrorcselekmények elkövetése. Elég szaporán haladt a munka, mert ha valaki nem akarta megér-

teni, hogy ő terrorcselekményeket követett el vagy akart elkövetni, akkor az asztalra kellett fektesse kezét, és a vallató a puskatussal olyat csapott a körmére, hogy mindjárt más színben látta a világot. Így hát gyorsan és eredményesen folytak a kihallgatások. Pár nap múlva meg is voltak a beismerő vallomások.

December 16-án volt a hadbírósnál tárgyalásunk. (...) Ahányan voltunk, annyi katona vigyázott ránk. Felolvasták a már jól ismert vádat, és nyomban utána ki is hirdették az ítéletet. Mindannyian 10-10 évi kényszer-munkát kaptunk, amit a Szovjetunióban kell letölteni. Egyenként léptünk az asztalhoz, és egy rövid ceruzával aláírtuk, hogy bűneinket elismerjük és a büntetést tudomásul vettük. Azt is közölték velünk, hogy a katonai bíróságnál fellebbezés nincs. (...)

1953. november 25-én, Katalin napján, hajnalban érkezünk a Keleti pályaudvarra. (...)

1956-ot írtunk. (...)

Amikor novemberben megláttam dübörögni a „felszabadító” szovjet tankokat, megelevenedtek előttem a tizenkét évvel ezelőtt történtek. Rémület fogott el. (...)

Bár megfogadtam, amikor hazaérkeztem, hogy soha többé nem hagyom el hazámat, olyan elemi erővel zúdult reám a félelem, hogy látva a százezrek kétségbeesett futását, kalandozó őseim útjára lépve, Szent Gallen irányába vettem utamat. A karácsonyt már Svájcban, a Graubünden kantoni Chur városában töltöttem, ismét „lágerben”.

De ez a láger már nem az a láger volt!

Látogatás Nagykárolyban 2000. május 10-én

Tornai István

Személygépkocsival hajtottunk be Nagykárolyba ezen a gyönyörű májusi reggelen. Szilágysomlyóról jövet végigszenvedtük a rettenetesen elkátyúsodott, gödrösödött — vagy éppen javítás alatt álló utakat. Kevés járművel találkoztunk. Leginkább egy-egy sovány ló vontatta szekérrel, melyek nyikorogva döcögtek az úton. Roma családok tették színessé a reggeli napfényben fürdő tájat, amint álmosan ültek a szekereken, vagy éppen futottak a járgányok után egy-egy nyakon ragadt csirkével. Nyilván ebédre fogták a falu szélére kóborolt szárnyasokat.

Nagygéc (Ghenc) felől érkeztünk a városba. A kastély környéke sűrűn beépült, a főkapu felőli piac helyén a közismert szocialista-modern házak, utcák — máris málladozó vakolattal. A parkon több kaput nyitottak. A kastély bejáratával szemben lehet a főportához jutni. Ez egyben a könyvtár bejárata is.

Átlépve a vasalt küszöbön, az átriumhoz vezető szárnyas ajtó középső részén deszkafal. A vakolat leverve, a lovagi motívumokkal díszített márvány kandallónak hűlt helye — csak az egykori kéménycsatorna falba vésett része mutatja, hogy fűtőalkalmatosság állt ott. A volt hármas, Károlyi-címerrel díszített üvegajtó két oldalsó kristályüvege poros, de a csiszolt motívumokon át azért valahogy be lehet látni az átriumba. Homályosan kivehető, hogy kiállítás van odabent, de hogy

miféle, azt nem tudjuk megfejtetni, mert csak a táblák hátulsó oldalát látjuk.

Amennyire innen kivehető, az átriumban a mennyezet ép, a gerendázat jó állapotban van, a festés is élénk, érintetlen. De erről nem lehet bejutni, ezért megyünk tovább, amerre nincs bedeszkázva a folyosó. Bal felé fordulva eljutunk a lépcsőházhoz, mely felvezet az egyik oldalatoronyba. Az első emeleten találjuk a városi könyvtár bejáratát. Ide bemehetünk, mert éppen nyitva vannak. A könyvtár foglalja el az épület jobb szárnyát a volt tiszti lakások helyén. A személyzet nagyon kedves, magyarul beszélnek — mint ahogy mindenki Károlyban. Szívesen megmutatják a könyvtárat, megengedik, hogy kinézzek az ablakokon, sőt ki is léphetek a főbejárat feletti erkélyre is — persze csak óvatosan, és ha nem félek, hogy összeomlik alattam.

Búcsúzás után megpróbálok felszökni az oldalatoronyba, ahol hálósobánk volt. Sajnos oda nem lehet eljutni. Az ajtók szokatlan módon alsó szélüknél oda vannak lakatolva a lépcsőkhöz. Kicsit széthúzva az ajtószárnyakat, piszkos, poros lépcsőket látok. Nem férek be a résen. Ezzel ennek a résznek a felfedezése véget is ért.

Az épület oldalán, a volt étterem helyén van a múzeum bejárata. Egy zamatos magyarsággal beszélő férfiú vezet el az irodába. Dr. Némethi János igazgató úr éppen Kaplony tájékán kiásott edénymaradványokat ragasztgat egy román fiatalember figyelő szemei előtt. Bemutatnak az ajtóból, a tanár úr viszonzza üdvözlésemet, de tovább csirizeli a cserépdarabokat. Percek telnek így, végül egyszerűen kimegyek a szobából, és elindu-

lok az átrium felé. Nemsokára utolér az üzenet, hogy az igazgató úr hamarosan jönni fog. Csak lassan jövök rá, hogy valószínűleg nem készségeskedhetett egy magyar honfitárssal és hagyhatta ott tüstént a román tanítványt. Hamarosan utánunk jön az átriumba — ahol a kiállítás van. Nagyon kedves, készséges, tudós ember — valószínűleg ő fogja megmenteni a kastélyt. Ez év januárja óta van csak kinevezve a múzeummá lett intézmény vezetőjének, de máris jelentős védő-megőrző intézkedéseket foganatosított. Előadja, hogy ő fedette le vagy bontatta le és tároltatta az átrium kandallóit, egyet kivéve. A főbejárattal szemben látható, fehér-vörös márványból faragottat a helyén hagyatta. Az átrium falairól a hulló vakolatot leverette, megőrizve a boltívek faragott fugáit.

A tanár úr elmagyarázza a kastély történetét: „Volt itt egy iskola is, de csak a háború végén, és akkor sem sokáig...”, mondja. Részleteket nem tud, vagy nem is akar tudni. Felvezet a díszlépcsőn, amely érintetlen, faragásai nagyszerű állapotban vannak. A galérián a nagy hálóterem felé kerülünk, végigmegyünk a szobákon, és a fürdők felől lépünk a nagy hálóterembe. A parketta elég jó állapotban van, a kandalló érintetlen, de az altiszti szoba felőli ajtó zárva van. Újra ki a galériára, és belépünk a századirodába. Onnan aztán bejutunk a hálóterem nagy ajtajának másik oldalára is. Mindjárt vissza a volt irodába, majd át vitéz Csuthy Gyula alezredes irodájába, majd lakosztályába.

Némethi tanár úr ezeken a helyeken is lefedette, megóvta az értékes faburkolatokat és egyéb műtárgyakat. Jelenleg múzeumnak használják a termeket, bár úgy

láttam, hogy a nagyközönség csak egy részéhez férhet hozzá. Leginkább régészeti tárgyakat, elsősorban a Kaplony tájáról való leleteket állították ki. A legnagyobb károkat akkor szenvedte az épület, amikor néppark volt az egész terület. Ma is szabadon közlekedik a lakosság a parkon át, ami nagyban lerövidíti útjukat, ha a város másik oldalára akarnak menni. A 34 holdas kastélypark pontosan a város közepén van. Bizony jókorát kellett kerülni annak, aki nem keresztezhetette annak idején.

A volt gyakorlótéren, a lovardával szemben tenispálya, röplabdapálya és egyéb játszóterek létesültek. Nagy focizás folyt éppen, amikor arra jártunk. Megnyugtatóan hangzott a fiúk magyar beszéde, amint egymást irányították és szidalmazták játék közben.

Még egy pár szót a főépület belsejéről: a kápolna vakolata leerve, a gótikus ívek azonban épek. Jelenleg csomagoló anyagok és kartondobozok gyűjtőhelye a terem, a szentély is ilyesmivel van felpakolva a mennyezetig. A törmelék el van takarítva, a padlózat ép. Németi tanár úr azt kérdezte, hogy mennyi volt itt a katonai parafernália, és mennyi lehetett az eredeti grófi tulajdon. Állítólag 1944 nyarán az iskola leszerelte a kápolnát. A berendezés egy részét a piaristák őrzik, másik része el lett szállítva, nem tudni hová, merre. Tárgyalások folynak a kápolna restaurálásáról — nyilván vissza akarják szerezni a piaristáktól az eredeti berendezést. A papok azonban nem adják. Nem is tudom, mit gondoljon az ember, melyik a jobbik megoldás?

Körüljárva a kastélyt, most éppen a kápolna körül folyik az állványozás. Hatalmas földhányások, bulldóze-

rek, gödrök a bástya és az éttermi kapu között. Állítólag bajok voltak, a falak átnedvesedtek, új szigetelést kellett létesíteni — de most már készen lesz hamarosan. Nagyobb kártétel nyoma nem látszik, a tornyok állnak, a bástya melletti köcsipkézet is érintetlen.

A hatalmas platánfa, melynek árnyékában az „Emlékezzünk Hőseinkre” tiszteletadásokat tartottuk, kiszáradt. Talán villám csapott bele. Fekete ágai mintha a felhőkbe akarnának markolni.

Ajánlom figyelmetekbe Némethi tanár urat, aki nagy lelkesedéssel igyekszik megőrizni és védeni a kastélyt. Létre akar hozni egy alapítványt, melyre adományokat lehet majd átutalni. Azt mondja, hogy a dolog folyamatban van, és értesíteni fog, amikor valóra válik.

Pontos adatai a következők:

Dr. Némethi János

3825 Carej

Pta. Eliberaru Nr. 5, Bl.33, Ap. 31

Romania, Europe

Otthoni telefon: (Romania): 40 (Nagykároly irányítószámát nem tudom) 861-915

Magam részéről nagyon is ajánlom, hogy aki tud, menjen el a kastélyt meglátogatni. Ajánlott autóút: M3 — Nyíregyháza, határátlépés Csengersimánál. Ez nemzetközi átkelőhely, tehát nem magyar rendszámú kocsival is használható. Az út jól van kiépítve, aránylag gyorsan lehet haladni. A burkolat a román határig nagyon jó, onnan Szatmár felé szintén elég jó. A Szatmár-Nagykároly közti részt nem ismertem meg, mert Szatmárra Szilágysomlyó felől mentünk.

A kastély oldalkapujánál P parkoló van, időnként pénzt is szednek. Látogatásunkkor éppen két rendőr lödörgött arrafelé. Kérdésemre, hogy kell-e fizetni a parkolásért és hol, ékes magyar nyelven utasítottak, hogy csak nyugodtan álljak be egy üres helyre. Nagykárolyban mindenki beszél magyarul. Még a cégtáblákon is — habár kisebb betűkkel — ott díszleg a magyar felirat.

Hát ezt láttam.

Ugyanaz rövidebben

Hollós Adrienne

Az alábbi „beszélgetés” az emlékkönyv alapján készült összefoglaló a Szatmárnémetitől (románul: Satu Mare) 36 km-re délre fekvő Nagykárolyban (románul: Carei) töltött évekről.

Hogyan lett a nagykárolyi kastélyból Honvédtiszti Fiúnevelő Intézet?

Tepliczky Ottó (1941-ben 16 éves): Amikor 1940 kora őszén felszabadult Nagykároly, Károlyi Melinda grófnő — a takarékoságáról is nevezetes gróf Károlyi Gyula volt miniszterelnök felesége — oktatási-nevelési célokra a honvédségnek adományozta várkastélyát.

Mischinger Gábor (1941-ben 13 éves): Az egyik menetgyakorlat alkalmával eljutottunk Tiborszállásra. Trianon után oda költöztek a Károlyi grófok, miután elvették tőlük a románok a nagykárolyi kastélyt. Bizonyára jól érezték magukat az egyáltalán nem hivalkodó, barátságos kúriában, ha Erdély visszacsatolása után is ott maradtak.

Milyen volt maga az épület?

Tempfli Sarolta: A város központjában egy nagy park közepén hatalmas, öreg fák között (állt). Minthogy iskolába menet a kastélypark mellett vezetett el utunk, cso-

dálatos élmény volt látni télen a hóval borított fákat, tavasszal pedig a fák alatt a tengernyi ibolyát.

Begazy Dénes (1943-ban 12 éves): Apám kísért el Nagykárolyba. Mindketten nagy várakozással néztünk az első benyomások elébe. Az épület láttán nőtt a lelkesedésem: igazi lovagvár toronnyal, körülötte vizesárok, egy park közepén. Ez nagyon klassz!

Lőrincz László (1941-ben 12 éves): Szemet gyönyörködtető látvány volt az átriumnak nevezett nagy fogadóteremben a márvány kandalló és a díszes fölépcső. (Azonban) a kastély vastag falait a cserépkályhák nem tudták átfűteni, így tartós hidegek idején sokszor megesett, hogy csak 8-10 fok volt a hálótermekben.

Mikor nyílt meg a kadétiskola?

Tepliczky Ottó (1941-ben 16 éves): 1941. augusztus végén nyitotta meg kapuját az első növendékek előtt. Tízről tizenhét évesig minden korosztály megtalálható volt közöttük.

Hány gyereket vettek fel?

Tepliczky Ottó (1941-ben 16 éves): A növendékek létszáma 1941-ben 38, 1942-ben 46, 1943-ban pedig 83 fő volt.

Hova jártak iskolába?

Murányi Szabolcs (1943-ban 10 éves): A Nagykárolyi Kegyesrendi Gróf Károlyi Gimnáziumban végeztük tanulmányainkat.

Tempfli Sarolta: Az iskolát 1725-ben gróf Károlyi Sándor kuruc generális alapította. A magyar kegyes tanító rend gróf Károlyiról elnevezett nagykárolyi gimnáziuma 1869-ben hatosztályúvá alakult, rá húsz évre pedig főgimnázium lett belőle. Az első érettségi vizsgákat 1891-ben tartották. Miután a román hadsereg 1919 áprilisában bevonult Nagykárolyba, az iskola négy évig élet-halál harcot folytatott fennmaradásáért. 1923-ban azonban a román állam átvette minden vagyonát, és német tagozatos román gimnáziumként nyitotta meg. Erdély visszacsatolásával a katonai parancsnokság 1940. szeptember 12-én nyitotta meg újra a magyar gimnáziumot, egyelőre állami jelleggel. Kevéssel később a kultuszminisztérium elismerte a rend igényét a gimnáziumra, és akkor piarista igazgató vette át a gimnázium irányítását, fejlesztését.

Bodola Ida: A gimnázium alsó osztályait a szatmári zárdában végeztem, mert abban az időben magyar nyelvű középiskola nem volt Nagykárolyban, csak felekezeti elemi. Az 1941 és 1945 közötti években a gimnázium felső tagozatát az ötödiktől a nyolcadik osztályig a helybeli piarista gimnáziumban végeztem. A piarista gimnáziumot fiúk részére alapították, de — kivételes időkben, kivételes engedéllyel — minden osztályba pár leányt is felvettek, ha előzetesen jó osztályzata volt.

Kik és hogyan nevelték a kadétokat?

Csiby Sándor (1941-ben 12 éves): Tanulmányainkat a piarista gimnáziumban végeztük, amely kb. tízpercenyi távolságra volt az intézettől. A gimnáziumban piarista papok tanítottak, az intézetben felvilágosult tisztek és Jutason kiképzett tiszthelyettesek neveltek bennünket.

Murányi Szabolcs (1943-ban 10 éves): Az intézetben a képzés a pontos beosztású napirend keretében, a katonai rendtartás alapján folyt. Az oktatást hivatásos tisztek végezték, de mint részlegvezetők, szobaparancsnokok stb. segítségükre voltak a felsőbb osztályok kiemelkedően jó, kiváló tanulói.

Bartosiewicz László (1941-ben 14 éves): a tisztek, valamint az altisztek azzal voltak elfoglalva, hogy a civil gyerekekből parancsteljesítő növendékeket formáljanak.

Csiby Sándor (1941-ben 12 éves): Időt nem kímélve gyakoroltatták velünk — természetesen nevelési céllal — a pedáns szekrényrend-csinálást és a szögletes, katonás ágyvetést.

Berzsenyi Zsolt (1941-ben 10 éves): az első iskolaév nagyon nehezen ment. Mivel néhány tantárgyból megbuktam, megfosztottak a sávjaimtól. A megalázás rettenetesen rosszul esett. A következő két évben kicsivel jobb lett a bizonyítványom, így visszakaptam a sávokat. De alapjában véve nem tartoztam a jó tanulók közé. (Utólag megállapítva: apám parancsuralma és a Nagykarolyban elszenvedett megalázás miatt egész életemben lázadoztam. Irtóztam a teljhatalomtól, s önkéntelenül

vonzódtam a demokratikus eszmék, többek között az emberi jogok tiszteletben tartása iránt.)

Jakó Antal (1941-ben 17 éves): A tisztek és a növendékek között nem volt diskurálás. A reggeli kihallgatáskor terjeszthettük elő kérelmünket vagy panaszunkat. Akivel gond volt, azt is odarendelték. Ha a tisztek megszólítottak, szigorú vigyázállásban és röviden kellett válaszolni.

Lőrincz László (1941-ben 12 éves): A katonaiskolai nevelés fontos mozzanata volt az engedelmesség. Feljebbvalóink nem tűrték az önálló kezdeményezést. Meg kellett tanulnunk az előljáróinkkal és az idegenekkel való viselkedés szigorú szabályait, s ezeket mindig pontosan be kellett tartanunk. Otthon, családi körben a feljebbvalóknak kijáró illő tisztelettel alázatosan jelentettem édesapámnak, hogy megérkeztem szabadságra.

Tímár Gábor (1942-ben 10 éves): Néhányszor csak azért ordított velem Török szakaszvezető úr, mert állítólag piszkos volt a fésűm. Pedig kopasz voltam, mint a tők, de a fésűt akkor is tisztán kellett tartani. Hát ilyen volt a honvéd kincstári logika.

Mivel büntették a szabálysértőket?

Mischinger Gábor (1941-ben 13 éves): Ilyen volt a ki-menő vagy a szabadidő megvonása. Fogda is volt a kastélyban, de nem emlékszem rá, hogy valaki oda került volna.

Bartosiewicz László (1943-ban 16 éves): Huszár Karcsival egyszer túl későn indultunk el ahhoz, hogy taka-

rodó előtt beérjünk az intézetbe. Elhatároztuk, hogy átlépünk a kerítésen. Ott azonban Török szakival találtuk magunkat szembe. Azonnal őrizetbe vett bennünket, és mindkettőnket bekísért a századirodába a napos tiszthez. A jegyzőkönyv felvétele után rögtön a fogdába vittek bennünket.

Lőrincz László (1941-ben 12 éves): Amikor valaki hibázott vagy valamilyen csínyt követett el, némelyik előjárónk gyakran nemcsak a vétkest, hanem az egész rajt vagy a szoba minden lakóját megbüntette. A kemény fegyelem összekovácsolt ugyan bennünket, de mivel a fegyelmezésnek ezt a szigorú formáját mi ilyenkor kitolásnak tekintettük, később az úgynevezett pokrócozással mi büntettük meg azt, aki miatt szenvednünk kellett.

Begazy Dénes (1944-ben 13 éves): 1944. március 15-én az Intézet díszszázaddal vett részt a városban rendezett katonai szemlén. Amikor elhaladtunk a díszemelvény előtt, valaki megjegyezte: „Kár, hogy a fehér kesztyűk nem villannak egyszerre...” Mentségünkre szóljon, hogy havas eső esett, és nagyon fáztunk. Másnap iskola után a gyakorlótéren kellett csuklóznunk. A bokáig, majd később, amikor sor került a laposkúszásra, az állunkig érő sárban. Ehhez fogható büntető csuklót sem azelőtt, sem azután nem kaptunk. A csuklót követő szobaszemlére bicskával kapartuk le a sarat a köpenyünkről, a nadrágunkról meg a bakancsunkról.

Tímár Gábor (1942-ben 10 éves): Török magához szólított, és elmondott mindennek, majd kétszázszor leíratta velem, hogy „a rajztanárunk neve dr. Papp Ferenc”.

Csiby Sándor (1945-ben 16 éves): Parancsnokaink (Németországban is) mindenáron igyekeztek fenntartani a fegyelmet, mert egyre sűrűbben fordultak elő parancsmegtagadások. A napi sorakozót, a parancskihirdetést még ott, a fogságban is megkövetelték, pedig élelmezésünkről nem gondoskodtak. Megtudtam, hogy van még valamennyi élelmiszere a századnak, de azt csak a tisztek és hozzátartozóik kapják meg. Felbíztattam bajtársaimat, hogy ne jelenjenek meg a napiparancs kihirdetésén. Hallgattak rám. Engem azonban Kovatsits főhadnagy úr előállított, és bujtogatásért három napra bezárt a vajgyár mosogatókonyhájába.

Milyen katonai kiképzést kaptak?

Mischinger Gábor (1942-ben 14 éves): A második évtől a felsősöket rendszeresen oktatták gyalogsági fegyverismeretekre. Sőt, időnként kivonultunk valamelyik falu határáig. 10-12 kilométert is gyalogoltunk, hogy részt vegyünk a harcászati gyakorlaton. Szóval, nem kirándulni mentünk, hanem gyakorolni a biztosított menetet, az ellenség megközelítését stb. Kúsztunk, másztunk egész nap. Nem esett nehezünkre katonásdit játszani, csak este volt kellemetlen kitisztítani a sáros ruhánkat, cipőnket. Egyetlen éjszakai gyakorlatra emlékszem. A vezényszónak megfelelően öt perc múlva az épület előtt kellett menetkészen sorakoznunk. A tíz-tizenegy éveseknek is. Aztán a kissé csípős, szép, holdvilágos éjszakában lépést tartva, nóta és kúrtszó nélkül kivonultunk a havas utcákon a város végére. Ott hátraarcot csináltunk,

és bevonultunk a kastélyba. Utána elhangzott a parancs, hogy „oszolj, öt perc múlva takarodó”.

Berzsényi Zsolt (1942-ben 11 éves): 1942 telén egyszer erőltetett menetben kivonultunk a Nagykárolytól tíz kilométerre fekvő Kaplonyba. Amikor korán reggel elindultunk, a földút kőkemény volt a fagytól. Mikor megérkeztünk Kaplonyba, megálltunk Sáfár Miklósék házánál. Még ma is emlékszem, mennyire örült az anyja, amikor meglátott bennünket. Süteményt meg gyümölcsöt kaptunk. Aztán bementünk a templomba, és megnéztük a Károlyi-család sírboltját. (...) Kaplonyból jövet felmelegedett az idő, s így a jeges út sártengerré vált. Érthető módon rengeteget kínlódtunk, mert a bokáig érő sár belement a bakancsunkba. Rettenetesen elfáradtunk. A lábunk csupa hólyag lett. Kínomban lehúztam a bakancsomat, és a zsebkendőmet a lábfejem köré csavartam. Estére értünk csak vissza az intézetbe.

Lőrincz László (1941-ben 12 éves): a gyakorlótéren tanultuk meg az egységes fellépést, a katonás megjelenést. A téli időszak kivételével minden héten tartottunk menetgyakorlatokat. A fényi menetgyakorlat azért vált emlékezetessé, mert rendkívül rossz idő kerekedett, és egy hétbe tellett, mire rendbe tudtuk hozni a teljesen átázott, besározódott ruházatunkat. Mivel a menetgyakorlatok nagy fizikai megterhelést jelentettek számunkra, a napi eseményeket felelevenítő beszélgetésünket este hamar felváltotta a mély, egészséges alvás.

Murányi Szabolcs (1943-ban 10 éves): Meghatározott napokon tiszti vezetéssel alaki kiképzésben részesül-

tünk. Megtanultuk mindazokat az ismereteket, melyek szükségesek a katonák, a tisztek számára.

Tímár Gábor (1942-ben 10 éves): Mihelyt beosztottak bennünket az egyes kiképzőkhöz, azonnal tudtuk, milyen napunk lesz. Fodor olyan volt, mint egy testőrtiszt. Mindent tökéletesen csinált, és tőlünk is a maximumot követelte. Kövi Imre viszont semmit sem vett komolyan. Vele szinte pihenés volt az alaki kiképzés.

Czelnai Rudolf: (1945-ben 13 éves): 1945. február 4-én estefelé érkeztünk meg az Eger (ma Cheb) nevű város szomszédságában fekvő hatalmas táborba. Hamarosan kiderült, hogy Szálasi rendelete szerint a Németországba kivitt fiatalokat nyomban fegyveres kiképzésben kell részesíteni. Esetünkben ez német páncélgránátos kiképzést jelentett.

Lőrincz László (1945-ben 16 éves): A büdingeni 388. számú német zászlóalj kaszárnyáiban helyeztek el bennünket. A három hónap alatt, amíg ott tartózkodtunk, erőltetett gyalogsági kiképzést kaptunk.

Mit jelentett a kihelyezés?

Jakó Antal (1942-ben 18 éves): Különleges esemény volt a növendékek számára az úgynevezett kihelyezés, amikor több napra kitelepültünk a Nagybányához közeli Rozsály hegységbe. Kacsaringós utakon vezetett a kisvasút a táborhelyünkre. Sátorban laktunk, pataokban tisztálkodtunk, gyalogtúrákat tettünk. Éjjel két órás váltásokkal őrszolgálatot láttunk el a tábortűz mellett.

Bartosiewicz László (1942-ben 15 éves): Mindenki nagy izgalommal várta az indulást, mert ez már igazi katonásdinak tűnt. Hallottuk, hogy sátorban fogunk lakni, csajkából fogunk enni, és az ismeretlen terepen harcászkodás lesz. Alig vártuk a parancsot a sorakozóra.

Mischinger Gábor (1942-ben 14 éves): Sátrainkat magunk alakítottuk ki a honvédségnél rendszeresített, esőköpenynek is használható két-két lapból. A saját kezűleg tömött szalmazsákokon aludtunk. Felszerelésünket az intézetben tárolt mozgósítási készletből vettük kölcsön. Az éjszakai őrseget egyetlen levente kispuskával adtuk.

Milyen volt a növendékek közti kapcsolat?

Mischinger Gábor (1941-ben 13 éves): Egyformák és egyenrangúak voltunk. Csak a zubbony gallérjára varrt sávok és gombok jelezték, hogy kinek milyen a tanulmányi előmenetele.

Lőrincz László (1941-ben 12 éves): Csak azokat tegezhetjük, akik egy évvel fölöttünk vagy egy évvel alattunk jártak az iskolában. A felsősöket növendék úrnak kellett szólítanunk. Az emberséges, jó szót különösen nagyra értékeltük, mert a felsősök kivagyisága és a mindenben hibát kereső feletteseink viselkedése bizony rosszult esett. Életünket olykor a kivételezések, a kitolások meg a gyakori szobaszemlék is megkeserítették.

Tímár Gábor (1942-ben 10 éves): Néhány héttel a bevonulásom után azt hittem, hogy eltanácsolnak, mert a szobaparancsnok szerint sokat kellett velem vesződnie, s ezért a fejébe vette, hogy kirúgat az intézetből. Egy nap

parancsmegtagadásért kihallgatásra rendelt, ugyanis nem akartam, hogy megint belém rúgjon az egyik felsős. **Czelnai Rudolf (1942-ben 10 éves):** Két lüke és kicsit szadista másodikos ugyancsak megkeserítette eleinte a napjaimat. Bizonyára előre fenték a fogukat ránk, elsősökre. Növendék úrnak kellett őket szólítanunk, nekik pedig jogukban állt parancsolgatni. Az egyik például azt követelte, hogy kússzak le a kastély márványlépcsőjén.

Hogyan vélekedtek a nagykárolyiak az intézetről?

Tempfli Sarolta: A kisvárosnak különleges színfoltja volt az intézet. Jelentősége a nemzeti ünnepeken és egyéb rendezvényeken teljesedett ki igazán, bár a külsőségekre való törekvés mellett a belső élet, a lelkiület is nagy hangsúlyt kapott.

Zalatnai Lajos (1944-ben 12 éves): 1944. március 15-én csodálatos megemlékezés volt kint a városban. A végén századunk díszlépésben vonult el a megjelent katonai parancsnokok előtt.

Bodola Ida: Különleges, örömteli látvány volt, amint reggelenként katonai menetben, vidáman énekelve vonultak a mi kis katonáink a kastélyból az iskolába. Rendesek, tiszták, ápoltak voltak, ragyogott a gomb az egyenruhájukon meg a kis tör az oldalukon. Udvariasak és fegyelmezettek voltak, mindig felkészülten jöttek az órákra. Tudtuk, hogy nincsenek elkényeztetve, a tanulás mellett katonai kiképzést is kapnak. Télen előfordult, hogy egy-egy éjszakai menetgyakorlat után reggel fáradtan, karikás szemmel ültek be a padba.

Tempfli Sarolta: A kadétek nagyon szívesen látott vendégek voltak azoknál a családoknál, akiknél megjelentek a vasárnapi vagy ünnepnap kiemenőik alkalmával. Az emlékezetes összejöveteleken nagy szerelmek, szoros barátságok szövődtek.

Jakó Antal (1941-ben 17 éves): A felsős növendékek a kiemenők során mindig útba ejtették a cukrászdát. Ide a lányok is szívesen eljöttek.

Bodola Ida: Minket, lányokat azzal tisztelték meg, hogy meghívtak bennünket a táncdélutánokra, mivel ugyebár egy jövődöbéli katonatisztnak táncolni is tudnia kell. Ilyenkor a hölgyeket egy-egy szeletke vajjas fekete kenyérrel meg egy-egy pohár málnaszörppel is megvendégtették.

Csiby Sándor (1941-ben 12 éves): Az intézetben igazi úri nevelésben részesültünk. Kiemenőre fehér glaszékesztyűt húztunk, és tökéletesen fényesített cipőben jártunk. Amikor zsúrba mentünk a nagykárolyi lányos úri családokhoz, leadtuk a névjegyünket a ház asszonyának. Pohárköszöntő mondására is tanítottak bennünket. Ebédnél mindig kijelöltek valakit erre a feladatra.

Miért küldték kadétiskolába a szülei?

Kellényi Lóránd (1941-ben 10 éves): A családi hagyományokból érthető, hogy a nagykárolyi katonaiskolába mentem.

Elekes Lóránt (1943-ban 10 éves): Édesapám katonember volt. Az akkori szokásoknak megfelelően az volt a természetes, hogy ilyen esetben az első fiúgyermekből

is katona legyen. Így történt ez nálunk is. 1943-ban kadétiskolás lettem a Gróf Károlyi István Honvédtiszti Fiúnevelő Intézetben Nagykárolyban.

Lőrincz László (1941-ben 12 éves): az első gimnáziumot az esztergomi ferenceseknél, a másodikat a kassai premonstreieknél végeztem. Mivel egyik iskola sem nyerte el a tetszésemet, apám, aki erdélyi, székelyudvarhelyi származású hivatásos katonatiszt volt, a katonai pályára akart irányítani. Éppen jókor jelent meg a Honvédelmi Minisztérium hirdetménye, miszerint Nagykárolyban honvédtiszti fiúnevelő intézet nyílik. Így kerültem 1941 szeptemberében a romantikus várkastélyba.

Berzsenyi Zsolt (1941-ben 10 éves): alig múltam tízéves, amikor felvettek a nagykárolyi Károlyi kadétiskolába. Mivel apám katonatiszt volt, elvárta, hogy örüljek, amiért kadét lehetek.

Mischinger Gábor (1941-ben 13 éves): A negyedik elemi után Kőszegre pályáztam, s bár behívtak felvételizni, nem vettek fel. A következő évben ez megismétlődött. Mivel makacs voltam, a harmadik gimnázium után is újra próbálkoztam. A meglepetésemnél csak az örööm volt nagyobb, amikor megkaptam az értesítést, hogy felvételi nélkül — az első évben ez még nem volt — felvettek a m. kir. gróf Károlyi István Honvédtiszti Fiúnevelő Intézetbe. Édesapám nem járt katonaiskolába, mert 1914-ben érettségi után önkéntesként lépett be a hadseregbe, de figyelmeztetett, nem leánynevelő intézetbe megyek. Testben-lélekben felkészültem tehát a katonás hangra, szigorra, fegyelemre, rendre és bánásmódra,

ami aztán be is igazolódott. (Apám egyébként 1945-ben alezredeként esett orosz fogságba.)

Jakó Antal (1941-ben 17 éves): A gimnázium hetedik osztályát Szatmárnémetiben, a református gimnáziumban végeztem. A nyarat Szamoskrassón szüleimnél töltöttem. Egyik nap ebéd után édesapám megkérdezte tőlem: „Ugye fiam, te a Ludovika Akadémiára készülsz? Arra gondoltam, hogy e célod elérésében segítségedre lesz, ha jelentkezel a Nagykárolyban most megalakult fiúnevelő intézetbe.” Rendkívül meglepődtem, hiszen addig úgy tudtam, hogy az ilyen intézmények rossz, kezelhetetlen fiúk megnevelésére jöttek létre. Apám megnyugtató: „a Közlönyben úgy szól a felhívás, hogy a katonai pályára készülő ifjak nevelésére szolgál ez az iskola.”

Bartosiewicz László (1941-ben 14 éves): Nem tudtam, hogy közben apám több forrásból is értesült a „sétálása-imról”, és rájött, mi a megoldás. Rábeszélte, hogy menjek el felvételezni a nagykárolyi katonaiskolába. Azt mondta, ha nem vesznek fel, visszamehetek Kolozsvárra, ha nagyon akarok. Sajnos felvettek, így terveinket áthúzta a sors. Vagyis apám túljárt az eszemen.

Barbacsy Imre (1941-ben 10 éves): Az intézetbe történő beiskolázásom körülményeiről csak annyit, hogy apám születésem óta mozgásképtelen béna volt. Ennek következtében édesanyám csak a család gondozásával tudott foglalkozni. Egyik öccse, dr. Szélyes Sándor hadbíró, aki őrnagyként dolgozott a Honvédelmi Minisztériumban, az ottani kapcsolatain keresztül intézte el, hogy

mindjárt 1941-től bekerüljek az első évfolyamba Nagykárolyban.

Zalatnai Lajos (1943-ban 11 éves): Anyám három gyermeket hátrahagyva, 1936-ban hunyt el. Apám pedig 1942 novemberében anyám unokatestvérének karjaiban halt meg a kievi kórházban. Ilyen előzmények után vált számomra lehetővé, hogy a gróf Károlyi István Honvédtiszti Fiúnevelő Intézetbe kerüljek.

Mit tapasztalt az első napon?

Jakó Antal (1941-ben 17 éves): Édesapám kíséretében felkerestük az intézet vezetőjét. Kedvező benyomást keltett benne katonás bemutatkozásom és az a tény, hogy már hatodikos koromban elvégeztem a levante segédoktatói tanfolyamot. „Éppen ilyen növendékre van szükség”, közölte. 180 cm magas termetem még inkább növelte alkalmasságomat. Ezek után édesapám bemutatót a helybeli nemzeti bank igazgatójának, s kezességet vállalt értem. Biztosította, hogy kölcsönt bátran adhatnak részemre, a fedezet megvan rá. Bevonulásom első eseménye a beöltözés volt. Magas termetem miatt a ruha kiválasztása nem kis gondot okozott, de végül találtunk megfelelőt. Bár igen viseltes volt, nekem büszkeség volt felvennem.

Gyarmathy Antal (1942-ben 10 éves): „Kedves Szüleim! Szerencsésen megérkeztünk szombaton éjjel. Az éjszakát az állomáson töltöttük. Reggel bementünk az intézetbe. Megtörtént az átadás. Utána felmentünk a rak-

tárba beöltözni. Igaz, hogy még csak használt ruhába. Az én ruhám elég jó.”

Csiby Sándor (1941-ben 12 éves): 1941 szeptemberében anyám vitt el Nagykárolyba. Átvettek, mint egy lelári tárgyat, és megmondták, hogy csak a tanítási szünetekben engednek haza. Fájdalmas volt a búcsú anyámtól, de hamarosan otthon éreztem magam.

Zalatnai Lajos (1943-ban 11 éves): Felejthetetlen emlék számomra megérkezésem Nagykárolyba 1943 szeptemberében, a kastély csodálatos épülete, a hatalmas park, a lovarda, a társak, a növendékek, akik mind egyet akartak, hogy valamennyien szeretett hazánk katonái, tisztjei legyünk.

Bartosiewicz László (1941-ben 14 éves): Körülbelül húszlépcsnyire a kaputól megálltam az épület előtt. A koffert letettem a földre, és csak csodáltam az impozáns, várszerű építményt. De nem sokáig! (...) Semmi kétségem sem volt afelől, hogy ez egy nagyon, de nagyon, még hozzá szomorúan másfajta intézmény, mint amilyenekhez szokva voltam az előző három évben, amikor nem otthon, hanem internátusokban laktam az iskolaév alatt.

Czelnai Rudolf (1942-ben 10 éves): A felvételi értesítőben követelményként előírták a „felnötti kíséretet”, ezért apám szolgálati elfoglaltsága miatt a nagyváradi hadapródiskola fegyvermestere vitt át Fiat Torpedó típusú katonai terepjáróval Nagykárolyba. (Este) csak az enyhítette a helyzetemet, hogy a tanteremből sikerült felvinnem a rajzszeretek közé csempésztett cipős dobozt, mely színültig volt rácsos linzerrel. Akkor ez a doboz je-

lentette számomra a szülői házat, melyből a kegyetlen sors kiszakított. Bánatomban megettem a linzer felét, majd hajnalig megállás nélkül sírtam. Rettentő szerencsétlennek éreztem magam.

Tímár Gábor (1942-ben 10 éves): Török szakaszvezető úr a hálóteremben ordítózva mindjárt az első nap engem pécézt ki. „Holnap reggel nullás géppel nyírassa le ennek a kis növendéknek a haját!”, parancsolta zordon po-fával a szobaparancsnok-helyettesnek.

Mi az, amire az intézetben tanították meg?

Elekes Lóránt (1943-ban 10 éves): Ott tanítottak meg mindenre, fegyelemre, rendszeretetre, tiszteletre, becsületre, szorgalomra, mindarra, ami kialakította személyiségemet.

Berzsényi Zsolt (1941-ben 10 éves): a Nagykárolyban töltött első év során váltam csapatjátékoská. Nagyon élveztem, hogy délutánonként mindig sportoltunk. Mivel villámgyorsan tudtam futni, az ellenfeleimet mindig leköröztem, akár futballoztunk, akár kézilabdáztunk. Egyébként ott tanultam meg kézilabdázni. (...) A táncdélutánok természetesen nagyon fontos eseménynek számítottak. Ott tanultam meg keringőzni.

Barbacsy Imre (1941-ben 10 éves): Ottani neveltetésemén keresztül azok a gyönyörű évek mindvégig a becsületességet, az igazságosságot, a fegyelmezettséget jelentették számomra. Maradandó nyomot hagyott bennem az előljárók szigora, következetessége és követel-

ményrendszere, az emberré nevelésünknek és jellemünk kialakításának magas színvonala.

Mischinger Gábor (1941-ben 13 éves): A kemény, katonás nevelés, a fegyelmezés, az edzés — pedig sokszor berzenkedtünk ellenük — óriási erőt és kitartást adott.

Zalatnai Lajos (1944-ben 12 éves): Az étkezések illetve az ebédlő felejthetetlen élményt jelentett, ugyanis a falon ott volt a kormányzó úr, vitéz nagybányai Horthy Miklós képe. Ez adott erőt és hitet ahhoz, hogy mindenben helyt álljak, és szolgáljam a magyar hazát.

Lőrincz László (1941-ben 12 éves): A szigorú, katonás nevelés eleinte nagy megterhelést jelentett, de emberformáló jelentőségét későbbi életem során gyakran tapasztaltam.

Jakó Antal (1941-ben 17 éves): Mindent megtanultunk, ami későbbi pályánkon fontos lehetett. Ebbe a társasági viselkedés, a sportokban való jártasság éppúgy beletartozott, mint az egymás és a feljebbvalóink iránti tisztelet, a jó tanulmányi előmenetelre való törekvés, valamint a becsületesség és a tapintat. Ezek betartásában az otthonról hozott neveltetés is segített bennünket.

Mi történt a front közeledtével?

Viték Hajnalka: A német megszállás után 1944-ben, amikor hetedikes voltam, nagyon váratlanul fejeződött be a tanév. Március végén az iskolánk igazgatóhelyettese bejelentette, hogy a következő naptól megszűnik a tanítás. A nyolcadikosok ballagása is elmaradt. A búcsúzás csendben történt. A háborús események miatt 1944

tavaszan-nyarán a katonanevelő intézet is elköltözött a városból.

Barbacsy Imre (1944-ben 13 éves): Sajnos, a világháború eszkalációja 1944-ben elérte hazánkat, és az intézetet áthelyezték Kőszegre. Az állománnyal én csak Budapestig mentem. Családom kérésére ugyanis nagybátyám — a parancsnoksággal egyeztetve — hazavitt Szekszárdra. Az események olyan gyorsan követték egymást, hogy sem a vezetőimtől, sem évfolyamtársaimtól még elbúcsúzni sem tudtam.

Elekes Lóránt (1944-ben 11 éves): 1944. május 12-én én is megkaptam a vezetőségtől a szabadságos levelet, amelyben az állt, hogy érvényes a behívásig. Aláírás: Dr. vitéz Litvay Pál ezredes. Mivel háborús idők voltak akkor Európában, a körülmények a mi életünkre is rányomták bélyegüket. El kellett hagynunk a Károlyi kadétiskolát. Kőszeg lett a befogadó intézet. A hadi helyzet alakulásával a növendékek élete is megváltozott. Sor került a bevagonírozásra, hogy Nyugatra menekítsék a diákokat. Nekem azonban ebben már nem volt részem, mert szüleim hazavittek.

Murányi Szabolcs (1944-ben 11 éves): Mivel a front miatt az intézetet áthelyezték Kőszegre, a második évet már én is ott kezdtem el, de csak pár hónapot töltöttem ott, mert a háború miatt a kőszegi iskolát kihelyezték a németországi Egerbe. Én azonban nem mentem ki, mert szüleim magukhoz vettek, és Magyarországon maradtunk.

Mischinger Gábor (1944-ben 16 éves): 1944 őszén már Kőszegre vonultunk be. Az alsósokat beolvasztották

az ottani évfolyamokba, mi viszont pár hétig kijártunk a bencésekhez. Amikor ott is megszűnt a tanítás, nevelőtisztjeink a körletünkben levő tanteremben folytatták az oktatást. Később a mozgósítási készletből mi is kaptunk vadonatúj puskákat, miközben karhatalmi szolgálatra oktattak bennünket. 1944. október 15-én, a nevezetes Horthy-proklamáció napján vaktöltényekkel felszerelve harcászati gyakorlatra mentünk az osztrák határhoz közeli hegyekbe, pontosabban a Kőszegtől 8 km-re fekvő Írott-kőre. A behívóparancsig érvényes szabadságlevéllel a zsebemben pár héttel később eljöttem Kőszegről, s ezzel hivatalosan megszűntem nagykárolyi növendéknek lenni.

Tímár Gábor (1944-ben 12 éves): Októberben apám éppen aznap jött értem és szerzett bizonytalan időre szabadságot, amikor kineveztek szobaparancsnok-helyettesnek.

Róvó Ferenc (1944-ben 11 éves): (Számomra) a második évfolyam kezdődött Kőszegen. Majd az iskolát Németországba költöztették. Édesapám akkor frontszolgálatos katonatiszt volt. Édesanyám ekkor vett ki az iskolából, és külön katonai oszlopban mentünk Németországba.

Zalatnai Lajos (1944-ben 11 éves): Szeptember 15-én már Kőszegre érkeztem, a m. kir. Hunyadi Mátyás Honvéd Középiskolai Nevelőintézetbe. Az 1944. évi karácsonyi ünnepeket és a szilvesztert sok növendék az iskolában töltötte. E napokat felejthetetlen emlékként zártuk szívünkbe. Máthé Ödön ezredes úr — az intézet parancsnoka — a növendékek megmentése érdekében

megszervezte az iskola Nyugatra telepítését. Vasúti szerelvényünkön abban a reményben indultunk el 1945. január 22-én Nyugatra, hogy még elérhetjük életünk célját, és egyszer mi is felavatott tisztjei lehetünk magyar hazánknak.

Nemeskéry Attila (1944-ben 13 éves): 1944 augusztusát írtuk, mikor a rádióban közölték: a nagykárolyi gróf Károlyi István m. kir. honvédtiszti iskola növendékei szeptember 3-ig a kőszegi Hunyadi Mátyás m. kir. honvéd reáliskolába vonuljanak be. Abban az időben apám Beregszászon volt városparancsnok, így (Ödön bátyám és én) bőröndökkel, sítalpakkal felmálházva, Budapesten át indultunk Kőszegre az éjszakai vonattal. (...) Nemsokára már kevesebben voltunk. Nagyon sok növendéket hazavittek a szülők. Voltak, akik meg sem érkeztek. Elterjedt a hír, hogy az intézet teljes felszereléssel Németországba költözik. Így is lett. A kőszegi állomáson összeállítottak egy hosszú szerelvényt. A mozdony után következett a konyhavagon, majd az élelmszervagon, azután a ruharaktár-vagon. Utána a tiszti és a legénységi kocsik, végül a növendékek pullmankocsijai. A nem fülkés pullmankocsik három részre voltak osztva. Az ülések közé faléceket helyeztek, rá matracokat. Négyen aludtak rajta. Mi a csomagtartók közé keresztbe feltettük a síléceinket, és azokra a matracot. Emeletes ágyat építettünk. Lényegesen kényelmesebb volt. Alul ketten, fent ketten. Vaskályha volt minden szektorban. Tüzelőt is kaptunk. 1945. január 15-én (vagy 25-én?) elindult a szerelvény. Sopronnál hagytuk el az országot.

Czelnai Rudolf (1944-ben 12 éves): Amikor 1944. május közepén bőröndünkkel kiléptünk a nagykárolyi katonaiskola kapuján, hogy megkezdjük nyári szabadságunkat, még semmi sem utalt arra, hogy ottani életünk ezzel végleg lezárul. Azt gondoltuk, hogy hazamegyünk a szüleinkhez, és ősszel majd ott folytatjuk, ahol abbahagytuk. A nyár folyamán azonban szüleim levelet kaptak, miszerint az 1944/45-ös tanévre a kőszegi Hunyadi Mátyás katonaiskolába kell bevonulnom. (...) Közvetlenül a nyilas hatalomátvétel előtt Máthé Ödön írt a szülőknek: aki tudja, vigye a fiát. (...) Közben elterjedt a hír, hogy rövidesen kivisznek minket Németországba. Mire eljött a bevagonírozás napja, már csak százketten voltunk összesen. (...) Másnap Sopronon, Ágfalván és Bécsújhelyen keresztül elindultunk az ismeretlen cél felé. (...) Hosszú bumlizás után, 1945. február 4-én este felé érkezünk meg az Eger (ma Cheb) nevű város szomszédságában fekvő hatalmas táborba. (...) Február végén felraktak minket a vonatra, március 7-én pedig megérkezünk az ausztriai Göpfritz melletti Kirchenholz nevű táborba. (...) Ott már szó sem volt páncélgránátos kiképzésről, és minden szempontból összehasonlíthatatlanul jobbak voltak a körülményeink. Április 12-én azonban az oroszok közeledése miatt menekülnünk kellett, mégpedig gyalogosan. Naponta húsz-harminc kilométert tettünk meg teljes menetfelszereléssel, nehéz hátizsákokkal, de még a legkisebbek is derekasán kitartottak. (...) Neudorfba április 23-án, hétfőn érkezünk meg. Innen már nem lehetett tovább menni.

Lőrincz László (1944-ben 15 éves): Az 1943-44-es tanév a hadi események miatt kicsit korábban, május közepén ért véget. Ennek ellenére úgy kezdtük meg a nyári szabadságot, mintha semmiféle gond nem tornyosulna a fejünk felett. Nevelőink a szokásos módon leltárba vették, milyen és mennyi ruházatot viszünk magunkkal. Miután megkaptuk a szabadságlevelet, és annak rendje-módja szerint kiléptünk az intézet kapuján, még csak nem is sejtettük, hogy egyenruhás növendékként most hagyjuk el utoljára az épületet.(...) A nyári hónapokat szüleimnél töltöttem, akik akkor Nagyváradon, a hadapródiskola épületében laktak. Édesapám volt ugyanis a tüzér hadapródiskola és a nagykárolyi iskola közös gazdasági hivatalának a főnöke. (...) A háborús események miatt 1944 őszén a többiekhez hasonlóan már a kőszegi intézetbe vonultam be, így újra együtt lehettem nagykárolyi növendéktársaimmal. Esténként azonban a szüleimhez mentem aludni, mivel a nagyváradai tüzér hadapródiskolát is áttelepítették Kőszegre. (...) Október 15. után a növendékek egy részét a szüleik hazavitték. Aki- ket nem, azok később az intézettel együtt kitelepültek Németországba. Minthogy a tüzér hadapródiskolát később áttelepítették Sümegre, 1945 elején pedig Grossbornba, a Stettin (ma Szczecin) melletti tábor közelébe, én a szüleim és az öcsém mellett maradván előbb Sümegre, majd onnan a tüzér hadapródiskola első részlegével együtt Észak-Németországba kerültem.

Csiby Sándor (1944-ben 15 éves): Szeptember 5-én az utolsó vonattal jöttem el Gyergyóból. Hamarosan megérkeztem Nagykárolyba. Az átrium közepén, ahol ko-

rábban felcsatoltuk a szuronyt, most menetkészre előkészített ládák fogadtak. Itt találkoztam Semsey Ricsi osztálytársammal, aki Husztról menekült. Menetlevelet nyomtak a kezünkbe, és azt mondták, hogy vonuljunk be a kőszegi katonai reálgimnáziumba. Kőszegen rendezték sorainkat, és elkezdődött az 1944/45. évi tanév. (...) (Aztán) értesítették a szülőket, hogy gyermekeiket vigyék haza Kőszegről. 1944 decemberében lehetőséget kaptam a nagykárolyi intézet parancsnokától, hogy szülői beleegyezéssel csatlakozzam Sümegen a nagyváradi tűzér hadapródiskola menetéhez, amely Németországba indult. Szüleim úgy gondolták, hogy ott nagyobb biztonságban leszek, mint a szovjet hadsereg megszállta Magyarországon. Bevagoníroztak bennünket. Hideg tél volt. Szereztünk kályhát, és amennyire lehetett, befűtöttük a vagont. Elindult velünk a szerelvény, de ki tudta, hová? Éjjel-nappal ismeretlen tájakon robogott velünk a vonat, míg három nap múlva elhangzott a parancs: „Kiszállás!”. (...) Hamarosan megtudtuk, hogy Stettin (Szczecin) mellett, Grossbornban vagyunk. Ez hatalmas katonai kiképzőtábor volt, tele németekkel. (...) Ismét napokon keresztül ismeretlen tájakon robogott velünk a vonat. Fáradtan érkeztünk meg Hessen tartományba, Büdingen városba, egy német kaszárnnyába. (...) Április 1-én éjjel riadót rendeltek el. „Teljes felszereléssel sorakozó”, hangzott el a parancs. Csak annyit közöltek, hogy az angol-amerikai páncélosok elérték Aachent, és meg kell kezdeni a visszavonulást. (...) Büdingentől Angenstorfig erőltetett menetben mintegy 600 km-t tettünk meg gyalog.

Kellényi Lóránd (1944-ben 13 éves): Az 1944-ben Kőszegen összejött, összegyűjtött katonaiskolai növendékeket a Horthy-proklamáció után, Szálasi felleptekor több csoportban Németországba vitték. Engem és ikertestvéremet, Kálmánt a harmadik kiutazó csoportba osztottak be, amelyiknek úti végcéljaként Greifswaldot jelölték meg. Egyébként oda soha, de soha nem érkeztünk meg. (...) Egy csapat, melynek egyik vezetője én voltam, elhatározta, hogy megszökik és a Vásárosmiske nevű községbe megy, hogy a Hunyadi páncélgránátosokhoz csatlakozva védje a hazát. (...) Szökésünket azonban észlelték, és visszavittek bennünket Kőszegre, az intézetbe. Közben az előző vasúti szerelvények egy részét valahol Berlin alatt szétbombázták. A növendékek szétszóródtak, meghaltak. Aki tudott, az valamerre elmenekült. (...) Mi a szombathelyi III-as hadtestnél jelentkezve, egy másik katonai alakulattal mentünk ki Németországba, mert az intézet addigra már elment. Meg akartuk találni a többi hadapródot, a háború utolsó hónapjaiban azonban ez már lehetetlen volt. Mi Kálmánnal szöktünk, loptunk, betörtünk, bolyongtunk, és valahogy túléljük az összeomlást.

KÉPMELLÉKLETEK

A korabeli felvételek esetleg téves képaláírásaiért
mindenki elnézését kérjük.

A kastély a kápolna felől

A lovarda

Az Intézet főbejárata

A Rákóczi-fa

A kastély főbejárata

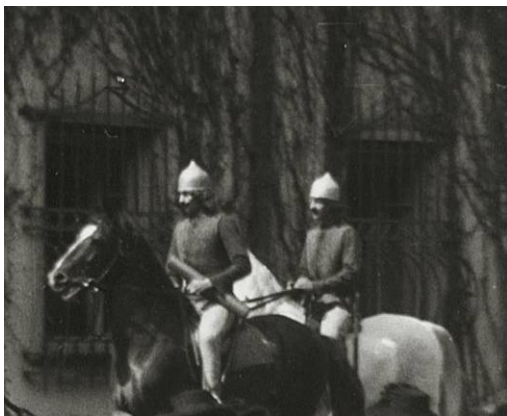
Az átrium

A márványkandalló

Megnyitóünnepség

**Királyi követnek öltözve a megnyitóünnepségen
Huszár Károly és Sáfár Miklós**

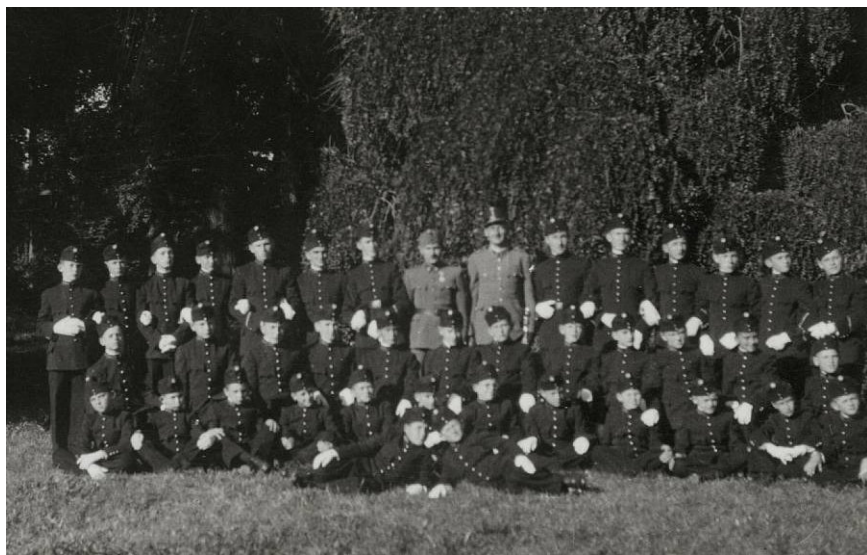
Menetelünk

vitéz Csuthy Gyula és neje

Kovátsits Jenő százados

**Az alapító növendékek, közepen Kovátsits Jenő hadnagy
és Török Antal szakaszvezető**

**Róvó Ferenc egyenruhában
1943**

**Róvó Ferenc civilben
2002**

Barbacsy Imre édesanyjával

**Barbacsy Imre
osztályelső**

Rédvay István édesapjával és a szemüveges Németh Jocóval

**Bujdosó László
gyakorlóegyenruhában**

**Lőrincz László
zsávolyruhában**

Térdelő sor balról: Sólyomvári, Kellényi Lóránd, Bérczy, Kálmán László, László Imre, Tauber, Berzsenyi, Köblös, Sziklai

Álló sor balról: Udvary, Bartosiewicz, Kállay, Lakatos, Lőrincz, ?, Aykler, Asztalossy István, Kellényi Kálmán, Károly István fhgy., Barbacsy, Kovátsits Jenő hdgy., Tornai, ?, Semsey, Török szkv., Mischinger, Veöreös, Haller, Makay, Raikovich

**Bartosiewicz, Zoboki szkv.
Sáfár, és Mischinger a
kastély alapkövénél**

**Mintahálószoza: Veöreös,
Szerdahelyi, Mischinger
Asztalossy, Kövi**

**Jakó, Szerdahelyi,
Ipacs Bartosiewicz
elől: Veöreös László
1942**

**Sáfár, Kövi,
elől: Barbacsy Imre
Alsófernezely 1942**

Alsófernezelyi kihelyezés

„A fénykép nem a legjobb, de lényegesen felülmúlja azt, amit Görbe főszakács kevert a kondérban.”

Kihelyezésen: Tornai István, Kövi Imre, Udvary László

**Balról: Asztalossy István, Mischinger, Veöreös, Szentpétery,
Molnár Dániel, Bartosiewicz, Sáfár Miklós, Csiby Sándor
Elöl: Murányi Szabolcs, Lőrincz Antal**

**A legkisebbek és a legnagyobb:
Tóth László, Harasztosy és
Lőrincz Antal, 1943**

**Czelnai Lajos
osztályelső**

**Balról: Máté György, Fodor Gyula, Bartosiewicz László,
Harasztosy Albert, Kövi Imre, Lakatos László
1943**

Berzsenyi Zsolt, Károly Katinka, Tauber Libór

**Bartosiewicz, Szerdahelyi,
Sáfár**

**Schnell, Fodor, Mischinger,
Szerdahelyi, Máté, Gubody**

Elöl: Lőrincz László, Viték Hajnalka, László Imre

Érdeklődünk a fegyverek iránt, 1943
Balról elöl: Sáfár, László Imre, Makay, Bartosiewicz, Semsey
Hátul: Fodor, Aykler, Gubody, Szentpétery

Török szaki szavaival: a vigyorgó szakasz

Amerikai hadifogságban: Tornai István az első sor bal szélén
USA haditudósítók felvétele, 1945

Az alsósok amerikai hadifogságban
USA haditudósítók felvétele, 1945

Emléktáblánk Kőszegen

Tepliczky Ottó

Az emléktáblaavatás után Kőszegen 1998-ban

Hátul balról: Kellényi Kálmán, ?, Szentpétery, Bartosiewicz, Tepliczky, v. Solyom Zoltán (kőszegi), **középen:** Kellényi Lóránd, Szabó Árpád, Czelnai, Tímár, Tornai, Mischinger, Tornainé (Borika), Németh Sándor (kőszegi), **elől:** Szabóné (Rózsi), Tepliczkyné (Magdi), Kellényiné (Anna), Nemeskéryné (Médi), Czelnainé (Kati), Nemeskéry Attila

Találkozás, 1999

**Balról: Czelnai Rudolf, Harasztosy Albert, Nemeskéry Attila,
Zalatnai Lajos, Veöreös László, Mischinger Gábor,
Szentpétery Pál, Lőrincz László, Tímár Gábor, Harász Tibor**

**Lőrincz László, Harász Tibor,
Aykler Béla**

Csiby Sándor

A három „generális”: Czelnai, Tepliczky, Kövi

**Szentpétery Pál, Kövi Imre, Nemeskéry Attila,
Mischinger Gábor, Udvary László**

Tepliczky Ottó obsitja 1943-ból
Tervezte és rajzolta: Czelnai Lajos Rudolf (akkor 11 éves)
és Tornai István (akkor 12 éves)

**A Díszmenetet lapozgatva
az olvasó megtudja, hogy
milyen volt kadétnak lenni
Magyarországon
a II. világháború alatt.
Írásaikban
a volt növendékek és
civil diáktársaik
felelevenítik a nagykárolyi
katonaiskola életét.
Leírják kalandjaikat
és pályafutásukat
1941-től napjainkig.**

